

LIBER PSALMORUM IUXTA HEBRAICUM TRANSLATU

Contents

INCIPIT LIBER PSALMORUM IUXTA HEBRAICUM TRANSLATUS

1[Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit, et in cathedra pestilentiae non sedit; ¹

¹ + **1.1 Incipit** AUG. Liber iste intitulatur apud Hebræos Liber hymnorum, hac ratione, quia hymnus est ubi habentur verba et laus cum cantico, quod in psalmis invenitur. Intitulatur etiam, secundum quosdam, liber Soliloquiorum: quod ideo videtur fieri, quia illud quod aliquis secum rimatur, et a nullo discit, nisi a veritate sibi interius præsidente, soliloquium dicitur, verbi gratia, quemadmodum beatus Augustinus secum de natura animæ, et de natura Dei investigavit, eodem modo potest dici Propheta secum investigasse de incarnatione Filii Dei, et de reparatione humani generis. Rex David et propheta, cum prospere regnaret, volens cultum Dei magnificare, cum arcam a Philisthæis redditam, longo tempore post incertis sedibus vagantem, tandem in Jerusalem reduceret, nudus cum cithara præcedebat II Reg. 6.: sed et quatuor millia virorum elegerat, qui, non solum voce, sed etiam instrumentis musicis, psalmos canerent: quibus præposuit quatuor, Asaph, Idithun, Eman, Ethan, vel filios Core, qui a patris scelere vel sacrilegio degenerantes quem ignis consumpserat Num. 16., in cultu Dei devotissimi perstiterunt. HIERON. Psalterium est quoddam musicum instrumentum in modum litteræ compositum: et ab eo musico instrumento per quod modulatum fuit præsens opus nomen sibi sumpsit. Psalterium apud Hebræos vocatur nebel, apud Græcos, apud Latinos vero organum. Multi dicunt David non fecisse omnes psalmos, eo quod quidam ex ipsis intitulatur in persona aliorum. Sed, ut dicit beatus Hieronymus, non sunt audiendi in hoc. Nam David composuit omnes psalmos: modo etiam apposuit, in quo multos auxiliares habuit, quibus præfecit quatuor, videlicet Eman, Ethan, Asaph et Idithun. Divino consilio hoc fuit factum, ut psalmi intitulantur in personis aliorum, vel propter interpretationem nominum tantum, vel propter negotium, vel propter utrumque. Propter interpretationem nominum tantum, ut in persona Idithun; propter negotium, ut in persona Aggæi et Zachariæ; propter utrumque, ut in persona Salomonis; Idithun, Asaph, filii Core et cæteri huiusmodi, non fuerunt auctores psalmorum, sed præpositi artificibus qui psalmos personabant tribus modis: vel humana voce, vel musicis instrumentis, vel communiter utroque modo. Et hoc dupliciter, vel post vocem instrumento, vel post instrumentum voce: unde nomina illorum ut honorem de ministerio sumerent, titulis inseruntur maxime pro significatione rerum. Psalmus vero est instrumenti sonus, canticum humanæ vocis cantus in laudem Dei; psalmi canticum, cum post instrumentum vox, psalmus cantici, cum post vocem instrumentum. CASS. Solet quæri cur præ aliis Scripturis psalmi in Ecclesia legantur? Quod ideo est quia antiquitus apud Hebræos mos iste in templo Dei erat. Vel, quia psalmi plus mysteriorum quam cætera Scripturæ continent, et breviter multa dicunt, in quibus omnis lex et prophetæ et Evangelium constat. CASS. Prophetia est inspiratio vel revelatio divina, quæ eventus rerum vel per facta, vel per dicta immobili veritate pronuntiat, unde prophetia visio, propheta videns. Multis autem modis hæc gratia data est: vel per operationes hominum, ut fuit arca Noë et sacrificium Abrahæ, et transitus maris Rubri; vel per natiuitates, ut Esau et Jacob, qui futura significabant; vel per loquentes angelos, sicut locuti sunt Abrahæ, Lot et aliis; vel per visiones, sicut Isaia et Ezechieli, et cæteris; vel per somnia, sicut Salomoni, Joseph et Danieli; vel per nubem et vocem de cælo, ut Moysi; vel adhuc aliis modis. David autem nullo horum, sed cælesti aspiratione intus eductus, Spiritu in eo loquente, completus est, ut in I Reg.: Directus est Spiritus Domini in David I Reg. 16.. Et Dominus: Si David in spiritu vocat eum Dominum, quomodo filius ejus est? Matth. 22. Spiritus autem sanctus sic datus est prophetis, ut aliquando pro peccatis recederet et placatus rediret; et sicut Petrus ait: Non voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed, Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti homines Dei II Pet. 1.. Non sunt autem illi a munere prophetiæ alieni, quibus data est facultas intelligendi vel interpretandi Scripturas. HIERON. Multa genera sunt christorum: patriarchæ dicti sunt christi, ut: Nolite tangere christos meos Psal. 104.; in Parabolis, dicuntur christi omnes qui de Ægypto egressi sunt. Chrisma in Exodo fit, unde sacerdotes uncti; est aliud unguentum, quo reges inunguntur; sed hoc duobus modis, quia si David est et Salomon, id est, forti manu et pacificus, ungitur cornu; si Jehu et Azahel, lenticula, quod est vas fictile. Sed et Cyrus, rex Persarum et Medorum, qui Israël relaxavit, christus est, secundum illud: Hæc dicit Dominus christo meo Cyro Isa. 45., quod non sinunt sequentia de Salvatore accipi, ut quidam putant. Est

unguentum propheticum, quo præcipitur Eliæ ut ungat Elisæum in prophetam III Reg. 19.; super omnia est unguentum spirituale, quod dicitur oleum exsultationis, quo Christus unctus est præ participibus, qui habent chrisma baptismi. Quod si perdat quis, non desperet; quia de separando chrismate scribitur in Levitico Lev. 13., quod cum lepra alicujus fuerit mundata, mittat ei sacerdos oleum in manu sinistra, et cætera quæ ibi dicuntur, et ipse vocetur christus Dei. Hoc autem restat quod idem homo frequenter ungitur, ne sit occasio ruinæ negligentis. Sufficit enim leproso ut, post primum unguentum perditum, ungetur secundo; sed ille sæpe ungitur qui semper proficit: et, de oleo leprosi, venit ad unguentum populi; inde ad sacerdotale; de quo ad chrisma pontificis; a pontifice ad regem; a rege ad patriarchas; a patriarchis ad Christum. CASS. Sicut prophetia fit diversis modis, ita et diversis temporibus. Est igitur alia de præsentibus, ut Elisabeth: Unde mihi hoc, ut veniat mater Domini? etc. Luc. 1. De præterito, ut Moyses: In principio, creavit Deus cælum et terram Gen. 1.. De futuro, ut: Ecce Virgo concipiet, etc. Isa. 7.. Item prophetia alia est secundum præscientiam Dei, quam necesse est omnibus modis impleri, ut: Ecce Virgo concipiet, etc. Alia secundum comminationem, ut: Quadraginta dies, et Ninive subvertetur Jonæ 3.. Notandum igitur quod propheta aliquando loquitur indiscrete de futuris quasi de præsentibus; aliquando de præteritis, aliquando etiam proprie de futuris: quod ideo fit, quoniam omnia dictante Spiritu sancto dicit, cui sunt omnia nota, sive præterita, sive futura, tanquam præsentia. REMIG. Liber iste ex centum quinquaginta psalmis, non sine altioris mysterii ratione, consistit. Hic enim numerus mysteriis celeberrimus. Constat enim ex octogenario et septuagenario, quibus ex octonario et septenario principium et significatio est. Octonarius enim octavam resurrectionem significat: quia cum sex sint ætates viventium, septima morientium, octava resurgentium erit. Per septenarium vero, hujus vitæ tempus significatur, quod septem dierum repetitione agitur. Recte ergo tali psalmore numero liber iste compositus est, quia sic in hujus vitæ septenario operari ac vivere nos docet, ut in octava resurrectionis stolam gloriæ consequamur. Vel ideo quia per octonarium Novum Testamentum significatur: octoadi enim patres Novi Testamenti deserviunt, observantes diem octavam resurrectionis Christi, id est, Dominicam, octavas sanctorum, exspectantes octavam resurrectionis mortuorum. Per septenarium vero Vetus Testamentum, quia hebdomadi, id est septenario, patres Veteris Testamenti servierunt, observantes septimum diem, septimam septimanam, septimum annum et quinquagesimum, qui septenis annorum hebdomadibus textitur, id est jubilæum: unde Salomon: Da partes septem, necnon et octo Eccl. 11.. Bene igitur hoc numero psalmore liber iste editus est, cujus partes utriusque Testamenti doctrinam et mandata continent. AUG. Item per tres quinquagenas triplex fit psalmore distinctio, propter tres status Christianæ religionis significandos: primus pœnitentiæ, in qua et prima psalmore quinquagena terminatur, scilicet: Miserere mei Deus; secundus justitiæ, in qua et secunda quinquagena: Misericordiam et judicium cantabo tibi; tertius status vitæ æternæ, in cujus laudem tertia quinquagena finitur, scilicet: Omnis spiritus laudet Dominum. ID. Unus est liber Psalmore, non quinque, ut in Actibus apostolorum legitur: Sicut scriptum est in libro Psalmore Act. 1.. Hieronymus tamen dicit quinque libros, id est, quinque distinctiones quæ fiunt per fiat, fiat. Ordo psalmore ab ordine historiæ discordat, quia ante peccavit David cum uxore Uriæ, et de pœnitentia cecinit: Miserere mei, Deus, quam filius ejus eum persequeretur et cecinerit: Domine, quid multiplicati; sed ab Esdra propheta instinctu divino ita ordinari creduntur. Materia est integer Christus, sponsus et sponsa. Intentio, homines in Adam deformatos Christo novo homini conformare. Modus tractandi: Quandoque agit de Christo, secundum quod caput est, aliquando secundum corpus, aliquando secundum utrumque. Secundum quod caput, tripliciter: quia vel secundum divinitatem, ut: Tecum principium, etc.; aliquando secundum humanitatem, ut: Ego dormivi, etc., aliquando per transumptionem, ut quando utitur voce membrorum, sicut ibi: Longe a salute mea, etc. Item de Ecclesia tribus modis: aliquando secundum perfectos, aliquando secundum imperfectos, aliquando secundum malos: qui sunt in Ecclesia corpore, non mente; numero, non merito; nomine, non numine. Beatus vir qui non abiit, etc. AUG., Enarr. in Psal., tom. 3. Ordo, abiit Adam cum a Deo recessit; stetit, cum delectatus est peccato; sedit, cum in superbia confirmatus redire non potuit, nisi per istum liberatus, qui nil horum habuit. Abiit Adam cum persuasioni diaboli consensit; stetit, dum pomum comedit; sedit, dum se excusavit: Mulier quam dedisti mihi me seduxit. Gen. 3.. Ad similitudinem exsultantium, qui dum sunt in via facilius revocantur, dum jam stant difficiliter: demum difficillime, dum ibi magistri et domini effecti sunt. REMI. Peccatur cogitatione, actu et verbis docendo. CASS. Impius in Deum, peccator in se, pestilens in proximum. In cathedra dans exemplum peccandi. CASS. Thronus regum, tribunal judicum, cathedra proprie doctorum. Ibid. Quasi ita ait: Vos qui cecidistis per primum Adam, conformamini huic secundo: quia beatus primo contrarius

2sed in lege Domini voluntas ejus, et in lege ejus meditabitur die ac nocte.
2

3Et erit tamquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum,
quod fructum suum dabit in tempore suo: et folium ejus non defluet; et
omnia quaecumque faciet prosperabuntur. 3

4Non sic impii, non sic; sed tamquam pulvis quem projicit ventus a facie
terræ. 4

5Ideo non resurgent impii in judicio, neque peccatores in concilio
justorum: 5

6quoniam novit Dominus viam justorum, et iter impiorum peribit.] 6

2[Quare fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania? 7

² + **1.2 Sed in lege.** AUG. CASS. Hic ostenditur plenus omni bono in se. AUG. Non est laus perfecta fugere vituperanda, nisi sequantur laudanda. Quo ordine creverunt in primo, remouentur a secundo. In lege. Ibid. Qui est in lege secundum legem agit, qui sub lege secundum legem agit: ille liber, iste servus. Ibid. AMBR. Aliud est lex quæ scribitur servienti, aliud quæ mente conspicitur ab eo qui non indiget litteris. Voluntas. CASS. Ut non sit tædium laboris, nec otiosa, sed meditabitur semper. Voluntas sensus est sub lege; rationis, in lege; divinitatis, supra legem.

³ + **1.3 Et erit.** Ibid. Hic ostenditur utilis nobis, dans fructum vitæ, et folia, et obumbrans, Beatus vir. Sed in lege. Et erit. Plena definitio beati viri. Hæc omnia non omni beato viro, sed soli Christo, conveniunt. Tanquam lignum. Ibid. Secundum similitudinem ligni vitæ quod est in paradiso, unde obediens homo comederet. Lignum. Ibid. In paradiso est lignum vitæ, lignum ad vitam, et lignum scientiæ boni et mali. Aquarum. AUG. Aquæ Spiritus sanctus, secundum illud: Qui crediderit in me, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ Joan. 7., et est contra æstus vitiorum. CASS. Vel per aquam, sapientia Dei, qua reficitur interior homo, ut sitis aqua. AUG. Vel mortale genus, ut Job: Aquæ multæ populi multi, quia defluunt in mortem, ut aquæ in mare. Dabit. Ibid. Dare pertinet ad rationalem sensum et ad offerentis voluntatem. Et folium. Ibid. Sicut folia fructus tegunt, ita verba Domini promissiones suas custodiunt. Et omnia. Ibid. Quid per singula.

⁴ + **1.4 Non sic impii.** Hic de ultione iniquorum adversos terret, horum formido gratiora facit præmissa. A facie terræ. AUG. Stabilitatis æternæ, quia ut hæc terra nutrit et continet hominem, ita illa interiorem.

⁵ + **1.5 Ideo non resurgent.** Quia projicit ventus, id est, ideo quia dati sunt in reprobum sensum: ideo non resurgunt prima resurrectione, ut se judicent in consilio, ut voluntates Dei suis præferant. Vel in concilio, id est, in concordia multitudine justorum impii idololatræ, vel apostatæ. Peccatores, falsi Christiani: vel ideo non resurgunt in futuro, ut judicent, vel ut judicati in concilio, id est, in collegio justorum quiescant. In judicio, etc. In judicio quatuor erunt ordines: alii judicabunt et non judicabuntur, ut perfectissimi; alii nec judicabunt, nec judicabuntur, ut damnati infideles; alii judicabuntur et salvabuntur, ut mediocriter boni; alii judicabuntur et peribunt, ut fideles mali. In concilio. AUG. In æterno bono, quod sequi consilium fuit sanctis. Vel in concilio, in judicio, ut cum eis judicent; quia judicium est, quando diversa peccata diversis pœnis puniuntur; et ex hoc similitudine dicitur. Resurgunt. Quæ resurrectiones: animæ, a peccatis in præsentibus; corporis, a morte in futuro, qua fiet impassibile et immortale.

⁶ + **1.6 Quoniam novit Dominus, etc.,** Id est, non resurgunt hi in anima, quia Deus non approbat opera eorum, sed justorum tantum.

⁷ + **2.1 Psalmus.** Modulatio quæ fit per tactum decem chordarum est bona operatio, quæ fit per observantiam decem mandatorum. David. CASS. Manu fortis vel pulcher aspectu Christus est,

2Astiterunt reges terræ, et principes convenerunt in unum adversus
Dominum, et adversus christum ejus. ⁸

3Dirumpamus vincula eorum, et projiciamus a nobis jugum ipsorum. ⁹

4Qui habitat in cælis irridebit eos, et Dominus subsannabit eos. ¹⁰

5Tunc loquetur ad eos in ira sua, et in furore suo conturbabit eos. ¹¹

6Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion, montem sanctum ejus,
prædicans præceptum ejus. ¹²

7Dominus dixit ad me: Filius meus es tu; ego hodie genui te. ¹³

8Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam
terminos terræ. ¹⁴

qui æreas debellavit potestates, in quem et angeli prospicere desiderant. Quare fremuerunt gentes, etc. CASS. Iste psalmus est secundus in ordine, primus in titulo; unde in Actibus apostolorum dicitur primus. Primo increpat persequentes et minatur, prædicat quasi propheta. Inania. Ibid. Detinere eum in morte; vel, ne mundus post eum abiret.

⁸ + **2.2 Reges.** Ibid. Prior qui infantes occidit Herodes, posterior qui Pilato consensit in morte Christi. Reges et principes. Ibid. Potuit etiam secundum Ambrosium de uno pluraliter dicere. Solus enim rex Herodes et princeps Pilatus in apostolorum Actibus adversus Christum conspirasse voce Petri produntur.

⁹ + **2.3 Dirumpamus.** AMB. Vel convenerunt, dicentes: Dirumpamus rationes eorum, Domini et Christi, vel Christi et discipulorum, quibus nos sibi astringere volunt. AUG. Et si aliter posset dici apertius illis convenit qui nolunt jugum Christi sibi imponi. Vincula. Promissiones vitæ æternæ, et comminationes gehennæ, per quæ volunt nos sibi subjugare. Projiciamus. Destructis rationibus, dominium ipsius a nobis excutiamus. Ibid. Jugum, id est, legem: sed qui habitat in cælis.

¹⁰ + **2.4 Irridebit.** Ibid. Ut quando positus custodibus surrexit: Subsannabit, quando per mundum dispersi sunt. Irrisio Dei vis est præscientiæ quam dat Deus sanctis, ut, videntes nomen Christi futurum in omnibus gentibus, illos inania meditados intelligant.

¹¹ + **2.5 Loquetur ad eos.** Ibid. Planius aperit cum dicit, conturbabit. Ira Dei est motus qui fit in anima quæ legem Dei novit, cum videt eam a malo præteriri per quem motum multa vindicantur: vel, ira Dei est obscuratio mentis transgressorum legis.

¹² + **2.6 Ego autem.** CASS. Secundo, inducit verba ejus de omnipotenti regno et inenarrabili generatione sua, ubi de divinitate et humanitate ejus discimus. Rex. ID. Sic et reges terræ ab eo constituti. Prædicans super Sion, sic et prophetæ, Filius, sic et Israël, Genui te. Hoc soli Christo.

¹³ + **2.7 Dominus dixit.** Persona regnantis. Filius meus. AUG. Ideo do tibi gentes hæreditatem potius quam alicui obedienti: quia Filius per naturam, et consubstantialis ineffabili genitura. Hodie. Ibid. Etsi possit accipi de die qua secundum hominem natus est, tamen hodie quia præsentiam significat, de sempiterna generatione sapientiæ Dei accipiatur.

¹⁴ + **2.8 Postula.** AUG. Ad susceptionem hominis pertinet: quæ pro salute hominum facta, secundum quam interpellat pro nobis. Hæreditatem. CASS. Hæreditas ab hero, quod in ea potestate libera dominetur.

9Reges eos in virga ferrea, et tamquam vas figuli confringes eos. ¹⁵

10Et nunc, reges, intelligite; erudimini, qui iudicatis terram. ¹⁶

11Servite Domino in timore, et exsultate ei cum tremore.

12Apprehendite disciplinam, nequando irascatur Dominus, et pereatis de via justa. ¹⁷

13Cum exarserit in brevi ira ejus, beati omnes qui confidunt in eo.] ¹⁸

3Psalmus David, cum fugeret a facie Absalom filii sui. ¹⁹

2[Domine, quid multiplicati sunt qui tribulant me? Multi insurgunt adversum me; ²⁰

3multi dicunt animæ meæ: Non est salus ipsi in Deo ejus. ²¹

¹⁵ + **2.9 Reges eos.** AUG. Partim reges, partim franges, secundum illud: Ecce hic positus est in ruinam et in resurrectionem multorum Luc. 2., ut qui justus est, justificetur adhuc: et qui in sordibus est, sordescat adhuc Apoc. 22.. Virga ferrea. CASS. Potestas Christi, virga ferrea; peccator, vas figuli, quod et luteum et facile frangitur.

¹⁶ + **2.10 Et nunc, reges, intelligite.** Nunc, id est, per ea quæ dicta sunt. CAS. Tertio pro his patefactis admonet omnes humiliter obedire, et suadet ab utili ne pereant, et ab honesto, quia beati qui confidunt in eo. In hoc post Christum quasi Apostolus loquitur. AUG. Vel, me rege constituto, ne tristimini, reges terræ; expedit enim vobis ut sub illo sitis, a quo est intellectus, et eruditio, ut non temere dominemini, sed Domino omnium serviatis, et in beatitudine exsultetis.

¹⁷ + **2.12 Nequando irascatur.** Ibid. Dubitatio non secundum prophetam, sed secundum ipsos, qui cum dubitatione cogitant iram Dei. De via justa, id est, Christo sublato, vel de bona operatione.

¹⁸ + **2.13 Cum exarserit.** CASS. Modo non ardet cum castigat, ut pater, sed in futuro ardebit, quia nihil patientiæ in futuro erit. In brevi ira. Quia non singula horum separatim, sed simul omnia discutit.

¹⁹ + **3.1 Psalmus,** AUG. de passione et resurrectione Christi: Filius Judas a quo fugit, cum illo discedente cum cæteris in montem secessit; vel potius cum mentem ejus sapientia Dei deseruit, ut totus esset diaboli, quæ deserto fuga propter celeritatem dicitur. Unde: Quod facis, fac citius Joan. 13.. Cui Christus pacem exhibuit, ut et David filio iniquo, unde pax patris dicitur: Judas vero ut Absalon suspensus interiit. Proponit duas partes oppositas. Vox Christi quasi admirantis, cum ad salvandum venit: Domine, quid, etc.

²⁰ + **3.2 Domine, quid.** CASS. Primus psalmus de his qui breviter de passione et resurrectione facit, contra eos, et maxime paganos, qui gloriam majestatis non putant ad humilia posse descendere.

²¹ + **3.3 Multi dicunt, etc.** AUG. Vel hoc dicit unusquisque qui a vitiis et cupiditatibus impugnatur. Dicunt animæ: Non est salus, etc. Coaccervatione vitiorum subrepat desperatio sanitatis, quasi vitiis insultantibus animæ; vel etiam diabolis et angelis ejus, per suggestiones.

4Tu autem Domine, susceptor meus es, gloria mea, et exaltans caput meum. ²²

5Voce mea ad Dominum clamavi; et exaudivit me de monte sancto suo. ²³

6Ego dormivi, et soporatus sum; et exurrexi, quia Dominus suscepit me. ²⁴

7Non timebo millia populi circumdantis me. Exsurge, Domine; salvum me fac, Deus meus. ²⁵

8Quoniam tu percussisti omnes adversantes mihi sine causa; dentes peccatorum contrivisti. ²⁶

9Domini est salus; et super populum tuum benedictio tua.]

4In finem, in carminibus. Psalmus David. ²⁷

2[Cum invocarem exaudivit me Deus justitiæ meæ, in tribulatione dilatasti mihi. Miserere mei, et exaudi orationem meam. ²⁸

²² + **3.4 Susceptor meus es.** CASS. In Christo. Caput, Christum, vel mentem quæ servit legi Dei. Percussisti omnes. Recte in prædestinatione dicitur de diabolo et angelis ejus. Super populum. Hoc est unumquemque nostrum. ID. Vel hoc loquitur Ecclesia et caput ejus, inter procellas persecutionum per totum orbem constituta. Multi dicunt, Christianum nomen, extinguere cupientes, Non est salus. Aliter non sperarent delere Ecclesiam late pullulantem. Susceptor. Quia in Christo suscepta et cum eo exaltata. Caput ipsum qui primus ascendit in cælum.

²³ + **3.5 Et exaudivit me de monte, etc.** Id est, Christo auditur oratio Ecclesiæ, vel justitiæ.

²⁴ + **3.6 Ego dormivi:** secundum illud: Exsurge a mortuis, et illuminabit tibi Christus Ephes. 5.. Nihil mirum Salvatorem hæc dicere, quando multo majora pro animarum salute gessit, quo tempore a corpore abfuit, quæ in epistola catholica apud sanctum Petrum recensentur: Quando iis qui erant in carcere, spiritibus profectas prædicavit, qui increduli aliquando fuerant I Petr. 3..

²⁵ + **3.7 Non timebo millia,** quæ nomen Christi conantur extinguere

²⁶ + **3.8 Quoniam tu percussisti, etc.** Jam regnante Ecclesia, inimici confusione percussi sunt. Dentes peccatorum, verba, scilicet, maledica; vel principes in interitum fiunt. Ergo credite, homines, quod Domini est salus, et o Domine benedictio tua sit super populum tuum. Voce mea. Hæc mihi merito, quia voce mea. Qui bonus est, et bona petit, voce sua clamat; aliena voce, id est, vitæ suæ non concordante. Ego dormivi. Finis rei, unde proponit non timendum. Ego, cum pondere; quasi: sæviunt illi, sed non dormirem, nisi vellem. Vel, dormivi consentiendo; soporatus, male operando; exurrexi, peccata deserendo. Quoniam. AUG. Non retropendet, non præterea salvum facit quia percussit: sed inde contriti sunt dentes, quia percussit; id est, maledica verba in irritum ducta sunt; vel, dentes, sunt qui quosdam de numero sanctorum præcidunt, et malis incorporant.

²⁷ + **4.1 In finem.** AUG. Finis duobus dicitur modis, quando aliquid deficit, vel quando perficitur. Ibid. Canticum lætitiæ indicat. Psalmi sunt qui cantantur ad psalterium, quo in magno mysterio usus est Propheta. Psalmus, de moribus ad agendum, ut deserantur falsi dii et vana sæculi; Cantici, quia fit mentio de æterna jucunditate.

²⁸ + **4.2 Cum invocarem, etc.** CASS. Exemplo sui increpat infideles de falsis. Dilatasti mihi. Ibid. Ab angustiis tristitiæ in latitudine gaudii duxisti. 5. Gaudemus in tribulationibus scientes quod tribulatio, etc. Rom. 5. Prius indicavit se auditum: jam quasi habens in corde Deum, ei

3Fili hominum, usquequo gravi corde? ut quid diligitis vanitatem, et quæritis mendacium? ²⁹

4Et scitote quoniam mirificavit Dominus sanctum suum; Dominus exaudiet me cum clamavero ad eum. ³⁰

5Iracimini, et nolite peccare; quæ dicitis in cordibus vestris, in cubilibus vestris compungimini. ³¹

6Sacrificate sacrificium justitiæ, et sperate in Domino. Multi dicunt: Quis ostendit nobis bona? ³²

7Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine: dedisti lætitiã in corde meo. ³³

8A fructu frumenti, vini, et olei sui, multiplicati sunt. ³⁴

loquitur. Miserere mei. Misertus de justitia et dilatione. Item, miserere contra miseras hujus vitæ. Orationem meam. De petendis bonis. Et cum ita de me, Filii hominum, usquequo gravi corde?

²⁹ + **4.3 Diligitis vanitatem, etc.** CASS. Voto amplexamini, quæritis labore vana idola, et mendacia, quæ non Deus: vel terrena, quæ non faciunt quod promittunt.

³⁰ + **4.4 Et scitote, etc.** Proposito novo homine veterem jubet exuere. AUG. Nota, Et in initiis poni, ut dicta, cum visione quæ in corde est jungat, ita hic, ut: Nolite diligere vana. Et scitote. Sed diapsalma sic conjungi vetat. Diapsalma secundum Hieronymum semper, Hebræi Sela, id est, semper in confirmatione præcedentis partis. Sympsalma, id est, conjunctio psalmi. Dominus exaudiet. De requie ita, et vos: et ideo clamate, sic digni auditu.

³¹ + **4.5 Iracimini.** Si motus surgit animi qui non est in potestate, non ei consentiat ratio. CASS. Motus animi in potestate nostra non est, sed Dei gratia temperare possumus: quod ergo consuetudinis est, permittit; quod culpæ, prohibet. HIER. Hoc docet Apostolus: Sol non occidat super iracundiam vestram Ephes. 4., ut peccatum sit omnino vel leviter irasci: justitia autem, iram celeri pœnitudine mitigare. In cordibus vestris. AUG. De his quæ tractatis in corde, quem novit Deus: id est, de consensu; et de his quæ volvitis in cubili, id est delectatione carnis, in qua captiva versatur ratio, ut fera in cubili, Compungimini, per pœnitentiam; vel cubilia sunt cogitationes ferocium. CASS. Venialis est ira quæ non ducitur ad effectum. Diapsalma. Sacrificate. CASS. Deposito veteri homine, nos in sacrificium jubemur offerri, quia certi de bonis. AUG. Sacrificium justitiæ, spiritus contribulatus, ut se puniens mactet Deo: vel, opera justa post pœnitentiam quod notat diapsalma, ut de veteri vita transeat ad novam, et sic sperate bona. Sed quia vix est qui diligat interiora bona, subdit:

³² + **4.6 Multi dicunt: Quis ostendit nobis bona?** Futura, scilicet de quibus dubitant et desperant. Ad quod respondens ostendit breviter quæ bona sunt quærenda.

³³ + **4.7 Signatum est super nos lumen, etc.** AUG. Hoc lumen est totum, et verum hominis bonum, quo signatur, ut denarius imagine regis. Lumen. AUG. Lumen, id est, luminosus vultus, et illuminans nos, imago qua cognosceris. CASS. Vel: Crux nobis impressa est, in signum regis nostri, quæ est lumen vultus: quia in talibus radiat Deus. Imago creationis, ratio; recreationis, gratia; similitudinis, tota Trinitas. In corde. AUG. Non foris in vanis, sed intus ubi habitat Deus, quærenda est lætitia.

³⁴ + **4.8 A fructu.** CAS. Quia putant in his consummatum bonum. Hæc tria tanquam usibus humanis magis accommoda pro omnibus divitiis ponit.

9In pace in idipsum dormiam, et requiescam; ³⁵

10Quoniam tu, Domine, singulariter in spe constituisti me.]

5In finem, pro ea quæ hæreditatem consequitur. Psalmus David. ³⁶

2[Verba mea auribus percipe, Domine; intellige clamorem meum. ³⁷

3Intende voci orationis meæ, rex meus et Deus meus. ³⁸

4Quoniam ad te orabo, Domine: mane exaudies vocem meam. ³⁹

5Mane astabo tibi, et videbo quoniam non Deus volens iniquitatem tu es. ⁴⁰

6Neque habitabit juxta te malignus, neque permanebunt iniusti ante oculos tuos. ⁴¹

³⁵ + **4.9 In pace in idipsum.** CASS. Ego autem in pace mentis dormiam, hic oblitus mundi, et requiescam in futuro: quia jam in una spe, non in multiplicitate sæculi. In pace dormiam et requiescam. AUG. Ab omnibus sæculi cum mortale hoc induet immortalitatem: et hoc vere erit, quia jam est spes: et hoc est: Quoniam tu, Domine, et profecto erit quod speratur.

³⁶ + **5.1 Pro ea quæ consequitur hæreditatem.** Quia hic honoratur cui habenda hæreditas affirmatur, a qua æmula excluditur. Ecclesia est, quæ hæreditatem, id est, vitam æternam, ipsum Deum accipit, quæ hic loquitur de hæreditate, quam sibi petit, et asserit, æmulam dicens excludi. BEDA. Id est, pro Ecclesia, quæ, Christo resurgente, bonorum spiritualium dona percepit, quæ et ipsa nonnunquam Domini vocatur hæreditas, cujus pretioso est sanguine comparata: unde dictum est: Postula a me, et dabo tibi gentes, hæreditatem tuam. Totus ergo psalmus a persona catholicæ profertur Ecclesiæ, quæ prima sectione orationem suam poscit audiri, hæreticos et schismaticos prædicans a Domini muneribus esse excludendos. Secunda sectione per intellectum Scripturarum divinarum recto tramite dirigi se ad illam felicem patriam deprecatur, perfidos inde asserens funditus fieri alienos. Ad postremum commemorans præmia beatorum, ut una prædicatione et malos prædicta pœna converteret, et justos promissa præmia concitarent.

³⁷ + **5.2 Verba mea.** CASS. Hic innuit propheta trinam orationem esse faciendam. Sunt enim tria principalia vitia in prosperis, tria in adversis: contra quæ trinam debemus facere orationem. In prosperis, contra carnis concupiscentiam, contra concupiscentiam oculorum, contra superbiam vitæ. In adversis, contra timorem mortis, periculi, utilitatis. Ibid. Trina oratio, verba, oris psalmodiam, clamorem, cordis affectum, ideo: Exaudies. Ecce ter de eodem. Auribus. Aures Dei sunt potentia, clementia. Potentia, qua potest: clementia, qua vult audire; nisi enim esset clementia, nullius preces exaudiret.

³⁸ + **5.3 Voci.** Illa oratio vocem habet, quæ est digna audiri. Rex. AUG. Proprie Filius, bene primo rex, quia per eum itur ad Patrem, unde subdit: Et Deus meus: et tamen non dicit intendite, sed intende, quia unus Deus.

³⁹ + **5.4 Quoniam, etc.** AUG. Hucusque oratio ut audiatur, etc., usque ad et hoc mane mox ut tenebras deserit.

⁴⁰ + **5.5 Mane astabo.** CASS. Vel, mane quando incipiet æternitas, et tunc plene videbo quod non placet iniquitas: quia tunc non habitabit, sed tolletur impius, ne videat gloriam Dei Isa. 26.: et tunc non permanebunt, etsi misericordiam ejus habuerint.

⁴¹ + **5.6 Neque permanebunt iniusti.** Qui mala faciunt. Nam odisti qui operantur, non qui operati sunt.

7Odisti omnes qui operantur iniquitatem; perdes omnes qui loquuntur mendacium. Virum sanguinum et dolosum abominabitur Dominus. ⁴²

8Ego autem in multitudine misericordiæ tuæ introibo in domum tuam; adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo. ⁴³

9Domine, deduc me in justitia tua: propter inimicos meos dirige in conspectu tuo viam meam. ⁴⁴

10Quoniam non est in ore eorum veritas; cor eorum vanum est. ⁴⁵

11Sepulchrum patens est guttur eorum; linguis suis dolose agebant: judica illos, Deus. Decidant a cogitationibus suis; secundum multitudinem impietatum eorum expelle eos, quoniam irritaverunt te, Domine. ⁴⁶

12Et lætentur omnes qui sperant in te; in æternum exsultabunt, et habitabis in eis. Et gloriabuntur in te omnes qui diligunt nomen tuum,

13quoniam tu benedices justo. Domine, ut scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos.] ⁴⁷

6In finem, in carminibus. Psalmus David. Pro octava. ⁴⁸

⁴² + **5.7 Perdes omnes qui loquuntur mendacium.** AUG. Quia hoc est veritati contrarium. Veritas est de eo quod est. Mendacium non est substantia vel natura, sed de eo quod non est, et merito perditur, quod declinat ab eo quod est ad id quod non est. Ibid. Mentiri est loqui contra hoc quod animo sentitur. Ibid. Sunt mendacia quædam pro salute, etc., usque ad non cogitavi furentem posse repetere.

⁴³ + **5.8 Ego autem.** AUG. Tertio, dicit se futuram domum Dei, et nunc proximare in timore ante consummationem, quæ expellit timorem. Introibo. CASS. Per hoc introibo, quia adorabo. Ibid. Petit contra ea quæ æmula ingerit: unde ipsa peribit.

⁴⁴ + **5.9 Domine, deduc.** AUG. Quarto, proficiens inter impedimenta orat juvari intus, ne linguis dolosis avertatur. In justitia tua. CASS. Quia pœnitentes et supplices recipis. In conspectu. AUG. Ubi homo non videt, cui laudanti vel vituperanti non est credendum: quia non videt in conscientia, in qua iter ad Deum dirigitur. Ideo subdit: Quoniam non est in ore eorum veritas.

⁴⁵ + **5.10 Quoniam non est, etc.** Non modo non est veritas in ore, sed sepulchrum: quia fetida promunt ad corrumpendum, quibus si non proficiunt, dolose agunt, id est, non modo moliuntur, sed efficiunt.

⁴⁶ + **5.11 Judica illos Deus. Decidant a cogitationibus suis.** Non optat, sed quod futurum est prædicat. Decidit qui spe bona frustratur. Et lætentur. CASS. Post retributiones malorum subdit præmia bonorum, ut sicut pœna terret, præmia incitent.

⁴⁷ + **5.13 Ut scuto.** CASS. Uno verbo indicat beneficia Dei gratuita. Voluntas quæ vocat, est defensio contra omnia, et corona, et clypeus. Capiti aptatus corona est, cordi defensio.

⁴⁸ + **6.1 Octava** est adventus Domini, in qua peccator timet argui, et ideo pœnitet. AUG. Octavam dicunt aliqui adventum Domini, etc., usque ad unde timens Ecclesia hic orat.

2[Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. ⁴⁹

3Miserere mei, Domine, quoniam infirmus sum; sana me, Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea. ⁵⁰

4Et anima mea turbata est valde; sed tu, Domine, usquequo?

5Convertere, Domine, et eripe animam meam; salvum me fac propter misericordiam tuam. ⁵¹

6Quoniam non est in morte qui memor sit tui; in inferno autem quis confitebitur tibi? ⁵²

7Laboravi in gemitu meo; lavabo per singulas noctes lectum meum: lacrimis meis stratum meum rigabo. ⁵³

8Turbatus est a furore oculus meus; inveteravi inter omnes inimicos meos.

⁵⁴

⁴⁹ + **6.2 Domine, ne in furore.** BASIL. Confessio est deprecativa, quæ apud Deum valet. Primo est exordium, in quo captat benevolentiam, per potestatem iudicis, per infirmitatem suam, per consuetudinem parcendi: quia non vult a mortuis, sed a vivis rogari. Arguas. AUG. Argui gravius est quam accusari, unde damnatio timetur. Corripi mitius, id est, emendari vel erudiri. Arguuntur in iudicio, qui sine fundamento. Emendantur, id est, purgantur, qui supra illud lignum, fenem, stipulam ædificaverunt. Dicit ergo hic: Sana, ne ibi sit opus, unde subdit: Miserere.

⁵⁰ + **6.3 Infirmus** AUG. Reatu infirmatur anima, a quo sana, quia ossa, id est, mens conturbatur ad præsentiam, et anima, id est, sensualitas: ergo usquequo differs, quasi dicat: Quid restat quin sanes? Usquequo. AUG. Innuit se diu luctari cum vitiis. Non est autem crudelitas dilatio Dei, sed ut persuadeat animæ, in quæ mala se præcipitavit. Nondum enim tam perfecte orat, ut ei dicatur: Adhuc te loquente dicam, ecce adsum Isa. 65.. Ut ex difficultate sanationis inde magis caveat sibi, et ut ostendatur quæ pœna sit non conversis, si tanta difficultas sit conversis, unde: Si justus vix salvabitur, impius ubi apparebit? I Petr. 4.

⁵¹ + **6.5 Convertere.** CASS. Qui aversus eras, vel a vindicta. Eripe, ab imminente morte. Vel eripe animam peccatis ligatam. Salvum me fac, etc., dando virtutes.

⁵² + **6.6 Quoniam non est.** CASS. Ideo hic festino dimitti, quia post mortem et in inferno non accipitur confessio. In inferno. AUG. Confessus est dives, qui Lazarum vidit, etsi de profundo, cujus comparatione coactus est confiteri mala sua, usque adeo, ut et fratres roget ab his præmoneri: sed post iudicium in profundioribus tenebris nullam lucem Dei videbunt, cui confiteantur. Vel, mortem dicit peccatum in quo immemor est Dei qui mandata ejus contemnit.

⁵³ + **6.7 Laboravi.** CASS. Narrat ærumnas quibus penitentes avertitur; gemit dum videt quid egit, et quæ pœna futura. Lectum. Conscientiam, quæ quibusdam quies, quibusdam tormentum. Stratum, sensualitatem; fertilem faciam, quæ erat arida. Vel, lectus delectatio corporis, in qua homo resolvitur. Stratus, cumulus peccatorum ut vestium, quo resolutio, imbre lacrymarum, nova messis virtutum crescat.

⁵⁴ + **6.8 A furore.** AUG. Ab ira, vel Dei, quæ in iudicio, etc., usque ad ne quis desperet de gravitate peccatorum, subdit: Discedite, etc. CASS. Correptio, ut separetur ab illis, quorum collegio peccavit, et insistat mandatis Dei. Inimicos, AUG. id est, vitia, vel malos homines, qui vere sunt inimici ad Deum se convertentium, a quibus separatur omnis bonus, non loco, sed animo. Quia vero non est inanis tantus labor penitentia, exauditum se significans, subdit: Discedite.

9Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem, quoniam exaudivit Dominus vocem fletus mei.⁵⁵

10Exaudivit Dominus deprecationem meam; Dominus orationem meam suscepit.

11Erubescant, et conturbentur vehementer, omnes inimici mei; convertantur, et erubescant valde velociter.]⁵⁶

7Psalmus David, quem cantavit Domino pro verbis Chusi, filii Jemini.⁵⁷

2[Domine Deus meus, in te speravi; salvum me fac ex omnibus persequentibus me, et libera me:⁵⁸

3nequando rapiat ut leo animam meam, dum non est qui redimat, neque qui salvum faciat.⁵⁹

4Domine Deus meus, si feci istud, si est iniquitas in manibus meis,⁶⁰

5si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis.

⁵⁵ + **6.9 Dominus.** Ter Dominus, quia Trinitatem affuisse precibus ostendit: Incepit a lacrymis, exauditus exsultat. Exaudivit Dominus. CAS. Dat exemplum fideliter orantes audiri.

⁵⁶ + **6.11 Erubescant et conturbentur.** CASS. Quasi in conclusione, jam liber a peccatis, exsultans, pro inimicis, ut convertantur, orat, ut, sicut ipse, habeant veniam. AUG. Erubescant. Hoc non hic ubi potius irridet eos qui omnia relinquunt, et infirmos erubescere faciunt, sed in iudicio.

⁵⁷ + **7.1** In finem, psalmus. AUG. Chusi, qui transivit in partem Absalon, etc., usque ad non enim erat eis abscondendum, pro quibus gestum est. AUG. Potest hic psalmus in persona Christi intelligi; si qua humiliter dicta sunt, ad infirmitatem nostram referantur, quam gestavit. Primo petit ex omnibus tribulationibus liberari.

⁵⁸ + **7.2 Domine Deus.** CASS. Iste est primus psalmus eorum, in quibus per actus David futura mysteria Domini significantur. Mysterium incarnationis, silentium fuit Judæis; ut David a filio, ita Christus a populo, quem nutrierat, persecutionem sustinuit. Libera. AUG. Quasi, superato omni bello vitiorum, jam profecto nihil restat, nisi invidus diabolus.

⁵⁹ + **7.3 Rapiat, etc. Redimat, etc.** CASS. Propria verba: Domini est liberare, leonis rapere. Ordo, prius persequentes ponit, inde leonem. Expiatus enim ab omnibus spiritualibus nequitiis a diabolo liberatur.

⁶⁰ + **7.4 Domine, si feci istud.** Ibid. Ad litteram de David, et Absalon. Si feci istud, id est, si hoc malum mihi per præteritam culpam contigit. Vel si modo est iniquitas in manibus, id est, operibus meis. Vel, si reddidi retribuentibus mihi mala, etc., quod dicitur æquitas apud homines, merito etsi non videatur hominibus deeidam ab inimicis meis inanis, a fructu mansuetudinis. AUG. Si feci istud, vel, universale peccatum, quod sine nomine dixit, quod est superbia, quæ est radix omnium malorum. Vel, quod sequitur, si est iniquitas, quod de omni peccato accipitur. Si reddidi. Ibid. Id est, si te non sum imitatus in justo silentio, id est, patientia, quæ pro me operatus es. Decidam merito ab inimicis. Ibid. Non iurejurando hoc sibi imprecatur, sed dicit quod contingit se vindicantibus: prophetat ergo, non jurat per execrationem; quod est gravissimum iurisjurandi genus. Inanis factus vana et superba lætitia, quod quasi vinci non potuit: Salomon, Melior est qui vincit iram, quam qui cepit civitatem Prov. 16..

6Persequatur inimicus animam meam, et conculcet in terra vitam meam, et gloriam meam in pulverem deducat. ⁶¹

7Exsurge, Domine, in ira tua, et exaltare in finibus inimicorum meorum: et exsurge, Domine Deus meus, in præcepto quod mandasti, ⁶²

8et synagoga populorum circumdabit te: et propter hanc in altum regredere:

9Dominus judicat populos. Judica me, Domine, secundum justitiam meam, et secundum innocentiam meam super me.

10Consumetur nequitia peccatorum, et diriges justum, scrutans corda et renes, Deus. ⁶³

11Justum adjutorium meum a Domino, qui salvos facit rectos corde. ⁶⁴

⁶¹ + **7.6 Conculcet, etc.** Ibid. Anima peccatoris de quo, Terra es, et in terram reverteris Gen. 3, cibus serpentis est cui in maledictione dictum est, Terram manducabis, id est, diaboli, quia terra, id est, terrena est. Et ideo hic ait: Conculcet in terra vitam meam, id est, in terram redactam sibi incorporet, et ibi sit despiciabilis. Gloriam meam. Ibid. Quæ debet esse in conscientia, ubi Deus videt; et solida in Domino, ut: Qui gloriatur, in Domino gloriatur I Cor. 1.. Deducat in pulverem, id est, in superbiam et jactantiam, ut scilicet velim gloriari apud homines. In pulverem deducat. Pulvis quem projicit ventus. Ibid. Superborum jactantia. Vult ergo ut gloria sua sit solida intus, ubi Deus videt: est enim pulvis, si apud homines gloriatur; ecce quam cavenda superbia.

⁶² + **7.7 Exsurge, Domine.** Petit ut gloria resurrectionis Christi subveniat. In ira tua. Perfectus enim iste non precatur hic adversus homines, sed adversus diabolum, ut possessionem ejus amittat, peccatores, scilicet et impios, qui sunt ejus possessio. Et quia ablatio hominis, quia poena est diabolo, dicitur ira Dei contra eum. Vel, precatur hic Christi resurrectionem, sicut in præcedenti, ejus incarnationem: ut O Domine Deus meus, etc. In finibus. Mundus, vel infernus, sunt fines diaboli. Et exsurge, Domine. Superbus diabolus, quia per iniquitatem vincitur, subdit: Vel, Exsurge, id est, in toto orbe notus efficere, resurgendo. In præcepto, ut præceptum humilitatis facias implere: et hoc inde sequitur, quia Synagoga de diversis populis, vel specialiter Judæis, circumdabit te, amando, vel persequendo: Propter hanc, id est, amantem, regredere, id est, fac scire eos omnipotentiam tuam, qui descendisti ut te viderent; vel propter hanc, id est, persequentem, in qua locum non invenis, regredere in altum, id est, subtrahere his qui te persequuntur. Synagoga. Ibid. Congregatio populi, etc., usque ad Dominus judicat, de judicio regressi, id est, Christi. Innocentiam. Ibid. Quia non reddidi retribuendis mihi. Super me. Ibid. Justitia et innocentia sunt super me, quia non a me, sed a Deo.

⁶³ + **7.10 Scrutans corda.** Ibid. Quid quisque cogitet. Renes. Quid quemque delectet; quia finis curæ et cogitationis est delectatio, ad quam nititur pervenire. Opera nostra in dictis et in factis possunt videre homines: sed quo animo fiant, et quo pervenire cupiant, solus videt Deus; qui cum videt cor esse in coelo, et non delectari in carne, sed in Domino, id est, cum bonæ sunt cogitationes, et earum fines dirigit justum, et non solum dirigit, sed adjuvat justum.

⁶⁴ + **7.11 Justum adjutorium.** Ibid. Duo sunt officia medicinæ, scilicet morbum sanare et sanitatem custodire. Secundum primum dixit in alio psalmo: Infirmus sum, sana me, Domine. Juxta alteram dicit hic perfectus, justum adjutorium meum a Domino. Et illa enim et ista medicina salvos facit: sed illa ex ægritudine transfert ad salutem, hæc in ipsa salute conservat. Illa ad morbum evadendum, remedium; hæc autem ne ad morbum recidat, remedium præstat. Illa sanamur infirmi, hac custodimur sani.

12Deus iudex iustus, fortis, et patiens; numquid irascitur per singulos dies?
65

13Nisi conversi fueritis, gladium suum vibrabit; arcum suum tetendit, et paravit illum. 66

14Et in eo paravit vasa mortis, sagittas suas ardentibus effecit.

15Ecce parturivit iniustitiam; concepit dolorem, et peperit iniquitatem. 67

16Lacum aperuit, et effodit eum; et incidit in foveam quam fecit. 68

17Convertetur dolor ejus in caput ejus, et in verticem ipsius iniquitas ejus descendet. 69

18Confitebor Domino secundum justitiam ejus, et psallam nomini Domini altissimi.] 70

8In finem, pro torcularibus. Psalmus David. 71

⁶⁵ + **7.12 Deus iudex.** CASS. Hic metu futuri iudicii terret, et spem reversis promittit. Nunquid irascitur. AUG. Alia littera: Nunquid adducit iram per singulos dies. In Græco significantius, adducit iram: quia non in ipso est ira qua punit, sed in angelis iræ, per quos punit: qui non propter justitiam qua non gaudent, sed propter malitiam, pœna humana delectantur: quos per singulos dies non congregat ad vindictam, sed per patientiam ad pœnitentiam invitat.

⁶⁶ + **7.13 Gladium suum.** AUG. Alia littera: Frammeam suam splendidificavit. CASS. Gladium suum, manifestam vindictam exercebit, nec impar dictum est hoc, quia arcum suum tetendit, minatur, ne putetur remissa patientia; paravit, ut mox missurus sagittam putetur. Arcum suum. Ibid. A simili. Sicut enim qui tetendit arcum minatur, ita per sacram Scripturam minatur malis, ne remissa putetur Dei patientia; et paravit, qui mox missurus sagittam putetur: sicut quis arcum parat, ut sagittam mittat. Arcum suum tetendit, AUG. temperando Vetus Testamentum per Novum Testamentum: Paravit, per explanationem. Ibid. Vel, paravit. Parat et disponit Deus, etc., usque ad sed ardentibus studio, sagittæ.

⁶⁷ + **7.15 Ecce.** Quasi, hæc paravit Deus in Scripturis. Ibid. Unde videtur homini esse causa damnationis. Sed ecce quod non ex Deo, sed ex homine est, quia lacum aperuit, etc. Concepit dolorem, Ibid. id est, appetitu temporalium rerum. Peperit, effecit, emisit: et in emissa iniquitate est lacus, id est, præcipitium aliis. Unde subdit:

⁶⁸ + **7.16 Lacum aperuit.** Et sic est comparabilis aperiendo lacum: aperit enim concipiendo fraudem: effodit parturiendo, instando operi fraudis; incidit pariendo fraudem, scilicet, perpetrando.

⁶⁹ + **7.17 Convertetur dolor, etc.** Caput, anima, vertex, ratio: cui dominantur peccata, et supersunt: et superdescendent cum in pœnas detrudent.

⁷⁰ + **7.18 Confitebor Domino.** CASS. Conclusio, quasi omnia in summam colligens, alacriter se dicit confiteri.

⁷¹ + **8.1 In finem, pro torcularibus, etc.** Pro torcularibus, id est, Ecclesiis, etc., usque ad animæ in requiem emanant.

2[Domine, Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra ! quoniam elevata est magnificentia tua super cælos. ⁷²

3Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem propter inimicos tuos, ut destruas inimicum et ultorem. ⁷³

4Quoniam videbo cælos tuos, opera digitorum tuorum, lunam et stellas quæ tu fundasti. ⁷⁴

5Quid est homo, quod memor es ejus? aut filius hominis, quoniam visitas eum? ⁷⁵

6Minuisti eum paulominus ab angelis; gloria et honore coronasti eum;

7et constituisti eum super opera manuum tuarum.

⁷² + **8.2 Domine, Dominus noster, quam admirabile nomen! etc.** CASS. Primo laudes Dei, majestas ejus, et operatio excelsa describuntur. In universa. Ibid. Non ergo Judæi vel quilibet alii sibi vindicent quod omnium est, quod est intentio. Super cælos. AUG. Ad litteram, vel Scripturas: quia excedit eloquia omnium Scripturarum; vel, super cælos. Continuando cum sequentibus, id est, in Scripturas, quas inclinat infantibus, propter inimicos crucis: qui destruuntur, cum videntur, id est, intelliguntur Scripturæ usque ad infantes ductæ: et cum per eas usque ad robur nutriuntur, et sublimitatem intelligentiæ eriguntur.

⁷³ + **8.3 Ex ore infantium.** Ibid. Insipientium, quibus Apostolus lac dabat, quos signabant illi, qui Dominum laudabant, in quos hoc utitur Dominus testimonio. Ex his perfecit laudem, quia si soli perfecti essent in Ecclesia, non consuleretur humano generi; sicut nunc, cum et minimi nondum capaces cognitionis rerum spiritualium nutriuntur fide temporalis historiæ. Inimici, sunt omnes, qui dispensationi per Crucifixum factæ, contraria dicunt. Defensores videntur hæretici fidei, philosophi sapientiæ, cum tamen et illi fidem, et hi sapientiam veram impugnent. Lactentium, CASS. non ætate, sed ut Petrus, quasi modo geniti I Petr. 2., qui nondum escam, sed lac sumere possunt; et est, non solum a perfectis, sed et ab insipientibus prædicaris. Vel, infantes et lactentes dicit apostolos, qui fuerunt homines simplices et indocti; unde: Stulta mundi elegit Deus ut confundat fortia I Cor. 1.. Perfectior est laus. Vel, ex ore infantium et lactentium, id est, ex verbis puerorum Hebræorum perfecisti laudem, quæ videbatur pueriliter agi propter inimicos, ne videatur humana sapientia, sed divinitus data. Inimicos tuos. Paganos. Inimicum. Judæum, qui inimicus est Dei, dum Patrem solum defendit: quia qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem, vel inimicus voto.

⁷⁴ + **8.4 Quoniam videbo.** Præ Judæo, spiritu. Cælos tuos, apostolos, videbo præsentialiter in posteris; hoc bene convenit primitivis. Opera digitorum tuorum. Quia cooperatione Trinitatis perfecti, quæ significatur in tribus digitis hic, ut ibi: Qui appendit tribus digitis molem terræ. Isa. 40. Et per eos, Lunam et stellas quæ tu fundasti. Non illi.

⁷⁵ + **8.5 Quid est homo.** Ibid. Secundo, naturam hominis olim vitiatam dicit in Christo super omnia exaltatam. Prius enim ostenderat omnipotentiam Deitatis. Per hominem, peccatores; per filium hominis, spirituales. Ibid. Homo, quilibet vilis, cujus memor Deus miserendo, Filius hominis, Christus homo: quoniam per eum tu visitas eum, cum Verbum caro factum est, in quo medicus venit ad infirmos. Aut filius. AUG. Disjunctio innuit distare inter hominem et filium hominis. Omnis filius hominis homo, sed non e converso ut Adam. Homo ergo omnis, qui portat imaginem terreni: Filius hominis, qui cælestis, et merito novus homo, filius hominis: quia novus ex veteri quadam mutatione fit. AUG. Cur relictis altioribus hæc ima dicit? Sed oves, etc., usque ad qui semine verbi Dei hominum corda fructificare faciunt.

8Omnia subjecti sub pedibus ejus, oves et boves universas, insuper et pecora campi, ⁷⁶

9volucres cæli, et pisces maris qui perambulant semitas maris. ⁷⁷

10Domine, Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra !]

9In finem, pro occultis filii. Psalmus David. ⁷⁸

2[Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo; narrabo omnia mirabilia tua. ⁷⁹

3Lætabor et exultabo in te; psallam nomini tuo, Altissime.

4In convertendo inimicum meum retrorsum; infirmabuntur, et peribunt a facie tua. ⁸⁰

5Quoniam fecisti iudicium meum et causam meam; sedisti super thronum, qui iudicas justitiam. ⁸¹

6Increpasti gentes, et periit impius: nomen eorum delesti in æternum, et in sæculum sæculi. ⁸²

⁷⁶ + **8.8 Insuper et pecora.** Malos ergo Christo subjectos esse notat, quod minus videtur: hi enim carnales in latitudine campi, id est, in amplitudine voluptatum, non in montibus virtutum, habitantes. Pecora campi. Ibid. Qui in carne vivunt, ubi nihil arduum ascendunt: sed lata via, cui inhærent, est quæ ducit ad interitum: unde et Abel in campo occiditur.

⁷⁷ + **8.9 Volucres,** superbi: de quibus, Posuerunt in cælum os suum Psal. 72.. Quorum caput dicit: Ascendam in cælum et exaltabo solium meum, et ero similis Altissimo Isa. 14.. Pisces maris qui perambulant semitas maris, curiosi. Hæc tria, voluptas carnis, superbia, curiositas, includunt omnia vitia, quæ sunt concupiscentia carnis, ambitio sæculi, id est superbia, concupiscentia oculorum, per oculos curiositas maxime prævalet.

⁷⁸ + **9.1 In finem pro occultis filiis.** Nec additur cujus, per excellentiam est unigenitus Dei. Occultis. Quia alia ejus sunt manifesta, etc., usque ad et de poena, qua iudicat purgando, convertendo, excæcando.

⁷⁹ + **9.2** Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo, etc. Propheta lætus psallit, quia cultura diaboli adventu Christi destruitur: et Christus regnat, iudicat, adjuvat.

⁸⁰ + **9.4 In convertendo inimicum meum, etc., peribunt, etc.** AUG. Quia dum diabolus convertisti retro, membra infirmantur, ut nil nocere possint, et non erunt, vel, destruentur ex toto ab impugnatione tua, cum dices, Ite, maledicti Matth. 25., vel, peribunt cum aufert Deus ab eis iniquitatem.

⁸¹ + **9.5** Fecisti iudicium meum et causam meam. Ibid. Quia mihi servierunt ad utilitatem, quia sedisti. Iudicas. HIER. Pater, ut Christus moriatur pro genere hominum. AUG. Vel, Christus in fine iudicabit, cui Pater omne iudicium dedit.

⁸² + **9.6 In sæculum et in sæculum.** Ibid. Sæculum est hoc præsens quod volvitur: sæculum sæculi æternum, cujus illud imago est. Vel, determinatio est, ne hoc præsens acciperes.

7Inimici defecerunt frameæ in finem, et civitates eorum destruxisti. Periiit memoria eorum cum sonitu; ⁸³

8et Dominus in æternum permanet. Paravit in iudicio thronum suum,

9et ipse iudicabit orbem terræ in æquitate: iudicabit populos in iustitia.

10Et factus est Dominus refugium pauperi; adiutor in opportunitatibus, in tribulatione. ⁸⁴

11Et sperent in te qui noverunt nomen tuum, quoniam non dereliquisti quærentes te, Domine. ⁸⁵

12Psallite Domino qui habitat in Sion; annuntiate inter gentes studia ejus: ⁸⁶

13quoniam requirens sanguinem eorum recordatus est; non est oblitus clamorem pauperum. ⁸⁷

⁸³ + **9.7 Frameæ.** CASS. Virtus diaboli in fine sæculi destruetur. Civitates. Populi ejus. Cum sonitu, id est, clamore maximo, ut fit cum res prosperæ gravi fine clauduntur. Sed e contra Dominus permanet. Finem, AUG. est gladius quem vibrabit in secundo adventu aperte iudicans, et qui modo occulte, usque ad quem aliquid valent hostis frameæ, sed tunc penitus deficient. Eorum. CASS. Pluraliter, cum supra inimici singulariter dixit, quia cum plures sunt dæmones, quia tamen in malitia similes sunt, quasi unum. Cum sonitu. AUG. Id est, et strepitus et tumultus impietatis periiit: vel, cum impietas evertitur, strepitus fit, quia non venit ad summam pacem, nisi qui magno strepitu cum vitiis pugnavit. Thronum suum. CASS. Judiciariam potestatem, qui in humilitate iudicatus est, in maiestate iudicabit.

⁸⁴ + **9.10 Et factus.** Quantum est, eum qui iudex est, esse refugium pauperi, qui nihil mundi cupit. In opportunitatibus. AUG. Non opportunius homo a sæculo avertitur, nisi his voluptatibus, labores et dolores misceantur.

⁸⁵ + **9.11 Sperent.** AUG. Cum desinunt sperare in rebus sæculi. Aversos a sæculo, quærentes ubi figant spem, excipit cognitio nominis. Nomen scitur, cum ille cuius est nomen, noscitur. Nomen est illi Dominus, quod novit, qui libenter ei servit, vel, qui est, et ideo nemo speret in transitoriis, nihil habentibus præter, fuit, et erit. Nam quod in illis futurum est, cum venerit, fit statim præteritum, expectatur cum cupiditate, amittitur cum dolore, non tenetur cum certitudine. Quoniam non reliquisti. Fideles provocat ad laudem Propheta, respiciens beneficia præsentis temporis et futuri.

⁸⁶ + **9.12 Sion.** Ibid. Speculatio, quæ modo agitur, ut perveniamus ad pacis visionem, id est, de Sion in Jerusalem: quælibet autem studiosa speculatio fit in errorem, nisi Dominus in ea habitat. Studia. HIER. Id est, mandata ejus quibus studendum est.

⁸⁷ + **9.13 Quoniam requirens.** Ibid. Sed quasi dicant, qui missi sunt evangelizare, nemo credit nobis, et occidimur, respondit: non sine fructu, quia requirens ultione sanguinem eorum, in iudicio, ubi gloria occiso, pœna occisori erit: recordatus est, etc Ibid. non post oblivionem, sed post longum tempus, secundum affectum infirmorum, qui oblitum putant, quia non tam cito fit ut volunt: quibus etiam adde, imo non est oblitus ut putatis: et si dixi recordatus, hoc contra querentes, qui pro dilatione putant oblitum.

- 14 *Miserere mei, Domine: vide humilitatem meam de inimicis meis,* ⁸⁸
- 15 *qui exaltas me de portis mortis, ut annuntiem omnes laudationes tuas in portis filiæ Sion:* ⁸⁹
- 16 *exultabo in salutari tuo. Infixæ sunt gentes in interitu quem fecerunt; in laqueo isto quem absconderunt comprehensus est pes eorum.* ⁹⁰
- 17 *Cognoscetur Dominus iudicia faciens; in operibus manuum suarum comprehensus est peccator.* ⁹¹
- 18 *Convertantur peccatores in infernum, omnes gentes quæ obliviscuntur Deum.* ⁹²
- 19 *Quoniam non in finem oblivio erit pauperis; patientia pauperum non peribit in finem.* ⁹³
- 20 *Exsurge, Domine; non confortetur homo: iudicentur gentes in conspectu tuo.* ⁹⁴
- 21 *Constituë, Domine, legislatorem super eos, ut sciant gentes quoniam homines sunt.* ⁹⁵

⁸⁸ + **9.14 Miserere.** CASS. In sua persona dicit quod unusquisque petit. Vide. Ibid. Aspectus Dei, auxilium est, qui cum fit, et lux tenebras fugat: de superbia inimici æstimatur humilitas patientis, quia tantum hi humiliantur, quantum illi extolluntur.

⁸⁹ + **9.15 Qui exaltas me de portis mortis, etc.** AUG. Id est ab omnibus cupiditatibus, quibus itur ad mortem: mors jam est ipsa lætitia in perfruendo cupiditatis; unde Apostolus: Vidua, quæ vivit in deliciis, mortua est I Tim. 5.. Portis filiæ Sion. Sunt omnia optima studia, etc., usque ad quæ nec oculus vidit, nec auris audivit. CASS. Portæ contra portas, quia hæ mortis, illæ vitæ. Sion. Ibid. Omnes Ecclesias mundi generavit, quia ibi natus est Christus unde fides incoepit.

⁹⁰ + **9.16 Exsultabo.** AUG. Hucusque clamor, inde dicit Ecclesia quæ affligitur, exsultabo in Jesu. CASS. Spe enim salva est. In laqueo. Ibid. Laqueus occultus, dolosa cogitatio: Pes, animæ amor, qui, si pravus est, dicitur cupiditas, si rectus, charitas. Eo enim movetur anima quasi ad locum, quo se pervenisse per amorem lætatur. In laqueo ergo, id est, fraudulento consilio: pes, id est, amor qui per fraudem pervenit ad vanam lætitiã, comprehensus est, quia illa delectatio alligat eos, ut inde abrumpere amorem, et ad utilia vertere non audeant. Si enim conentur, dolor est deserere, quæ delectant, et ille dolor non sinit abscedere.

⁹¹ + **9.17 Cognoscetur.** CASS. Vel de futuro iudicio, etc., usque ad ut quidam falso putant.

⁹² + **9.18 Convertantur peccatores.** AUG. Hic est canticum diapsalmatis, quasi occulta lætitia separationis: quæ hic fit non loco, sed affectu, intra bonos et malos. CASS. Peccatoribus cum Antichristo finem malorum prædicit; quasi hoc interim, sed tandem convertentur, ne in suis gaudeant. In infernum, ne alibi mittendos se putent.

⁹³ + **9.19 Patientia.** AUG. Patienter, propter hoc præcipue memor erit Deus pauperum, scilicet propter patientiam.

⁹⁴ + **9.20 Exsurge.** AUG. Precatur futurum iudicium. CASS. Loquens de fine sæculi propheta, prospexit adventum Antichristi; unde quasi territus clamat: exsurge.

⁹⁵ + **9.21 Sciant.** Id est, cruciati experiantur quod homines stulti fuerunt.

- 22Ut quid, Domine, recessisti longe; despicias in opportunitatibus, in tribulatione? ⁹⁶
- 23Dum superbit impius, incenditur pauper: comprehenduntur in consiliis quibus cogitant. ⁹⁷
- 24Quoniam laudatur peccator in desideriis animæ suæ, et iniquus benedicitur. ⁹⁸
- 25Exacerbavit Dominum peccator: secundum multitudinem iræ suæ, non quæret. ⁹⁹
- 26Non est Deus in conspectu ejus; inquinatæ sunt viæ illius in omni tempore. Auferuntur judicia tua a facie ejus; omnium inimicorum suorum dominabitur. ¹⁰⁰
- 27Dixit enim in corde suo: Non movebor a generatione in generationem, sine malo. ¹⁰¹
- 28Cujus maledictione os plenum est, et amaritudine, et dolo; sub lingua ejus labor et dolor. ¹⁰²
- 29Sedet in insidiis cum divitibus in occultis, ut interficiat innocentem. ¹⁰³

⁹⁶ + **9.22 Ut quid.** AUG. Diapsalma, quia illi Antichristo licebit tanta facere, ut Deus putetur: subdit quasi vocem gementium et quærentium de dilatione judicii. CASS., AUG. Ut quid. Mala illius temporis pertractat, etc., usque ad sed opportune, ita scilicet, Dum superbit.

⁹⁷ + **9.23 Incenditur pauper, comprehenduntur in consiliis quibus cogitant.** AUG. Mire providentia Dei de malis operatur, etc., usque ad sic damnantur mali, justi salvantur.

⁹⁸ + **9.24 Quoniam laudatur.** Ideo superbit vel comprehenditur, quia laudatur a suis, impletione desideriorum sensualitatis suæ. AUG. Adulantium linguæ alligant animas in peccatis: delectat enim ea facere, in quibus non solum non metuitur reprehensor, sed etiam auditur laudator.

⁹⁹ + **9.25 Iræ suæ.** CASS. Antichristi, quia omnia turbulenter et crudeliter faciet: vel, Dei, non quæret Deum pœnitendo; vel, Deus eum, ut hic ulciscatur, sed in futuro gravius puniturus.

¹⁰⁰ + **9.26 Inquinatæ.** CASS. Nequitiae causa est, quod Deum non habet ante oculos, et ideo viæ ejus, id est, cogitationes et opera sordent. In omni tempore. AUG. Suo, scilicet vitæ suæ, etc., usque ad et quia omnium inimicorum suorum dominabitur.

¹⁰¹ + **9.27 Dixit,** etc. Omnes gentes occupabo, sed non sine malo, id est, peccato, quod ei proprium est. Vel semper ero sine malo: hoc sibi promittit, cujus maledictione os plenum, etc. Non movebor. AUG. Vel, putabit se malis artibus, et non aliter, venturum de mortali generatione in æternam, quod et Simon magus putavit.

¹⁰² + **9.28 Sub lingua.** CASS. Id est, cogitationes ejus sunt de labore sanctorum et dolore corporeo, quod in martyribus patet. Vel, labor sanctorum et dolor, qui est in pœnis corporis est sub lingua ejus, id est levior, lingua ejus, quæ intus nocet: illa, scilicet pœna extra. Vel, sub lingua, quia verba plus timentur et nocebunt quam verbera, quibus præcipitatur et peribit anima.

¹⁰³ + **9.29 In occultis,** etc. AUG., id est, ambiguus, ubi non facile videtur quid petendum, quid non.

30Oculi ejus in pauperem respiciunt; insidiatur in abscondito, quasi leo in spelunca sua. Insidiatur ut rapiat pauperem; rapere pauperem dum attrahit eum. ¹⁰⁴

31In laqueo suo humiliabit eum; inclinabit se, et cadet cum dominatus fuerit pauperum. ¹⁰⁵

32Dixit enim in corde suo: Oblitus est Deus; avertit faciem suam, ne videat in finem.

33Exsurge, Domine Deus, exaltetur manus tua; ne obliviscaris pauperum. ¹⁰⁶

34Propter quid irritavit impius Deum? dixit enim in corde suo: Non requiret. ¹⁰⁷

35Vides, quoniam tu laborem et dolorem consideras, ut tradas eos in manus tuas. Tibi derelictus est pauper; orphano tu eris adjutor. ¹⁰⁸

36Contere brachium peccatoris et maligni; quæretur peccatum illius, et non invenietur. ¹⁰⁹

37Dominus regnabit in æternum, et in sæculum sæculi; peribitis, gentes, de terra illius. ¹¹⁰

¹⁰⁴ + **9.30 Oculi ejus in pauperem,** etc. Ibid. Exponit insidias, oculi, quasi misericordia et affectu, vel, alios sic decipit, quod oculi crudeliter respiciunt in pauperes spiritu. Leo in spelunca, etc. Quia in eo vis et dolus, etc., usque ad per hæreticos et falsos fratres.

¹⁰⁵ + **9.31 Inclinabit.** CASS. Cum nimia felicitate in otium remiserit animum, cadet repentino interitu: et Dominus spiritu oris ejus interficiet eum. In finem. Negant videre Deum, etc., usque ad excitat Dominum, Exsurge, Domine.

¹⁰⁶ + **9.33 Exsurge, Domine Deus, et exaltetur manus, ut obliviscaris,** etc. Ibid. Precatur judicium, ut hic cito finiantur, quæ tanta sunt, ut nemo velit tempus quo hæc fiunt dilatari. Exsurge. Quasi ex improviso, ut conterantur, dum tui tecum exaltati glorificantur.

¹⁰⁷ + **9.34 Propter quod irritavit impius Deum.** AUG. Jam itaque et de judicio illo intelligens et exsultans, dicit, propter quid? id est, quid proficit tanta mala facere? Dixit enim Deus in corde suo, etc. Ibid. Sensus iste pronuntiationem quærit, etc., usque ad ne laborent, vel irascantur. AUG. Christus Judam toleravit et ad prædicandum misit, et ei eucharistiam dedit ut ostenderet dona pervenire ad eos qui fidem accipiunt, qualis Judas fuit.

¹⁰⁸ + **9.35 Vides enim quoniam tu laborem et dolorem.** Id jam præordinasti, ubi tradas eos in manu tua. Orphano, etc. AUG. Cui moritur pater mundus, per quem carnaliter est genitus, ut dicat: Mihi mundus crucifixus est, et ego mundo.

¹⁰⁹ + **9.36 Contere brachium.** Pœnis terret, bonis demulcet. Quæretur. AUG. Quando adhuc necessarium sit ad purgandos nos, sicut supra dum superbit impius, etc.; sed quia non invenietur, id est, quia jam non est in quo sit locus peccato illius, plano ferro non est opus lima.

¹¹⁰ + **9.37 Dominus regnabit in æternum et in sæculum sæculi.** Hoc regnum gratius erit pro concurrentibus malis, quod veniet destructo Antichristo, ab hoc regno peribitis gentes, sed pauperes habebunt, quia desiderium pauperum, etc.

38Desiderium pauperum exaudivit Dominus; præparationem cordis eorum
audivit auris tua: ¹¹¹

39judicare pupillo et humili, ut non apponat ultra magnificare se homo
super terram.]

10In finem. Psalmus David. ¹¹²

2[In Domino confido; quomodo dicitis animæ meæ: Transmigra in montem
sicut passer? ¹¹³

3Quoniam ecce peccatores intenderunt arcum; paraverunt sagittas suas in
pharetra, ut sagittent in obscuro rectos corde: ¹¹⁴

4quoniam quæ perfecisti destruxerunt; justus autem, quid fecit? ¹¹⁵

5Dominus in templo sancto suo; Dominus in cælo sedes ejus. Oculi ejus in
pauperem respiciunt; palpebræ ejus interrogant filios hominum.

6Dominus interrogat justum et impium; qui autem diligit iniquitatem, odit
animam suam. ¹¹⁶

¹¹¹ + **9.38 Præparationem cordis.** CASS. Vel, concupiscentiam, quod est ubi omnibus viribus animæ aliquid ardentius petitur. Vel, hoc, quod in cordibus eorum ipse Deus præparavit. Vel, quam statim volunt petere Deus audiat. Auris, etc. AUG. Nominatis membris, quæ in nobis visibilia et corporea sunt, in Deo potentias operationum intelligi oportet. Judicare pupillo et humili, etc. Secundus adventus manifestus erit, etc., usque ad auctor malorum cum sua plebe damnabitur.

¹¹² + **10.1 In finem.** AUG. Psal. David prophetæ docentis resistere hæreticis.

¹¹³ + **10.2 In Domino confido.** AUG. De hæreticis qui catholicos in suam volunt convertere pravitatem. Ibid. In Domino confido. Quoad litteram potest legi de passione, et dicit, Christus secundum hominem, ut solet contra terrores Judæorum, In Domino confido. In Domino confido. Cum peccantes volunt sagittare rectos. Quoniam ecce. Ibid. Hi sunt terrores comminantium nobis de peccatoribus, ut ad se quasi justos transeamus. Dicunt enim: Peccatores intenderunt arcum, Scripturas, unde venenatas sagittas mittant, quas in cordis occulto parant.

¹¹⁴ + **10.3 In obscuro.** CASS. In simplici sensu degentes, vel in suis ambiguis sententiis, non quod Scriptura ad hoc valeat, sed quia:

¹¹⁵ + **10.4 Quoniam quæ perfecisti.** Convertit ab his sermonem ad Deum quasi: Cur dicunt transmigra? Cur de peccatoribus terretur, qui intendunt sagittare rectos? quia quæ perfecisti destruxerunt in suis conventibus, ubi parvulos, qui erant lacte nutriendi, ex quorum ore laus perficitur, venenis necant. Justus autem, quid fecit? AUG. Secundum utramque partem, etc., usque ad animæ suæ nocet, non justo, qui Deo credit.

¹¹⁶ + **10.6 Dominus interrogat,** etc. Justus autem. Minatur judicium, cujus timore deserant falsitates. Interrogat. Ibid. Id est probat, quia boni de obscuris non fatigantur, sed exercentur de cognitione: non inflantur, sed confirmantur. Quæ perfecisti. Id est, perfecte edidisti, vel implendo prædicta. Destruerunt, male exponendo. Ibid. In obscuro. Vel obscura luna. Duæ sunt opiniones lunæ, etc., usque ad qui tunc dicit sancta sacramenta, cum per sanctos dentur.

- 7Pluet super peccatores laqueos; ignis et sulphur, et spiritus procellarum,
pars calicis eorum. ¹¹⁷
- 8Quoniam justus Dominus, et justitias dilexit: æquitatem vidit vultus ejus.]
¹¹⁸
- 11In finem, pro octava. Psalmus David. ¹¹⁹
- 2[Salvum me fac, Domine, quoniam defecit sanctus, quoniam diminutæ
sunt veritates a filiis hominum. ¹²⁰
- 3Vana locuti sunt unusquisque ad proximum suum; labia dolosa, in corde
et corde locuti sunt. ¹²¹
- 4Disperdat Dominus universa labia dolosa, et linguam magniloquam. ¹²²
- 5Qui dixerunt: Linguam nostram magnificabimus; labia nostra a nobis
sunt. Quis noster dominus est? ¹²³
- 6Propter miseriam inopum, et gemitum pauperum, nunc exurgam, dicit
Dominus. Ponam in salutari; fiducialiter agam in eo. ¹²⁴

¹¹⁷ + **10.7 Pluet super.** Quid malis reddat ostendit

¹¹⁸ + **10.8 Justitias.** Ibid. Pluraliter, ut justos accipias, in quibus multæ justitiæ, cum una sit Dei. Æquitatem vidit. Æquitas visa est in facie, id est, notitia ejus: facies enim est notitia ejus, id est, potentia qua dignis innotescet. Vel vidit, quia non se dat noscendum malis, sed bonis, quod est æquitas.

¹¹⁹ + **11.1 Pro octava.** CASS. Pro octava, quia hic petit propheta iniquitatem mundi destrui, ut ad veritatem promissionis futuræ perveniat. AUG. Octava pro die judicii, sicut in sexto psalmo dictum est.

¹²⁰ + **11.2 Salvum me fac.** Revocat autem a falsitatibus sæculi ad eloquia Dei, ubi salus, a perversitate sæculi petit salvari. Quoniam defecit. CASS. Exponit quæ timuit multa: congregans in unum, ut sit major vis. Sanctus. Ibid. Deus, qui ubique præsens, quantum ad homines defecit, qui in eum non credunt.

¹²¹ + **11.3 Proximum.** AUG. Proximus omnis homo, cum nullo male agendum est: proximus primæ nativitatis conditione est omnis homo; carnis cognatione, amici et cognati; misericordiæ comparatione, beneficis quilibet. Corde, etc. Germinatio, duplex cor significat, in quo dolosus describitur, unde: Vir duplex animo inconstans est in omnibus viis suis. Boni habent unum cor et unam animam.

¹²² + **11.4 Disperdat Dominus universa labia,** etc. CASS. Id est, passim pereant, qui in una pravitate conveniunt. Linguam magniloquam. Ibid. Id est, superbam: hi sunt hypocritæ, habentes speciem in sermone ad decipiendos homines, et Deo non subditi. REMIG. Vel, philosophi.

¹²³ + **11.5 Qui dixerunt: linguam nostram.** CASS. Jactant se de potestate labiorum, quasi non a Deo acceperint.

¹²⁴ + **11.6 Inopum et gemitum pauperum.** AUG., CASS. Inopes, gentiles, qui nec legem, nec prophetas habuerunt; pauperes, Judæi. Nunc. Quod non in priori populo. Exurgam. Apparebo in Filio. Ponam. Consolationem pauperum. Fiducialiter. Potenter, cui nil resistit.

7Eloquia Domini, eloquia casta; argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum septuplum. ¹²⁵

8Tu, Domine, servabis nos, et custodies nos a generatione hac in æternum. ¹²⁶

9In circuitu impii ambulant: secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum.] ¹²⁷

12In finem. Psalmus David. [Usquequo, Domine, oblivisceris me in finem? usquequo avertis faciem tuam a me? ¹²⁸

2quamdiu ponam consilia in anima mea; dolorem in corde meo per diem? ¹²⁹

3usquequo exaltabitur inimicus meus super me? ¹³⁰

4Respice, et exaudi me, Domine Deus meus. Illumina oculos meos, ne umquam obdormiam in morte; ¹³¹

5nequando dicat inimicus meus: Prævalui adversus eum. Qui tribulant me exsultabunt si motus fuero;

¹²⁵ + **11.7 Eloquia Domini.** Ibid. Contra mala sæculi Christus a Patre missus, cujus eloquia vera sunt, impiorum falsa. Casta. Contra hoc quod supra, vana locuti sunt

¹²⁶ + **11.8 Tu, Domine.** CASS. Utilitatem divinorum eloquiorum, ad Dominum se convertens, ostendit.

¹²⁷ + **11.9 In circuitu.** Conclusio de utraque parte. AUG. In circuitu, id est, cupiditate temporalium, quæ septem diebus voluntur, et non veniunt in octavum, id est, æternum: unde ventilator est impiorum rex sapiens, et immittit illis rotam malorum Prov. 2., id est, ambitum volubiliū. Multiplicasti filios hominum. Ibid. Est et multiplicatio in temporalibus quæ avertit ab unitate Dei: sed justī multiplicantur secundum altitudinem, quando eunt de virtute in virtutem.

¹²⁸ + **12.1 In finem.** CASS. Psalmus de charitate Christi, etc., usque ad secundum illud: Cupio dissolvi et esse cum Christo. Phil. 1.

¹²⁹ + **12.2 Quandiu.** CAS. Magnus ardor sustinentis, etc., usque ad quia spes protrahitur. Consilia. AUG. Consilio non est opus, etc., usque ad dolens precansque æterna.

¹³⁰ + **12.3 Usquequo exaltabitur,** etc. CASS. Dicit quia, ante adventum Christi, diabolus captivos tenebat homines. Vel super me, id est, meam crudelitatem, quia toto orbe colitur, et quia sic orbis interit, plorat.

¹³¹ + **12.4 Respice.** Ibid. Post conquestionem, oratio, ut illuminetur, ne cedat fraudibus inimici, qui in misericordia confidit. Respice. AUG. Mitte quem missurus es. Exaudi. CASS. Pro omnibus, pro quibus generaliter petit. Illumina. Si non corpore, videamus vel mente. Obdormiam. Quando fidei lumine sepulto, carnali delectatione clauduntur. In morte. Id est, in peccato quod fit in Spiritum sanctum de quo Joannes: Est peccatum ad mortem, non pro eo dico ut quis oret.

6ego autem in misericordia tua speravi. Exsultabit cor meum in salutari tuo. Cantabo Domino qui bona tribuit mihi; et psallam nomini Domini altissimi.] ¹³²

13In finem. Psalmus David. [Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus. Corrupti sunt, et abominabiles facti sunt in studiis suis; non est qui faciat bonum, non est usque ad unum. ¹³³

2Dominus de cælo prospexit super filios hominum, ut videat si est intelligens, aut requirens Deum. ¹³⁴

3Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt. Non est qui faciat bonum, non est usque ad unum. Sepulchrum patens est guttur eorum; linguis suis dolose agebant. Venenum aspidum sub labiis eorum, quorum os maledictione et amaritudine plenum est; veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem. Contritio et infelicitas in viis eorum, et viam pacis non cognoverunt; non est timor Dei ante oculos eorum. ¹³⁵

4Nonne cognoscent omnes qui operantur iniquitatem, qui devorant plebem meam sicut escam panis? ¹³⁶

5Dominum non invocaverunt; illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor. ¹³⁷

6Quoniam Dominus in generatione justa est: consilium inopis confudistis, quoniam Dominus spes ejus est. ¹³⁸

¹³² + **12.6 Exsultabunt.** AUG. Non solum propter me illuminare, sed ne inimicus gaudeat. Speravi CASS. Et si festinat, tamen patiens est: quia et si differtur, firmus est in spe, et interius jam videns exsultat, quem carne videre desiderat: unde et sibi bona data dicit qui prius querebatur. Tribuit. Non tribuet: magna virtus fidei jam habet quod futurum est. Exsultabit cor. Si tantum desiderat, si sic famulatur venturo, quid faciendum suscepto?

¹³³ + **13.1 Dixit insipiens.** CASS. Inrepatio Judæorum, descripta eorum malitia. Primus psalmus de increpatione Judæorum, etc., usque ad hic homo non est Deus.

¹³⁴ + **13.2 Dominus de cælo.** Ibid. Sed inde inexcusabiles, quia Dominus prospexit, id est, de humana natura eminit. AUG. De cælo, id est, per sanctas animas prospicit: nam per se nil eum latet. Vel, de cælo, per animas sanctas, quæ sunt cælum et sedes Dei. Vel, Dominus Pater de cælo, id est, secreto divinæ mentis. CAS. Vel de æqualitate Dei Patris. Si est intelligens. Vel vidit, si est intelligens, et invenit quod aliquis non intelligit: quia non requirit, sed declinat, nam: Omnes declinaverunt, etc.

¹³⁵ + **13.3 Sepulcrum.** Ibid. Ita inutiles aliis facti, quia guttur eorum est sepulchrum, etc. Sepulchrum. Dicuntur hi tres versus, qui sunt usque ad secundam divisionem, ibi, Nonne cognoscent, etc., non esse de Hebræo, etc., usque ad eos non habet. Contritio AUG. Ita inutiles sibi facti sunt, etc., usque ad et infelicitas in futuro. CASS Via impiorum, etc., usque ad: Timor Dei ante oculos, etc.

¹³⁶ + **13.4 Nonne cognoscent.** Minatur iudicium impiis.

¹³⁷ + **13.5 Dominum non,** etc. AUG. Non enim vere hunc invocant, qui Deo displicentia amant

¹³⁸ + **13.6 Consilium inopis.** CASS. Invectio in Judæos, etc., usque ad, id est, de Judæis procedens, etc.

7Quis dabit ex Sion salutare Israël? Cum averterit Dominus captivitatem plebis suæ, exsultabit Jacob, et lætabitur Israël.] ¹³⁹

14Psalmus David. [Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo? ¹⁴⁰

2Qui ingreditur sine macula, et operatur justitiam; ¹⁴¹

3qui loquitur veritatem in corde suo: qui non egit dolum in lingua sua, nec fecit proximo suo malum, et opprobrium non accepit adversus proximos suos. ¹⁴²

4Ad nihilum deductus est in conspectu ejus malignus; timentes autem Dominum glorificat. Qui jurat proximo suo, et non decipit; ¹⁴³

5qui pecuniam suam non dedit ad usuram, et munera super innocentem non accepit: qui facit hæc non movebitur in æternum.] ¹⁴⁴

¹³⁹ + **13.7 Quis dabit ex Sion**, etc. CASS. Postremo Judæorum conversio prædicitur, quæ fiet cum plenitudo gentium intraverit. Cum averterit. Pro Judæis etiam hoc testimonium Isaiaë ponit Apostolus: Veniet ex Sion qui avertit captivitatem, vel impietatem a Jacob.

¹⁴⁰ + **14.1 Domine, quis?** CAS. Psalmus iste proprie morum est institutorius, præsumptionis repressio: ubi agitur de unitate præsentis Ecclesiæ et futura quiete. Primo interrogat propheta, quasi sacerdos ante faciem Domini stans, et responsa petit; volens scire quos Deus sua dignos judicet Ecclesia.

¹⁴¹ + **14.2 Qui.** Ibid. Responsio Domini, etc. usque ad ut Christus agnus sine fractura membrorum, qui proprie templum ingressus est, non ut expiaretur sicut cæteri, sed sine macula. Operatur justitiam. Ut dum vendentes et ementes ejecit de templo.

¹⁴² + **14.3 Qui loquitur.** Hic exsequitur plenius. Veritas est cum res ita est, ut dicitur: Hoc proprie Christus fecit. In corde, qui aliquando tacuit indignis fraudulenter quærentibus. Non egit dolum. Dolus est in lingua, cum aliud dicitur, aliud est in pectore. Vel, non egit dolum, quia omnia quæ audivit a Patre, sine aliqua adjectione vel suppressione, nota fecit proximis, id est, discipulis; Judæis, proximis secundum carnem. Nec fecit proximo malum. Sed pro eis oravit; non acceptum habuit opprobrium adversus proximos suos, sicut est patens per hoc quod Judam non mordaci increpatione lacerabat.

¹⁴³ + **14.4 Ad nihilum**, etc. AUG. Hæc est perfectio, ut nihil in homine valeat malignus, et ut hic sit in conspectu, id est, certe sciat, malignum non esse, nisi qui a Creatore ad creata convertitur. Malignus, id est, diabolus, despicitur; ut cum dixit: Vade retro, Satanas, etc. E contra, timentes Dominum glorificat. Juravit, quando apostolis certissima veritate promisit: Jam non dicam vos servos, sed amicos.

¹⁴⁴ + **14.5 Qui jurat proximo**, etc. Ibid. Hæc tria non sunt magna, etc., usque ad cum in superiori conclusione præteritum posuerit, ad nihilum deductus est. Pecuniam. Vel terrena est, quæ penitus ad usuram dari prohibetur, quam Dominus Judæ tradidit ad erogandum pauperibus, non ad usuram. Vel spiritualis, quæ ad usuram dari jubetur, id est, prædicatio ad instruendos homines. Et munera super innocentem. Accipit quidem Christus munera, ut a magis, et quotidie pias oblationes; sed non contra innocentes, imo animam pro eis dedit. Qui facit hæc, non movebitur. Ecce absoluta responsio interroganti: facit dicit, ut ad actum nos invitet, non solum ad cantandum hæc. Qui facit hæc, non movebitur. CASS. Conclusio. Similiter qui facit hæc, requiescet in monte.

15Tituli inscriptio, ipsi David. [Conserva me, Domine, quoniam speravi in te. ¹⁴⁵

2Dixi Domino: Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. ¹⁴⁶

3Sanctis qui sunt in terra ejus, mirificavit omnes voluntates meas in eis. ¹⁴⁷

4Multiplicatæ sunt infirmitates eorum: postea acceleraverunt. Non congregabo conventicula eorum de sanguinibus, nec memor ero nominum eorum per labia mea. ¹⁴⁸

5Dominus pars hæreditatis meæ, et calicis mei: tu es qui restitues hæreditatem meam mihi. ¹⁴⁹

6Funes ceciderunt mihi in præclaris; etenim hæreditas mea præclara est mihi. ¹⁵⁰

7Benedicam Dominum qui tribuit mihi intellectum; insuper et usque ad noctem increpauerunt me renes mei. ¹⁵¹

¹⁴⁵ + **15.1 Tituli inscriptio.** CASS. Hic titulus de Evangelio, non de Veteri Testamento, sumitur. Quod titulus notavit, id est, victoria et regnum, convenit Christo, quod hic agitur.

¹⁴⁶ + **15.2 Conserva,** etc. Psalmus secundus, qui breviter de passione et resurrectione tangit; primo, unam hominis naturam Christus ostendens, petit se servari, dicens omnia quæ pertulit ad gloriam hæreditatis suæ perducta. AUG. Christus secundum hominem hic loquitur, de quo titulus regalis in passione emittit: Jesus Nazarenus rex Judæorum

¹⁴⁷ + **15.3 Sanctis qui sunt in terra.** Ibid. Exposuit jam Christus qualiter oravit, narrat nunc quæ bona fecit illi Deus. AUG. Sanctis, etc., usque ad et potentia ut resurgerem. Mirificavit. CASS. Quasi, hæc dixi Domino: Dominus autem mirificavit, id est, fecit miras voluntates, hæ sunt miræ dum eis obedientes, fiunt de terrenis cœlestes.

¹⁴⁸ + **15.4 Multiplicatæ.** Ibid. Qua mirificavit, etc., usque ad quæ in uno sono consonant, quibus voluntates ejus ostenduntur.

¹⁴⁹ + **15.5 Pars hæreditatis.** AUG. Eligant alii alia, etc., usque ad sed qui Deum eligunt partem. CASS. Vel, Dominus est pars, id est, portio et præmium, hæreditatis meæ, id est, sanctorum. Et pars calicis mei, id est, merces passionis. Hæreditas enim ad gentes, calix ad passionem pertinet, qui bibitus dat resurrectionem. Sed nemo se putet hæredem nisi præclarus.

¹⁵⁰ + **15.6 Funes,** etc. Ibid. Quasi forte, in qua est divina electio, ut et sors cecidit super Matthiam, et quisque capit ad mensuram suam. In præclaris. Id est, in sanctis.

¹⁵¹ + **15.7 Benedicam Dominum.** Ibid. Gratias agit Patri de intellectu, et passione, in qua eo favente vincit, et de resurrectione, et confessione, et hæc sunt, per quæ hæreditas restituitur ut sit rex Judæorum, ut titulus dicit. Intellectum, etc. AUG. Quo hæc hæreditas videri et possideri potest. Insuper, etc. Id est, super intellectum. Usque ad noctem, etc. Id est, mortem, erudivit me, inferior pars mea carnis assumptio, ut expelleret tenebras mortalitatis quas ille intellectus non habet, quia pro eis nec turbari nec deficere potuit. Renes. Ex quibus secundum carnem exivi, scilicet parentela: increpauerunt injuriis, tentatione et passione.

8Providebam Dominum in conspectu meo semper: quoniam a dextris est mihi, ne commovear. ¹⁵²

9Propter hoc lætatum est cor meum, et exultavit lingua mea; insuper et caro mea requiescet in spe.

10Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Notas mihi fecisti vias vitæ; adimplebis me lætitia cum vultu tuo: delectationes in dextera tua usque in finem.]

16Oratio David. [Exaudi, Domine, justitiam meam; intende deprecationem meam. Auribus percipe orationem meam, non in labiis dolosis. ¹⁵³

2De vultu tuo iudicium meum prodeat; oculi tui videant æquitates. ¹⁵⁴

3Probasti cor meum, et visitasti nocte; igne me examinasti, et non est inventa in me iniquitas. ¹⁵⁵

4Ut non loquatur os meum opera hominum: propter verba labiorum tuorum, ego custodivi vias duras. ¹⁵⁶

5Perfice gressus meos in semitis tuis, ut non moveantur vestigia mea. ¹⁵⁷

6Ego clamavi, quoniam exaudisti me, Deus; inclina aurem tuam mihi, et exaudi verba mea. ¹⁵⁸

¹⁵² + **15.8 Providebam Dominum.** Ibid. Hinc trahe exemplum, quo peccata vitentur: qui enim Deum semper acie mentis intuetur, non peccatis inclinatur.

¹⁵³ + **16.1 Oratio David.** CASS. Oratio personæ Domini convenit, adjuncta Ecclesia, quæ ejus corpus est. Exaudi, Domine. Ibid. Iste psalmus veram naturam humanitatis facit attendere. Oratio Christi institutio est fidelium: sicut flendo Lazarum charitatem proximi habere nos docuit; persecutores fugit, ut inconsideratæ temeritatis nobis auferret audaciam. Primo, petit secundum justitiam sibi retribui. Non in labiis dolosis. Ut qui inique damnatur; vel, ut qui dicit: Domine, Domine, et non facit opera. AUG. Vel, non in labiis dolosis de vultu tuo iudicium meum prodeat, ut judicans non proferam aliud quam intelligo.

¹⁵⁴ + **16.2 De vultu tuo.** CASS. Id est, secundum ea quæ in me cognoscis, qui nullum habeo peccatum. Iudicium. Quo sui iudicatus videatur prodisse. De vultu tuo, non de dispositione Judæorum, quod factum patet in resurrectione. Vel, iudicium, quo discernit omnia.

¹⁵⁵ + **16.3 Probasti.** CASS. A similitudine fornacis, etc., usque ad tu scis me purum.

¹⁵⁶ + **16.4 Vias duras.** Ibid. Scilicet opera hominum: quas scilicet merentur opera hominum. Vel quas debent imitari homines, quibus iter vitiorum leve est, virtutum difficile. Vel, non est inventa, ita ut non loquatur, id est, ut non jactanter hæc dicam, vel, ut non peccem in lingua, quod est opus hominum. AUG. Vel, vias duras latronis, etc., usque ad postquam perrexi vias duras et perfeci gressus.

¹⁵⁷ + **16.5 Perfice.** CASS. Usque in finem: ante non est nisi inchoatio. Gressus, id est, humanas actiones, ut qui volunt imitari non moveantur a te, vel vestigia ab eis.

¹⁵⁸ + **16.6 Ego clamavi.** Ibid. Secundo, precatur ut a Judæorum insidiis ejus puritas liberetur. Ego etiam clamavi, quasi diceret, hoc non nisi justo convenit, qui confidenter orat, quia scit audiri.

7Mirifica misericordias tuas, qui salvos facis sperantes in te. ¹⁵⁹

8A resistentibus dexteræ tuæ custodi me ut pupillam oculi. Sub umbra
alarum tuarum protege me ¹⁶⁰

9a facie impiorum qui me afflixerunt. Inimici mei animam meam
circumdederunt;

10adipem suum concluderunt: os eorum locutum est superbiam. ¹⁶¹

11Projicientes me nunc circumdederunt me; oculos suos statuerunt
declinare in terram.

12Susceperunt me sicut leo paratus ad prædam, et sicut catulus leonis
habitans in abditis. ¹⁶²

13Exsurge, Domine: præveni eum, et supplantam eum: eripe animam meam
ab impio; frameam tuam ¹⁶³

14ab inimicis manus tuæ. Domine, a paucis de terra divide eos in vita
eorum; de absconditis tuis adimpletus est venter eorum. Saturati sunt filii, et
dimiserunt reliquias suas parvulis suis.

15Ego autem in iustitia apparebo conspectui tuo; satiabor cum apparuerit
gloria tua.]

¹⁵⁹ + **16.7 Mirifica.** AUG. Mira, sunt quæ nova sunt: hæc sunt quæ in carne cessit mirantibus
Judæis.

¹⁶⁰ + **16.8 Pupillam.** Perexigua est, et tamen per eam acies luminis dirigitur, quo lux et
tenebræ dijudicantur, sicut per humanitatem Christi divinitas discernens est inter bonos et malos.

¹⁶¹ + **16.10 Adipem.** CASS. A similitudine animalium, quæ ex adipe inflantur, id est, super-
biam retinuerunt, non macri, id est, non humiles, vel adipem, id est, carnalem sensum retinuerunt,
vel sceleribus saginati veram intelligentiam perdiderunt, unde restat superba loqui. Os eorum lo-
cutum est superbiam. Non cor, quia sæpe iniqui quod ore defendunt, corde damnant.

¹⁶² + **16.12 Susceperunt me,** etc. Ibid. Unde eis hæc opportunitas? Respondeo susceperunt
a Deo cujus dispositio est, vel, a traditore, vel, a iudice acceperunt avide. Sicut leo paratus, etc.
AUG., CASS. Principes comparandi leoni diabolo, quo auctore faciunt: Populus catulus leonis, id
est, filius diaboli, habitans, permanens in insidiis, quia mos est malis vota tegere, ut latenter possint
perficere.

¹⁶³ + **16.13 Exsurge, Domine.** CASS. De retributionibus oratio. Præveni, etc. Ibid. A
similitudine currentis: nemo non prius in se quam in alium peccat. Supplanta eum: a similitudine
luctantis, id est, inefficaces fac et dejice eos. Eripe animam meam ab impio. AUG. Resuscitando a
morte ab impiis illata. Frameam. Anima mea est framea; quam manus, id est, virtus tua assumpsit,
ut per eam regna iniquitatis debellet, et justos dividat ab impiis. Divide eos, etc., CASS. id est,
Judæos divisos, etc., usque ad miseria, quasi merito: quia, de absconditis. De absconditistuis.
Id est, de immunditiis, etc., usque ad id est, ad satietatem usque malorum participes erunt. De
absconditis. AUG. Non solum eis hæc pœna visibilis, sed de absconditis, id est, peccatis quæ a
lumine veritatis tuæ absconduntur plena est memoria eorum, ut obliviscantur Deum.

17In finem. Puero Domini David, qui locutus est Domino verba cantici hujus, in die qua eripuit eum Dominus de manu omnium inimicorum ejus, et de manu Saul, et dixit: ¹⁶⁴

2[Diligam te, Domine, fortitudo mea.

3Dominus firmamentum meum, et refugium meum, et liberator meus. Deus meus adjutor meus, et sperabo in eum; protector meus, et cornu salutis meæ, et susceptor meus. ¹⁶⁵

4Laudans invocabo Dominum, et ab inimicis meis salvus ero. ¹⁶⁶

5Circumdederunt me dolores mortis, et torrentes iniquitatis conturbaverunt me. ¹⁶⁷

6Dolores inferni circumdederunt me; præoccupaverunt me laquei mortis. ¹⁶⁸

7In tribulatione mea invocavi Dominum, et ad Deum meum clamavi: et exaudivit de templo sancto suo vocem meam; et clamor meus in conspectu ejus introivit in aures ejus.

8Commota est, et contremuit terra; fundamenta montium conturbata sunt, et commota sunt: quoniam iratus est eis. ¹⁶⁹

9Ascendit fumus in ira ejus, et ignis a facie ejus exarsit; carbones succensi sunt ab eo.

¹⁶⁴ + **17.1 Diligam te, Domine, fortitudo mea,** etc. CASS. Dicit hoc Christus, quod Ecclesia, id est, totus Christus. Ibid. Primo, propheta summam colligens, de liberatione gratias agit.

¹⁶⁵ + **17.3 Refugium.** Ibid. Quando erat opus consilio, David ad eum refugit et invenit. Liberator, ut si potens, captum ab hostibus liberet. Protector, AUG. quia de me non præsumpsi, quasi cornu superbiæ contra te erigens; sed te celsitudinem salutis inveni, quod ut invenirem suscepisti me.

¹⁶⁶ + **17.4 Laudans invocabo.** CASS. Post omnia non elatus se jactat, sed omnia Deo tribuit: et ideo salvus; nam qui aliter facit, sibi relictus perit, etsi vicisse videbatur.

¹⁶⁷ + **17.5 Circumdederunt me.** Ibid. In persona iustorum ante adventum Christi, etc., usque ad qui rapidis iniquitatibus conturbati sunt.

¹⁶⁸ + **17.6 Dolores inferni.** Gentiles in inferno debito dolore torquendi. Præoccupaverunt me laquei mortis, sequitur:

¹⁶⁹ + **17.8 Commota est.** Ecce quomodo, etc., usque ad et hoc qui præoccupavit mortalitas et possibilitas. De templo. CASS. Vel de cælo, vel de venturo Christi corpore. Commota est. AUG. Ita clarificato Christo commoti sunt et contremuerunt peccatores. Fundamenta, etc. CASS. Præsumptiones superborum, id est, divitiæ et hujusmodi quibus innitebantur: spes enim mundi abiit, quam odit Deus.

- 10Inclinavit cælos, et descendit, et caligo sub pedibus ejus. ¹⁷⁰
- 11Et ascendit super cherubim, et volavit; volavit super pennas ventorum.
¹⁷¹
- 12Et posuit tenebras latibulum suum; in circuitu ejus tabernaculum ejus,
tenebrosa aqua in nubibus aëris. ¹⁷²
- 13Præ fulgore in conspectu ejus nubes transierunt; grando et carbones
ignis. ¹⁷³
- 14Et intonuit de cælo Dominus, et Altissimus dedit vocem suam: grando et
carbones ignis. ¹⁷⁴
- 15Et misit sagittas suas, et dissipavit eos; fulgura multiplicavit, et
conturbavit eos. ¹⁷⁵
- 16Et apparuerunt fontes aquarum, et revelata sunt fundamenta orbis
terrarum, ab increpatione tua, Domine, ab inspiratione spiritus iræ tuæ. ¹⁷⁶
- 17Misit de summo, et accepit me; et assumpsit me de aquis multis.

¹⁷⁰ + **17.10 Cælos.** Ibid. Id est, prædicatores inclinavit a contemplativa ad ministerium, et ad ferendas molestias. Descendit, etc. Ipse passus in eis, et in quorundam notitiam. Caligo: tenebrosi, qui etiam persequuntur, sub ejus potestate sunt; vel, qui simpliciter credunt, subjecti ei sunt.

¹⁷¹ + **17.11 Et ascendit.** Facit enim quosdam plenos scientia, in quibus supereminet, quorum celeritatem intellectus transcendit: tenebrosis autem latenter utitur: unde, Virga furoris mei Assur, ipse vero non cognovit, sed sui cognoscunt. Volavit super pennas vento. Ventos, quibus nihil est velocius, superat fama ejus, ut dum mox natus, magis per stellam nuntiatum est.

¹⁷² + **17.12 Tenebras.** AUG. Obscuritates sacramentorum, vel, in his tenebris, ubi videntes per fidem ambulamus, et non per speciem Matth. 2.. Non per cælos. CASS. Descendit et ascendit II Cor. 5., sed per nubes æthereas quod in Hebræo, id est, per prophetas in quibus obscura doctrina sit, sed per nubes quæ non ætheris, id est, Apostoli præfulgidæ sunt in cognitione ejus, id est, vicinius contemplantes.

¹⁷³ + **17.13 Grando.** AUG. Objurgationes, quæ dura corda feriunt, sed si ignis charitatis resolvit, in miti animo fit aqua satians [alias saliens]. Et carbones, quia illo igne tenebrosa corda accensa reviviscunt.

¹⁷⁴ + **17.14 Intonuit.** CASS. Ad litteram, ut quando visum est tonitruum, Deo dicente: Clarificavi, et iterum clarificabo. Dedit vocem: ut non dixit: Hic est Filius meus dilectus in quo mihi complacui.

¹⁷⁵ + **17.15 Et misit.** Ibid. Dominus intonuit, et Dominus misit: non enim transitus ad gentes semper erat certus neque rationabilis habitus.

¹⁷⁶ + **17.16 Et apparuerunt fontes.** Christo veniente, patuit quod obscuritas divini tegebatur eloquii. Ab increpatione. Conversio ad Deum: quasi cum gratiarum actione, quia per prædicationem increpabat peccantes, et inspirabat ut timerent iram futuram. Misit. Ibid. Hucusque de adventu Domini, hinc de temporibus Christianis. Misit Pater Christum. Accepit me. Ecclesiam sponsam. De aquis. Ibid. Baptismi. Vel misit Spiritum, qui est donum. De alto, quia æqualis Patri et Filio. Accepit, quasi fugativam. Assumpsit, in altitudinem virtutis et boni operis.

- 18Eripuit me de inimicis meis fortissimis, et ab his qui oderunt me.
Quoniam confortati sunt super me; ¹⁷⁷
- 19prævenerunt me in die afflictionis meæ: et factus est Dominus protector
meus.
- 20Et eduxit me in latitudinem; salvum me fecit, quoniam voluit me, ¹⁷⁸
- 21et retribuet mihi Dominus secundum justitiam meam, et secundum
puritatem manuum mearum retribuet mihi: ¹⁷⁹
- 22quia custodivi vias Domini, nec impie gessi a Deo meo; ¹⁸⁰
- 23quoniam omnia judicia ejus in conspectu meo, et justitias ejus non repuli
a me.
- 24Et ero immaculatus cum eo; et observabo me ab iniquitate mea. ¹⁸¹
- 25Et retribuet mihi Dominus secundum justitiam meam, et secundum
puritatem manuum mearum in conspectu oculorum ejus. ¹⁸²
- 26Cum sancto sanctus eris, et cum viro innocente innocens eris, ¹⁸³
- 27et cum electo electus eris, et cum perverso perverteris.

¹⁷⁷ + **17.18 De inimicis meis.** AUG. Id est, vitiis, quæ super omnes inimicos plus nocent. Et ab his qui, etc. Id est exterioribus inimicis hominibus, scilicet et dæmonibus quod necesse est, quia confortati secundum quid. Ecce prævenerunt, id est, prævaluerunt. Per hoc magis eripit, quia illi sunt confortati; cum enim affligitur Ecclesia, magis crescit.

¹⁷⁸ + **17.20 In latitudinem.** Ibid. Per sævitiam malorum, crescit Ecclesia numero et merito. Salvum me fecit, quod ad fidem venit. Quoniam voluit me. AUG. Id est, gratis elegit.

¹⁷⁹ + **17.21 Et retribuet secundum justitiam** bonæ voluntatis. Et secundum puritatem manuum Ibid. opera, quæ sunt post prima beneficia Dei, scilicet fidem et charitatem, quæ gratuito sine præcedenti merito Deus præstat.

¹⁸⁰ + **17.22 Quia custodivi.** Ibid. Vel ita continuando cum præcedente versu, etc., usque ad et sicut cœpi, ero immaculatus, unde in futuro retribuet.

¹⁸¹ + **17.24 Cum eo,** ei, adhærens. Et observabo, ne iterum cadam. Ab iniquitate, quæ est mors beati.

¹⁸² + **17.25 Et retribuet.** CASS. Dupliciter Deus retribuit: hic in præsentem, ut justus justificetur, et qui in sordibus est, sordescat adhuc, unde hic dicit: Cum sancto sanctus, etc., et in futuro præmium bonis, et pœnam malis, unde ibi: Quoniam tu populum humilem, etc., quasi, ita hic: quia in futuro tu populum humilem salvum facies. AUG. Et tribuet: jam non solum propter latitudinem fidei quæ per dilectionem operatur, sed propter longanimitatem retribuet mihi. In conspectu: hoc justis convenit, ut sicut illi Deum semper contuentur, ita Deus eos jugiter respiciat.

¹⁸³ + **17.26 Cum sancto.** CASS. Dixerat, retribuere secundum justitiam, etc., usque ad quia tu, Domine, populum humilem salvum facies. Et oculos superbiorum humiliabis. AUG. Est etiam occulta profunditas, qua intelligeris cum sancto sanctus, quia tu sanctificas. Quoniam tu illuminas. Quod enuntiavit de electis et sanctificatis, orat nunc de aliis.

28 Quoniam tu populum humilem salvum facies, et oculos superborum humiliabis.

29 Quoniam tu illuminas lucernam meam, Domine; Deus meus, illumina tenebras meas. ¹⁸⁴

30 Quoniam in te eripiar a tentatione; et in Deo meo transgrediar murum. ¹⁸⁵

31 Deus meus, impolluta via ejus; eloquia Domini igne examinata: protector est omnium sperantium in se. ¹⁸⁶

32 Quoniam quis deus præter Dominum? aut quis deus præter Deum nostrum? ¹⁸⁷

33 Deus qui præcinxit me virtute, et posuit immaculatam viam meam; ¹⁸⁸

34 qui perfecit pedes meos tamquam cervorum, et super excelsa statuens me;

35 qui docet manus meas ad prælium. Et posuisti, ut arcum æreum, brachia mea, ¹⁸⁹

¹⁸⁴ + **17.29 Lucernam.** Ibid. Fuerunt prædicatores, in quibus lux, id est, cognitio veritatis, qua illuminaverunt alios, unde: Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus. Tenebras. AUG. eos, qui adhuc sunt in tenebris. Meas. Prædestinatione.

¹⁸⁵ + **17.30 In Deo meo.** CASS. Deus enim meus, est via, qua itur ad cælum, impolluta. Vel, via qua venit in mundum sancta et immaculata Virgo. Et quidquid dixit Spiritu sancto examinatum est, id est, utile et honestum: ut sapiens, quidquid dicit, prius apud se dijudicat. Transgrediar. Ibid. Diruere non penitus potest homo, sed ope Dei transit murum obstaculum peccatorum.

¹⁸⁶ + **17.31 Deus meus.** Ibid. Et continuando sequitur: Eripies me de contradictionibus populi. Cætera interponit ad commendationem. Eloquia. Igne examinationis probantur. Omnium. Ibid. Nullus excipitur, nisi qui sperare non vult.

¹⁸⁷ + **17.32 Quoniam quis.** Ibid. Deus dico: quia quis est alius Deus, nisi qui et Dominus in rebus est? Et quia in Judæa notus, non dii gentium; hæc contra paganos, qui multos sibi fingunt.

¹⁸⁸ + **17.33 Deus qui.** Ibid. Adhuc præter communia, commendat per specialia, quia tertio Christus de virtute et potentia sua commendatur. Præcinxit. Ibid. Id est, perarmavit. Vel a similitudine currentis. Vel, dignitatem notat et fortitudinem, quod ei convenit, qui potestate sua judicabit populum, vel mundum. Immaculatam, sine peccato. Cervus spinas et hiantia loca transilit, sic Christus spinas et foveas peccatorum: et sicut cervus alta, ita Christus super omnes creaturas conscendit.

¹⁸⁹ + **17.35 Qui docet:** ab imminentibus insidiis cautum facio. Manus, opera vel voluntates. Ad prælium, contra diabolum. Ut arcum, etc., similitudine rei quæ non est, id est, irremissibilem fortitudinem. Brachia. Christi prophetæ, et apostoli, per quos operatur: qui arcus æreus, quia prædicando non mollescunt, sed, semper fortes, verba salutis jaculantur.

36et dedisti mihi protectionem salutis tuæ: et dextera tua suscepit me, et disciplina tua correxit me in finem, et disciplina tua ipsa me docebit. ¹⁹⁰

37Dilatasti gressus meos subtus me, et non sunt infirmata vestigia mea. ¹⁹¹

38Persequar inimicos meos, et comprehendam illos; et non convertar donec deficiant. ¹⁹²

39Confringam illos, nec poterunt stare; cadent subtus pedes meos.

40Et præcinxisti me virtute ad bellum, et supplantasti insurgentes in me subtus me.

41Et inimicos meos dedisti mihi dorsum, et odientes me disperdidisti.

42Clamaverunt, nec erat qui salvos faceret; ad Dominum, nec exaudivit eos.

43Et comminuum eos ut pulverem ante faciem venti; ut lutum platearum delebo eos. ¹⁹³

44Eripies me de contradictionibus populi; constitues me in caput gentium. ¹⁹⁴

45Populus quem non cognovi servivit mihi; in auditu auris obedivit mihi.

46Filii alieni mentiti sunt mihi, filii alieni inveterati sunt, et claudicaverunt a semitis suis. ¹⁹⁵

¹⁹⁰ + **17.36 Protectionem salutis.** Non ut nihil patiar, quod tamen est ad profectum. Tribulatio est correctio, et doctrina, et dilatatio, et confirmatio.

¹⁹¹ + **17.37 Dilatasti** AUG. Ne impediatur carnalis angustia, quia latam fecisti charitatem hilariter operantem, etiam de his quæ sunt sub me, scilicet de mortalibus rebus et membris.

¹⁹² + **17.38 Persequar.** CASS. Arguendo, diversis afflictionibus fatigando.

¹⁹³ + **17.43 Et comminuum.** AUG. Ecce eadem operatio Patris et Filii. Supra ait: Disperdidisti, Pater, et jam ait comminuum, id est, auferam virtutes, ut post cedant omni vento doctrina.

¹⁹⁴ + **17.44 Eripies.** CASS. De illis ira: Sed eripies me, depressio Judæorum, et exaltatio gentium.

¹⁹⁵ + **17.46 Filii.** Judæi quos enutrivit, facti alieni: Mentiti sunt mihi, ad honorem meum. Inveterati sunt et claudicaverunt a semitis suis, sequentes potius suas traditiones quam Dei.

47Vivit Dominus, et benedictus Deus meus, et exaltetur Deus salutis meæ.
196

48Deus qui das vindictas mihi, et subdis populos sub me; liberator meus de inimicis meis iracundis. 197

49Et ab insurgentibus in me exaltabis me; a viro iniquo eripies me.

50Propterea confitebor tibi in nationibus, Domine, et nomini tuo psalmum dicam;

51magnificans salutes regis ejus, et faciens misericordiam christo suo David, et semini ejus usque in sæculum.] 198

18In finem. Psalmus David. 199

2[Cæli enarrant gloriam Dei, et opera manuum ejus annuntiat firmamentum. 200

3Dies diei eructat verbum, et nox nocti indicat scientiam. 201

4Non sunt loquelæ, neque sermones, quorum non audiantur voces eorum.
202

5In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum.

¹⁹⁶ + **17.47 Vivit.** Ibid. Quarto exsultans Ecclesia summatim munera Dei laudat. Vel vivit, quia vivificat. Benedictus, quia omnia benedicit. Et exaltetur Deus salutis. AUG. Non terreno more de Deo salutis meæ sentiam, nec ipsam salutem terrenam, sed in excelso de illo sperabo.

¹⁹⁷ + **17.48 Vindictas.** CASS. Pia vindicta, dum rebellis subditur. Iracundis. Major gloria est a ferventibus malis liberare.

¹⁹⁸ + **17.51 Magnificans, salutes.** Deus qui magnificat: Faciens, Deus qui facit.

¹⁹⁹ + **18.1 In finem.** CASS. Psalmus de primo adventu, unde tyrannus cadit, homo absolvitur, hic propheta respicit in finem, id est, Christum, vel in ultima tempora.

²⁰⁰ + **18.2 Cæli enarrant.** Ibid. Primo, loquens de incarnatione, commendat prædicationem novæ legis. AUG. Cæli, apostoli, de gloria Christi in qua Patris æqualis. CASS. Vel cæli, qui stellam miserunt. Gloriam. Ibid.: Quod Deus gratis peccata dimittat. Opera. AUG. Quæ secundum hominem, etc., usque ad et ipsi eidem facti nox, tenebrosis scientiam quæ de humanis. CASS. Et hoc tam mirifice, quod in omnibus linguis; et tam late, quod in omni parte ambitus terræ.

²⁰¹ + **18.3 Dies diei.** CASS. Demonstrative agit. AUG. Dies diei. Spiritus spiritualibus profert plenitudinem sapientiæ, etc., usque ad hæc doctrina diebus et noctibus continuatur usque ad posteros.

²⁰² + **18.4 Loquelæ.** CASS. Publicæ suasiones. Sermones. Communes narrationes. Quorum non. Planius diceret, in quibus non audiantur voces eorum, vel, omnium sermonum audiantur voces eorum: illud idem facit per relativum. AUG. Omnibus linguis primos loqui fecit spiritus, qui omnes gentes in unum erat congregaturus, unus homo tunc omnibus, sic modo unus Christus caput et corpus.

6In sole posuit tabernaculum suum; et ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo. Exsultavit ut gigas ad currendam viam;²⁰³

7a summo cælo egressio ejus. Et occursum ejus usque ad summum ejus; nec est qui se abscondat a calore ejus.

8Lex Domini immaculata, convertens animas; testimonium Domini fidele, sapientiam præstans parvulis.²⁰⁴

9Justitiæ Domini rectæ, lætificantes corda; præceptum Domini lucidum, illuminans oculos.²⁰⁵

10Timor Domini sanctus, permanens in sæculum sæculi; judicia Domini vera, justificata in semetipsa,²⁰⁶

11desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum multum, et dulciora super mel et favum.²⁰⁷

12Etenim servus tuus custodit ea; in custodiendis illis retributio multa.

²⁰³ + **18.6 In sole** CASS. Quod alios fecisse laudat, ipse facit, prædicat incarnationem. Vel in sole, in manifesto mundi, vel in labore. Sol urit, lucet, et variat tempora. Tabernaculum suum. AUG. Quasi militare habitaculum, id est, dispensationem incarnationis suæ, in qua venit expugnare errores mundi. Vel tabernaculum, Ecclesiam in manifesto, non in occulto, ut lateat. Sponsus. CASS. Toties prophetis promissus, magna similitudo sacramenti: ideo de virgine natus, ut Ecclesiam sibi virginem copularet. De thalamo. AUG. Id est, virginali utero, ubi Deus humanæ naturæ, ut sponsus sponsæ, copulatus est. Ecce humilis misericordia, sed fortis majestate. Gigas ad currendam. CASS. Imperturbabilis, irrevocabilis, humanam naturam potentia superans. A summo. Hic Trinitas ostenditur, etc., usque ad notat unitatem Trinitatis. Nec est qui se abscondat, etc. AUG. Verbum caro factum, non permisit ullum se excusare de umbra mortis: quia et ipsam penetravit calor verbi. Vel, calor est Spiritus, quem misit reversus, qui lex, testimonium, justitia, præceptum, timor et judicia, quia hæc agit.

²⁰⁴ + **18.8 Lex Domini.** CAS. Secundo, laudat præcepta Novi et Veteris Testamenti. Ibid. Lex per Moysen data, omnia verba sua distinctione corrigens, et ad Christi gratiam mittens. Convertens. AUG. Libertate, ad se imitandum, non premens jugo servitutis. Animas. Voluntates, non modo manus, ut Vetus Testamentum. Testimonium. Quæcunquæ testimonia dedit Israël plena sunt veritate, et humilibus sapientiam dederunt. Sapientiam: de divinis.

²⁰⁵ + **18.9 Justitiæ Domini.** Ibid. Omnes in illo recte, qui non docuit quod non fecit, ut imitantes gauderent in eis, qui libere cum charitate facerent, non serviliter cum timore. CASS. Justitiæ, lex quæ justificat; quidquid præcipit justum est.

²⁰⁶ + **18.10 Timor Domini.** Ibid. Timor sæculi non sanctus, quia non proficiuus, et cum temporibus mutatur. Timor Domini sine omni perturbatione, quia est mista cum pavore dilectio, quia si timet judicem, scit misericordem. AUG. Timor, non ille pœnalis pro terrenis quorum amore formidat anima, sed castus, quo quanto diligit, cavet offendere sponsum, et ideo non foras mittitur, sed permanet. Judicia. Judicia Dei non egent alterius auctoritate.

²⁰⁷ + **18.11 Desiderabilia.** Ibid. Vel, multum desiderabilia, vel multum aurum et lapis; vel multum pretiosum. Desiderabilia super aurum, etc., usque ad, cujus voluntatem suæ præponit, et dulciora sunt quam ipse sibi. Super aurum, id est, omne quod appetitur, pro divitiis, vel potentia, vel pro voluptate. Mel. Cibus Dei est mel; id est, solutus jam a sæculo; et favus, id est, quia adhuc circumplicatur, cui opus est pressura exprimentis manus Dei, ut eat in vitam.

13 Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me; ²⁰⁸

14 et ab alienis parce servo tuo. Si mei non fuerint dominati, tunc
immaculatus ero, et emundabor a delicto maximo.

15 Et erunt ut complaceant eloquia oris mei, et meditatio cordis mei in
conspectu tuo semper. Domine, adjutor meus, et redemptor meus.]

19 In finem. Psalmus David. ²⁰⁹

2 [Exaudiat te Dominus in die tribulationis; protegat te nomen Dei Jacob.
²¹⁰

3 Mittat tibi auxilium de sancto, et de Sion tueatur te. ²¹¹

4 Memor sit omnis sacrificii tui, et holocaustum tuum pingue fiat. ²¹²

5 Tribuat tibi secundum cor tuum, et omne consilium tuum confirmet. ²¹³

6 Lætabimur in salutari tuo; et in nomine Dei nostri magnificabimur. ²¹⁴

7 Impleat Dominus omnes petitiones tuas; nunc cognovi quoniam salvum
fecit Dominus christum suum. Exaudiet illum de cælo sancto suo, in
potentatibus salus dexteræ ejus. ²¹⁵

²⁰⁸ + **18.13 Delicta quis.** Ibid. Tertio petit se a vitiis purgari, ut sit dignus Psalmista, qui hæc referat sacramenta. Menti videnti suavis est veritas, dulcia judicia; non videnti quæ suavitas? sed quare non videtur? propter delicta: nec mirum: Delicta enim quis intelligit? CASS. Delicta: omnia, quædam enim nota sunt. Mea inquinant, aliena affligunt, et jam parce, repelle suasorem. Ab occultis. Omnia peccata duobus includit, etc., usque ad quo homo seductus est; et consentiendo fecit suum. AUG. Non est majus delictum quam apostatare a Deo, quod est initium superbiæ: superbia vero est initium et causa omnis peccati.

²⁰⁹ + **19.1 In finem.** CASS. Figura operandi, quæ ventura sunt Propheta canit. Ibid. Propheta ex nimia charitate optat prospere evenire Ecclesiæ, quæ per Christum videbat ventura.

²¹⁰ + **19.2 Exaudiat:** quæ tempore tribulationis vult ei fieri. In die tribulationis, quo majori desiderio Deum precamur. Dei Jacob, ut sicut illi, ita tibi gratiam benedictionis det, et præponat Judæis.

²¹¹ + **19.3 Mittat:** pater. Auxilium, misso Filio.

²¹² + **19.4 Memor.** Agit quasi de sacerdote immolaturus et rege pugnaturus. Sacrificii. Ibid. Sacrificium Ecclesiæ prævidebat, non pecudum, sed sanguinis et corporis Christi.

²¹³ + **19.5 Tribuat.** Diapsalma, quæ tempore gloriæ optat et affirmat. Omne. AUG. Non solum quo animam posuisti pro vita plurimorum; sed et quo cæcitas ex parte contigit in Israël, et sic omnis Israël salvus fieret.

²¹⁴ + **19.6 Lætabimur.** Ibid. Ideo hæc oratio, quia lætabimur et magnificabimur, ostendit se unum de Ecclesia tanto ante tempore.

²¹⁵ + **19.7 In potentatibus.** AUG. Potentatus nostri sunt salus favoris ejus cum et de tribulatione dat auxilium, quia vana salus hominum, quæ est sinistræ, unde et superbia nascitur. Salus dexteræ. Ibid., id est gratia spiritualis, etc., usque ad qui terrena dignitate præsumunt.

8Hi in curribus, et hi in equis; nos autem in nomine Domini Dei nostri invocabimus.

9Ipsi obligati sunt, et ceciderunt; nos autem surreximus, et erecti sumus.

10Domine, salvum fac regem, et exaudi nos in die qua invocaverimus te.]

20In finem. Psalmus David. ²¹⁶

2[Domine, in virtute tua lætabitur rex, et super salutare tuum exsultabit vehementer. ²¹⁷

3Desiderium cordis ejus tribuisti ei, et voluntate labiorum ejus non fraudasti eum.

4Quoniam prævenisti eum in benedictionibus dulcedinis; posuisti in capite ejus coronam de lapide pretioso. ²¹⁸

5Vitam petiit a te, et tribuisti ei longitudinem dierum, in sæculum, et in sæculum sæculi.

6Magna est gloria ejus in salutari tuo; gloriam et magnum decorem impones super eum. ²¹⁹

7Quoniam dabis eum in benedictionem in sæculum sæculi; lætificabis eum in gaudio cum vultu tuo. ²²⁰

8Quoniam rex sperat in Domino, et in misericordia Altissimi non commovebitur.

²¹⁶ + **20.1 In finem.** Tertius psalmus de duabus naturis in Christo, cœlestem regem describit, ut auditu credat mundus, quem visum contemnit Judæus. Demonstrativam facit orationem in laudem Dei.

²¹⁷ + **20.2 Domine in virtute tua lætabitur.** CASS. Summam proponit, scilicet, meritum et præmium.

²¹⁸ + **20.4 Quoniam prævenisti.** CASS. Diapsalma; virtutes ejus et gloriam describit, etc., usque ad quasi capiti in coronam. Coronam. Ibid. Quia circumitus Apostolorum docentem ambiebat, vel totus mundi circulus, id est, Ecclesia generalis.

²¹⁹ + **20.6 In salutari tuo: gloriam et magnum decorem,** etc. CASS. Verbo Patris, quæ inde gloria. Gloriam de judicio, quia in Deitate judicabit. Decorem in majestate, quæ tunc apparebit. Gloriam et magnum decorem, etc. Gloriosus, ut Petrus, cujus umbra infirmi sanabantur; et decor est super eum, præter quem non est aliud fundamentum. Ideo super eum, quoniam dabis.

²²⁰ + **20.7 In gaudio cum vultu tuo. Quoniam rex sperat in Domino, et in misericordia,** etc. ID.. Id est, de hoc quod sui gaudebunt cum tua præsentia, quando eris omnia in omnibus.

9Inveniatur manus tua omnibus inimicis tuis; dextera tua inveniatur omnes qui te oderunt. ²²¹

10Pones eos ut clibanum ignis in tempore vultus tui: Dominus in ira sua conturbabit eos, et devorabit eos ignis.

11Fructum eorum de terra perdes, et semen eorum a filiis hominum, ²²²

12quoniam declinaverunt in te mala; cogitaverunt consilia quæ non potuerunt stabilire.

13Quoniam pones eos dorsum; in reliquiis tuis præparabis vultum eorum. ²²³

14Exaltare, Domine, in virtute tua; cantabimus et psallemus virtutes tuas.] ²²⁴

21In finem, pro susceptione matutina. Psalmus David.

2[Deus, Deus meus, respice in me: quare me dereliquisti? longe a salute mea verba delictorum meorum. ²²⁵

3Deus meus, clamabo per diem, et non exaudies; et nocte, et non ad insipientiam mihi. ²²⁶

4Tu autem in sancto habitas, laus Israël. ²²⁷

²²¹ + 20.9 **Inveniatur manus tua,** etc. ID. De pœnis inimicorum, ut supra de laudibus Christi.
²²² + 20.11 **Fructum eorum de terra perdes, et semen eorum.** Non erit eis fructus beatitudinis in terra viventium.

²²³ + 20.13 **Quoniam pones.** CASS. Dicta de futura, etc., usque ad ut cum putarent occidere, salus fieret.

²²⁴ + 20.14 **Exaltare.** ID. Conclusio.

²²⁵ + 21.2 **Deus, Deus.** CASS. Præmittitur conquestio de derelictione, necnon et oratio, sicut in omnibus psalmis de passione. AUG., CASS. Deus, Deus: geminat ex affectu, vel Deus omnium per creationis potentiam, meus proprie per cultum. AUG. Quando hoc in cruce dixerat, psalmum istum de se scriptum indicavit. Respice in me. CASS. Non est in Hebræo, sed a septuaginta interpretibus additum. Quare me dereliquisti? AUG. Mirum hoc, cum et Deus esset cum eo; sed pro nobis, qui in eo corpus ejus. Longe a salute mea, id est, mei veteris hominis, quia longe a peccatoribus salus, et hæc sunt verba non justitiæ, sed delictorum. Vel, longe a salute sunt verba delictorum meorum, quæ sunt tollenda.

²²⁶ + 21.3 **Clamabo.** AUG. De nobis, corpore suo dicit, ut cum forte dicit: Transeat a me calix iste, id est, putatur timuisse mori; sed pro suis infirmis qui timent mori, hæc dixit, sic et hæc vox membrorum est: Clamabo et non exaudies. Per diem, et non exaudies, et nocte et non ad insipientiam. CASS. Quia nullæ in eo tenebræ, et tamen non auditur ad salutem corporalem.

²²⁷ + 21.4 **In sancto habitas.** AUG. Et ita mirum, quia patres liberasti; ego autem sum vermis. CASS. Tu habitas in sancto, quia Deus erat in Christo mundum sibi reconcilians. Laus Israël, AUG. id est, videntis te, non ejus qui se voluit abscondere a conspectu tuo.

5In te speraverunt patres nostri; speraverunt, et liberasti eos. ²²⁸

6Ad te clamaverunt, et salvi facti sunt; in te speraverunt, et non sunt confusi.

7Ego autem sum vermis, et non homo; opprobrium hominum, et abjectio plebis. ²²⁹

8Omnes videntes me deriserunt me; locuti sunt labiis, et moverunt caput.

9Speravit in Domino, eripiat eum: salvum faciat eum, quoniam vult eum. ²³⁰

10Quoniam tu es qui extraxisti me de ventre, spes mea ab uberibus matris meæ. ²³¹

11In te projectus sum ex utero; de ventre matris meæ Deus meus es tu: ²³²

12ne discesseris a me, quoniam tribulatio proxima est, quoniam non est qui adjuvet. ²³³

13Circumdederunt me vituli multi; tauri pingues obsederunt me. ²³⁴

14Aperuerunt super me os suum, sicut leo rapiens et rugiens. ²³⁵

²²⁸ + **21.5 In te speraverunt patres nostri, speraverunt.** CASS. Magnus decor, dum iterat speraverunt.

²²⁹ + **21.7 Ego autem,** etc. AUG. Hucusque Christus in persona veteris hominis, hic jam proprie in sua persona loquitur. Ego autem. Jam proprie Christus, sine semine natus sum, ut essem ultra homines in homine, in quo factus sum opprobrium, ut vel sic superbia hominis humilem imitetur. Vermis et non homo, opprobrium. CASS. Ita viliter conculcatus, etc., usque ad vermis, sine coitu natus, mortalis, humilis et vilis, silentio repens.

²³⁰ + **21.9 Speravit in Domino,** etc. CASS. Dicentes: Spera in Domino, etc. Ironia Judæorum, ecce quasi historialis narratio, non prophetia, ne qua sit excusatio, ne qua ambiguitas.

²³¹ + **21.10 Ab uberibus.** Non ex quo lactari cœpi, etc., usque ad sed fuisti Deus meus. De ventre.

²³² + **21.11 De ventre.** AUG. Non solum matris, quæ lex nascendi est omnibus; sed de tenebris Synagogæ, in quibus infidelis est, nondum in luce Christi natus, qui in observationibus illis carnalibus sabbati et circumcisionis confidit.

²³³ + **21.12 Ne discesseris a me,** qui jam cœpisti. Tu extraxisti: non vir, ne dubitetur virginis partus, virtute Dei factum est. Spes mea ab uberibus: vera humanitas et magna perfectio; ab uberibus enim facit, quod vix maturus. In te projectus sum, non in peccata hominis. Alii in Adam projiciuntur, ex quo rei. De ventre matris meæ, Deus meus. CASS. Nec conceptio sine Deo, nec in peccato, ut homo; unde Angelus: Spiritus sanctus superveniet in te.

²³⁴ + **21.13 Circumdederunt.** ID. Describitur passio, quam terminat oratio; ad convincendos Judæos refert futura quasi præterita.

²³⁵ + **21.14 Aperuerunt.** ID. Ut feræ volentes deglutire, os suum, non ad sapientiam reseratum. Sicut leo. AUG. Ut leo rapiens circumdederunt, ut rugiens os aperuerunt.

- 15Sicut aqua effusus sum, et dispersa sunt omnia ossa mea: factum est cor meum tamquam cera liquescens in medio ventris mei. ²³⁶
- 16Aruit tamquam testa virtus mea, et lingua mea adhæsit faucibus meis: et in pulverem mortis deduxisti me. ²³⁷
- 17Quoniam circumdederunt me canes multi; concilium malignantium obsedit me. Foderunt manus meas et pedes meos; ²³⁸
- 18dinumeraverunt omnia ossa mea. Ipsi vero consideraverunt et inspexerunt me. ²³⁹
- 19Diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem. ²⁴⁰
- 20Tu autem, Domine, ne elongaveris auxilium tuum a me; ad defensionem meam conspice.
- 21Erue a framea, Deus, animam meam, et de manu canis unicam meam.
- 22Salva me ex ore leonis, et a cornibus unicornium humilitatem meam. ²⁴¹
- 23Narrabo nomen tuum fratribus meis; in medio ecclesiæ laudabo te.

²³⁶ + **21.15 Sicut aqua.** Quando funditur aqua, etc., usque ad unde relicto eo fugerunt. CASS. Sicut aquæ sacramentum ablutio peccatorum, etc., usque ad et solidata est. Tanquam cera. Bene legis mysteria comparat ceræ, etc., usque ad quoniam circumdederunt. In medio ventris mei. AUG. Venter infirmos in Ecclesia, vel memoriam Ecclesiæ significat.

²³⁷ + **21.16 Aruit tamquam testa virtus mea.** CASS. Non ut fenum, sed ut testa quæ igne fit firmior. Lingua mea. AUG. Servaverunt præcepta mea apud se hi per quos locuturus eram: et per eos in cognitionem eorum, qui erant pulvis mortis, deductus sum.

²³⁸ + **21.17 Foderunt.** ID. Evangelica narratio. Etsi hæc ad litteram, innuit fossio manuum, quod operibus ejus non crediderunt; pedum, quod Apostolos laceraverunt. CASS.: foderunt. Terra fossa fructum facit, sic fructum vitæ dedit Christus vulneratus.

²³⁹ + **21.18 Dinumeraverunt omnia ossa mea.** CASS. Proprie describitur pœna crucis. Sic ossa dinumeraverunt, id est, Apostolos; ne in majorem numerum crescerent, quærebant extinguere. Inspexerunt me. ID. Cum diligentia et delectatione, cum a re crudeli soleant oculi averti. Ecce quam obstinati, non casu aliquid factum, nec tot miraculis cor mollitum.

²⁴⁰ + **21.19 Diviserunt sibi vestimenta mea,** etc. AUG. Sacramenta ipsius potuerunt dividi per hæreses, sed non tunica desuper, id est, a Deo data; hæc est charitas vel unitas, quam nemo potest dividere. CASS. Sed forte et dono Dei quibusdam venit, etc., usque ad ut ramus olivæ a columba delatus ad arcam. AUG. Vel, per animam unicam caput et corpus, quod unum diversitates respuit.

²⁴¹ + **21.22 Unicornium, humilitatem meam,** etc. ID. Judæi, terrena tantum petentes: vel, de cultu Dei singulariter se jactantes, vel singulariter superbientes, occiso etiam filio post servos.

24Qui timetis Dominum, laudate eum; universum semen Jacob, glorificate eum. ²⁴²

25Timeat eum omne semen Israël, quoniam non sprevit, neque despexit deprecationem pauperis, nec avertit faciem suam a me: et cum clamarem ad eum, exaudivit me. ²⁴³

26Apud te laus mea in ecclesia magna; vota mea reddam in conspectu timentium eum. ²⁴⁴

27Edent pauperes, et saturabuntur, et laudabunt Dominum qui requirunt eum: vivent corda eorum in sæculum sæculi. ²⁴⁵

28Reminiscentur et convertentur ad Dominum universi fines terræ; et adorabunt in conspectu ejus universæ familiæ gentium:

29quoniam Domini est regnum, et ipse dominabitur gentium.

30Manducaverunt et adoraverunt omnes pingues terræ; in conspectu ejus cadent omnes qui descendunt in terram. ²⁴⁶

31Et anima mea illi vivet; et semen meum serviet ipsi.

32Annuntiabitur Domino generatio ventura; et annuntiabunt cæli justitiam ejus populo qui nascetur, quem fecit Dominus.] ²⁴⁷

22Psalmus David. [Dominus regit me, et nihil mihi deerit: ²⁴⁸

²⁴² + **21.24 Qui timetis Dominum, laudate eum,** etc. CASS. Timor humanus non laudem, sed vituperium parit.

²⁴³ + **21.25 Timeat eum omne semen Israël, quoniam non sprevit,** etc. Quos dixerit semen Jacob, aperit, subdens: Pauperis. AUG. Non ejus qui verbis delictorum clamat de vana vita, sed non tumentis de pompis sæculi.

²⁴⁴ + **21.26 Apud te laus mea in Ecclesia magna,** etc. ID. Apud Deum laudem ponit, qui docet in homine non præsumi.

²⁴⁵ + **21.27 Laudabunt Dominum qui requirunt eum: vivent.** ID. Pauperes Deum divites se: ideo pauperes, quia Deum laudant ut eum quærant, et ipse est divitiæ pauperum. Corda eorum in sæculum sæculi reminiscentur et convertentur ad Dominum. ID. Quia ille cibus est cordis.

²⁴⁶ + **21.30 Manducaverunt et adoraverunt.** ID. Non prohibeat dispensator manducare, sed exactorem moneat timere. In conspectu ejus cadent. CASS. Ecclesia utrosque recipit, sed ipse videt et discernit.

²⁴⁷ + **21.32 Annuntiabitur,** etc. ID. An angelis qui preces hominum Deo offerunt, non pro instructione, sed pro ministerio. CASS. Nota psalmos de passione in magna spe Christianorum terminari, ut sciatur ex passione salus esse.

²⁴⁸ + **22.1 Psalmus David.** CASS. Propheta reditum populi de Babylone prædixit. Dominus regit me. Psalmus de misericordia, enumerans decem gratias, ut omnes sperent in misericordia Dei. AUG. Ecclesia loquitur de Christo.

2In loco pascuæ, ibi me collocavit. Super aquam refectionis educavit me;
249

3animam meam convertit. Deduxit me super semitas justitiæ propter
nomen suum. 250

4Nam etsi ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam
tu mecum es. Virga tua, et baculus tuus, ipsa me consolata sunt. 251

5Parasti in conspectu meo mensam adversus eos qui tribulant me;
impinguasti in oleo caput meum: et calix meus inebrians, quam præclarus est
! 252

6Et misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vitæ meæ; et ut
inhabitem in domo Domini in longitudinem dierum.] 253

23Prima sabbati. Psalmus David. [Domini est terra, et plenitudo ejus; orbis
terrarum, et universi qui habitant in eo. 254

2Quia ipse super maria fundavit eum, et super flumina præparavit eum. 255

²⁴⁹ + **22.2 In loco pascuæ.** CASS. Prima gratia, oculus pascuæ, id est, sermo divinus, qui saginat meditantes. Super aquam. Secunda gratia, aqua refectionis.

²⁵⁰ + **22.3 Animam meam.** ID. Tertia gratia, etc., usque ad sed prius educavit super aquam refectionis, sed prius animam meam convertit. Deduxit. ID. Quarta, quod super charitatis præcepta duxit. Super semitas. AUG. Arctiora mandata et perfectiora consilia, quasi semitis pauci justii ambulant, sicut semitæ arctiores sunt quam viæ.

²⁵¹ + **22.4 Nam et si.** CASS. Quinta, quod in umbra mortis non timet mala. Mecum es. AUG. In corde per fidem, ut post umbram mortis ego tecum sim. Virga tua. CASS. Sexta, correctio; vel virga districtio, quæ convertit vitia. Baculus gubernatio, quæ sustinet fideles.

²⁵² + **22.5 Parasti in conspectu.** CASS. Septima, mensa Domini, beata convivatio, saturitas fidei, esca cœlestis, de qua Apostolus: Qui manducat et bibit indigne, iudicium sibi manducat et bibit. In conspectu meo mensam: etsi non impiorum. De hac dicitur: Sed isti ad mensam divitis, id est, Christi, scito et te similia debere præparare, id est, pati sicut ipse. Impinguasti: octava, unctio capitis, scilicet Christi, quod nulla ariditate peccati exaruit, unde cætera lætantur membra, quia capite descendit unguentum in barbam barbam Aaron, et in oram vestimenti ejus. Et calix meus. Nona, calix, Christi sanguis, qui sic inebriat ut sobrios reddat. Meus, quia accipio. Vel, tuus, quia das. Mensa et calix, caro, sanguis, quanquam unum sint sacramentum, sub diversis tamen speciebus, quia utrumque sumitur, divisim hic ponuntur.

²⁵³ + **22.6 Et misericordia.** CASS. Decima, misericordia subsequens ad custodiam quæ præcedit ad gratiam conferendam. Et ut inhabitem. HIER. Hoc omnibus superioribus jungitur. Quasi collocasti, educasti, deduxisti, etc., et hoc ideo ut inhabitem.

²⁵⁴ + **23.1 Psalmus David.** AUG. In prima sabbati mundus conditus, in eadem homo restauratus per resurrectionem Christi: CASS. unde monet victorem cum triumpho suscipere. Domini est terra. Primo dicit totum orbem esse Dei, etc., usque ad sed quis in monte ejus, nisi innocens?

²⁵⁵ + **23.2 Et super flumina.** AUG. Ut flumina in mare, ita cupidi labuntur in sæculum; et eos etiam superat Ecclesia, quæ victis cupiditatibus ad immortalitatem paratur.

3Quis ascendet in montem Domini? aut quis stabit in loco sancto ejus? ²⁵⁶

4Innocens manibus et mundo corde, qui non accepit in vano animam suam,
nec juravit in dolo proximo suo: ²⁵⁷

5hic accipiet benedictionem a Domino, et misericordiam a Deo salutari suo.

6Hæc est generatio quærentium eum, quærentium faciem Dei Jacob.

7Attollite portas, principes, vestras, et elevamini, portæ æternales, et
introibit rex gloriæ. ²⁵⁸

8Quis est iste rex gloriæ? Dominus fortis et potens, Dominus potens in
prælio. ²⁵⁹

9Attollite portas, principes, vestras, et elevamini, portæ æternales, et
introibit rex gloriæ.

10Quis est iste rex gloriæ? Dominus virtutum ipse est rex gloriæ.] ²⁶⁰

24In finem. Psalmus David. [Ad te, Domine, levavi animam meam: ²⁶¹

²⁵⁶ + **23.3 Quis ascendet?** Determinat quibus virtutibus præditi sunt in Ecclesia.

²⁵⁷ + **23.4 Quis stabit?** HIER. Multi enim ascendunt, qui non permanent. ID. Innocens: ad proximum, manu et corde, et qui sibi innocens, etc., usque ad præsentiam et cognitionem desiderant. Qui non accepit. AUG., HIER. Id est, qui non deputavit animam rebus non permanentibus, sed eam sentiens immortalæ æternæ desiderabit, et ideo non juravit in dolo. In vano. HIER. Id est, qui nullis eam fecibus peccaminum post baptismum maculavit.

²⁵⁸ + **23.7 Attollite.** Diapsalmus. Christiana religione declarata, etc., usque ad quæ a principe diabolo positæ sunt. Et elevamini. Contra portas mortis. Portæ æternales: omnis gratia quæ, veniente Christo, data est.

²⁵⁹ + **23.8 Quis est?** interrogat. Propheta ad convincendam Judæorum perfidiam, et ut amplius eum commendando alios invitet.

²⁶⁰ + **23.10 Dominus fortis** per virtutes describitur quasi proprio nomine. Fortis, AUG. etsi cum gladiis cepistis. Potens, etsi Pilato tradidistis. Potens in prælio, ne in pugna vos superasse putetis. Virtutes. Hier., AUG. Ministræ præcedentes Christum in ascensione ad alias cœlestes clamant, ut viam Domino venienti aperiant: quæ novo mysterio carne induti stupefactæ, quærunt, quis est? Attollite. CASS. Congeminatio, etc., usque ad qui omnibus omnia dat bona, vel cœlestium virtutum, id est, angelorum.

²⁶¹ + **24.1 In finem.** Hier. Hic flagellatus poenitens præponitur aliis, ne murmurent in adversis: qui in se expertus per misericordiam blanditur, per justitiam terret. Ad te, Domine, levavi. AUG. Psalmus contra adversa sæculi, etc., usque ad qui non per omnes, minus perfectos. CASS. Primo petit doceri vias Domini, quia ad Deum erectus. ID. Ad te contemplandum; facile terrena despicit, qui divina conspicit.

2Deus meus, in te confido; non erubescam. ²⁶²

3Neque irrideant me inimici mei: etenim universi qui sustinent te, non confundentur.

4Confundantur omnes iniqua agentes supervacue. Vias tuas, Domine, demonstra mihi, et semitas tuas edoce me.

5Dirige me in veritate tua, et doce me, quia tu es Deus salvator meus, et te sustinui tota die. ²⁶³

6Reminiscere miserationum tuarum, Domine, et misericordiarum tuarum quæ a sæculo sunt. ²⁶⁴

7Delicta juventutis meæ, et ignorantias meas, ne memineris. Secundum misericordiam tuam memento mei tu, propter bonitatem tuam, Domine. ²⁶⁵

8Dulcis et rectus Dominus; propter hoc legem dabit delinquentibus in via. ²⁶⁶

9Diriget mansuetos in iudicio; docebit mites vias suas. ²⁶⁷

²⁶² + **24.2 Confido.** ID. Expertus in malis meam infirmitatem, non erubescam de inimicis. Neque irrideant me inimici: et certus sum quia in nullo sustinente patienter fallit. Supervacue. ID. Quia omnia sunt vana et infructuosa quæ a Deo sunt aliena. Vias tuas, Domine, demonstra. CASS. Viæ sunt de ordine vitæ, etc., usque ad: Dirige, ad vitam pertinet, doce ad scientiam.

²⁶³ + **24.5 Doce.** AUG. Ipsam veritatem, ut quod credo intelligam, quia sustinui, et si hoc non sufficit: Reminiscere. Deus salvator meus. CASS. Duæ res sunt, quæ bonos faciunt, ut Deum salvatorem credamus, et patienter ejus retributionem expectemus.

²⁶⁴ + **24.6 Reminiscere.** ID. De peccatis prioribus et quæ quotidie fiunt, orat per misericordiam antiquis factam, et quia timet verum iudicem. Miserationum. Miseratio proprie in bonorum exhibitione. Quæ a sæculo. AUG. Id est, ab initio sæculi sunt: non ergo in me fallat.

²⁶⁵ + **24.7 Delicta.** CASS. Sunt quando linquitur via æquitatis. Juventutis. Non pro ætate, sed pro præcipitationis audacia, quæ est tunc, cum calor animi modestiam excedit. Ignorantias. Facimus ea quæ mala esse non scimus. Vel delicta ignorantia in parvulis, qui vel originali peccato tenentur. HIER. Juventutis. Antequam de domo patris iniqui exirem. Memento mei, tu. AUG. Cujus opus est misereri et peccata dimittere. Secundum misericordiam. Id est, ampla est misericordia tua. Misericordia erga miseros, bonitas erga quoslibet. Facit autem Deus bonum et a miseris imploratus, et bonitate ductus: nemo bonus nisi Deus.

²⁶⁶ + **24.8 Dulcis.** ID. Quia omnia priora dimittit, ubi gratia sine meritis. Rectus. Quia post misericordiam, etc., usque ad Dulcis, quia suavia dat; rectus, quia corrigit. Propter hoc. CASS. Quia dulcis et rectus; non ex crudelitate, sed benignitate. In via. Id est, fide, vel præceptis Dei. Vel in via hujus vitæ, ubi recte vivendum, dabit legem.

²⁶⁷ + **24.9 In iudicio.** Dum punit, diriget ad meliora. Sed mansueti sint, qui corripiuntur: quod ex feris domiti, ut tolerent. Quia si mites, id est, lenis animi quasi naturaliter hoc habentes: docebit eos præcepta, pro quorum neglectu venerunt flagella.

- 10Universæ viæ Domini, misericordia et veritas, requirentibus testamentum ejus et testimonia ejus. ²⁶⁸
- 11Propter nomen tuum, Domine, propitiaberis peccato meo; multum est enim. ²⁶⁹
- 12Quis est homo qui timet Dominum? legem statuit ei in via quam elegit. ²⁷⁰
- 13Anima ejus in bonis demorabitur, et semen ejus hæreditabit terram. ²⁷¹
- 14Firmamentum est Dominus timentibus eum; et testamentum ipsius ut manifestetur illis.
- 15Oculi mei semper ad Dominum, quoniam ipse evellet de laqueo pedes meos.
- 16Respice in me, et miserere mei, quia unicus et pauper sum ego. ²⁷²
- 17Tribulationes cordis mei multiplicatæ sunt: de necessitatibus meis erue me. ²⁷³
- 18Vide humilitatem meam et laborem meum, et dimitte universa delicta mea.
- 19Respice inimicos meos, quoniam multiplicati sunt, et odio iniquo oderunt me. ²⁷⁴

²⁶⁸ + **24.10 Misericordia et veritas.** AUG. Quas autem vias docebit, etc., usque ad et deinde cavet severitatem judicis. Testamentum. CASS. Novum, quod egregie dicitur Testamentum, ubi clara et certa promissio hæreditatis quod et morte firmatur. Et Testamentum. Legis veteris, ubi fuerunt Prophetæ testes promissionum.

²⁶⁹ + **24.11 Propter nomen tuum, Domine.** AUG. Id est, gloriam tuam, etc., usque ad et interpretantur mundi, qui se ab omni peccato mundos asserunt.

²⁷⁰ + **24.12 Quis est homo?** CASS. Hic agit de æternis; quomodo habentur, laborans et orans, ut et ipse, et totus Israël ab his malis liberetur.

²⁷¹ + **24.13 Anima.** ID. et si non statim, etc., usque ad quidquid alii faciant, etc. Semen. Hier. Bonum est, unde fructus colligitur. Firmamentum est. AUG. Videtur infirmorum esse timor, sed Dominus est firmamentum timentibus eum, et facit ut Testamentum ejus manifestetur illis. Oculi. Sal. Oculi sapientis in capite, id est, in corde ejus.

²⁷² + **24.16 Unicus.** ID. Unicus plus amatur, pauper plus doletur.

²⁷³ + **24.17 De necessitatibus.** ID est, ab adversis, quæ necessaria sunt omnibus, qui pie in Christo vivere volunt.

²⁷⁴ + **24.19 Respice.** AUG. Tot hominum perditio sine dolore, esse non potest, et ideo pro eis orat.

20Custodi animam meam, et erue me: non erubescam, quoniam speravi in te.

21Innocentes et recti adhæserunt mihi, quia sustinui te. ²⁷⁵

22Libera, Deus, Israël ex omnibus tribulationibus suis.] ²⁷⁶

25In finem. Psalmus David. [Judica me, Domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum, et in Domino sperans non infirmabor. ²⁷⁷

2Proba me, Domine, et tenta me; ure renes meos et cor meum. ²⁷⁸

3Quoniam misericordia tua ante oculos meos est, et complacui in veritate tua. ²⁷⁹

4Non sedi cum concilio vanitatis, et cum iniqua gerentibus non introibo. ²⁸⁰

5Odivi ecclesiam malignantium, et cum impiis non sedebo. ²⁸¹

6Lavabo inter innocentes manus meas, et circumdabo altare tuum, Domine: ²⁸²

7ut audiam vocem laudis, et enarrem universa mirabilia tua. ²⁸³

²⁷⁵ + **24.21 Innocentes et recti adhæserunt.** ID. Mali tolerati sunt; non adhæserunt.

²⁷⁶ + **24.22 Israël.** AUG. Populum, quem ad tuam visionem præparasti.

²⁷⁷ + **25.1 Psalmus.** CASS. Psalmus iste monet vitari consortia iniquorum, jungi justis, quia ex convictu mores formantur. Judica. AUG. Quia post misericordiam, etc., usque ad a vento superbiæ rapiuntur. CASS. Judica: non est præsumptio justi, sed certitudo misericordiæ Dei, quod ibi ostendit in Domino sperans; deinde, non infirmabor. In innocentia. AUG. Non angelorum, sed qualis est hominum.

²⁷⁸ + **25.2 Proba me.** CASS. Id est, prius vires inspice, etc., usque ad non merita, sed misericordiam quæ talem me fecit, attendo. CASS. Proba me. Tu vero, proba in tentationibus, ne quid delicti remaneat, etc., usque ad ne quis de eis murmuret. Ure renes. ID. Igne verbi tui, cor calore spiriritus. Cor pro cogitationibus, renes pro delectationibus.

²⁷⁹ + **25.3 Misericordia.** CASS. Quæ non sinit tentari super vires, vel ipsa ustio est misericordia, non asperitas Complacui in veritate. AUG. Cui displicet mendacium suum, et placet ipse cum illa et in illa.

²⁸⁰ + **25.4 Non sedi.** CASS. Complacui in veritate, quia non sedi. Odivi, quod est vitare mala. Et lavabo, quod est agere recta. Vani. CASS. Vani qui de caducis rebus laborant; impii hæretici, qui Scripturas pervertunt: illi superflua quæerunt, hi venenosa.

²⁸¹ + **25.5 Malignantium.** ID. Qui mala proximis agunt.

²⁸² + **25.6 Lavabo.** AUG. Pœnitendo. Et altare, mentem virtutibus ornabo, vel fidem, quia non est locus veri sacrificii extra catholicam Ecclesiam. Inter innocentes. AUG. Conversans; ut audiam ab eis, id est, ut discam qua voce sis laudandus; vel, ut audiam: Venite, benedicti Patris mei.

²⁸³ + **25.7 Vocem laudis** Spiritus sancti, qui docet laudare te.

8Domine, dilexi decorem domus tuæ, et locum habitationis gloriæ tuæ. ²⁸⁴

9Ne perdas cum impiis, Deus, animam meam, et cum viris sanguinum vitam meam: ²⁸⁵

10in quorum manibus iniquitates sunt; dextera eorum repleta est muneribus. ²⁸⁶

11Ego autem in innocentia mea ingressus sum; redime me, et miserere mei.

12Pes meus stetit in directo; in ecclesiis benedicam te, Domine.] ²⁸⁷

26Psalmus David, priusquam liniretur. [Dominus illuminatio mea et salus mea: quem timebo? Dominus protector vitæ meæ: a quo trepidabo? ²⁸⁸

2Dum appropiant super me nocentes ut edant carnes meas, qui tribulant me inimici mei, ipsi infirmati sunt et ceciderunt. ²⁸⁹

3Si consistent adversum me castra, non timebit cor meum; si exsurgat adversum me prælium, in hoc ego sperabo. ²⁹⁰

²⁸⁴ + **25.8 Domine.** CASS. Petit ne malis in iudicio misceatur, quia non eis, sed concordat domui Dei. Dilexi decorem. CASS. Hæc ideo faciam, quia dilexi me facere decoram domum tibi, et locum, quo gloriose habites, ut de gloria et essentia Dei aliquid capiam.

²⁸⁵ + **25.9 Ne perdas.** CASS. Et si modo simul esse pateris, ne simul perdas. CASS. Ne perdas in futuro cum impiis, quibus hic non communico.

²⁸⁶ + **25.10 Dextera eorum,** AUG., id est, si quid boni agunt, etc., usque ad misericordia in omnibus comitetur, quod debes, quia:

²⁸⁷ + **25.12 Pes,** id est, affectio, quæ facile labi solet, stetit immobilis contra omnia scandala, tendens ultra, et persistens in directo. Et quia sic redimis in Ecclesiis, benedicam. Stetit. CASS. Etsi undique concussus, vel confusus scandalis.

²⁸⁸ + **26.1 In finem.** AUG., CASS. Primo, David electus, etc., usque ad unde in sacramento gemens et laborans; ut in re gaudeat. Dominus illuminatio, etc. CASS. De prima unctione per quam certificatur secunda, hic loquitur. Dominus protector vitæ meæ. AUG. Dat vitam virtutum, quam et protegit, sine quo omnia dona ejus perduntur. A quo trepidabo? ID. Quem trepidet, caro, cum induerit corruptionem.

²⁸⁹ + **26.2 Super me nocentes.** ID. Ut se mihi præferant insultantes: quod vertit Deus in melius, ut maledico dente non me, sed carnalia desideria consumant. Vel edant, id est, delectetur in morte mea crudelitas inimicorum, carnes; animam non possunt. Infirmati sunt. ID. Dum Christus carnem accepit, nutantes facti, et post ex toto se fidei subdiderunt. CASS. Vel, debilitati paulatim ad ruinam animæ pervenerunt.

²⁹⁰ + **26.3 Castra.** CASS. Molimina, prælium, conflictus. In hoc ego. AUG. Habeo spem victoriæ in Domino remunerationis æternæ.

4Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ; ut videam voluptatem Domini, et visitem templum ejus. ²⁹¹

5Quoniam abscondit me in tabernaculo suo; in die malorum protexit me in abscondito tabernaculi sui. ²⁹²

6In petra exaltavit me, et nunc exaltavit caput meum super inimicos meos. Circuivi, et immolavi in tabernaculo ejus hostiam vociferationis; cantabo, et psalmum dicam Domino. ²⁹³

7Exaudi, Domine, vocem meam, qua clamavi ad te; miserere mei, et exaudi me. ²⁹⁴

8Tibi dixit cor meum: Exquisivit te facies mea; faciem tuam, Domine, requiram. ²⁹⁵

9Ne avertas faciem tuam a me; ne declines in ira a servo tuo. Adjutor meus esto; ne derelinquas me, neque despicias me, Deus salutaris meus. ²⁹⁶

10Quoniam pater meus et mater mea dereliquerunt me; Dominus autem assumpsit me. ²⁹⁷

11Legem pone mihi, Domine, in via tua, et dirige me in semitam rectam, propter inimicos meos. ²⁹⁸

²⁹¹ + **26.4 Unam petii.** AUG. Hæc una domus æterna, in qua semper maneatur, ubi æterni dies, cur ibi? ut contempler delectationem Dei, quod est verum bonum. Omnibus diebus vitæ meæ. AUG. Ut quandiu vivo, etc., usque ad opus manifestabo. Ut videam. ID. Alia littera: Ut contempler delectationem Domini, id est, eo fine, ut demum appareat, etc., usque ad et ideo non temere peto unam, etsi peccator.

²⁹² + **26.5 In abscondito:** AUG. quasi multæ partes sunt, etc., usque ad quem mox vocat petram.

²⁹³ + **26.6 Circuivi.** AUG. Quia mihi se præbuit ducem, etc., usque ad ut omnes voluntates ejus implerem. HIER. Vel circumspexi omnia creata, vel exempla sanctorum. AUG. Circuivi animo omnia creata, etc., usque ad tanto ardentius appetit.

²⁹⁴ + **26.7 Exaudi, Domine, vocem meam,** etc. CASS. Quis labor, quis gemitus? Oratio ante secundam unctionem, ut possit haberi quam et sibi prophetiæ spiritu promittit.

²⁹⁵ + **26.8 Tibi dixit.** CASS. Cor, ratio a te edocta tibi confabulatur de una, non aliud quam doces pertractet.

²⁹⁶ + **26.9 Ne avertas.** AUG. Alius petit hic bona temporalia a Deo, et de datis gaudet, hic non nisi unam. Alius habens timet iratum, ne tollat ea; iste non putat iram, nisi si avertat vultum, etiam si quid in eo vindicet; nil divinius poterat dicere. Ne declines. AUG. Non in ira declinat, quando a peccatis faciem avertit; vel, ne declines, ut me labi sinas in ira, id est, quod punias; sed ut nostra infirmitas cautior fiat. Salutaris meus, etc. AUG. Quasi, frustra creasti et recreasti, etc., usque ad a Domino est per Samuelem electus.

²⁹⁷ + **26.10 Quoniam pater,** etc. Fecit se parvulum Deo, ipsum fecit sibi patrem: quia jubet, vocat, condidit, et regit. Matrem, quia fovet, continet, collactat et nutrit; sed sæculum pater vel diabolus, mater Babylonia, id est, societas impiorum.

²⁹⁸ + **26.11 Legem pone mihi,** etc.

12Ne tradideris me in animas tribulantium me, quoniam insurrexerunt in me testes iniqui, et mentita est iniquitas sibi. ²⁹⁹

13Credo videre bona Domini in terra viventium. ³⁰⁰

14Expecta Dominum, viriliter age: et confortetur cor tuum, et sustine Dominum.] ³⁰¹

27Psalmus ipsi David. [Ad te, Domine, clamabo; Deus meus, ne sileas a me: nequando taceas a me, et assimilabor descendentibus in lacum. ³⁰²

2Exaudi, Domine, vocem deprecationis meæ dum oro ad te; dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum. ³⁰³

3Ne simul trahas me cum peccatoribus, et cum operantibus iniquitatem ne perdas me; qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum.

4Da illis secundum opera eorum, et secundum nequitiam adinventionum ipsorum. Secundum opera manuum eorum tribue illis; redde retributionem eorum ipsis. ³⁰⁴

5Quoniam non intellexerunt opera Domini, et in opera manuum ejus destrues illos, et non ædificabis eos. ³⁰⁵

²⁹⁹ + **26.12 Tribulantium.** CASS. Ut Saulis et adjutorum, etc., usque ad quia falsi.

³⁰⁰ + **26.13 Credo videre.** AUG. Sed inter omnia pericula, Deo dirigente, credo videre. Bona. ID. Bona, quæ sunt vera, æterna. Illi suadent beatitudinem in terra ista, quæ est morientium.

³⁰¹ + **26.14 Exspecta.** CASS. Ut ego certus sum de illa, etc., usque ad sustine quod pateris.

³⁰² + **27.1 Psalmus huic.** Per David aliquando intelligitur caput, id est, Christus; aliquando corpus, id est, Ecclesia; interdum utrumque simul, id est, totus Christus intelligitur, ut hic. CASS. Psalmus tertius, qui breviter de passione et resurrectione. ID. Hic proponitur Christus et si adeo dignus non in se confidere, sed totum a Deo petere; utile exemplum justis. Ad te, Domine. ID. Oratio tempore passionis habita. Ne sileas. Minus est in Hebræo, etc., usque ad et a morte resurrectionem. Ne sileas, etc., et assimilabor, etc. HIER. Ex eo, quod verbum mihi semper unitur, non talis homo sum quales cæteri, qui nascuntur in profundam miseriam sæculi. AUG. Ubi quasi si sileas non cognoscitur verbum tuum.

³⁰³ + **27.2 Ad templum.** CASS. Secundum morem Judæorum, quibus præceptum est ut ubicunque essent ad illam partem orarent, ubi Jerusalem esse scirent: quod et Jesus legem implens fecit. Vel ad cælum, unde auxilium speramus.

³⁰⁴ + **27.4 Da illis.** Ibid. Prædicere est, non optare, secundum quod intenderunt, non secundum quod inde pervenit: vel optat justitiam Dei in hoc servari.

³⁰⁵ + **27.5 Quoniam non,** etc. ID. Et si deessent opera, hoc sufficeret damnationi, quod non intellexerunt per legem et Prophetas, quæ invisibiliter Deus operatur per me, nec etiam visibilia. Destrues. AUG. Ut nihil mihi noceat, nec post Ecclesiæ tuæ, vel meæ. Benedictus. CASS. Auditus in resurrectione gratias agit, subdens de salute credentium. Dominus. ID. Idem qui adjutor meus, et protector est fortitudo plebis, quæ in eo confidit, et protector ne lædantur, et tu, o Domine:

6Benedictus Dominus, quoniam exaudivit vocem deprecationis meæ.

7Dominus adjutor meus et protector meus; in ipso speravit cor meum, et adjutus sum: et refluuit caro mea, et ex voluntate mea confitebor ei.

8Dominus fortitudo plebis suæ, et protector salvationum christi sui est.

9Salvum fac populum tuum, Domine, et benedic hæreditati tuæ; et rege eos, et extolle illos usque in æternum.] ³⁰⁶

28Psalmus David, in consummatione tabernaculi. [Afferte Domino, filii Dei, afferte Domino filios arietum. ³⁰⁷

2Afferte Domino gloriam et honorem; afferte Domino gloriam nomini ejus; adorete Dominum in atrio sancto ejus.

3Vox Domini super aquas; Deus majestatis intonuit: Dominus super aquas multas. ³⁰⁸

4Vox Domini in virtute; vox Domini in magnificentia.

5Vox Domini confringentis cedros, et confringet Dominus cedros Libani:

6et comminuet eas, tamquam vitulum Libani, et dilectus quemadmodum filius unicornium.

7Vox Domini intercidentis flammam ignis; ³⁰⁹

8vox Domini concutientis desertum: et commovebit Dominus desertum Cades.

³⁰⁶ + **27.9 Salvum.** Ecce quanta spes credentium cum pro eis orat: passus pro eis iudex est et advocatus. Et rege, etc. ID. Ne declinent ad prava. Extolle, etc., a terrenis ad petenda æterna, et intellectu Scripturarum, et bono opere per totum hoc sæculum usque in finem.

³⁰⁷ + **28.1 Psalmus David in consummatione.** ID. Arca a Philistæis reducta, etc., usque ad ut se offerant tali consummatori. Afferte Domino. ID. Prius monet sacrificia offerre. Filios arietum. AUG. Quia non deest impugnatio, etc., usque ad et septuaginta duo discipuli ad prædicandum missi significantur. Vox Domini. CASS. Prædicatio Christi intus mentes terruit, quod est, spiritum timoris dedit Judæis et gentibus. GREG. Iste ab imo ascendit, id est, spiritu timoris ad spiritum sapientiæ, etc., usque ad id est, spiritualem intellectum, hos Dominus concutit. HIER. Ut agricola sterilem terram, etc., usque ad et dabit virtutem, et eandem benedictet in pace æterna.

³⁰⁸ + **28.3 Vox Domini super aquas,** etc. CASS. De constitutione Ecclesiæ, ubi virtutes Spiritus sancti cum magno præconio enumerat. Libani. Libanus interpretatur candidatio. Cedri Libani, id est, alti homines in terrenis elati, quos Deus confringendo comminuet, id est, de superbia ad se per dilectum filium reducet: et hoc spiritu fortitudinis comminuet, sicut unicornis captus comminuitur.

³⁰⁹ + **28.7 Desertum.** CASS., AUG. Judaicum populum, etc., usque ad unde emanat aqua viva.

9Vox Domini præparantis cervos: et revelabit condensa, et in templo ejus omnes dicent gloriam.

10Dominus diluvium inhabitare facit, et sedebit Dominus rex in æternum.
310

11Dominus virtutem populo suo dabit; Dominus benedicet populo suo in pace.]

29Psalmus cantici, in dedicatione domus David. 311

2[Exaltabo te, Domine, quoniam suscepisti me, nec delectasti inimicos meos super me.

3Domine Deus meus, clamavi ad te, et sanasti me. 312

4Domine, eduxisti ab inferno animam meam; salvasti me a descendentibus in lacum. 313

5Psallite Domino, sancti ejus; et confitemini memoriæ sanctitatis ejus. 314

6Quoniam ira in indignatione ejus, et vita in voluntate ejus: ad vesperum demorabitur fletus, et ad matutinum lætitia. 315

³¹⁰ + **28.10 Dominus.** Quid constitutæ Ecclesiæ fiat ostendit. Dedi, enim ait, vobis potestatem conculcare super serpentes. Ut autem est inauditum, ut cervi omne genus ferarum cornu feriant; sic ut Apostoli omnem philosophiam illiterati redarguerent. Diluvium. CASS. Aquas baptismi, qui purgat crimina mundi.

³¹¹ + **29.1 Psalmus cantici in dedic.** AUG. Supra de consummatione tabernaculi tempore belli: hic autem est psalmus lætitiæ, quia domus dedicatur, id est, confirmatur, quæ in æterna pace manebit: corpore innovato non tantum Christi, sed etiam totius Ecclesiæ. Totus Christus loquitur in hoc psalmo, quia quædam capiti, quædam corpori, quædam utrique conveniunt. ID. Psalmus breviter de passione et resurrectione: ut passio non terreat quos spes resurrectionis lætificat. Domus David. CASS. Totus Christus sponsus, etc., usque ad secundum statum futurum quando in ea quiescit. CASS. Primo agit de dedicatione sua: et jubet sanctos idem sperantes laudes dicere.

³¹² + **29.3 Domine, Deus meus, clamavi ad te,** etc. AUG. Christus, etc., usque ad sed non in dedicatione.

³¹³ + **29.4 In lacum.** HIER. Id est, de lacu inferni, ubi animæ peccatorum sunt, ne, sicut illi, præceps caderem in mortem.

³¹⁴ + **29.5 Confitemini,** etc. AUG. Quia ex bonitate et sanctitate sua, non nostra memor fuit nostri.

³¹⁵ + **29.6 Quoniam ira.** ID. Id est, vindicta, qua vindicavit in nos primum peccatum, quod morte solvistis. Ad vesperum. ID. Quia ira, etc., usque ad id est, tempore gratiæ post tempus ante legem, et sub lege. HIER. Ad vesperum. Quia passo et sepulto Domino, Apostoli et mulieres in fletu et gemitu morabantur. Et ad matutinum lætitia. Quia mane venientes ad sepulcrum, gloriam resurrectionis ab Angelis acceperunt. Fletus. CASS. Demorabitur hominibus respicientibus ad vesperum, quo Adam declinavit, et a paradiso exivit: sed lætitia erit respicientibus ad matutinum, quo Christus surrexit.

7Ego autem dixi in abundantia mea: Non movebor in æternum. ³¹⁶

8Domine, in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem; avertisti faciem tuam a me, et factus sum conturbatus. ³¹⁷

9Ad te, Domine, clamabo, et ad Deum meum deprecabor.

10Quæ utilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem? numquid confitebitur tibi pulvis, aut annuntiabit veritatem tuam? ³¹⁸

11Audiuit Dominus, et misertus est mei; Dominus factus est adjutor meus. ³¹⁹

12Convertisti planctum meum in gaudium mihi; conscidisti saccum meum, et circumdedisti me lætitia: ³²⁰

13ut cantet tibi gloria mea, et non compungar. Domine Deus meus, in æternum confitebor tibi.] ³²¹

30In finem. Psalmus David, pro extasi. ³²²

³¹⁶ + **29.7 Ego autem.** Quomodo ante dedicationem egerit et eam meruerit. AUG., CASS. Vespere facit. Sed ego, dum in paradiso esset mihi abundantia, dixi: Non movebor ab hoc bono, credens diabolo dicenti: Non morte morieris Gen. 3.. Sed, o Domine, in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem; quod est, non ex me bonus eram et fortis, sed ex te. Quod ut ostenderes: Avertisti faciem tuam, hoc est, foras misisti me de paradiso: jam vero hic positus clamabo ad te, etc.

³¹⁷ + **29.8 Avertisti.** CASS. Deus a Christo faciem, exponendo eum passioni et morti; et sic Christus turbatus est: Tristis est anima mea usque ad mortem. Matth. 16. Conturbatus. AUG. Quod tempus conturbationis et miseræ recolens, et in eo positus, audio vocem capitis pro me morituri, dicentis: Ad te, Domine, clamabo.

³¹⁸ + **29.10 Quæ utilitas in sanguine meo.** ID. Necessitatem ostendit per quam non sinit eum descendere in corruptionem. Dum descendo in corruptionem. Si enim statim non resurgo, et corpus corrumpitur, nemini annuntiabo, nullum lucrabor. Confessio gemina est, nunquam sine ea simus: quando male est nobis in tribulationibus, confiteamur peccata nostra; quando bene est, in exultatione justitiæ confiteamur laudem Deo.

³¹⁹ + **29.11 Audiuit Dominus.** CASS. Quomodo eam accepit, scilicet dedicationem, pertractat. Dixit: Clamabo, deprecabor, sed me deprecantem exaudivit Dominus.

³²⁰ + **29.12 Conscidisti saccum meum.** ID. Saccus vestis est aspera, in usum laboris vel tempore tristitiæ concessa, ut Ninivitis, id est, caro humana, quæ scissa est moriendo: et prodiit frumentum gloriosæ resurrectionis, vel divinitatis. Vel, poena peccati, qua in resurrectione destructa, prolata est divinitas ante occulta: sicut quod saccus integer celat, scissus aperit. AUG. Saccus de capris vel hædis, mortalitas; quam de peccatoribus Christus traxit vel accepit; unde: Dum mihi molesti essent, induebar cilicio Psal. 34., ut quod intus erat, non viderent.

³²¹ + **29.13 Non compungar.** ID. Non moriar jam in finem. Domine Deus, in æternum confitebor tibi. Quid est: in æternum confitebor tibi? in æter num laudabo te.

³²² + **30.1 In finem psalmus.** AUG. Exstasis hic accipitur pavor perturbati populi de persecutione omnium gentium, et defectu fidei per orbem. CASS. Contra pavorem spes et oratio præmittitur, etc., usque ad: Erunt duo in carne una Gen. 2., ergo et in voce una. AUG. Prior loquitur Redemptor, inde redempti, gratias agentes. Inde diu de perturbatione Prophetæ vox in-

2[In te, Domine, speravi; non confundar in æternum: in iustitia tua libera me. ³²³

3Inclina ad me aurem tuam; accelera ut eruas me. Esto mihi in Deum protectorem, et in domum refugii, ut salvum me facias: ³²⁴

4quoniam fortitudo mea et refugium meum es tu; et propter nomen tuum deduces me et enutries me.

5Educes me de laqueo hoc quem absconderunt mihi, quoniam tu es protector meus. ³²⁵

6In manus tuas commendo spiritum meum; redemisti me, Domine Deus veritatis. ³²⁶

7Odisti observantes vanitates supervacue; ego autem in Domino speravi.

8Exsultabo, et lætabor in misericordia tua, quoniam respexisti humilitatem meam; salvasti de necessitatibus animam meam. ³²⁷

9Nec conclusisti me in manibus inimici: statuisti in loco spatioso pedes meos. ³²⁸

terponitur prope finem, et in fine. Hic describitur humiliatio Christi martyrque: unde sequitur exaltatio.

³²³ + **30.2 In te, Domine, speravi,** etc. ID. Est confusio æterna, de qua liberari petit: et est temporalis ad horam, scilicet quæ prodest.

³²⁴ + **30.3 Accelera.** ID. In faciendis, in solvendis animabus et huiusmodi, ut eruas tertia die, non differas in communem resurrectionem; quod ut sit, esto mihi protector tantus, quantum decet esse Deum. Esto mihi. Dixit: Justitiam da, etc., usque ad affirmat liberationem.

³²⁵ + **30.5 Educes.** CASS. De morte ad superna, ut frustra sint Judæorum consilia. De laqueo quem absconderunt. AUG. Per duas portas diabolus tentat, etc., usque ad unde: Educes me de laqueo.

³²⁶ + **30.6 In manus.** CASS. Nota eum hic loqui qui in passione eadem verba protulit. AUG. In manus. Ex his verbis quæ in cruce dixit, admonet se in hoc psalmo locutum esse.

³²⁷ + **30.8 Ego autem, in Domino,** etc. CASS. De gaudio, quia sperat in Domino, qui odit vanos. Exsultabo et lætabor. Exsultare est cum magna alacritate animi gaudere: lætari, temperata affectione. Humilitatem meam. Pro infirmitate, et pro ipsa virtute humilitatis accipit. Necessitatibus. AUG. Necessitates sunt infinitæ, etc., usque ad et in futuro plenarie.

³²⁸ + **30.9 In loco spatioso.** CASS. Locus spatiosus libere eundi ad patriam virtutum, charitas: sed, quia caro infirma, et urgent mala: Miserere mei, Domine. Jam pavor enarratur, id est, quot et quanta ea perturbant, contra quæ est oratio, Tribulor. AUG. Cum prius dixit: Statuisti in loco spatioso, etc. Sed aliis locus spatiosus, ex liberationis gratulatione; aliis ex tribulatione, angustia. Conturbatus. Irascitur pro peccatis palearum, etc., usque ad nam vita perfectorum est profectus aliorum. In ira oculus. In ira persecutorum, etc., usque ad ut ab omnibus gradibus quæretur Deus. CASS. Vel intellectus turbatur, et animus confunditur, etc., usque ad nec in animo, nec in corpore ulla potest esse hominis præsumptio. AUG. Ira per vitium oculum mentis cæcat; ira per zelum turbat: quia et hæc, concussa mente, contemplationem dissipat, quæ non est nisi inquieta mente; sed inde post paululum plus proficit ad videndum.

- 10Miserere mei, Domine, quoniam tribulor; conturbatus est in ira oculus meus, anima mea, et venter meus.
- 11Quoniam defecit in dolore vita mea, et anni mei in gemitibus. Infirmata est in paupertate virtus mea, et ossa mea conturbata sunt. ³²⁹
- 12Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium, et vicinis meis valde, et timor notis meis; qui videbant me foras fugerunt a me. ³³⁰
- 13Oblivioni datus sum, tamquam mortuus a corde; factus sum tamquam vas perditum: ³³¹
- 14quoniam audivi vituperationem multorum commorantium in circuitu. In eo dum convenirent simul adversum me, accipere animam meam consiliati sunt. ³³²
- 15Ego autem in te speravi, Domine; dixi: Deus meus es tu;
- 16in manibus tuis sortes meæ: eripe me de manu inimicorum meorum, et a persequentibus me. ³³³
- 17Illustra faciem tuam super servum tuum; salvum me fac in misericordia tua. ³³⁴
- 18Domine, non confundar, quoniam invocavi te. Erubescant impii, et deducantur in infernum; ³³⁵

³²⁹ + **30.11 Paupertate.** ID. Vel egestate. Egeo sanitate corporis, nec parcitur cruciatibus. Egeo resolutione, et parcitur morti; et in hoc infirmata est fiducia mea.

³³⁰ + **30.12 Super omnes inimicos meos.** ID. Pejus paganis et Judæis vivunt, etc., usque ad pro quibus timent et noti, ne omnes tales sint. CASS. Vel apud omnes inimicos, vel majori opprobrio habitus, quam illi qui digni eo; et vicinis, parentibus, vel jam credituris; et notis, familiaribus.

³³¹ + **30.13 Qui videbant me foras.** HIER. Foras, Christum, id est, qui hominem purum putabant. Oblivioni datus sum tanquam mortuus a corde. CASS. Vel excidi a corde eorum, ut mortuus cujus memoria cum corpore sepelitur, de cujus reparatione desperatur. Vas perditum, mortuus Jesus abjiciendus putatur.

³³² + **30.14 Vituperationem multorum.** AUG. Vituperantur, etc., usque ad non quisquam homo. In circuitu. In eo dum convenirent simul. CASS. Errorum, etc., usque ad id est, appetitu temporalium.

³³³ + **30.16 Sortes meæ.** ID. Vel tempora vitæ. AUG. Quia quando vis, vivimus, vel morimur: ideo eripe. Etsi justus, et occultus ordo electionis apud te est, ego tamen, etc., usque ad quæ, sine meritis, quos vult elegit.

³³⁴ + **30.17 Illustra.** CASS. Manifestam fac benevolentiam tuam super me, ut sicut de moriente desperant, ita de resurgente confidant. AUG. Illustra. Appareat, qui ad te pertineat cum modo sit confusio; unde alibi: Discerne causam meam Psal. 41.; ne tamen se justificare videatur, subdit: Salvum me fac in misericordia, non in mea justitia.

³³⁵ + **30.18 Invocavi.** ID. Invocas Deum, quando in te vocas eum, et quando in domum cordis tui eum invitas.

19 *muta fiant labia dolosa, quæ loquuntur adversus justum iniquitatem, in superbia, et in abusione.* ³³⁶

20 *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti timentibus te; perfecisti eis qui sperant in te in conspectu filiorum hominum !* ³³⁷

21 *Abscondes eos in abscondito faciei tuæ a conturbatione hominum; proteges eos in tabernaculo tuo, a contradictione linguarum.* ³³⁸

22 *Benedictus Dominus, quoniam mirificavit misericordiam suam mihi in civitate munita.* ³³⁹

23 *Ego autem dixi in excessu mentis meæ: Projectus sum a facie oculorum tuorum: ideo exaudisti vocem orationis meæ, dum clamarem ad te.* ³⁴⁰

24 *Diligite Dominum, omnes sancti ejus, quoniam veritatem requiret Dominus, et retribuet abundanter facientibus superbiam.* ³⁴¹

25 *Viriliter agite, et confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in Domino.]* ³⁴²

³³⁶ + **30.19 Muta fiant.** CASS. Quæ hic garrula, dum non timent iudicium. Muta in pœnis, in inferno. Quæ loquuntur. Apte opponit justo iniquitatem. In superbia et in abusione. CASS. Quia creatura contra creatorem, et perverso usu beneficiorum Dei, qui, præter cætera, propter eos venit.

³³⁷ + **30.20 Quam magna.** CASS. Quæ bona Dei contra prædicta mala, quæ leviant ipsa mala. AUG. Ista cernens et mirans exclamat Propheta, etc., usque ad in futuro vero patebit.

³³⁸ + **30.21 A conturbatione.** AUG. Ut jam nullam conturbationem humanam patiat, etiam modo tribulati, mente intrantes ad vultum Dei non turbantur. Proteges. CASS. Ne promissio tantum futuri turbaret, hoc addit: proteges, ne noceantur.

³³⁹ + **30.22 Benedictus.** ID. Quasi, quid ultra? Plenitudinem beneficii laude concludit, comparans illud suæ imbecillitati. Et loquitur Propheta, vel populus fidelis. Mirificavit. AUG. Misso Spiritu, totum mundum replevit, etc., usque ad unde: Unguentum effusum est nomen tuum. CASS. Vel, mirificavit Deus Pater misericordiam, etc., usque ad juxta illud: Requievit in corde terræ.

³⁴⁰ + **30.23 Ego dixi in excessu.** AUG. Timoris nostri typum, etc., usque ad: Ideo exaudisti vocem orationis meæ. AUG. In excessu mentis. Vel rapta mente vidit altitudinem ex qua sentit se projectum valde longe: vel excessit a ratione timendo. A facie oculorum tuorum. Si in facie tua essem, etc., usque ad sed meum cor accusavi.

³⁴¹ + **30.24 Diligite Dominum, omnes,** etc. CASS. Conclusio oratoria, vel hortatoria, pro prædictis obtinendis. AUG. Prædicta expertus jam nos hortatur; quasi: tribulatus sum, timui, clamavi, non sum confusus: ita vos. Sancti ejus, quorum est diligere Deum, quia non amant mundum, neque quæ in mundo sunt; amicus mundi hujus, inimicus Dei constituitur. Disce ergo non diligere mundum, ut discas diligere Deum: averte, ut convertaris; funde, ut implearis. Requiret Dominus, etc. Etiam hic aliquando, si nulli hoc faceret, non videretur vigilare divina providentia, si omnibus non servaretur divina patientia. Abundanter facientibus. Qui non cito pœnitent. Superbiam. Pro omni vitio, quia radix omnium.

³⁴² + **30.25 Viriliter agite,** etc. Virtus totius psalmi, ne carnis fragilitas timeat tot mala sæculi.

1Ipsi David intellectus. [Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata. ³⁴³

2Beatus vir cui non imputavit Dominus peccatum, nec est in spiritu ejus dolus. ³⁴⁴

3Quoniam tacui, inveteraverunt ossa mea, dum clamarem tota die. ³⁴⁵

4Quoniam die ac nocte gravata est super me manus tua, conversus sum in ærumna mea, dum configitur spina. ³⁴⁶

5Delictum meum cognitum tibi feci, et injustitiam meam non abscondi. Dixi: Confitebor adversum me injustitiam meam Domino; et tu remisisti impietatem peccati mei. ³⁴⁷

6Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno. Verumtamen in diluvio aquarum multarum, ad eum non approximabunt. ³⁴⁸

³⁴³ + **31.1 Intellectus David.** AUG. Psalmus de gratia qua Christiani sumus, ut ait Apostolus Rom. 4. Incipit ergo per indulgentiam hic psalmus contra vitium hominum agens, qui peccata nesciunt vel defendunt, et merita jactant. CASS. Contra vitium ergo hominum hic psalmus opponitur, etc., usque ad in quo stantes confirmat. Beati quorum remissæ sunt, etc. AUG. Non in quibus non invenit peccatum, sed quibus remittit. Iniquitates. Dicit fomitem peccati, scilicet concupiscibilitatem, etc., usque ad sed ut peccatum ultra non sit. HIERON. Iniquitates, ante fidem et baptismum: peccatum, post fidem et baptismum.

³⁴⁴ + **31.2 Beatus vir.** HIERON. Cui remittit Deus, non enim per se. Tegit, ne in iudicio reveletur; et sic non imputabitur ad pœnam. Non est dolus qui se accusat: corde tenet quod ore fatetur hic. Beatus: quia olim non confitens Deo, veni in peccatum, dum clamarem, si quid boni egi.

³⁴⁵ + **31.3 Tacui.** AUG. Qui non vult confiteri peccata, laborat sine causa in defensione peccatorum: in quo cum et jactet merita, amplius deficit fortitudo. CASS. Beatus cui non imputavit. Aliis, qui gravia habent, Deus imputat; aliis per misericordiam non imputat, etsi habent aliqua, his scilicet qui non justos se prædicant, cum sint mali, sed se agnoscentes satisfaciunt, modo hoc profiteor, sed olim: Quoniam tacui, etc. AUG. Vel, tacui, voce peccatum, dum clamarem tota die: dum pœna peccati, vel interior excæcatio ostenderet me peccatorem, vel dum prava vita me tacente clamaret, si quid boni egi. Dum clamarem tota die, etc. Etsi non sit sibi conscius quis, non tamen justus: quia delicta quis intelligit? Unde: Est justus qui perit in justitia sua. Et Apostolus: Nihil mihi conscius sum, etc.

³⁴⁶ + **31.4 Configitur spina.** CASS. Spina, quæ totum corpus erigit, id est, superbia. AUG. Item ærumna, etc., usque ad: in manibus temulenti.

³⁴⁷ + **31.5 Delictum meum.** Diapsalma. Confessio, unde venia, sicut supra de rectione inveteratio. Feci cognitum. CASS. Dixi enim prius, etc., usque ad et Deus audit.

³⁴⁸ + **31.6 Pro hac orabit.** ID. Diapsalma. pœnitentiam commendans, omnibus sanctis dicit communem; quam variæ sectæ respuunt, contra quas ad Deum refugit. AUG. Pro hac. Inde orat omnis sanctus, quia dimisisti, aliter non esset sanctus. Tempore, etc. Tempus est gratiæ, lex premens, convincens reos, cœgit clamare, gratia sanat. Verumtamen in diluvio, etc. AUG. Licet sanctus oret, etc., usque ad sanctus orabit, dicens: Tu es refugium. Ad eum. Deum, mutat enim personam ut sæpe. Non appropriant qui dicunt fatum facit peccare, vel fortuna, quæ omnia regit, vel gens tenebrarum, quæ Deo rebellat.

7Tu es refugium meum a tribulatione quæ circumdedit me; exsultatio mea,
erue me a circumdantibus me.

8Intellectum tibi dabo, et instruam te in via hac qua gradieris; firmabo
super te oculos meos. ³⁴⁹

9Nolite fieri sicut equus et mulus, quibus non est intellectus. In campo et
freno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te. ³⁵⁰

10Multa flagella peccatoris; sperantem autem in Domino misericordia
circumdabit. ³⁵¹

11Lætamini in Domino, et exsultate, justi; et gloriamini, omnes recti
corde.]

32Psalmus David. [Exsultate, justi, in Domino; rectos decet collaudatio. ³⁵²

2Confitemini Domino in cithara; in psalterio decem chordarum psallite illi.
³⁵³

3Cantate ei canticum novum; bene psallite ei in vociferatione. ³⁵⁴

³⁴⁹ + **31.8 Intellectum tibi dabo.** ID. Diapsalma. Respondetur pœnitenti: Intellectum tibi dabo, etc. Ecce psalmus intelligentiæ, ne putetur supplicans negligi, teste Deo. Tu, erue. CASS. Qui promisisti, intellectum tibi dabo. Vel respondet Christus pœnitenti: Lætus finis, dat Deus intellectum: unde alios adhortatur ad idem.

³⁵⁰ + **31.9 Nolite fieri sicut equus et mulus,** etc. AUG. Accepto intellectu, convertit se iste pœnitens ad superbos peccata defendentes: ergo vos, quos invito, etc. Equus, gentilis indomitus; mulus, Judæus piger ad credendum. CASS. Equus, sine discretione sessorum; mulus, quælibet onera accipit, etc., usque ad id est, jactantiam de viribus suis. Maxillas. Vel, maxillas quibus mandunt, id est, parcius, da victualia, ut necessitate coacti redeant. AUG. Vel hic confringes, et in futuro erunt multa flagella. Vel: Nolite fieri sicut equus, quia multa flagella hic et in futuro. Qui non approximant ad te. CASS. Sunt enim qui, si peccant carnis imbecillitate, a piis precibus non recedunt.

³⁵¹ + **31.10 Multa flagella peccatoris,** etc. AUG. Post frenum adduntur flagella ad domandum, ne sit de illis impunitis quibus modo vaga datur licentia viæ suæ: sic iste supra dixit se domitum.

³⁵² + **32.1 In finem.** CASS. Hic propheta potentiam et facta Dei enumerat, et sic ad laudem Dei invitatur; primo, justos et rectos monet laudare, quia exsultare in illo nisi laudando non possumus: rectos, inquit, decet collaudatio. Exsultate, etc. AUG. Curvus laudat Deum quando sibi bene est; blasphematur quando male: rectus semper ut Job.

³⁵³ + **32.2 Cithara.** ID. Ab inferiori sonat, et ex terra est, unde laudemus, id est, prosperitas et adversitas, quæ ab eo sunt nobis. In psalterio. Dum attendis superiora quæ tibi dedit, cœlestem doctrinam. Per citharam caro, per psalterium charitas intelligitur: ad quæ decem præcepta legis pertinent: tria in prima tabula ad Deum, septem in secunda ad proximum.

³⁵⁴ + **32.3 Cantate ei,** etc. Quasi, quid plus dicam? de incarnatione specialiter lætamini. Canticum novum. CASS. Quia non sufficit, nisi abundet justitia vestra plus quam Scribarum et Phariseorum Matth. 5.. Cantate canticum novum. De incarnatione, de qua mundus exsultat, de qua Angeli cantaverunt.

4Quia rectum est verbum Domini, et omnia opera ejus in fide. ³⁵⁵

5Diligit misericordiam et iudicium; misericordia Domini plena est terra. ³⁵⁶

6Verbo Domini cæli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum. ³⁵⁷

7Congregans sicut in utre aquas maris; ponens in thesauris abyssos. ³⁵⁸

8Timeat Dominum omnis terra; ab eo autem commoveantur omnes
inhabitantes orbem. ³⁵⁹

9Quoniam ipse dixit, et facta sunt; ipse mandavit et creata sunt. ³⁶⁰

10Dominus dissipat consilia gentium; reprobatur autem cogitationes
populorum, et reprobatur consilia principum. ³⁶¹

³⁵⁵ + **32.4 Quia rectum est.** Modum laudis exposuit: nunc cur sit laudandus? Et omnia opera. AUG. Ne quis putet se meritis ad fidem venisse, cum in fide sint omnia opera quæ diligit Deus, id est, remunerat, ID. quia non nisi in fidelibus operatur; unde: Fides tua te salvum fecit Matth. 10.. Vel, omnia opera sunt recta, etc., usque ad quia remanet iniquus, et ideo nequior, quia justum favere sibi videt. In fide. Quasi exterioribus, si causa justitiæ fuerit fidelis, interiorem fidem adjiciet ille, quem non cognoscens timuit; unde: quis non dabit ei quæ sua sunt, qui in alieno fidelis fuit? AUG. Fidelis est Deus dans homini quod promisit: fidelis est homo credens promittenti, ex promisso vero Deus est nobis debitor.

³⁵⁶ + **32.5 Terra.** ID. Ecclesia ubique terrarum.

³⁵⁷ + **32.6 Verbo.** Id est sapientia Dei Patris, Cæli. Apostoli instructi sunt plene, cum eo etiam corporaliter conversando: et post, omnis virtus eorum habita roborata est spiritu Filii, per cælos firmatos congregat et consolidat in unitate fidei, spei et charitatis. Uter, Ecclesia, in qua est caro mortua. Etiam abyssos, id est, profundos tenebris vitiorum, ponit inter eos, qui sunt thesaurus, unde alios ditat sapientia. AUG. Terra. Cæli non indigent misericordia, etc., usque ad quod operatur. Virtus eorum. Cum inter lupos essent, etc., usque ad licentia.

³⁵⁸ + **32.7 Sicut in utre.** CASS. Ad litteram: sicut littoribus mare, claudit in Ecclesia fluctuantes populos; et in thesauris sapientiæ suæ ponit profundas altitudines, ut probet quis Scripturas pietatis studio inquirat.

³⁵⁹ + **32.8 Timeat omnis terra.** ID. Ecclesia de mari, etc., usque ad sed Dominum timeat terra. Timeat, imo commoveantur manu misericordiæ a similitudine dormientis. Ab eo, quia ipse creavit: et ideo utiliter administrat, quia et a diabolo aliquid commovetur, sed quod a Deo utiliter, ideo ab eo. Commoveantur. AUG. Non terroribus hominum, etc., usque ad potestatem non nisi a Deo.

³⁶⁰ + **32.9 Dixit et facta sunt.** Creationem simul et formationem notat. Mandavit recreationem.

³⁶¹ + **32.10 Dissipat consilia.** CASS. Ne habeant effectum consilia contra se, ut Judæorum, et contra suos. Gentium. Dum idololatriam destruxit. Populorum. Judæorum, quorum voluntas, etsi impleta, tamen resurrectione est reprobata. Principum. Tyrannorum vel dæmonum.

- 11 Consilium autem Domini in æternum manet; cogitationes cordis ejus in generatione et generationem. ³⁶²
- 12 Beata gens cujus est Dominus Deus ejus; populus quem elegit in hæreditatem sibi. ³⁶³
- 13 De cælo respexit Dominus; vidit omnes filios hominum. ³⁶⁴
- 14 De præparato habitaculo suo respexit super omnes qui habitant terram:
- 15 qui finxit sigillatim corda eorum; qui intelligit omnia opera eorum. ³⁶⁵
- 16 Non salvatur rex per multam virtutem, et gigas non salvabitur in multitudine virtutis suæ. ³⁶⁶
- 17 Fallax equus ad salutem; in abundantia autem virtutis suæ non salvabitur. ³⁶⁷
- 18 Ecce oculi Domini super metuentes eum, et in eis qui sperant super misericordia ejus: ³⁶⁸

³⁶² + **32.11 Consilium autem Domini**, etc. ID. Incarnationis arcanum in quo consuluit homini. Manet in æternum. Quia ad æternam salutem nobis obtinendam. Cogitationes. Prædestinatio, in qua omnia reposita sunt, quæ et sic permanent, ut prævisa sunt.

³⁶³ + **32.12 Beata gens**. CASS. Beatum dicit, qui ad cultum Dei pervenit: quod fit temporibus Christianis, in quibus gentes conversæ, hi sunt justi et recti quos decet laudatio. AUG. Beatitudo omnis in animo, etc., usque ad beatus populus de Deo possessore.

³⁶⁴ + **32.13 De cælo**. AUG. Homine Christo. Prospexit in adventu Filii et vidit misericorditer, non peccata, CASS. a quibus faciem avertit; sed vidit omnes filios hominum, id est, omnes qui ad novam vitam volunt renasci. AUG. Quomodo elegit? etc., usque ad inspiravit omnem bonam voluntatem.

³⁶⁵ + **32.15 Finxit**. AUG. Manu gratiæ formavit. Sigillatim, singulis singula quædam dans. HIER. Unde tamen unitas corporis, id est, Ecclesiæ fiat. Sigillatim, id est, non ex Adam, ut quidam dicunt animam ex anima, et simul omnes cognoscit, et omnes actus earum.

³⁶⁶ + **32.16 Non salvatur rex**. Sic fiunt justi, sed nec facti sua virtute salvantur. Non modo spiritualia sunt a Deo, sed et exteriora. HIER. Nemo quidquam habet nisi ab eo, quia nec potens ut rex, nec fortis, etc., usque ad etiam si sit in multa abundantia virtutis.

³⁶⁷ + **32.17 Fallax equus**. AUG. Animal, in cujus velocitate vel virtute confiditur, figurate quælibet amplitudo sæculi unde superbitur: sed quanto in eo altius erigeris, tanto gravius cadis. CASS. Vel, equus est corpus hominis quantumcunque speciosum et bene formatum, tamen fallax est ad salutem corporalem, spiritualem. AUG. Vel, equus mundana felicitas, quæ homines vehit, et dum nimis properat, cadit equus et sessorem perdit. Equus, humana sapientia. Gigas, superbus aliquis extollens se contra Deum.

³⁶⁸ + **32.18 Ecce oculi**. In sua in virtute nullus salvatur, sed: Ecce unde est salus, oculi, etc. Oculi, respectus divinitatis quæ proteget eos. Metuentes eum. CASS. Timere Dominum, et semper sperare conjuncta sunt.

- 19ut eruat a morte animas eorum, et alat eos in fame. ³⁶⁹
- 20Anima nostra sustinet Dominum, quoniam adjutor et protector noster est. ³⁷⁰
- 21Quia in eo lætabitur cor nostrum, et in nomine sancto ejus speravimus. ³⁷¹
- 22Fiat misericordia tua, Domine, super nos, quemadmodum speravimus in te.]
- 33Davidi, cum immutavit vultum suum coram Achimelech, et dimisit eum, et abiit. ³⁷²
- 2[Benedicam Dominum in omni tempore; semper laus ejus in ore meo. ³⁷³
- 3In Domino laudabitur anima mea: audiant mansueti, et lætentur. ³⁷⁴
- 4Magnificate Dominum mecum, et exaltemus nomen ejus in idipsum. ³⁷⁵

³⁶⁹ + **32.19 Ut eruat**, etc. ID. Hæc duo sunt vota fidelis: ut in iudicio eripiat a morte, et hic spiritualibus alatur, ubi est indigentia eorum.

³⁷⁰ + **32.20 Anima nostra sustinet Dominum**. Quid de prædictis sentiat, quasi conclusio.

³⁷¹ + **32.21 Quia in eo**. AUG. Quia absentibus per fidem misit nomen suum. Speravimus. Nos venturos ad Deum, non meritis nostris. CASS. Quia in eo ne quis mussitet de patientia, subicit munus, scilicet quod lætatur hic in Domino. Et speramus in nomine Christi, quem patienter Propheta lætus venturum sustinuit: Speravimus. Continuum tempus notat, quia non est fas desinere, unde semper potest anima fessa recreari. Fiat misericordia tua, Domine, super nos, etc. Incarnationem compleri desiderat, ut perfectus possit esse. In te. Hoc dicit ideo ut omnis superstitio et pravitas excludatur.

³⁷² + **33.1 Psalmus David**. AUG. Loquitur Christus, et in eo Christianus: docet humilitatem, dum commendat corpus et sanguinem. Cum immutavit vultum Christus, id est, sacrificium, coram Judæis, qui regnum patris sui David sunt, juxta illud: Et dabit illi Dominus sedem David, Ecclesia est regnum Patris.

³⁷³ + **33.2 Benedicam**. CASS. Psalmus secundus per alphabetum imperfectum, etc., usque ad glorificatur cum ipso.

³⁷⁴ + **33.3 In Domino laudabitur anima mea**. ID. Sua enim laus est prædicatio Domini sui, ut bonus famulus de bona fama Domini sui gloriatur. Mansueti. Non docti, non jejunantes, quia sunt superbi: sed mansueti, quia temperantiam habent omnium rerum. Mansueti, non de sua intelligentia superbientes; non jugum Dei, indomitorum more, ferentes.

³⁷⁵ + **33.4 Magnificate Dominum**. Spiritualis gratia non vult sola facere quod multis proficit; unde vocat alios: Magnificate ut invitatos traheret, dicit, quæ inde bona sibi: Exquisivi Dominum. Ex omnibus. Non possunt particulatim dici quanta impetravit qui non aliud quam Deum quæsivit. Accedite. CASS. Jam particulatim de novo vultu admonet sanctos. Quasi, Magnificate: et si in primis in jucundum accedite. Vel, Magnificate, et quo ordine? ecce: Accedite per fidem. AUG. Accedite fide inhærendo, et duobus pedibus geminæ charitatis currendo. CASS. Præmissis laudibus, ad communionem hortatur. Non confundantur. AUG. Quidquid hic fiat justo, non erubescit, quia semper superior apud Deum: superbus vero in adversis erubescit, quia ad Deum non accessit.

5Exquisivi Dominum, et exaudivit me; et ex omnibus tribulationibus meis eripuit me.

6Accedite ad eum, et illuminamini; et facies vestrae non confundentur.

7Iste pauper clamavit, et Dominus exaudivit eum, et de omnibus tribulationibus ejus salvavit eum. ³⁷⁶

8Immittet angelus Domini in circuitu timentium eum, et eripiet eos. ³⁷⁷

9Gustate et videte quoniam suavis est Dominus; beatus vir qui sperat in eo. ³⁷⁸

10Timete Dominum, omnes sancti ejus, quoniam non est inopia timentibus eum. ³⁷⁹

11Divites eguerunt, et esurierunt; inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono. ³⁸⁰

12Venite, filii; audite me: timorem Domini docebo vos. ³⁸¹

13Quis est homo qui vult vitam; diligit dies videre bonos? ³⁸²

³⁷⁶ + **33.7 Pauper.** CASS. Iste spiritualis hic est, quia accedit et illuminatur, nec erubescet; quia, quando clamat, liberatur ab omnibus angustiis saeculi in obitu, dum jam transit ad Deum.

³⁷⁷ + **33.8 Immittet Angelum. Accedite,** et sicut iste pauper clamavit et exauditus est, eodem modo immittet Angelum, etc. AUG. Immittet Angelum. Alii interpretes sic transtulerunt: Circumdat Angelus Domini in gyro timentes eum. Angelus de caelo, vel homo, qui est minister voluntatis Dei. Mendosi codices habent. Immittet Angelum Dominus.

³⁷⁸ + **33.9 Gustate et videte.** Hic aperte de sacramento quod ferebat manibus. Gustate carnem et sanguinem Christi. Suavis est Dominus. ID. Et dulcis: quia est vita sumenti, pellens omnes molestias in futuro, id est: Sperate per hoc vitam aeternam. CASS. Et quia Deus est vita, caro quam sibi univit est vivificatrix.

³⁷⁹ + **33.10 Omnes sancti ejus.** CASS. Nullus, licet bene meritus, ab hoc desistet, non securitatem praesumat. Quoniam. AUG. Pascebat Dominus contemnentem se, et deseret timentem. Promittit autem non superflua, sed necessaria. Non est inopia. Quia etiam in praesenti habent quantum exigit natura.

³⁸⁰ + **33.11 Divites eguerunt et esurierunt.** CASS. Quia fidem non habent. Esurierunt, quia corpore Domini non satiantur. Quid enim habent, qui Deum non habent? Vel, divites eguerunt, id est, carebunt summo bono, licet esuriant, id est, desiderent. Sed toto studio quaerentes sine imminutione habebunt bonum, quod est omne bonum.

³⁸¹ + **33.12 Venite, filii, audite me.** Diapsalmus. Tractatis Ecclesiae sacramentis, admonet eos qui extra sunt, qui prima rudimenta fidei capiunt, ne nomen timoris horreatur addit: Docebo vos, filios timorem Domini, ut rem utilem. CASS. Jam et incipientes monet a quibus abstineant.

³⁸² + **33.13 Dies videre bonos.** Quia omnes fatentur se velle.

- 14Prohibe linguam tuam a malo, et labia tua ne loquantur dolum. ³⁸³
- 15Diverte a malo, et fac bonum; inquire pacem, et perseguere eam. ³⁸⁴
- 16Oculi Domini super justos, et aures ejus in preces eorum. ³⁸⁵
- 17Vultus autem Domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum. ³⁸⁶
- 18Clamaverunt justī, et Dominus exaudivit eos; et ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos.
- 19Juxta est Dominus iis qui tribulato sunt corde, et humiles spiritu salvabit. ³⁸⁷
- 20Multæ tribulationes justorum; et de omnibus his liberabit eos Dominus. ³⁸⁸
- 21Custodit Dominus omnia ossa eorum: unum ex his non conteretur. ³⁸⁹
- 22Mors peccatorum pessima; et qui oderunt justum delinquent. ³⁹⁰
- 23Redimet Dominus animas servorum suorum, et non delinquent omnes qui sperant in eo.]

³⁸³ + **33.14 Prohibe.** ID. Nota quod prius cohiberi linguam dicit, quoniam, cum loqui volumus, ante commovemus labia, quæ mox sequuntur linguæ motus. Prohibe qui vitam cupis. Ecce quomodo debeant timere.

³⁸⁴ + **33.15 Diverte a malo.** CASS. Hoc culpam vitat, etc., usque ad aliter in futuro non capietur.

³⁸⁵ + **33.16 Oculi Domini,** etc. ID. De retributionibus bonorum et malorum, ne in periculis justus aliqua dubietate mollescat. Oculi Domini. Nec ex infirmitate tua diffidas, quia oculi. In preces. ID. Celeritas audiendi, cum in ipsis auditor habitat.

³⁸⁶ + **33.17 Memoriam.** AUG. Ut nec mentio, etc., usque ad quæ admiserunt.

³⁸⁷ + **33.19 Juxta est Dominus.** Liberavit: nam pronus est ad hoc, quia juxta est; vel, est allusio ad clamorem.

³⁸⁸ + **33.20 Multæ tribulationes justorum.** Sicut et in Novo Testamento, juxta est, et salvabit, quod necesse est, quia multæ tribulationes. CASS. Multæ; a diabolo, ab invidis hominibus, et a se. Liberabit. AUG. Non corporaliter, sed dando eis patientiam: vel, liberabit spiritualiter.

³⁸⁹ + **33.21 Ossa.** ID. Virtutes. Et unum, etc., ut nec patientia pereat.

³⁹⁰ + **33.22 Pessima.** ID. Non modo mala, etsi in divitiis, et odoribus, et lamentis hominum finiatur, tamen pessima est, quia in peccatis ad infernum trahit. Qui oderunt. Quorum? Non omnium, quia peccatores; sed eorum qui oderunt justum, qui justificat, id est, Christum, per quem qui non reconciliatur perit: sed redimet animas, secundum quas est mors pessima.

34Ipsi David. [Judica, Domine, nocentes me; expugna impugnantes me. ³⁹¹

2Apprehende arma et scutum, et exsurge in adjutorium mihi. ³⁹²

3Effunde frameam, et concludere adversus eos qui persequuntur me; dic animæ meæ: Salus tua ego sum. ³⁹³

4Confundantur et reveantur quærentes animam meam; avertantur retrorsum et confundantur cogitantes mihi mala.

5Fiant tamquam pulvis ante faciem venti, et angelus Domini coarctans eos. ³⁹⁴

6Fiat via illorum tenebræ et lubricum, et angelus Domini persequens eos.

7Quoniam gratis absconderunt mihi interitum laquei sui; supervacue exprobraverunt animam meam.

8Veniat illi laqueus quem ignorat, et captio quam abscondit apprehendat eum, et in laqueum cadat in ipsum. ³⁹⁵

9Anima autem mea exsultabit in Domino, et delectabitur super salutari suo. ³⁹⁶

³⁹¹ + **34.1 Judica, Domine.** CASS. Incipit ab oratione pro utraque parte pugnae, cum commemoratione culpæ, et erat unicuique quod meretur, ostendens quanta tulit ab adversariis, et poenas quæ eis pro iniquitate restituuntur.

³⁹² + **34.2 Arma et scutum** HIER. Armis hostes percutit, scuto nos protegit. Scutum alibi dicit: bonæ voluntatis; arma nos sumus, quia ut nos ab eo, ita ipse armatur de nobis. AUG. Vel, anima Christi, quæ hostes debellavit, quæ nihil agit nisi Deus pugnet de ea. Arma apprehende. Fac me habere arma, doctrinam, miracula. Scutum. Constantiam. Exsurge. Fac uti acceptis.

³⁹³ + **34.3 Effunde.** Me, qui modo sum in obscuro, clarifica ita evidenter, ut concludas et convincas, ne habeant quid oblatrent: et dicas animæ ita, ut omnes sciant quod salus ei; contra hoc, quod illi: Non est salus ipsi in Deo ejus Psal.III. Frameam. AUG. Framea est anima justi. Abundantibus justis, framea effunditur, dum vita coruscat: unde concluditur hostis non habens de nobis male loqui. ID. Prophetia est non optatio, vel hoc de convertendis.

³⁹⁴ + **34.5 Fiant.** ID. Prophetia: vel eo modo, quo Deus facit, justo iudicio, non amaro animo. Tanquam pulvis ante faciem venti. CASS. A Deo dissoluti, ut nec invicem cohæreant, quos divina gratia non humectat.

³⁹⁵ + **34.8 Veniat illi laqueus quem ignorat.** CASS. Vel in bono, laqueus veritatis, quam peccator ignorat. Et captio quam abscondit. Id est, abscondita mors, scilicet Christi. Apprehendat eos. Ne scilicet suis sceleribus relinquantur. Et in laqueum cadat. Bonum quo a malis cohibeantur. In ipsum. Id est, ex ipsa morte. In ipsum. AUG. Non in alium, sed in eum, quem tetenderunt. Nemo enim malus, qui non prius sibi noceat.

³⁹⁶ + **34.9 Anima autem mea exsultabit.** CAS. Præmissa spe boni et gaudio, enarrat quam maligne erga benignum agat. In Domino. AUG. Quo nihil suavius: nec defecit, qui omnia fecit: ipsum ergo pete, et in illo habebis omnia.

10Omnia ossa mea dicent: Domine, quis similis tibi? eripiens inopem de manu fortiorum ejus; egenum et pauperem a diripientibus eum. ³⁹⁷

11Surgentes testes iniqui, quæ ignorabam interrogabant me. ³⁹⁸

12Retribuiebant mihi mala pro bonis, sterilitatem animæ meæ. ³⁹⁹

13Ego autem, cum mihi molesti essent, induebar cilicio; humiliabam in jejunio animam meam, et oratio mea in sinu meo convertetur. ⁴⁰⁰

14Quasi proximum et quasi fratrem nostrum sic complacebam; quasi lugens et contristatus sic humiliabar. ⁴⁰¹

15Et adversum me lætati sunt, et convenerunt; congregata sunt super me flagella, et ignoravi. ⁴⁰²

16Dissipati sunt, nec compuncti; tentaverunt me, subsannaverunt me subsannatione; frenduerunt super me dentibus suis. ⁴⁰³

³⁹⁷ + **34.10 Omnia ossa mea dicent.** Carnales non habent verbum laudis et confessionis, quia infirma apud te penitus silent; sed fortia, te magnum laudant et tremunt. ID. Omnia ossa. Omnis fortitudo mentis, quia hoc alius dicere nequit, scilicet: o Domine, quis? etc., quasi nullus, quia ipse solus eripuit: Inopem de manu. CASS., AUG. Genus humanum inops, quia mortale; egenum, quia in sudore quærit panem; pauper, quia, de pura sapientia dejectus, tenuem et umbratilem habet rationem.

³⁹⁸ + **34.11 Surgentes testes iniqui.** CASS. Dictis calamitatibus hominis, ne ipse Christus alienus ab eis videatur, passionem suam exponit. Quæ ignorabam. AUG. Peccata sunt, etc., usque ad sed non committendo.

³⁹⁹ + **34.12 Retribuebant.** ID. Cum ego attulissem fecunditatem, ipsi retribuiebant sterilitatem: ego vitam, ipsi mortem retribuunt; ego honores, ipsi contumelias; ego medicinam, ipsi vulnera. Sterilitatem. In ficu maledixit Dominus, ubi cum quæreret fructum non invenit, sed folia: sic in Synagoga verba non facta; unde: Qui prædicas non furandum, furaris.

⁴⁰⁰ + **34.13 Cilicio.** ID. Caro, cilicium, propter similitudinem carnis peccati. Oratio mea. CASS. Ut dixit: Pax vestra ad vos revertetur Matth. 10.; ita ejus oratio, Judæis non accepta, ad eum rediit. In sinu meo. AUG. Sinus est secretum, in quo orare jubemur. Secretum vero Christi, divinitas, ad quam orat humanitas.

⁴⁰¹ + **34.14 Quasi proximum et quasi fratrem,** etc. Casus pro casu. Quasi: de proximo et fratre nostro, ita mihi complacebam, id est, de eorum affinitate gaudebam, qui me insequabantur. Ecce gratia pro odio, beneficium pro læsione. AUG. Quasi proximum. Hoc dicere convenit propinquanti ad Deum, et gaudenti, qui placet Deo, quasi fratri et proximo. Quasi lugens. CASS. Alii interpretes, quasi lugens mater filium, incurvabar super eos. Quasi lugens. Cum hæc omnia facerem, tamen nolebant converti; et tamen cum nollent converti, sic humiliabar, id est, dolebam, sicut pater lugens filium.

⁴⁰² + **34.15 Et adversum,** etc. Cum pie contristor, Judæi impie lætantur.

⁴⁰³ + **34.16 Dissipati sunt.** CASS. Dissoluti, visis miraculis in passione, nec tamen præ duritia compuncti. Vel, dissipati per totum orbem: nec tamen compuncti sunt, id est, pœnituerunt. Vel, dissipati, id est, divisi: alii dicunt quod bonus est, alii non. Tentaverunt me. AUG. Quæ capiti in cruce facta, corpori ubique fiunt. Frenduerunt. Mos sævitæ, quando ratio deficit, dentibus frendet: et quod vult, tacens ostendit. In oratione finit hæc:

17 Domine, quando respicies? Restitue animam meam a malignitate eorum;
a leonibus unicam meam. ⁴⁰⁴

18 Confitebor tibi in ecclesia magna; in populo gravi laudabo te. ⁴⁰⁵

19 Non supergaudeant mihi qui adversantur mihi inique, qui oderunt me
gratis, et annuunt oculis. ⁴⁰⁶

20 Quoniam mihi quidem pacifice loquebantur; et in iracundia terræ
loquentes, dolos cogitabant. ⁴⁰⁷

21 Et dilataverunt super me os suum; dixerunt: Euge, euge ! viderunt oculi
nostri. ⁴⁰⁸

22 Vidisti, Domine: ne sileas; Domine, ne discedas a me. ⁴⁰⁹

23 Exsurge et intende iudicio meo, Deus meus; et Dominus meus, in causam
meam. ⁴¹⁰

24 Judica me secundum justitiam tuam, Domine Deus meus, et non
supergaudeant mihi. ⁴¹¹

25 Non dicant in cordibus suis: Euge, euge, animæ nostræ; nec dicant:
Devoravimus eum. ⁴¹²

⁴⁰⁴ + **34.17 Domine, quando respicies.** ID. Quando videbimus vindictam de eis qui nobis insultant. Unicam meam. CASS. Unica est anima Christi, quæ sola immunis a peccato.

⁴⁰⁵ + **34.18 Confitebor tibi.** AUG. Jam de fructu præmittit confessionem totius Ecclesiæ: inde precatur, cum commemoratione culpæ, confusionem persecutorum et exultationem fidelium.

⁴⁰⁶ + **34.19 Non supergaudeant.** ID. Repetit de passione, ut de pœna eorum addat. Annuunt. CASS. Quoniam vicissim se tacitis nutibus admonent ad decipiendum et tentandum.

⁴⁰⁷ + **34.20 Loquentes.** CASS. Id est, dum loquerentur pacifice. Iniracundia. Id est, exitialiter. Cogitat enim quis dolum qui non vult occidere: sed isti sic cogitabant, quia interficere volebant.

⁴⁰⁸ + **34.21 Et dilataverunt.** ID. Prius annuentes, cogitantes dolos dilataverunt os suum, libera et aperta voce mortem inclamantes: Crucifige, crucifige.

⁴⁰⁹ + **34.22 Vidisti, Domine.** ID. Hoc dicitur, quando aliquid in memoriam revocare volumus: vidisti quoniam crudeles, ne sileas, ne differas dare sententiam.

⁴¹⁰ + **34.23 Intende.** ID. Reddendo nomen super omne nomen, ut ego intensus immerito. In causam meam. Ibid. Pœna similis sceleris, sed non causa: martyrem enim non facit pœna, sed causa.

⁴¹¹ + **34.24 Tuam, Domine Deus.** ID. Quæ in se est, vel quam ei dedit. Non super gaudeant. CASS. Magis defleant, quam gaudeant implesse mala.

⁴¹² + **34.25 Devoramus.** AUG. Devorantur incorporati.

26Erubescant et reveareantur simul qui gratulantur malis meis; induantur confusione et reverentia qui magna loquuntur super me. ⁴¹³

27Exsultent et lætentur qui volunt justitiam meam; et dicant semper: Magnificetur Dominus, qui volunt pacem servi ejus. ⁴¹⁴

28Et lingua mea meditabitur justitiam tuam; tota die laudem tuam.] ⁴¹⁵

35In finem. Servo Domini ipsi David. ⁴¹⁶

2[Dixit injustus ut delinquat in semetipso: non est timor Dei ante oculos ejus. ⁴¹⁷

3Quoniam dolose egit in conspectu ejus, ut inveniatur iniquitas ejus ad odium. ⁴¹⁸

4Verba oris ejus iniquitas, et dolus; noluit intelligere ut bene ageret. ⁴¹⁹

5Iniquitatem meditatus est in cubili suo; astitit omni viæ non bonæ: malitiam autem non odivit. ⁴²⁰

⁴¹³ + **34.26 Erubescant et reveareantur simul.** CASS. Potius erubescant in clarificatione resurrectionis, et reveareantur, id est, timeant pœnas. Erubescant. Qui erubescit, actus suos propria existimatione damnat: sed potest erubescere qui non habet reverentiam; ideo addit: reverentiam, ut conversionem notet. Reverentia est timor Domini cum amore. Induuntur confusione et reverentia. Pudore, quasi cilicio pœnitentiæ et veste lugubri. Pudor, contra audaciam quam habuerunt furentes; reverentia, contra impudentiam falsitatis, ut his illa curent.

⁴¹⁴ + **34.27 Exsultent et lætentur.** ID. In spemagna fidelium finis, sicut alii de passione. Exsultent et lætentur. Illi dicunt, euge animæ suæ quæ lætitia fugit, isti non suæ animæ, sed vota ad Deum convertunt, et in ejus laudibus, non in se, suam lætitiā ponunt, quæ est perpetua.

⁴¹⁵ + **34.28 Et lingua mea meditabitur justitiam tuam.** AUG. Hoc fiat, et mei prædicatores ex studio nuntiabunt te justum, qui promissa implesti, et omnia universaliter in quibus laudandus. CASS. Lingua mea. Lingua ejus meditata est justitiā, quando Novum Testamentum populis prædicavit.

⁴¹⁶ + **35.1 In finem sermo.** CASS. Agit hic de errore quorundam, etc., usque ad qui tamen imminet omnibus. Non est timor ante oculos: quia dolus, id est, quia carni obedit non Deo, cum ratio aliud insinuet, quod videat Deus etsi non alius: vel, quod videt ipse injustus, a Deo scit, ut inveniatur ab ipso eodem quod iniquitas sua est habenda odio apud Deum et omnes homines. ID. Primo, asserit mala esse ex homine.

⁴¹⁷ + **35.2 Dixit injustus,** etc. CASS. Duo sunt genera peccantium: quia vel infirmitate carnis non possunt sequi jussa legis; vel blasphemi qui libere peccant, quasi Deus non curet hoc; unde est: Dixit, etc. AUG. Descriptio iniqui viri. Non est timor Dei. CAS. Quia dolus noluit studere legi, qua per ignorantiam excusetur.

⁴¹⁸ + **35.3 Quoniam dolose.** AUG. Multi inquirunt iniquitates suas, etc., usque ad nec excusantur de ignorantia.

⁴¹⁹ + **35.4 Verba.** ID. Ostendit iniquitatem, etc., usque ad ut bene ageret.

⁴²⁰ + **35.5 In cubili.** Id est, in corde, in quo sibi complacent opera mala; et hoc est, astitit omni viæ, cum studio et mora: invenit quidem, et scivit esse mala, sed tamen non odivit. Noluit. AUG. Non quod non potuit; perniciosius agit contra seipsum qui quod potest non vult. Sunt enim quædam quæ, etsi volunt, non intelligere homines possunt, ut: In principio erat Verbum, et ut

6Domine, in cælo misericordia tua, et veritas tua usque ad nubes. ⁴²¹

7Justitia tua sicut montes Dei; judicia tua abyssus multa. Homines et jumenta salvabis, Domine, ⁴²²

8quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam, Deus. Filii autem hominum in tegmine alarum tuarum sperabunt. ⁴²³

9Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, et torrente voluptatis tuæ potabis eos: ⁴²⁴

10Quoniam apud te est fons vitæ, et in lumine tuo videbimus lumen. ⁴²⁵

11Prætende misericordiam tuam scientibus te, et justitiam tuam his qui recto sunt corde.

12Non veniat mihi pes superbiæ, et manus peccatoris non moveat me.

13Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem; expulsi sunt, nec potuerunt stare.]

36Psalmus ipsi David. [Noli æmulari in malignantibus, neque zelaveris facientes iniquitatem: ⁴²⁶

tamen bene agerent, intelligere possunt. In cubili suo. ID. Id est, corde, ubi præcepit Dominus orare clauso ostio, etc., usque ad sapientia, scilicet carnis, quæ est inimica Deo.

⁴²¹ + **35.6 Domine, in cælo.** Cass. Bona ex Deo per misericordiam. Quasi dicat: Mala sunt ex homine, sed bona ex misericordia. O Domine, in his, qui cælum sunt, id est, arcana scientes, est misericordia tua: et quod ipsi sunt nubes, est a te. AUG. Vel in cælo, id est, misericordia, etc., usque ad nuntiat vero missa veritate sua. Usque ad nubes. Id est prædicatores, per quos tonat Deus nuntiando, coruscat miraculis, pluit doctrinis. Qui sunt etiam montes, quos prius sol luce vestit, quæ post, de eis et si non ab eis, ad infima vallium descendit: ministri enim sunt doctrinæ, sed Deus illuminat.

⁴²² + **35.7 Judicia tua.** AUG. Quod horum misereris, hos excæcas; nulli sunt penitus scrutabilia: tamen utrosque salvas, hos corporaliter tantum, illos et spiritualiter, in quo magna misericordia.

⁴²³ + **35.8 Homines,** etc. Etiam temporalia a Deo esse ostendit.

⁴²⁴ + **35.9 Inebriabuntur.** ID. Non potest res exprimi, sed per hanc similitudinem innuit, ut pleni mentem perdant, ne suos jam agnoscant patres, filios, cæterosque amicos. Vel, tunc in re ebrii, qui modo sperant. Torrente. Quasi: Impetus erit gratiæ et misericordiæ ad inebriandos. ID. Torrente. Non ut transitoria sit beatitudo, sed copiosa. Vel, voluntas tua in homine omnia rumpit obstacula. Vel, sapientia Christi torrens, quia subita et rapida.

⁴²⁵ + **35.10 Quoniam apud te est fons vitæ.** CAS. Apud te, Christe, est fons, id est, initium omnis boni; et in tuo lumine, quia per ejus prædicationem videmus lumen Patris et Spiritus sancti, et ideo prætende, ut in hoc sæculo tutius eatur.

⁴²⁶ + **36.1 Psalmus David.** Psalmus hic est quasi vestis Christi, quæ totum corpus ejus operiat præceptis, et protegat ab adversis, et quasi sinu consilii foveat. Potio contra illos qui murmurant de flore malorum, labore bonorum, quasi omnia casu agantur, ut mundo, spreto Deo,

- 2 Quoniam tamquam fœnum velociter arescent, et quemadmodum olera herbarum cito decident. ⁴²⁷
- 3 Spera in Domino, et fac bonitatem; et inhabita terram, et pasceres in divitiis ejus.
- 4 Delectare in Domino, et dabit tibi petitiones cordis tui.
- 5 Revela Domino viam tuam, et spera in eo, et ipse faciet.
- 6 Et educet quasi lumen justitiam tuam, et iudicium tuum tamquam meridiem.
- 7 Subditus esto Domino, et ora eum. Noli æmulari in eo qui prosperatur in via sua; in homine faciente injustitias.
- 8 Desine ab ira, et derelinque furorem; noli æmulari ut maligneris. ⁴²⁸
- 9 Quoniam qui malignantur exterminabuntur; sustinentes autem Dominum, ipsi hæreditabunt terram.
- 10 Et adhuc pusillum, et non erit peccator; et quæres locum ejus, et non invenies. ⁴²⁹
- 11 Mansueti autem hæreditabunt terram, et delectabuntur in multitudine pacis.
- 12 Observabit peccator justum, et stridebit super eum dentibus suis. ⁴³⁰
- 13 Dominus autem irridebit eum, quoniam prospicit quod veniet dies ejus. ⁴³¹

adhæreant. Monet igitur Ecclesia ne quis malignantes imitetur, sed quidquid boni speratur, a Domino postuletur, qui profutura et æterna dat.

⁴²⁷ + **36.2 Olera herbarum.** AUG. Modo est hiems, etc., usque ad quia nondum apparuit quod erimus. AUG., CASS. Olera non hortorum, sed herbarum, id est, vilissima, quæ per agros sponte nascuntur. Fenum, nobiles, qui facile proficiunt; olera, mediocres: sed et illi cito arescunt, et hi decidunt.

⁴²⁸ + **36.8 Desine.** AUG. Ira subita, furor diutinus; sed utraque deserenda, per quæ peccatur. CASS. Hoc dicitur ei qui adhuc infirmus, etc., usque ad faciendo ad tempus floret.

⁴²⁹ + **36.10 Et adhuc pusillum,** etc. AUG. Post istam vitam parvam, etc., usque ad nec vermem conscientiaë corrodentis sentiebat.

⁴³⁰ + **36.12 Observabit,** etc. CASS. Dicto, quod boni non debent malos æmulari, etc., usque ad conatur occidere.

⁴³¹ + **36.13 Dominus autem,** etc. ID. Sic et nos videntes perituros, irrideamus et præsentis, grandis consolatio.

- 14Gladium evaginaverunt peccatores; intenderunt arcum suum: ut dejiciant pauperem et inopem, ut trucident rectos corde. ⁴³²
- 15Gladus eorum intret in corda ipsorum, et arcus eorum confringatur.
- 16Melius est modicum justo, super divitias peccatorum multas: ⁴³³
- 17quoniam brachia peccatorum conterentur: confirmat autem justos Dominus. ⁴³⁴
- 18Novit Dominus dies immaculatum, et hæreditas eorum in æternum erit. ⁴³⁵
- 19Non confundentur in tempore malo, et in diebus famis saturabuntur:
- 20quia peccatores peribunt. Inimici vero Domini mox ut honorificati fuerint et exaltati, deficientes quemadmodum fumus deficient.
- 21Mutuabitur peccator, et non solvet; justus autem miseretur et tribuet: ⁴³⁶
- 22quia benedicentes ei hæreditabunt terram; maledicentes autem ei disperibunt.
- 23Apud Dominum gressus hominis dirigentur, et viam ejus volet. ⁴³⁷
- 24Cum ceciderit, non collidetur, quia Dominus supponit manum suam.

⁴³² + **36.14 Gladium**, etc. ID. Si neque blanditiis neque minis aget, pœna aggreditur. Si nec sic proficit, insidiatur dolis, quando bene loquendo mala intendit.

⁴³³ + **36.16 Melius est**, etc. ID. Paulo ante de malitia et sustinentia: hic de divitiis et paupertate.

⁴³⁴ + **36.17 Confirmat autem**, etc. AUG. Maxime per exemplum crucis suæ. Crux enim Christi finita est in pœna, et manet in gloria: a locis enim suppliciorum transit ad frontes imperatorum.

⁴³⁵ + **36.18 In diebus famis**. CASS. Id est, in hac vita, etc., usque ad quanto plus elevantur, tanto citius ut fumus deficient.

⁴³⁶ + **36.21 Mutuabitur**. ID. Audit verbum Dei, non reddit operibus. Et non solvet. Id est, non reddit operibus quod auditu percepit. Miseretur et retribuere, etc. De his quæ accipit, etc., usque ad sequitur largitas.

⁴³⁷ + **36.23 Gressus**. ID. Qui per se tortuosi, quia in peccatis nati. Viam ejus. AUG. Via terræ non dura, sed latronibus plena est: vel, viam hominis volet Deus.

25Junior fui, etenim senui; et non vidi justum derelictum, nec semen ejus quærens panem. ⁴³⁸

26Tota die miseretur et commodat; et semen illius in benedictione erit. ⁴³⁹

27Declina a malo, et fac bonum, et inhabita in sæculum sæculi:

28quia Dominus amat judicium, et non derelinquet sanctos suos: in æternum conservabuntur. Injusti punientur, et semen impiorum peribit. ⁴⁴⁰

29Justi autem hæreditabunt terram, et inhabitabunt in sæculum sæculi super eam.

30Os justi meditabitur sapientiam, et lingua ejus loquetur judicium.

31Lex Dei ejus in corde ipsius, et non supplantabuntur gressus ejus. ⁴⁴¹

32Considerat peccator justum, et quærit mortificare eum.

33Dominus autem non derelinquet eum in manibus ejus, nec damnabit eum cum judicabitur illi. ⁴⁴²

34Exspecta Dominum, et custodi viam ejus, et exaltabit te ut hæreditate capias terram: cum perierint peccatores, videbis. ⁴⁴³

⁴³⁸ + **36.25 Junior fui**, etc. ID. Tractat hic justum nunquam deseri, præmia bonorum et pœnas malorum commiscens cum interjectis adhortationibus. AUG. Ecclesia quasi unus homo loquitur, quæ in primis temporibus junior fuit, in fine sæculi senuit, in senecta uberi, quia per omnes gentes dilatata. ID. Junior fui. Puer in Abel; in prophetis et patriarchis juvenis; tempore martyrum quasi senex; in fine mundi quasi in decrepita ætate. CASS. Junior, quando initia legis in Adam suscepti; senui, cum in honorabili ætate ad ultimum suscepti Christum.

⁴³⁹ + **36.26 Tota die miseretur**. Vel, de eleemosyna dicit, quæ a misericordia incipit, et post manum aperit: vel, de spiritualibus.

⁴⁴⁰ + **36.28 Amat judicium et non derelinquet sanctos suos**. CASS. Ideo: et tu ama, ut bonis tuis gaudeas.

⁴⁴¹ + **36.31 Supplantabuntur**. ID. Supplantare, est plantis foveas insidiarum prætere.

⁴⁴² + **36.33 Dominus autem** ID. Consolatio justi. In manibus ejus. AUG. Job terra tradita est in manus impii, id est, caro: sed animam invictam educit Deus, ne cedat. Cum judicabitur. CASS. Vel, non permittit damnari justum cum judicabitur ille ab impio; vel, illi impio, scilicet ad malum ejus.

⁴⁴³ + **36.34 Et exaltabit**. ID. Quia non nisi exaltatus cœlestem potest habitare. Videbis ID. Quod modo credis; dupliciter notat gaudia bonorum; primo, quia tunc sentient in quantis sint jucunditatibus. Inde, quia videbunt pœnas iniquorum, unde gratior est beatitudo liberatis ab hujusmodi malo.

35Vidi impium superexaltatum, et elevatum sicut cedros Libani: ⁴⁴⁴

36et transivi, et ecce non erat; et quæsivi eum, et non est inventus locus
ejus. ⁴⁴⁵

37Custodi innocentiam, et vide æquitatem, quoniam sunt reliquiæ homini
pacifico. ⁴⁴⁶

38Injusti autem disperibunt simul; reliquiæ impiorum interibunt.

39Salus autem justorum a Domino; et protector eorum in tempore
tribulationis. ⁴⁴⁷

40Et adjuvabit eos Dominus, et liberabit eos; et eruet eos a peccatoribus, et
salvabit eos, quia speraverunt in eo.]

37Psalmus David, in rememorationem de sabbato. ⁴⁴⁸

2[Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripas me: ⁴⁴⁹

3quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, et confirmasti super me manum
tuam. ⁴⁵⁰

⁴⁴⁴ + **36.35 Vidi impium superexaltatum.** ID. Contra hoc, etc., usque ad cui religato locus nocendi est ablati.

⁴⁴⁵ + **36.36 Transivi.** Mundum, meliori conversatione ad Deum tendens: et vidi nihil posse, cum nihil omnia sint in quibus homo gloriatur. Quæsivi. In memoriam reduxi: quia boni tunc magis dolent de impiis, quod ab eis sunt separati, cum in melius immutantur. Locus. Eorum mundus est, qui et dissolvitur. Transivi. AUG. Transit, qui præsentiam non attendit, sed novissima, etc., usque ad cui hæc virtus est, loco beati ponitur.

⁴⁴⁶ + **36.37 Reliquiæ.** Bona quæ post hanc vitam relinquuntur, vel memoria bona post obitum.

⁴⁴⁷ + **36.39 Salus autem justorum a Domino.** Hæc omnia justis, totum tamen a Deo, et colligit summatim.

⁴⁴⁸ + **37.1 Psalmus David in rememoratione de sabbato.** AUG., CASS. Ut peccatum, quod prorsus fugere nequimus, semper in memoria habeamus, ut nos ab eo saltem temperemus, hic poenitentia inducit multis modis cruciatum, ita ut ipsum Job videatur proponere tironibus in exemplum, ut cruciatus amplectantur, minores quidem meritis, quibus ab æterna pœna liberamur. AUG. Sabbatum est requies æternitatis, quam perdere formidat peccati conscius, et habere desiderat graviter afflicti.

⁴⁴⁹ + **37.2 Domine, ne in furore tuo arguas me.** Primum, captat misericordiam per pœnas summatim. Arguas me. CASS. Ut pœna sit a misericordia ad correctionem, non ab ira ad ultionem.

⁴⁵⁰ + **37.3 Sagittæ.** AUG. Vindictæ quas minabaris Adæ, dicens: In quacumque die comederitis, morte moriemini. Quia comedit, infixæ sunt et nobis; et non ad horam, sed confirmasti, ut sit usque in finem sæculi. AUG., CASS. Quoniam sagittæ. Numerat quæ patitur, etc., usque ad quod leviter potest lædi.

- 4Non est sanitas in carne mea, a facie iræ tuæ; non est pax ossibus meis, a facie peccatorum meorum: ⁴⁵¹
- 5Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, et sicut onus grave gravatæ sunt super me. ⁴⁵²
- 6Putruerunt et corruptæ sunt cicatrices meæ, a facie insipientiæ meæ. ⁴⁵³
- 7Miser factus sum et curvatus sum usque in finem; tota die contristatus ingrediebar. ⁴⁵⁴
- 8Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus, et non est sanitas in carne mea. ⁴⁵⁵
- 9Afflictus sum, et humiliatus sum nimis; rugiebam a gemitu cordis mei. ⁴⁵⁶
- 10Domine, ante te omne desiderium meum, et gemitus meus a te non est absconditus. ⁴⁵⁷

⁴⁵¹ + **37.4 Non est sanitas,** etc. AUG., CASS. Ab instantia vindictæ in Adam exertæ. Vel, timore futuræ iræ terretur, sic ut non sit sanitas in carne: more verecundi, qui futuris flagellis jam affligitur. Vel, a facie iræ, quia prævidi faciem iræ, id est, quod minaris, ne videam iram. Non est pax. Gravis dolor ad interiora pervenit a facie peccatorum, quia sanctus super poenas corporis affligitur peccatis, putans se graviora mereri. Non est sanitas. CASS. Captat hic misericordiam a potestate iudicis, et ab infirma persona. Non est pax ossibus. Accipit ossa pro carne. Et exponit quod dixerat, aliud addens: scilicet a facie peccatorum.

⁴⁵² + **37.5 Supergressæ sunt.** AUG. Vel sustulerunt, id est, quia iniquitas elevavit caput superbi contra Deum, Deus gravavit, ut fasce, et compressit ne jam erigatur.

⁴⁵³ + **37.6 Putruerunt.** CASS. Narratio, in qua enumerantur miseriæ. Cicatrices meæ. AUG. Vel livores mei; alia littera, id est, peccata mea. Non est sanus qui cicatrices habet, quæ putruerunt et fetent: ut ab eis aversi adoremus sabbatum, et gemamus: Currentes cum sponso post odorem unguentorum.

⁴⁵⁴ + **37.7 Miser factus sum.** ID. Dicto qualiliter iniquitates supergressæ, dicit quomodo aggravatæ.

⁴⁵⁵ + **37.8 Quoniam lumbi.** CASS., AUG. Non solum mea infirmitate pecco, sed et diabolus, qui corpus affligit et animam fatigat vanis imaginationibus; et per hoc non est iterum sanitas, sicut et supra per sagittas. AUG. Lumbi, vel, anima impleta est, etc., usque ad cum videbimus veritatem ut est.

⁴⁵⁶ + **37.9 Rugiebam a gemitu.** CASS., AUG. Gemitus corde, rugitus voce: a similitudine bestiarum, quibus se comparat: ut fortior gemitus ostendatur: virtus patientiæ quod in gemitum, non in verba pro rumpit.

⁴⁵⁷ + **37.10 Ante te omne.** CASS. Tale est, quod meretur esse ante te, quia pro peccatis petit. AUG. et ideo non est absconditus, sed auditus gemitus, quia pius est pro liberatione animæ: alios non curat Deus. Desiderium meum. ID. Est oratio, nec unquam desinit orare qui non desinit amare: charitas clamor est.

11Cor meum conturbatum est; dereliquit me virtus mea, et lumen
oculorum meorum, et ipsum non est mecum. ⁴⁵⁸

12Amici mei et proximi mei adversum me appropinquaverunt, et steterunt;
et qui juxta me erant, de longe steterunt: et vim faciebant qui quærebant
animam meam. ⁴⁵⁹

13Et qui inquirebant mala mihi, locuti sunt vanitates, et dolos tota die
meditabantur.

14Ego autem, tamquam surdus, non audiebam; et sicut mutus non aperiens
os suum. ⁴⁶⁰

15Et factus sum sicut homo non audiens, et non habens in ore suo
redargutiones.

16Quoniam in te, Domine, speravi; tu exaudies me, Domine Deus meus. ⁴⁶¹

17Quia dixi: Nequando supergaudeant mihi inimici mei; et dum
commoventur pedes mei, super me magna locuti sunt. ⁴⁶²

18Quoniam ego in flagella paratus sum, et dolor meus in conspectu meo
semper. ⁴⁶³

19Quoniam iniquitatem meam annuntiabo, et cogitabo pro peccato meo.
⁴⁶⁴

⁴⁵⁸ + **37.11 Cor meum conturbatum est.** CASS. Exponit dolores animi, quia virtus patientiæ reliquit. Conturbatum, quia mens succubuit passioni suæ. Lumen, id est, ratio nuper turbata, quam non habet secum pro ingentibus molestiis.

⁴⁵⁹ + **37.12 Amici mei et proximi.** ID. Et pro his duobus solatiis gaudet humanitas, sed huic sunt cumulus passionis. AUG. Amici mei. Hactenus confessus est quæ patitur a se intus, etc., usque ad et hæc etiam cuique versanti inter homines convenit.

⁴⁶⁰ + **37.14 Tanquam surdus non audiebam, et sicut mutus non aperiens os suum.** CASS. Ad iniquitatem consulentium non aperiens, etc., usque ad contra dolores corporis rugiebat.

⁴⁶¹ + **37.16 Quoniam in te, Domine, speravi,** etc. ID. Quia inter tot mala speravit in Domino, affirmat se audiendum in commemoratione emendationis. Speravi. Salutaris medicina malis, sperare, non deficere. In te, Domine, qui mutas tristia in læta.

⁴⁶² + **37.17 Quia dixi: Ne quando supergaudeant mihi inimici mei.** AUG. Item caput de infirmis pedibus, cum sit in celo. Non deserit illud quod habet in terra. Dum commoventur pedes mei. CASS. Si commoventur aliquando humana infirmitate, irridet impii unde dolent pii.

⁴⁶³ + **37.18 Paratus sum.** ID. Sciens me deliquisse. Dolor, quia deliquit: impius se defendit; justus contra se irascitur.

⁴⁶⁴ + **37.19 Quoniam iniquitatem meam.** ID. Duo modi perfectæ poenitentiae, confessio et emendatio, per fletus, eleemosynas, et hujusmodi.

20Inimici autem mei vivunt, et confirmati sunt super me: et multiplicati sunt qui oderunt me inique. ⁴⁶⁵

21Qui retribuunt mala pro bonis detrahebant mihi, quoniam sequebar bonitatem.

22Ne derelinquas me, Domine Deus meus; ne discesseris a me. ⁴⁶⁶

23Intende in adjutorium meum, Domine Deus salutis meæ.]

38In finem, ipsi Idithun. Canticum David. ⁴⁶⁷

2[Dixi: Custodiam vias meas: ut non delinquam in lingua mea. Posui ori meo custodiam, cum consisteret peccator adversum me. ⁴⁶⁸

3Obmutui, et humiliatus sum, et silui a bonis; et dolor meus renovatus est. ⁴⁶⁹

4Concaluit cor meum intra me; et in meditatione mea exardescet ignis. ⁴⁷⁰

⁴⁶⁵ + **37.20 Vivunt.** AUG. Fruuntur mundo, firmati in mundanis, et quotidie plures fiunt.

⁴⁶⁶ + **37.22 Ne derelinquas.** ID. De præteritis absolutus, cum actione gratiarum auctorem salutis profitens Deum, lætus exclamat ne jam relinquatur. CASS. Quia gravior offensio post veniam. AUG. Exsultativa conclusio, ut certa spes sit imitantibus. Ne discesseris a me. Quomodo ergo supra: Ut quid me dereliquisti? Vox est veteris hominis qui cum eo crucifixus, hic autem in persona propria loquitur.

⁴⁶⁷ + **38.1 In finem.** AUG. Quia hic est de æterna beatitudine, pro qua jucundum est transilire, etsi grave sit carni. Docet autem inde de mundo ad Deum transire. Transilitor autem de bona opinione semper contrahit invidiam iniquorum et calumniam: unde deliberat inter malos tacere, ne quid dicat male. Idithun. ID. Transiliens eos, id est, remanentes in mundo. CASS. In primis de continentia linguæ inter blasphemos et calumniosos: unde et optat noscere finem, ubi hæc non sunt.

⁴⁶⁸ + **38.2 Dixi: Custodiam vias meas,** etc. AUG., CASS. Monet hic psalmus inter blasphemos, iniquos, et calumniosos linguæ continentiam, certamina, rixas, comprimere: hoc enim silentium multum est utile. CASS. Dixi: in corde deliberavi: ubi sapientes prius deliberant, quam loquantur. Vias HIER. Id est, actiones et verba. Ut non delinquam per fatua, vel otiosa. In lingua. AUG. Non frustra est lingua in verbo: quia facile labitur. Posui ori meo. Postquam transivi terrenas delectationes, etc., usque ad docens nos cavere hoc non imitari. CASS. Posui usque eo quod obmutui, etc., usque ad qui causam contentionis quærit.

⁴⁶⁹ + **38.3 A bonis, et dolor meus,** etc. ID. Annuntiandis, etc., usque ad id est, transilientium, locutus sum. AUG. Quod est, malis invitus silui, etc., usque ad et si actus transilientis aliquid sunt.

⁴⁷⁰ + **38.4 Concaluit cor meum intra me.** AUG. Si damnabitur piger, etc., usque ad fit avarus dispensator.

5Locutus sum in lingua mea: Notum fac mihi, Domine, finem meum, et numerum dierum meorum quis est, ut sciam quid desit mihi. ⁴⁷¹

6Ecce mensurabiles posuisti dies meos, et substantia mea tamquam nihilum ante te. Verumtamen universa vanitas, omnis homo vivens. ⁴⁷²

7Verumtamen in imagine pertransit homo; sed et frustra conturbatur: thesaurizat, et ignorat cui congregabit ea. ⁴⁷³

8Et nunc quæ est exspectatio mea: nonne Dominus? et substantia mea apud te est. ⁴⁷⁴

9Ab omnibus iniquitatibus meis erue me: opprobrium insipienti dedisti me. ⁴⁷⁵

10Obmutui, et non aperui os meum, quoniam tu fecisti; ⁴⁷⁶

11amove a me plagas tuas. ⁴⁷⁷

⁴⁷¹ + **38.5 Locutus sum.** ID. Non auditori erudiendo, sed exauditori Deo, a quo intus audior. Et numerum dierum meorum. HIER. Numerus dierum, qui modo sunt, non est vere transilienti; hærenti autem esse videtur.

⁴⁷² + **38.6 Ecce mensurabiles.** CASS. Quasi, noto fine, et diebus qui sunt, attendit ad hæc quæ reliquit, et comparat invicem. Et substantia, etc. AUG. Qui videt nihil esse hanc substantiam, etc., usque ad quæ ante te erit.

⁴⁷³ + **38.7 Verum tamen.** CASS. Videns adventum Christi, redit ad infirmitatem quam inter virtutes habet. AUG. Magna sunt quæ diximus et credimus; sed tamen non est illud æternum, sed universa vanitas. Et pro mutabilitate desiderans æternam, exprobrat humanæ vitæ, cui subest, quod dicit. Ne quis putet sanctos a tentationibus alienos. Vel, licet mensurabiles dies, licet substantia, nihil: tamen universa vanitas est in rationali creatura, quæ secundum diversos universam appetit creaturam. Verumtamen. Quamvis æternis inhio, etc., usque ad cuius conversatio in coelis est. Omnis homo. AUG. Si malus, in sæcularibus vanus est; si bonus, cum Christo volenti esse, vana est vita. Verumtamen. AUG. Diapsalmus. Quomodo omnes sub vanitate et casu; et inde opponit se exspectare Dominum, et petit liberari. In imagine pertransit. ID. Quamvis ita studeat vanitati, etc., usque ad quia cum miseria et labore appetit terrena. Thesaurizat. ID. De cæteris vitiis elegit Propheta avaritiam, ad ostendendum quod intendit: ipsa enim est radix omnium malorum.

⁴⁷⁴ + **38.8 Exspectatio.** ID. Primi adventus, vel secundi, etc., usque ad non in sacculis nostris.

⁴⁷⁵ + **38.9 Ab omnibus iniquitatibus meis erue me.** CASS. Non solum ab eis, ne revolvat in ea quæ transilivi, sed ab omnibus omnino. Imperfectus enim est homo: quia non accepit quod optat; perfectus, qui scit hoc ipsum quod sibi deficit.

⁴⁷⁶ + **38.10 Obmutui.** ID. Habitus opprobrio, etc., usque ad et necesse est, quia defeci. Amove a me plagas tuas. AUG. Quia tu fecisti me, noli exterminare; tantum cede ut producar; non ut comminuar

⁴⁷⁷ + **38.11 Increpationibus propter iniquitatem.** Quibus humanum genus increpuisti: quod tamen ex merito nostro, propter iniquitates nostras increpuisti, quæ sunt ad correctionem; aliter enim iniquitas incorrecta permaneret. Corripuisti hominem. AUG. Est dolor informis qui non emendat: formatus, qui eruditionibus formam præstat. Et talis dolor est præceptum, id est, vicem et imaginem præcepti habet.

12A fortitudine manus tuæ ego defeci in increpationibus: propter iniquitatem corripuisti hominem. Et tabescere fecisti sicut araneam animam ejus: verumtamen vane conturbatur omnis homo. ⁴⁷⁸

13Exaudi orationem meam, Domine, et deprecationem meam; auribus percipe lacrimas meas. Ne sileas, quoniam advena ego sum apud te, et peregrinus sicut omnes patres mei.

14Remitte mihi, ut refrigerer priusquam abeam et amplius non ero.] ⁴⁷⁹

39In finem. Psalmus ipsi David. ⁴⁸⁰

2[Exspectans exspectavi Dominum, et intendit mihi. ⁴⁸¹

3Et exaudivit preces meas, et eduxit me de lacu miseriae et de luto faecis. Et statuit super petram pedes meos, et direxit gressus meos. ⁴⁸²

4Et immisit in os meum canticum novum, carmen Deo nostro. Videbunt multi, et timebunt, et sperabunt in Domino. ⁴⁸³

⁴⁷⁸ + **38.12 Et tabescere fecisti sicut araneam animam.** ID. Siccatam ab amore virtutum, et cognitionis. Sicut aranea texit inanem telam in congregatione temporalium. Vel, dum extrahit a se iniquitatem sicut aranea, egestionem viscerum moritur. CASS. Vel, aranea tenue corpus habet, nec in terra, sed in alto stat, telas egestionem viscerum texit: sic anima conversi et afflictis terrena deserit, subtiles operationes timore Dei tabeficata perficit. Verumtamen. AUG., CASS. Licet increpetur, licet tabefiant, tamen humana infirmitate variis rebus confunditur, nisi qui Deum pura mente contemplatur.

⁴⁷⁹ + **38.14 Exaudi orationem.** CASS. Diapsalmus. Iter mala sæculi petit sibi adesse et peccata dimitti, ut prospero fine exeat. ID. Sed quia ego ista non peto, etc., usque ad movendam misericordiam. Ne sileas, quoniam advena ego sum. AUG. Jam apud te, sed adhuc inquilinus: quia hinc transiturus ad æterna, ubi non ero inquilinus. Advena apud te. CASS. Non in diaboli civitate, sed in tua receptus, de Babylonia ad Jerusalem translatus. Sicut omnes patres. Ne quis ab hac conditione putetur exceptus. Advena. Meum regnum pro tuo desero. Peregrinus. Adhuc non eligens mihi sedem hic. Remitte mihi. ID. Hic sibi petit dimitti, ut certus dijudicium perveniat.

⁴⁸⁰ + **39.1 In finem psalmus.** CASS. Primum inducit Ecclesiam exspectasse Dominum, et accepisse eum, et ab eo Novum Testamentum, quod et multi secuturi sunt: unde percutit omnes superstitiones et invitat ad mirabilia Dei. ID. Hic Christus ex membris.

⁴⁸¹ + **39.2 Exspectans exspectavi.** ID. Exspectat, et ingratus: sed exspectans exspectat. AUG. Auctoritas ab antiquis in Abraham et cæteris, etc., usque ad qui noster est per cultum, non aliorum. Dominum. ID. Non hominem, qui potest fallere et falli, et qui mecum indiget. Intendit. ID. Mihi, ut prodesset: non me, ut et malos.

⁴⁸² + **39.3 Lacu.** ID. Tenebræ iniquitatum, infidelitatis scilicet et ignorantiae, etc., usque ad petra contra lutum. HIER. In lacu vero et in luto, gentes idola colentes: vel, omnes terrena amantes.

⁴⁸³ + **39.4 Carmen.** HIER. Non turpe, non theatrale, sed per Novum Testamentum. Videbunt. CASS. Mirabilia tempore incarnationis facta. AUG. Videbunt, hoc quod primo de prioribus dixit, videbunt multi populi posterius.

5Beatus vir cujus est nomen Domini spes ejus, et non respexit in vanitates
et insanias falsas. ⁴⁸⁴

6Multa fecisti tu, Domine Deus meus, mirabilia tua; et cogitationibus tuis
non est qui similis sit tibi. Annuntiavi et locutus sum: multiplicati sunt super
numerum. ⁴⁸⁵

7Sacrificium et oblationem noluisti; aures autem perfecisti mihi.
Holocaustum et pro peccato non postulasti; ⁴⁸⁶

8tunc dixi: Ecce venio. In capite libri scriptum est de me, ⁴⁸⁷

9ut facerem voluntatem tuam. Deus meus, volui, et legem tuam in medio
cordis mei. ⁴⁸⁸

10Annuntiavi justitiam tuam in ecclesia magna; ecce labia mea non
prohibebo: Domine, tu scisti. ⁴⁸⁹

⁴⁸⁴ + **39.5 Nomen.** ID. Quod est salvator. Quasi: Beatus, etc., qui non temporalia sperat ab eo, sed salutem, quod ejus nomen indicat. In Hebræol sæpe duplicantur hoc modo genitivi: vel, beatus, est cui est nomen, id est, quo est laus Dei, ut ab eo solo credat salutem, unde est et spes ejus. Insanias. CASS. Idola, quæ fallunt a veritate: vel, insaniam, in spectaculis fallacibus. Ideo pluraliter, ut de omnibus accipiatur. Hæc falsa, sed opera tua mirabilia, cœlum, terra, elidit superstitiones.

⁴⁸⁵ + **39.6 Mirabilia tua.** AUG. Petrum ambulare super aquas in signo, non in sæculo, id est, fructibus sæculi. AUG. Salus verax, insania mendax, non est quod putatur. HIER. Vana sunt terrena, insaniam, iræ et rixæ, etc. Non est qui similis tibi. AUG. Nulli auctores artium. Annuntiavi. Hic Christus in capite et membris. Hæc sunt mira Dei, hæ cogitationes quibus nemo est similis. CASS. Ecce mirabilia: incarnatio, justitia prædicationis, liberatio hominum ab iniquitatibus, confusio inimicorum, lætitia sperantium. Primo, rudes et incompositi præparati sunt, ut verba Christi libenter susciperent. AUG. Vide mirabilia Dei. Annuntiavi prius per Prophetas, et post locutus egomet. Multiplicati sunt super numerum. HIER., AUG. Super numerum salvandorum: vel, super hoc quod aliquis enumerare possit: vel, me loquente plures quam olim crediderunt.

⁴⁸⁶ + **39.7 Sacrificium et oblationem noluisti.** AUG. Ut venit res, noluit quasi verba promittentia, etc., usque ad sed ille, qui fudit, surdus, non audit. Aures autem perfecisti mihi. Id est, perfecte me intelligere fecisti quid velles. Vel corpus aptasti mihi, ut ait Apostolus ad Hebræos Heb. 10., id est, corpus aptum ad offerendum mihi dedisti.

⁴⁸⁷ + **39.8 Holocaustum.** Holocausta etiam non petisti pro peccato. Pro peccato. Quod supra oblationem, ut de hirco ohgr, id est, emissario, qui cum peccatis populi in desertum mittebatur: vel, possunt esse duæ dictiones pro peccato. Ecce venio CASS. Cum sacrificia cessent, constat venire Christum.

⁴⁸⁸ + **39.9 In capite libri scriptum est de me.** Ecce statim venio ut facerem voluntatem tuam, quia in capite hujus libri. Vel, sic est præfinitum apud Deum Patrem, qui est caput mei, qui sum liber, id est, forma justitiæ hominibus.

⁴⁸⁹ + **39.10 Ecclesia magna.** AUG. Toto orbe terrarum, non parva ut prius: et siquidem insurget timor, non prohibebit loqui. Domine, tu scisti. ID. Labia sonant hominibus, etc., usque ad ut ad hoc non sim piger.

11Justitiam tuam non abscondi in corde meo; veritatem tuam et salutare tuum dixi; non abscondi misericordiam tuam et veritatem tuam a concilio multo. ⁴⁹⁰

12Tu autem, Domine, ne longe facias miserationes tuas a me; misericordia tua et veritas tua semper susceperunt me. ⁴⁹¹

13Quoniam circumdederunt me mala quorum non est numerus; comprehenderunt me iniquitates meæ, et non potui ut viderem. Multiplicatæ sunt super capillos capitis mei, et cor meum dereliquit me. ⁴⁹²

14Complaceat tibi, Domine, ut eruas me; Domine, ad adjuvandum me respice. ⁴⁹³

15Confundantur et revereantur simul, qui quærent animam meam ut auferant eam; convertantur retrorsum et revereantur, qui volunt mihi mala.

16Ferant confestim confusionem suam, qui dicunt mihi: Euge, euge ! ⁴⁹⁴

17Exsultent et lætentur super te omnes quærentes te; et dicant semper: Magnificetur Dominus, qui diligunt salutare tuum. ⁴⁹⁵

18Ego autem mendicus sum et pauper; Dominus sollicitus est mei. Adjutor meus et protector meus tu es; Deus meus, ne tardaveris.] ⁴⁹⁶

40In finem. Psalmus ipsi David. ⁴⁹⁷

⁴⁹⁰ + **39.11 Non abscondi.** CASS. Quando potui prodesse veritatem, promissionem, et salvationem.

⁴⁹¹ + **39.12 Misericordia tua.** AUG. Amor et timor perducunt me ad te.

⁴⁹² + **39.13 Capillos.** AUG. Bene in comparatione delictorum capilli ducti sunt. Nam ideo in Veteri Testamento sacerdotes radebantur, ut sic carnis vitia deposuisse viderentur.

⁴⁹³ + **39.14 Complaceat.** CASS. Complaceat, Trinitatem personarum; tibi, singulariter unitatem essentiae signat. AUG. Complaceat, ait, non diffidens de potentia Dei, si adsit voluntas. Quasi: Si tu vis, potes, Domine. Respice. CASS. Respectus ejus nostrum est auxilium.

⁴⁹⁴ + **39.16 Qui dicunt mihi: Euge, euge.** AUG. Et qui bona dicit malo animo, et qui mala dolose laudando, uterque malus est et cavendus. De primis dixit: Qui volunt mihi mala; de secundis: Qui dicunt mihi: Euge, euge.

⁴⁹⁵ + **39.17 Et dicant.** CASS. Hæc est eorum exsultatio: hæc enim professio in æternum gaudentes efficit Christianos.

⁴⁹⁶ + **39.18 Ego autem.** CASS. Hoc Christus ex forma servi: ne quis gloriam prædictæ lætitiæ sibi arrogaret. Mendicus, qui sibi non sufficit. Ne tardaveris. AUG. Nisi breviati essent dies, etc., usque ad qui jam quæsita nutriunt.

⁴⁹⁷ + **40.1 In finem.** HIER. Intellectus filiis Core, ut quamvis pauper et passus, etc., usque ad Apostolo dicente: Mihi autem, etc

2[Beatus qui intelligit super egenum et pauperem: in die mala liberabit eum Dominus. ⁴⁹⁸

3Dominus conservet eum, et vivificet eum, et beatum faciat eum in terra, et non tradat eum in animam inimicorum ejus. ⁴⁹⁹

4Dominus opem ferat illi super lectum doloris ejus; universum stratum ejus versasti in infirmitate ejus. ⁵⁰⁰

5Ego dixi: Domine, miserere mei; sana animam meam, quia peccavi tibi.

6Inimici mei dixerunt mala mihi: Quando morietur, et peribit nomen ejus? ⁵⁰¹

7Et si ingrediebatur ut videret, vana loquebatur; cor ejus congregavit iniquitatem sibi. Egrediebatur foras et loquebatur. ⁵⁰²

8In idipsum adversum me susurrabant omnes inimici mei; adversum me cogitabant mala mihi. ⁵⁰³

9Verbum iniquum constituerunt adversum me: Numquid qui dormit non adjiciet ut resurgat? ⁵⁰⁴

⁴⁹⁸ + **40.2 Beatus.** Irridetur qui colit pauperem mortuum; sed beatus. AUG. Propheta intelligentem super egenum et pauperem concelebrat. HIER. Prius Propheta a se, post inducet Christum. Qui intelligit. AUG. Nota qui intelligit, ut et non petentibus detur: qui petenti dat bene facit, qui tacentem intelligit, beatus sine dubio est.

⁴⁹⁹ + **40.3 Dominus conservet.** ID. Bene optat Propheta intelligenti super egenum et pauperem, quod est certa promissio. Et vivificet. ID. In futura vita, vel, hic per justificationem.

⁵⁰⁰ + **40.4 Dominus opem.** CASS. Ne putes beatum requiem hic habere: dolores ei mitigat, et precatur ne hominis infirmitas duris superetur; quasi, lectus quietis sunt hæc bona temporalia: sed Deus facit hæc doloribus plena, ne in eis spes habeatur. Lectum. AUG. Universum enim stratum, id est, mundanam felicitatem provide convertit Deus in angustias. CASS. Hic trepidus ipse misericordiam petit: quia qui se peccasse sciebat, his jure tradi timebat: sed ne famuli Dei his afflictis videantur a Deo deserti, cum ipse Deus pertulit talia; unde dicit: Inimici mei dixerunt. Vel, lectus doloris. AUG. Caro, in qua peccatum, etc., usque ad quando Adam infirmatus est prævaricando. Opem AUG., HIER. In infirmitate carnis, quæ gravat animam. Stratum. AUG. Est aliquod terrenum quod infirmus, etc., usque ad pro domo æternæ habitationis.

⁵⁰¹ + **40.6 Inimici mei.** CASS. Dominus de passione sua, quæ secundum egenum fuit. AUG. Inimici mei. Hæc de Christo specialiter dicta sunt, sed et de membris dici possunt: et hodie fit tribulatio, ut nomen Christi extinguatur: sed per mortem suam et suorum magis Ecclesia crevit.

⁵⁰² + **40.7 Et si ingrediebatur.** CASS. Nota tolerandos malos. ID. Non solum aperti inimici, sed et qui simulabant se amicos.

⁵⁰³ + **40.8 Egrediebatur foras.** A sinu veritatis, malus ingressus, malus egressus. In idipsum. AUG. Id est, uno consilio omnes adversum me susurrabant. Susurrabant. CASS. Non audent detegere consilium, quia in scelere socii sunt omnes: cum pauci soleant esse auctores scelerum.

⁵⁰⁴ + **40.9 Nunquid.** AUG. Qui habet potestatem ponendi animam, nonne habet et resumendi eam?

10Etenim homo pacis meae in quo speravi, qui edebat panes meos, magnificavit super me supplantationem. ⁵⁰⁵

11Tu autem, Domine, miserere mei, et resuscita me; et retribuam eis. ⁵⁰⁶

12In hoc cognovi quoniam voluisti me, quoniam non gaudebit inimicus meus super me.

13Me autem propter innocentiam suscepisti; et confirmasti me in conspectu tuo in aeternum. ⁵⁰⁷

14Benedictus Dominus Deus Israel a saeculo et usque in saeculum. Fiat, fiat.] ⁵⁰⁸

41In finem. Intellectus filiis Core. ⁵⁰⁹

2[Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus. ⁵¹⁰

3Sitivit anima mea ad Deum fortem, vivum; quando veniam, et apparebo ante faciem Dei? ⁵¹¹

⁵⁰⁵ + **40.10 Speravi.** AUG. In membris, quia alii fratres in illum aliquid sperabant, quia talis videbatur ut caeteri. Sic et esurire in pauperibus se dicit.

⁵⁰⁶ + **40.11 Tu autem, Domine.** AUG. De resurrectione, quae est gloria egeni, ad confirmandam spem fidelium. Et retribuam eis. AUG.. Quia enim dispersi sunt per mundum, ad admonitionem est, nondum ad damnationem.

⁵⁰⁷ + **40.13 Me autem.** ID. Affirmat quod oravit.

⁵⁰⁸ + **40.14 Benedictus.** CASS. Laudativa conclusio, exposita passione et resurrectione. Deus Israel. AUG. Judaei sunt capsarii nostri, qui nobis codices portant: nos Israel. Aliter putassent pagani ficta quae dicuntur de Christo et Ecclesia, sed vincuntur testimonio inimicorum. A saeculo, etc. CASS. Ex quo omnia coepta sunt administrari usque in saeculum futurum, ubi omnia aeterna. Fiat. HIER. Geminatio ostendit hoc ab omnibus esse faciendum. Pro fiat, in Hebraeo scribitur, amen, amen, quod Aquila, vere, vere, transtulit, vel fideliter. Et finit hic primus liber Psalterii secundum Hieronymum.

⁵⁰⁹ + **41.1 In fine intellectus.** CASS. Core interpretatur Calvaria. Filii ergo, etc., usque ad, cui obviat malorum insultatio. HIER. Filii Core, id est, filii calvi, etc., usque ad verbum puerorum deridentium Eliseum.

⁵¹⁰ + **41.2 Quemadmodum desiderat,** etc. AUG. Vox haec convenit catechumenis, et etiam omnibus adhuc peregrinantibus. Cervus. Cervus senio gravatus, excrescentibus pilis et cornibus, serpentem naribus haurit: unde veneno aestuans, fontem ab bibendum ardentissime desiderat; quo hausto, cornua et pilos deponit.

⁵¹¹ + **41.3 Sitivit.** AUG. Determinat desiderium suum, quia poterat intelligi desiderare cervus fontem causa bibendi, vel lavandi; hic omne desiderium esse ad Deum ostenditur. Quando veniam. Quod citius est Deo, tardum est hominis desiderio. Talis cervus dum currit, patitur insultantes; unde: Fuerunt mihi lacrymae meae panes. In prosperis etiam, quae despicit, sicut in adversis. Panes. CASS. Non amaritudo, vel peremptio, sed panes.

4Fuerunt mihi lacrimæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie:
Ubi est Deus tuus?

5Hæc recordatus sum, et effudi in me animam meam, quoniam transibo in
locum tabernaculi admirabilis, usque ad domum Dei, in voce exsultationis et
confessionis, sonus epulantis. ⁵¹²

6Quare tristis es, anima mea? et quare conturbas me? Spera in Deo,
quoniam adhuc confitebor illi, salutare vultus mei, ⁵¹³

7et Deus meus. Ad meipsum anima mea conturbata est: propterea memor
ero tui de terra Jordanis et Hermoniim a monte modico. ⁵¹⁴

8Abyssus abyssum invocat, in voce cataractarum tuarum; omnia excelsa
tua, et fluctus tui super me transierunt. ⁵¹⁵

⁵¹² + **41.5 Hæc recordatus sum.** AUG. Dum quærunt, Ubi est Deus tuus? ego etiam sum meditatus per omnia visibilia hæc, et per ipsam animam meam, ut per ea exteriora, invisibilia Dei inveniam. Ecce intellectus tituli. Effudi. Ibid. Ad intelligendum et attingendum dilatavi super seipsam. Effudi. CASS. Vel lætatus sum. Liquefacta est anima mea in me; non extra, sed in se compuncta revertitur. Etsi visibiliter Deum non videam, cogito tamen quod per Ecclesiam, in qua admirabiles sunt sancti, ad Jerusalem cœlestem perveniam, captus suavitate laudis angelicæ, quæ suscipitur mente. In locum tabernaculi. AUG. Tabernaculum Dei in terra, etc., usque ad, id est, de refectione æterna gaudentium. In voce exsultationis. Ibid. De æterna festivitate sonat quid dulce cordi: unde rapitur cervus ad fontes aquarum, et mulcetur. Sed quia perstrepiit mundus, et caro gravat animam: comparans hæc tristitia illis jucundis, ait:

⁵¹³ + **41.6 Quare tristis?** etc. CASS. De perturbationibus contra quas ratio confirmat animam sensualem spe Dei. Quare conturbas? AUG. Qui, si investigas, nihil est in mundo quare hoc debeas: spera potius salutare remedium adhuc, et si non modo, plene in futuro. Spera. CASS. Vel sperare potest, quia adhuc in præsentī confitebor, id est, de peccatis pœnitentiam agam, ut tibi non obsistam.

⁵¹⁴ + **41.7 Ad meipsum.** Conversus ad Deum dicit ex seipso conturbationes, ex Deo finem earum: unde in eo est ei spes. Et hoc est ad meipsum, vel a meipso. CASS. Ecce qui superius corrigebat animam ad conditionem hominis, reversus dicit hic animam a se turbari, quæ nisi vitia carnis essent, tranquilla permaneret. Ecce ex qua diversitate constat homo. Quasi: propterea, id est, propter conturbationes animæ, memor ero. AUG. Id est, festino ad te, quia excludis mala omnia. Ecce remedium, quo evadat conturbationes: unde pro quibus sit memor, subdit: De terra Jordanis, ubi Dominus consecravit baptismum, in quo humiliati lavantur, et fiunt terra fructifera. CASS. Horum memor malis non turbatur. Propterea memor. AUG. Qua ad me turbatur anima, ideo memor, etc. Nemo currit ad remissionem, nisi qui sibi displicet, nisi qui se fatetur peccatorem: quod notat Hermoniim; nemo confitetur nisi se humiliet, quod notatur in modico. Jordanis. Ibid. Descensio. Descende ergo ut eleveris. CASS. In Jordane Dominus baptismum consecravit, in quo humiliati lavantur, et fiunt terra fructifera, quæ reddit fructum tricesimum, sexagesimum et centesimum Matth. 13.. Hermoniim. AUG. Parvus mons juxta Jordanem, etc., usque ad quia non in superbis, sed in humilibus memor Dei est.

⁵¹⁵ + **41.8 Abyssus abyssum.** Ibid. Decet ut sim memor, etc., usque ad et propter hæc omnia oro in adversis, et hoc est: Apud me oratio. Ibid. Vel abyssus abyssum invocat, id est, iudicium quod intulit Deus peccanti, etc., usque ad quia timet iudicia. Cataractarum. Cataractæ ad litteram sunt ostia fluviorum.

9In die mandavit Dominus misericordiam suam, et nocte canticum ejus;
apud me oratio Deo vitæ meæ. ⁵¹⁶

10Dicam Deo: Susceptor meus es; quare oblitus es mei? et quare
contristatus incedo, dum affligit me inimicus? ⁵¹⁷

11Dum confringuntur ossa mea, exprobraverunt mihi qui tribulant me
inimici mei, dum dicunt mihi per singulos dies: Ubi est Deus tuus? ⁵¹⁸

12Quare tristis es, anima mea? et quare conturbas me? Spera in Deo,
quoniam adhuc confitebor illi, salutare vultus mei, et Deus meus.]

42Psalmus David. [Judica me, Deus, et discerne causam meam de gente
non sancta: ab homine iniquo et doloso erue me. ⁵¹⁹

2Quia tu es, Deus, fortitudo mea: quare me repulisti? et quare tristis
incedo, dum affligit me inimicus? ⁵²⁰

3Emitte lucem tuam et veritatem tuam: ipsa me deduxerunt, et adduxerunt
in montem sanctum tuum, et in tabernacula tua. ⁵²¹

4Et introibo ad altare Dei, ad Deum qui lætificat juventutem meam.
Confitebor tibi in cithara, Deus, Deus meus. ⁵²²

⁵¹⁶ + **41.9 In die.** Ibid. Id est, in prosperis, etc., usque ad unde vivamus in adversitate. Apud me oratio. Ibid. Oratio in conturbationibus est mihi, et hæc apud me.

⁵¹⁷ + **41.10 Quare oblitus.** CASS. Quare nunc me pateris his miseriis vexari? Videbat quæ dulcedo patriæ, et pericula mundi horrebat.

⁵¹⁸ + **41.11 Dum confringuntur ossa.** AUG. Quasi ossa franguntur, dum virtus patientiæ affligitur, quod irridet mali. Hæc est exprobratio illa: Dum dicitur mihi: Ubi est? vel nullus est, vel de te non curat.

⁵¹⁹ + **42.1 In finem psalmus David.** AUG. Corporis Christi, quod hic gemit inter zizania, id est, inter malos, habens cum eis multa communia, nasci, mori, prospera et adversa: cum quibus quia non habet communem causam meritorum exclamat: Judica me, etc. Ibid. Psalmus iste contra pressuras, ne et ipsæ retrahant nos a Deo. CASS. Conqueritur de commistione malorum, et precatur separationem. Judica me. Ibid. Non petit peccata sua discuti, quod periculosum est, sed causam ab impiis parari, ut sit cum electis: unde addit: Et discerne. Gens non sancta est iniquus, et dolosus, a quibus in iudicio separatur: sed et hic ne ab eis corrumpatur.

⁵²⁰ + **42.2 Quare tristis incedo?** AUG. Causam tristiciæ quærit, quæ est peccatum, ut causa lætitiæ justitia. Isaias propter peccatum: Modicum quidem contristavi illum, sic enim punit Deus.

⁵²¹ + **42.3 Emitte lucem tuam.** CASS. Quia, eo veniente, tolletur omnis tristitia confusionis. AUG. Quia certi jam pignus habemus, quia ea ipsa, id est, lux et veritas, deduxerunt a peccatis Ecclesiam præsentem, quæ est tabernaculum.

⁵²² + **42.4 Et introibo.** Sicut pontifex ad Sancta sanctorum. CASS. Et introibo. De lætitia finali, pro qua laudat in tribulatione, qui supra tristis erat unde et se confortat.

5Quare tristis es, anima mea? et quare conturbas me? Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi, salutare vultus mei, et Deus meus.] ⁵²³

43In finem. Filiis Core ad intellectum. ⁵²⁴

2[Deus, auribus nostris audivimus, patres nostri annuntiaverunt nobis, opus quod operatus es in diebus eorum, et in diebus antiquis. ⁵²⁵

3Manus tua gentes disperdidit, et plantasti eos; afflixisti populos, et expulisti eos.

4Nec enim in gladio suo possederunt terram, et brachium eorum non salvavit eos: sed dextera tua et brachium tuum, et illuminatio vultus tui, quoniam complacuisti in eis. ⁵²⁶

5Tu es ipse rex meus et Deus meus, qui mandas salutes Jacob. ⁵²⁷

6In te inimicos nostros ventilabimus cornu, et in nomine tuo spernemus insurgentes in nobis.

7Non enim in arcu meo sperabo, et gladius meus non salvabit me: ⁵²⁸

8salvastis enim nos de affligentibus nos, et odientes nos confudisti. ⁵²⁹

⁵²³ + **42.5 Confitebor tibi in cithara.** AUG. Qui præcepta Dei facit, et non patitur, in psalterio confitetur: qui vero facit et patitur, quod est ex inferiori natura, in cithara, quæ ab inferiori resonat, sicut psalterium a superiori. In cithara. CASS. Ecce qui supra fuit tristi de malis sæculi, de bono intellectu sibi gaudium facit. Quare conturbas me? Ibid. Frequenter, et vehementer persuadet sæculi tristitiam fugiendam, quæ patientiam, charitatem et spem exstinguit, et totam vitam confundit. Salutare vultus mei. AUG. Et alibi: Miserere mei, etc., usque ad eleemosyna, et oratio quæ illis duabus alis volat ad Deum.

⁵²⁴ + **43.1 Ad intellectum.** AUG. Non sic quærant sibi fieri, etc., usque ad et hæc non amentur. CASS. Distinguit beneficia Dei, quæ incipientibus data sunt in mundo, perfectis in cælo. Ut magis sit mirum relinqui præsentis, recolat præterita.

⁵²⁵ + **43.2 Deus, auribus.** AUG., CASS. Primum dicit: Deus, quod facere solet lætus vel graviter afflicto. Audivimus. Ut major fides sit rei, ne putetur ambigua. Patres. Non juvenes, ut videantur veri nostri, qui suis certa dicerent. Opus quod, etc. Ibid. Et si semper operetur, tamen operari dicitur, quando aliquod signum novitatis ostendit.

⁵²⁶ + **43.4 Sed dextera tua.** AUG. Id est, bonus successus, quem eis dedisti. Et brachium tuum, etc. Ibid. Id est, fortitudo; et illuminatio, id est, sapiens consilium: quod totum fecisti ex benevolentia tua.

⁵²⁷ + **43.5 Tu es ipse rex meus et Deus meus.** AUG. Tempora mutata sunt; auctor non mutatur.

⁵²⁸ + **43.7 Non enim in arcu meo sperabo.** CASS. Minor virtus hominis, quia minus valet in bello. Gladius. Major virtus, quæ in bello plus creditur valere. AUG. Vel, gladius meus non salvabit me, sed tu, quia et in hoc sæculo salvasti, ne nos traherent post se, et eos pudere fecisti: et ideo tunc laudabimur.

⁵²⁹ + **43.8 Salvasti,** etc. AUG. Nota etiam præterita dicta, pro futuris esse accipienda.

9In Deo laudabimur tota die, et in nomine tuo confitebimur in sæculum.

10Nunc autem repulisti et confudisti nos, et non egredieris, Deus, in virtutibus nostris. ⁵³⁰

11Avertisti nos retrorsum post inimicos nostros, et qui oderunt nos diripiebant sibi. ⁵³¹

12Dedisti nos tamquam oves escarum, et in gentibus dispersisti nos. ⁵³²

13Vendidisti populum tuum sine pretio, et non fuit multitudo in commutationibus eorum. ⁵³³

14Posuisti nos opprobrium vicinis nostris; subsannationem et derisum his qui sunt in circuitu nostro. ⁵³⁴

15Posuisti nos in similitudinem gentibus; commotionem capitis in populis. ⁵³⁵

16Tota die verecundia mea contra me est, et confusio faciei meæ cooperuit me:

17a voce exprobrantis et obloquentis, a facie inimici et persequentis. ⁵³⁶

18Hæc omnia venerunt super nos; nec obliti sumus te, et inique non egimus in testamento tuo. ⁵³⁷

⁵³⁰ + **43.10 Nunc autem repulisti.** CASS. Diapsalmus. Enumerat mala quæ hic fecerunt boni, non tamen obliti Dei. CASS. Exaggerat mala, ut benevolentiam iudicis impetret. Confudisti, dum hic ab iniquis habentur opprobrio. AUG. Hæc vere futura, etc., usque ad hoc est jejuniæ non abstinentiæ, sed luxuriæ.

⁵³¹ + **43.11 Avertisti.** CASS. Pro deficientibus. Vel, averti, est hostem fugere; unde: Si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam. Diripiebant. Hoc fugatis contingit, ut cadant in prædam, qui hostibus nequeunt resistere.

⁵³² + **43.12 Dedisti nos tanquam oves escarum.** CASS. Persistentes in fide. Hic diversi martyres, id est diversa martyrii genera: alii esca feris, alii traditi gentibus in servitum; unde dicit: Tanquam oves escarum, ubi notatur quorumdam mactatio.

⁵³³ + **43.13 Vendidisti populum tuum sine pretio.** AUG. Dum dantur alienigenis et nullus acquirit: quod fit ad probationem vel correctionem; vel nullus pro eis acquiritur, vel si quis, pauci tamen.

⁵³⁴ + **43.14 Opprobrium vicinis.** CASS. Gravis afflictio a vicinis ingeritur, quia non transitorie dicitur, quod a circumstantibus irrogat. Derisum his qui in circuitu. CASS. Derisus est vox confusa lætitiæ, insultationem immoderata hilaritate denuntians. Contemptus est abjecta vilitas.

⁵³⁵ + **43.15 In similitudinem gentium.** Ibid. In similitudine Christi gentibus sunt apposti, quando eos comparibus pœnis affecerunt.

⁵³⁶ + **43.17 Exprobrantis.** Ibid. Exprobrare est in faciem maledicere; obloqui est absenti detrahare, et dolose mordere.

⁵³⁷ + **43.18 Venerunt super nos.** Ibid. Quia non erant in nobis per culpam.

19Et non recessit retro cor nostrum; et declinasti semitas nostras a via tua:
538

20quoniam humiliasti nos in loco afflictionis, et cooperuit nos umbra
mortis. 539

21Si obliti sumus nomen Dei nostri, et si expandimus manus nostras ad
deum alienum, 540

22nonne Deus requiret ista? ipse enim novit abscondita cordis. Quoniam
propter te mortificamur tota die; æstimati sumus sicut oves occisionis. 541

23Exsurge; quare obdormis, Domine? exsurge, et ne repellas in finem. 542

24Quare faciem tuam avertis? oblivisceris inopiæ nostræ et tribulationis
nostræ? 543

25Quoniam humiliata est in pulvere anima nostra; conglutinator est in
terra venter noster.

26Exsurge, Domine, adjuva nos, et redime nos propter nomen tuum.] 544

⁵³⁸ + **43.19 Non recessit.** Ibid. Ita quod retroiret, etsi aliquando descendit contemplatione deitatis. Declinasti. AUG. Semitæ nostræ erant in voluptatibus et prosperitatibus sæculi: sed tulisti eas de sua via, et ostendisti arctam viam, quæ ducit ad vitam. HIER. Vel et declinasti, id est, opera nostra de lege tua pendere fecisti. Vel, non declinasti alia littera, id est, non permisisti declinare et deviare semitas nostras. Semitas, id est, opera; a via tua, id est, a lege; ideo quoniam humiliasti nos.

⁵³⁹ + **43.20 Umbra mortis.** AUG. Vel, hæc mortalitas, umbra mortis est: vera autem mors est damnatio cum diabolo.

⁵⁴⁰ + **43.21 Si obliti sumus nomen Dei.** Ibid. Iste est intellectus filiorum Core, qui propter hæc omnia mala non obliviscuntur Deum, scientes quia Deus requiret ista.

⁵⁴¹ + **43.22 Novit.** Ibid. Noscere dicitur Deus et quod novit et quod te facit noscere. Novit, quoniam requiret propter te, ut tu invenias te, et gratias agas ei qui te fecit, ut in Petro actum est, qui probavit quid posset. Propter te mortificamur. CASS. Non pro criminibus nostris, sed ut fides tua gentibus augeatur.

⁵⁴² + **43.23 Exsurge.** Ibid. Precatur auxilium, ut hic afflictis tempore resurrectionis subveniat. AUG. Hactenus non obliti; et ut perseveremus: Exsurge, quia propter te mortificamur. AUG., HIER. Et si sciunt Christum non dormire, et sibi surrexisse, precantur tamen resurgere per fidem, non sibi, sed gentibus, quæ putant mortuum. Si enim et illi crederent surrexisse, credentes in eum non persequerentur, sed et ipsi crederent. AUG. Vel exsurge, conforta. Obdormis. Negligere videris. Quare etsi nesciamus, tu scis quare: vel pro culpa, vel pro utilitate. Quod si pro culpa, utinam abesset; si pro utilitate, utinam adesset. Quosdam repellis, quia faciem, id est, cognitionem tuam, ab eis subtrahis: obdormis quibusdam qui gemunt de malis.

⁵⁴³ + **43.24 Quare oblivisceris?** id est, non das spiritum fortitudinis, sine quo inopes. Et tribulationis. CASS. Quia eam non mitigas, etc., usque ad qui facile cedunt illicitis motibus, et hærent terrenis.

⁵⁴⁴ + **43.26 Exsurge, Domine.** Hic sine dormitione exsurge ponitur, quod ad resurrectionem pertinet, in qua est spes omnium fidelium; in qua humana destruitur captivitas; per quam sumus

44In finem, pro iis qui commutabuntur. Filiis Core, ad intellectum.
Canticum pro dilecto. ⁵⁴⁵

2[Eructavit cor meum verbum bonum: dico ego opera mea regi. Lingua
mea calamus scribæ velociter scribentis. ⁵⁴⁶

3Speciosus forma præ filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis:
propterea benedixit te Deus in æternum. ⁵⁴⁷

4Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime. ⁵⁴⁸

5Specie tua et pulchritudine tua intende, prospere procede, et regna,
propter veritatem, et mansuetudinem, et justitiam; et deducet te mirabiliter
dextera tua. ⁵⁴⁹

6Sagittæ tuæ acutæ: populi sub te cadent, in corda inimicorum regis. ⁵⁵⁰

adjuti et liberati. In terra venter. AUG. Qui genua figit terræ, habet quo plus humilietur: qui vero plus humiliatur ut et venter hæreat terræ, non habet ultra quo plus humilietur. Exprimit ergo nimiam humiliationem, ut quia venit ad summam, jam adsit Dei miseratio. Vel plangit eos qui sunt venter, id est, carnales, et hæserunt, id est consenserunt iniquis.

⁵⁴⁵ + **44.1 In finem,** etc. AUG. Epithalamium, id est, laus thalami. Canticum pro commutandis et pro dilecto, id est, sponsa et sponso, scribitur filiis Core, ut venerentur. Hic enim describitur per quem commutabuntur, quia laus sponsi et sponsæ hic cantatur. CASS. Propheta præconia Dei se eructaturum promittit.

⁵⁴⁶ + **44.2 Eructavit.** AUG., HIER. Intus enim fatur Propheta, etc., usque ad antequam sit quod facturus est. Consilium vero Patris est Verbum. Bonum. Quo omnia bona facta sunt. Dico. Id est, Verbum profero: idem hic quod prius; sed in ipso verbo omnia opera Dei esse dicit; unde: Quod factum est in ipso vita erat, ut nihil sit in opere quod non prius fuit in consilio. De hoc dicitur: Semel locutus est Deus. Calamus. Non sono, qui transit, comparat Verbum: sed scripto, quod manet. Vel, velociter, quia non aliud post aliud, sed omnia simul in uno Verbo æterno. Velociter. Virtus prophetiæ, quæ non sub cruciatu humano cogitat quod de arcano divinitatis aliis divulgat.

⁵⁴⁷ + **44.3 Speciosus forma.** CASS. Incipit de laude sponsi prius a forma. Benedixit. Priora dixit Propheta ex persona Dei, hæc ex sua; vel omnia ex se. Vel, eructat verbum, qui dicit Deo hymnum. Dico opera. AUG. ad laudem ejus, qui ex eo. Lingua, calamus. Quia quod dico, et scribo. Vel, velociter: quia cito ventura quæ scribo. CASS. In labiis. Quia, eo loquente, mundus gratiam reconciliationis accepit.

⁵⁴⁸ + **44.4 Accingere.** Ibid. Hic laudat eum a potestate; et tu talis accingere.

⁵⁴⁹ + **44.5 Specie tua et pulchritudine. Species** ad humanitatem, in qua mundo apparuit; pulchritudo ad Deitatem, qua omnia decorat. Intende. Hominem pereuntem miseratus respice. Prospere. Liberans homines. Procedere. De utero Virginis, ut sponsus: vel, ab his victis ad alios vincendos. Regna. In fide hominum tuam potentiam ostende, qui semper regnasti. Et per hoc, quia et per te, et per tuos veritatem doces, qua falsitatem nostram destruis. Et quia mansuetus ferendo malos, ut quando pro inimicis oravit, sic et sui: Et quia justitiam vitæ ostendit. Et quia deducet te inoffense per cursum totius vitæ, vel de populo ad populum Mirabiliter. Quia omnes mirabuntur, vel, quia miracula faciet.

⁵⁵⁰ + **44.6 Populi sub te cadent.** AUG. Id est multi de suis inimicis supponent se sibi, et hoc ratione vel voluntate. Hoc est quod titulus dixit: Pro his qui commutabuntur ex filiis Core. In corda. CASS. Inimicorum tuorum, ut sint amici, sicut Saulus.

7Sedes tua, Deus, in sæculum sæculi; virga directionis virga regni tui. ⁵⁵¹

8Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem; propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ, præ consortibus tuis. ⁵⁵²

9Myrrha, et gutta, et casia a vestimentis tuis, a domibus eburneis; ex quibus delectaverunt te ⁵⁵³

10filia regum in honore tuo. Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate. ⁵⁵⁴

11Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam; et obliviscere populum tuum, et domum patris tui. ⁵⁵⁵

12Et concupiscet rex decorem tuum, quoniam ipse est Dominus Deus tuus, et adorabunt eum. ⁵⁵⁶

13Et filia Tyri in muneribus vultum tuum deprecabuntur; omnes divites plebis. ⁵⁵⁷

14Omnis gloria ejus filia regis ab intus, in fimbriis aureis, ⁵⁵⁸

⁵⁵¹ + **44.7 Sedes.** Ibid. Hic a iudicio: Sedes ad iudicium pertinet. Virga. Ibid. Regula divinæ æquitatis, quæ vere recta et nunquam curvatur: hæc justos regit, iniquos percutit. AUG. Nemo sibi multum de misericordia præsumat, blandiatur: quia virga directionis, si alios regit, alios conterit: regit spirituales, conterit carnales.

⁵⁵² + **44.8 Dilexisti.** Ibid. Vel, quia dilexisti justitiam, etc., reddita sunt hæc præmia, fecit te regem, dando nomen quod est super omne nomen. Et odisti. Si homo iniquitatem in se odit, cum Deo facit: odit Deus iniquitatem, oderis et tu. O Deus. AUG. Bis ponitur in Græco aperte, alter vocativus, alter nominativus. Iste unctus est, ille lapis quem Jacob unxit.

⁵⁵³ + **44.9 Myrrha,** etc. CASS. Hic laudat Propheta sponsum ab uxore et ornatu; primo ab ornatu. AUG. Myrrha et gutta. Odores bene adhibentur nuptiali thalamo, etc., usque ad id est, redemptio, per aquam baptismi. Eburneis. HIER. In ebore castitas, quod prius obscurum serris et limis lucidum fit, ita sancti per sectiones et attritiones diversorum suppliciorum elimati, virtutum varietate fiunt lucidi. Filia regum. AUG. Terrenorum, non curantes honorem patrum, etc., usque ad et ad semen excitandum susceperunt.

⁵⁵⁴ + **44.10 Astitit regina,** etc. CASS. Hic ab uxore commendat sponsum. Varietate. Ibid. Etsi sit unitas in charitate, tamen auro, id est, doctrina Apostolorum, cocco martyrum, gemmis virginum, purpura poenitentium ornatur.

⁵⁵⁵ + **44.11 Audi, filia.** CASS. Laus sponsæ summissior, sed quadruplex, a forma, a gloria, ab adolescentulis, a prole. AUG. Audi, filia. Alloquitur Propheta reginam, tanquam unus de patribus. Judæi viderunt et occiderunt, tu audi Evangelium, et credendo videbis Deum: hic per imaginem, in futuro per speciem. Vel, Audi prophetias, quæ incarnationem prædixerunt, et vide impletas.

⁵⁵⁶ + **44.12 Et concupiscet rex.** CASS. Hic laudat eam a forma.

⁵⁵⁷ + **44.13 Tyri.** CASS. Per Tyrum, vicinam Judææ, gentes designantur; unde mulier Chananæa Ecclesiæ figura. CASS. Tyri, gentium, a parte totum. In muneribus. AUG. Ut se offerant, etc., usque ad gentes scilicet, quæ sunt in angustia peccatorum.

⁵⁵⁸ + **44.14 Omnis gloria.** CASS. A gloria sponsæ, ut supra a potestate sponsi. Ab intus. AUG. Vel intrinsecus. Sit ergo eleemosyna in occulto, ubi Deus videt. Vel non in circumcissione

15circumamicta varietatibus. Adducentur regi virgines post eam; proximæ
ejus afferentur tibi. ⁵⁵⁹

16Afferentur in lætitia et exultatione; adducentur in templum regis.

17Pro patribus tuis nati sunt tibi filii; constitues eos principes super omnem
terram. ⁵⁶⁰

18Memores erunt nominis tui in omni generatione et generationem:
propterea populi confitebuntur tibi in æternum, et in sæculum sæculi.]

45In finem, filiis Core, pro arcanis. Psalmus. ⁵⁶¹

2[Deus noster refugium et virtus; adjutor in tribulationibus quæ invenerunt
nos nimis. ⁵⁶²

3Propterea non timebimus dum turbabitur terra, et transferentur montes in
cor maris. ⁵⁶³

4Sonuerunt, et turbatæ sunt aquæ eorum; conturbati sunt montes in
fortitudine ejus. ⁵⁶⁴

manufacta, sicut in veteri lege, sed in spiritualibus. Fimbriis. CASS. Finis vestis significat finem mundi vel hominis. Aureis. Non deauratis, ut supra, sed aureis, quia in fine tota perfectio est, ubi charitas invenitur plena.

⁵⁵⁹ + **44.15 Adducentur regi.** Ibid. Hic laudatur sponsa ab amicibus, ut supra a iudicio. Ibid. Adducentur, oportuna prædicatione. Post eam. Ibid. Prius unitas dicitur, post enumeratio partium est distincta, cum dicitur: Virgines et proximæ.

⁵⁶⁰ + **44.17 Pro patribus tuis nati sunt tibi filii.** Ibid. Vel pro antiquis patribus, idolorum cultoribus, nati sunt Apostoli, principes prædicationis. AUG. Vel post prophetas Apostoli, post Apostolos alii. Cantatur hic psalmus de festo beatæ Mariæ Virginis, quia quæ de Ecclesia generaliter hic dicuntur, ad Mariam specialiter referri possunt. Cantatur etiam pro virginibus, quia ibi dicitur: Adducentur regi virgines. Et pro Apostolis, quia ubi dicitur: Nati sunt tibi filii. Item de nativitate Domini, quia ibi agitur de laude sponsi et sponsæ et de nuptiis Christi et Ecclesiæ, quarum desponsatio facta est in Verbi incarnatione.

⁵⁶¹ + **45.1 In finem.** CASS. Psalmus David, alicujus fidelis de Judæa, ut sit certius testimonium. Pro arcanis. Pro manifestatione arcanorum, quod Deus sit homo, quod salus promissa utrique populo, quod cæcitas contigit in Israël, quod Apostoli transierunt ad gentes, quod pax in terra; unde: Conflabunt gladios suos in vomeres et lanceas suas in falces Isa. 2.. Filiis Core. CASS. Filii crucis. De arcanis, id est, de adventu Christi loquitur.

⁵⁶² + **45.2 Deus noster.** CASS., AUG. In adventu Domini omnis spes habenda ostenditur, etiam in transitu Apostolorum ad gentes. Invenerunt nos nimis. AUG. Nos enim fugiebamus eas. Vel, invenerunt nos expositos per Adam. Nimis, tanto potentior qui liberat.

⁵⁶³ + **45.3 Turbabitur terra, et transferentur montes,** etc. CASS. Judæa, quasi arida: sine idololatria, amaritudine gentium circumdata. Vel, mare. AUG. sæculum. Cor maris. Immanitas gentium

⁵⁶⁴ + **45.4 Sonuerunt et turbatæ,** etc. Contradicentes, gentes: vel Apostoli prædicando. Et turbatæ sunt aquæ eorum. Ad sensum fit relatio, non ad vocem: id est, aquæ maris, scilicet populi, vel doctrinæ eorum, quæ infatuatæ sunt, coruscante doctrina Salvatoris; unde: Absorpti sunt, etc. Et hæc est virga Moysi, quæ devoravit virgas Magorum.

5Fluminis impetus lætificat civitatem Dei: sanctificavit tabernaculum suum
Altissimus. ⁵⁶⁵

6Deus in medio ejus, non commovebitur; adjuvabit eam Deus mane
diluculo. ⁵⁶⁶

7Conturbatæ sunt gentes, et inclinata sunt regna: dedit vocem suam, mota
est terra. ⁵⁶⁷

8Dominus virtutum nobiscum; susceptor noster Deus Jacob. ⁵⁶⁸

9Venite, et videte opera Domini, quæ posuit prodigia super terram, ⁵⁶⁹

10auferens bella usque ad finem terræ. Arcum conteret, et confringet arma,
et scuta comburet igni.

11Vacate, et videte quoniam ego sum Deus; exaltabor in gentibus, et
exaltabor in terra. ⁵⁷⁰

12Dominus virtutum nobiscum; susceptor noster Deus Jacob.]

46In finem, pro filiis Core. Psalmus.

2[Omnes gentes, plaudite manibus; jubilate Deo in voce exsultationis: ⁵⁷¹

⁵⁶⁵ + **45.5 Fluminis impetus.** CASS. Diapsalmus. Quia Ecclesia in Christo fundatur, cui gentes et regna subjiciuntur. AUG. Quasi dicat: Ita sævit mare; sed inter hos fluctus et sonitus non timent, qui ad illud refugium confugerunt.

⁵⁶⁶ + **45.6 Adjuvabit eam.** CASS. Vel, vultu, id est, demonstratione auxilii sui, cum adjuvando se indicat. Mane. In ipso boni operis principio; et hoc, diluculo, id est, per illuminationem sancti Spiritus, qui est lux quasi diei.

⁵⁶⁷ + **45.7 Dedit.** Quasi magnum præmium. Vocem. Prædicationem, ad quam tremuit terrenus. Tremet metu judicis.

⁵⁶⁸ + **45.8 Dominus virtutum.** Ibid. Breviter definit quid sit Christus. Nobiscum. Quasi: Qui misit angelos, jam ipse venit, et est nobiscum, quia nobiscum susceptor; ergo: Venite, quasi jam securos vos invito. Noster. Non nisi filiorum crucis. Deus Jacob. Qui tanta nobis dedit quanta dedit Jacob: non enim illius tantum est Deus.

⁵⁶⁹ + **45.9 Venite et videte.** Ibid. Diapsalmus. Magnalia incarnationis. Posuit. Quasi signa, ad vocandum populum. Prodigia. Ut de partu Virginis, et stella, et cæteris. Auferens bella. AUG. Quia per ejus adventum idololatria et superstitione totius orbis perit, vel, tunc temporis pro ejus præsentia orbis pacatus fuit.

⁵⁷⁰ + **45.11 Vacate.** Ibid. Si combusta sunt arma, vacate, non habentes unde pugnetis.

⁵⁷¹ + **46.2 Omnes gentes.** AUG. Quasi diceret: insultant, pueri, dicentes: Calve, calve, vos omnes gentes ad quas transivit gratia: Plaudite, etc. Gentes ad quas transivit gratia, et quos in priori psalmo ad fidem vocavit, invitat ad laudem.

3Quoniam Dominus excelsus, terribilis, rex magnus super omnem terram.
572

4Subjecit populos nobis, et gentes sub pedibus nostris. 573

5Elegit nobis hæreditatem suam; speciem Jacob quam dilexit. 574

6Ascendit Deus in jubilo, et Dominus in voce tubæ. 575

7Psallite Deo nostro, psallite; psallite regi nostro, psallite: 576

8Quoniam rex omnis terræ Deus, psallite sapienter. 577

9Regnabit Deus super gentes; Deus sedet super sedem sanctam suam. 578

10Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham, quoniam dii
fortes terræ vehementer elevati sunt.] 579

47Psalmus cantici. Filiis Core, secunda sabbati. 580

⁵⁷² + **46.3 Excelsus.** HIER. Potens quod vult. Terribilis. REMIG. Quia iudicaturus in potestate.

⁵⁷³ + **46.4 Subjecit populos nobis.** CASS. Hoc hominibus fidelibus convenit, quibus omnes extrinseci subjecti sunt, vel, sibi subjecit nobis associandos. Populos, Judæos. Nobis. Ibid. Universali scilicet Ecclesiæ; hoc dicere convenit omnibus fidelibus, quibus extrinseci subjecti sunt. Sub pedibus. Ibid. Per pedes, prædicatores accipe, quibus populi subjecti sunt. AUG. Sub pedibus. Sic est exaltata Ecclesia, ut nondum credentes sub pedibus habeat.

⁵⁷⁴ + **46.5 Elegit nobis,** etc. Vel in persona Apostolorum, elegit nobis dare hæreditatem suam, multorum populorum, ut colamus eam, gladio prædicationis corda eorum ferientes, et malitiam destruentes. Hæreditatem. AUG. Cœlestis hæreditas, pulchritudo est Christiani populi, in qua speciosus erit fulgens ut sol, qui nunc est abjectus. Speciem Jacob quam, etc. Id est, similes Jacob vel signatos per Jacob, qui terrena dant pro cœlestibus, ut Jacob fecit, quod fuit gratia Dei, quia eum dilexit, Esau reprobato.

⁵⁷⁵ + **46.6 Ascendit.** CASS. Diapsalma ascensio et regnum Dei describitur, unde instanter monet psallere. In jubilo. AUG. Gaudium admirantium Apostolorum, etc., usque ad quod nec taceri potest, nec exprimi valet.

⁵⁷⁶ + **46.7 Psallite.** CASS. Operibus laudate: valde est salutare quod tam crebro repetitur, quia Deus est qui creat, et rex creata gubernans.

⁵⁷⁷ + **46.8 Omnis.** Ibid. Non ut Jupiter Cretæ, Mars Thraciæ. Sapienter. Docet quomodo sit psallendum. Olim sine sensu psallebant, dum lapides colerent. AUG. Nemo sapienter facit quod non intelligit.

⁵⁷⁸ + **46.9 Regnabit.** Ibid. Modo impleta est hæc prophetia: Deus sedet super sedem sanctam. Sedem sanctam. AUG. Throni, Virtutes, et sancti.

⁵⁷⁹ + **46.10 Principes populorum.** CASS. Primitivi omnium gentium convenerunt credendo in Christo, quia, expulsis Judæis, gentes in filios Abraham succedunt, habentes promissionem, quia Judæi superbiunt. HIER., CASS. Vel dii fortes, Apostoli scilicet, quos neque mors, neque vita separabit a charitate Christi. Elevati, miraculis et doctrina.

⁵⁸⁰ + **47.1 Psalmus vel laus cantici filiis Core secunda,** etc. AUG. Primo die, fecit Deus lucem, etc., usque ad de qua hic cantatur filiis Core. CASS. De fundatione civitatis, quam commendative describit. AUG. Commendat civitatem, etc., usque ad a stabilitate æterna.

2[Magnus Dominus et laudabilis nimis, in civitate Dei nostri, in monte sancto ejus. ⁵⁸¹

3Fundatur exultatione universæ terræ mons Sion; latera aquilonis, civitas regis magni. ⁵⁸²

4Deus in domibus ejus cognoscetur cum suscipiet eam. ⁵⁸³

5Quoniam ecce reges terræ congregati sunt; convenerunt in unum. ⁵⁸⁴

6Ipsi videntes, sic admirati sunt, conturbati sunt, commoti sunt. ⁵⁸⁵

7Tremor apprehendit eos; ibi dolores ut parturientis: ⁵⁸⁶

8In spiritu vehementi conteres naves Tharsis. ⁵⁸⁷

9Sicut audivimus, sic vidimus, in civitate Domini virtutum, in civitate Dei nostri: Deus fundavit eam in æternum. ⁵⁸⁸

10Suscepimus, Deus, misericordiam tuam in medio templi tui. ⁵⁸⁹

⁵⁸¹ + **47.2 In monte sancto,** etc. Ibid. Hic est mons ille, etc., usque ad super quem fundata est Ecclesia.

⁵⁸² + **47.3 Fundatur exultatione.** HIER. Quasi dicat, quæ prius maledictionibus subjecta, etc., usque ad ipse est Christus, qui per universam Ecclesiam gaudia dilatat. Mons Sion latera. AUG. Quicumque alicui hærent, latera ejus dicuntur, etc., usque ad item ab aquilone pandetur omne malum, etc.

⁵⁸³ + **47.4 In domibus.** Vel, in gradibus, id est, secundum gradus meritorum, quia in singulis distinctim dabit cognitionem sui. Cum suscipiet eam. Tutandam, et quid opus est? Quoniam reges contra. Sed videntes per fidem, sic scilicet quod tam digna est hæc civitas admirati sunt, etc.

⁵⁸⁴ + **47.5 Reges.** AUG., CASS. Principes Judæorum. Congregati. Ab Herode sciscitante locum nativitatis. Convenerunt. Concorditer dicendo: In Bethlehem Judæ secundum Scripturas.

⁵⁸⁵ + **47.6 Videntes.** Quæ in prophetis legerant. Admirati sunt. De tanta gloria, non leviter vel otiose. Sed conturbati. Pro peccato, et Commoti sunt. Ad fidem, et tantus fuit pavor, ut corpus tremere.

⁵⁸⁶ + **47.7 Ibi dolores ut parturientis,** Pœnitentiæ, videntes ita; sed:

⁵⁸⁷ + **47.8 In spiritu vehementi,** Herodis. Conteres naves-Tharsis. Quia, in Tharso, Ciliciæ naves quæ Magos transposuisse in patriam suam credebantur, contractæ sunt ab Herode. Tharsis. AUG. Cilicia regio a Tharso, etc., usque ad decursis omnibus concludit. Ergo:

⁵⁸⁸ + **47.9 Sicut audivimus. In civitate Domini virtutum,** quia ibi custodes angelos deputat. Repetit. In civitate Domini virtutum, in civitate Dei nostri. Id est, Catholica Ecclesia, ne sibi hoc nomen conventus hæreticorum usurpet. Ne autem putetur temporalis, addit: Deus fundavit eam in æternum. Non ad horam, ut prius tabernaculum Moysi

⁵⁸⁹ + **47.10 Suscepimus, Deus, misericordiam tuam.** CASS. Agens gratias de adventu Christi, monet de gradibus Ecclesiæ distribuendis, per quos Salvator possit agnosci. In medio templi. Jerusalem: gravius accusantur, qui contemnunt eum, qui in medio eorum conspectus est. Per hoc notatur incarnatio Christi, qui secundum quod homo, præsentatus est in templo.

11Secundum nomen tuum, Deus, sic et laus tua in fines terræ; justitia plena est dextera tua. ⁵⁹⁰

12Lætetur mons Sion, et exsultent filiaë Judæ, propter judicia tua, Domine. ⁵⁹¹

13Circumdate Sion, et complectimini eam; narrate in turribus ejus. ⁵⁹²

14Ponite corda vestra in virtute ejus, et distribuite domos ejus, ut enarretis in progenie altera. ⁵⁹³

15Quoniam hic est Deus, Deus noster in æternum, et in sæculum sæculi: ipse reget nos in sæcula.] ⁵⁹⁴

48In finem, filiis Core. Psalmus. ⁵⁹⁵

2[Audite hæc, omnes gentes; auribus percipite, omnes qui habitatis orbem: ⁵⁹⁶

3quique terrigenæ et filii hominum, simul in unum dives et pauper. ⁵⁹⁷

⁵⁹⁰ + **47.11 Dextera.** CASS. Hac parte justi locantur. AUG. Suscepimus, Deus. Quo ordine fundata, vel quod audivimus et vidimus. Templi tui. Ibid. Id est, populi non succipientis misericordiam, qui multis: ut nulla videantur esse grana, sed tamen nonnulla, quia secundum nomen. Secundum nomen. CASS. Quod ubique diffusum est, quia nullus est, et si nesciat cultum, qui huic nomini non se subiciat. Vel secundum nomen. Hoc est, sicut reverentia tui nominis, etc., usque ad tua propitiatio justificavit multos, qui omnes laudant.

⁵⁹¹ + **47.12 Lætetur.** AUG. Etsi laborent justi inter spinas, etc., usque ad eorum est modo colligere, Dei est separare. Mons Sion et exsultent. CASS. Ecclesia, quæ est in speculatione populi. Filiaë Judæ propter judicia tua, Domine. Sanctæ feminaë. Per Judam, gens earum ostenditur, quæ est propter Christum, qui de Juda, et hæ exsultent, ut in utroque sexu Ecclesia sit. AUG. Causa lætitiæ judicia futura, ubi se sciunt ad beatitudinem venturas. Qui intus sunt, lætentur; vos qui extra, circumdate.

⁵⁹² + **47.13 Circumdate.** Honores exhibendo. Complectimini eam. Charitate. Narrate in turribus ejus. Ponite corda vestra. CASS. Prædicate aliis in concordia Apostolorum, etc., usque ad ne per lætitiâ remissi lentescant.

⁵⁹³ + **47.14 Virtute ejus.** AUG. Virtus civitatis charitas est, quam nihil vincit; unde Salomon: Dilectio fortis est ut mors. CASS. In virtute Ecclesiæ monet ponere corda. Distribuite domos ejus, ut enarretis in progenie altera. Id est, officia distincta, etc., usque ad quem primum Dominus elegit.

⁵⁹⁴ + **47.15 Quoniam hic est,** etc. Hoc est quod narrandum est, brevis sententia, sed quæ omnia concludit. In æternum, contra illos qui temporales homines Deos faciebant.

⁵⁹⁵ + **48.1 In finem, psalmus,** etc. CASS. Agit Propheta de amatoribus mundi, et Christo redemptore, non illorum, sed contemptorum mundi, ut dejectus in mundo non appetitur elatos. AUG. Qui colunt Deum, etc., usque ad attentos facit ad nova et ad ingentia.

⁵⁹⁶ + **48.2 Odite hæc, omnes gentes.** CASS. Nullum excipio, etc., usque ad quando scilicet separabuntur zizania a tritico, oves ab hædis.

⁵⁹⁷ + **48.3 Quique terrigenæ.** AUG. Nulli sermonem subtrahō, audiat hæres terræ, propter judicium: justus, propter regnum.

- 4Os meum loquetur sapientiam, et meditatio cordis mei prudentiam. ⁵⁹⁸
- 5Inclinabo in parabolam aurem meam; aperiam in psalterio propositionem meam. ⁵⁹⁹
- 6Cur timebo in die mala? iniquitas calcanei mei circumdabit me. ⁶⁰⁰
- 7Qui confidunt in virtute sua, et in multitudine divitiarum suarum, gloriantur. ⁶⁰¹
- 8Frater non redimit, redimet homo: non dabit Deo placationem suam, ⁶⁰²
- 9et pretium redemptionis animæ suæ. Et laborabit in æternum; ⁶⁰³
- 10et vivet adhuc in finem.
- 11Non videbit interitum, cum viderit sapientes morientes: simul insipiens et stultus peribunt. Et relinquent alienis divitias suas, ⁶⁰⁴
- 12et sepulchra eorum domus illorum in æternum; tabernacula eorum in progenie et progenie: vocaverunt nomina sua in terris suis. ⁶⁰⁵
- 13Et homo, cum in honore esset, non intellexit. Comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis. ⁶⁰⁶

⁵⁹⁸ + **48.4 Os meum loquetur.** CASS. Commendat dicenda. Sapientia ad divinas res, Prudentia ad mores instruendos; in his duobus omnis sermo divinus indicatur.

⁵⁹⁹ + **48.5 Inclinabo.** HIER. Humiliabo me veritati intus loquenti, quæ docet loqui in parabolis, ne omnibus pateat.

⁶⁰⁰ + **48.6 Cur timebo.** CASS. Incipit narrare quæ promisit, dicens quod Christus non redimet impios; hic propheta, in sua persona generalem agens causam, quærit causam damnationis et timoris malorum, quæ est iniquitas. AUG. Cur timebo? quasi non est quod timeam, cum iniquitatem vitare sit in mea potestate; pro qua tantum timebitur in die novissima, quæ erit mala damnatis, non justis. Calcanei. Ibid. Alludit verbis, etc., usque ad id est, opprimet et timere faciet.

⁶⁰¹ + **48.7 Qui confidunt.** Hi, scilicet, qui confidunt, etc., usque ad in quibus adeo stulti sunt.

⁶⁰² + **48.8 Frater non redimit.** Si frater, id est Christus, non redimit, etc., usque ad quia talis non dat Deo placationem.

⁶⁰³ + **48.9 Et vivet adhuc.** Ibid. Post finem vitæ, vivet secundum animam, quia non peribit anima cum corpore, sed dolori salvabitur, usquequo accepto corpore utrinque crucietur.

⁶⁰⁴ + **48.11 Non videbit.** Ibid. Id est non intelligit, etc., usque ad cum sapiens transit vitam. Vel, insipiens. Ibid. Qui non attendit. Stultus. Qui, si attendit, non cavet. Divitias CASS. Propter quas fecerunt mala. Suas: quæ non secundum Deum.

⁶⁰⁵ + **48.12 Vocaverunt nomina sua.** AUG. Hæredes, qui ad sepulchra mortuorum inebriant se in memoriam eorum, sed nec gutta pervenit ad linguam in inferno ardentis.

⁶⁰⁶ + **48.13 Et homo cum.** Et tam in hoc, quam in cæteris, homo non intelligit; vel, inde non est accusandus Deus, non intellexit suam dignitatem, non intelligenter egit, sed comparatus, amissa ratione, jumentis, non in alia re, sed in sapientia.

14Hæc via illorum scandalum ipsis; et postea in ore suo complacebunt. ⁶⁰⁷

15Sicut oves in inferno positi sunt: mors depascet eos. Et dominabuntur eorum justis in matutino; et auxilium eorum veterascet in inferno a gloria eorum. ⁶⁰⁸

16Verumtamen Deus redimet animam meam de manu inferi, cum acceperit me.

17Ne timueris cum dives factus fuerit homo, et cum multiplicata fuerit gloria domus ejus: ⁶⁰⁹

18quoniam, cum interierit, non sumet omnia, neque descendet cum eo gloria ejus.

19Quia anima ejus in vita ipsius benedicetur; confitebitur tibi cum benefeceris ei. ⁶¹⁰

20Introibit usque in progenies patrum suorum; et usque in æternum non videbit lumen. ⁶¹¹

21Homo, cum in honore esset, non intellexit. Comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis.]

⁶⁰⁷ + **48.14 Hæc via.** CASS. Hic jam omnia dicta colligit, in unum. Via, id est, vita, quia ducit ad mortem. Scandalum. Stimulus et dolor, etc., usque ad: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me. In ore suo complacebunt. AUG. Cum tales sint, etc., usque ad peiores sunt apertis malis.

⁶⁰⁸ + **48.15 Sicut oves.** CASS. Diapsalmus. Quæ impiis angustia reddenda. Se jactant, sed mihi jam constat quod in inferno positi sunt. Oves, amissa lana, manent, sic in istis, sine consumptione substantiæ, pœna invenit quod cruciet. Mors. AUG. Ut Christus vita, ita diabolus mors; qui pastor est eis, ut ovibus, quas trahit ad pascua mortis. Depascet. CASS. A similitudine jumentorum, etc., usque ad de pœna ad pœnam ducet. In matutino. AUG. Quia modo nox, dum non apparent merita justorum, et quasi felicitas nominatur impiorum. Veterascet in inferno a gloria eorum, etc. AUG. Quantam visus est habere gloriam, etc., usque ad: A gloria sua expulsi sunt.

⁶⁰⁹ + **48.17 Ne timueris.** CASS. Diapsalmus. Admonitio, ne timeantur potentes, qui omnia cum luce relinquunt. Cur enim hæc peccatoribus permessa sint, communis querela est. Dives factus. Hæc enim et abjecti habent. Gloria. In honoribus sæculi. Domus. Quia non solum ipse, sed omnes qui ad eum pertinent.

⁶¹⁰ + **48.19 Benedicetur.** Ibid. Non de bono actu, sed de deliciis benedicetur, favore luxuriantium, qui inter epulas pastoribus bene optant. Confitebitur tibi cum benefeceris ei. AUG. Despecta confessione, quam prosperitas facit; sed illa est magni meriti, quam non tollit vis doloris.

⁶¹¹ + **48.20 In progenies patrum.** Ibid. Qui patres sequuntur pessimos, eorum societate damnandi sunt. Et homo. CASS. Iterat deformitatem hominis ut malus a malo quiescat.

49Psalmus Asaph. [Deus deorum Dominus locutus est, et vocavit terram a solis ortu usque ad occasum. ⁶¹²

2Ex Sion species decoris ejus: ⁶¹³

3Deus manifeste veniet; Deus noster, et non silebit. Ignis in conspectu ejus exardescet; et in circuitu ejus tempestas valida. ⁶¹⁴

4Advocabit cælum desursum, et terram, discernere populum suum.

5Congregate illi sanctos ejus, qui ordinant testamentum ejus super sacrificia. ⁶¹⁵

6Et annuntiabunt cæli justitiam ejus, quoniam Deus judex est. ⁶¹⁶

7Audi, populus meus, et loquar; Israël, et testificabor tibi: Deus, Deus tuus ego sum. ⁶¹⁷

⁶¹² + **49.1 Psalmus Asaph.** HIER. Asaph, Latine congregatio; Græce, synagoga, quæ fidelis hic loquitur, quæ Christum exspectat, per quam magis confutantur increduli Judæi. CASS. Asaph, vocem Dei inducturus de mutatione sacrificiorum, prius agit de utroque adventu per primum invitans, per secundum terrens. Deus Deorum. CASS. Ne quis mediocriter de incarnatione æstimet, etc., usque ad nuncupative, ut falsi dii, Jupiter, Venus. Locutus est, et vocavit terram. AUG. Per se, per præcones. A solis ortu usque ad occasum. CASS. Quasi dicat, etc., usque ad: exhibit de Sion lex, et Verbum Domini de Jerusalem.

⁶¹³ + **49.2 Ex Sion, species decoris ejus,** etc. AUG. Cœpit decus Evangelii, etc., usque ad ut testes essent in Jerusalem et in tota terra.

⁶¹⁴ + **49.3 Ignis in conspectu ejus exardescet et in circuitu ejus.** Ibid. Ante eum præibit; poena ergo terreat, quos præmia non invitant, etc., usque ad malos comitabitur ad inferos. Tempesta valida. Advocabit cælum desursum, et terram. CASS. Non ventus, etc., usque ad prius omnes communiter vocavit, tunc vocabit ut discernat. Discernere populum suum. AUG. Primo commistos vocavit a solis ortu usque ad occasum, tunc autem ut discernat.

⁶¹⁵ + **49.5 Congregate illi sanctos ejus.** Ibid. Videns Propheta futura, etc., usque ad de malis dicitur, de quo non implevit manum suam. Qui ordinant testamentum ejus super sacrificia. Ibid.. Novum Testamentum super Vetus, etc., usque ad qui pluris habent opera charitatis quam sacrificia pecudum.

⁶¹⁶ + **49.6 Et annuntiabunt cæli justitiam ejus,** etc. Ibid. Jam cæli nuntiaverunt nobis hanc justitiam Dei, etc., usque ad et si nunc permista, quia Deus est judex justus.

⁶¹⁷ + **49.7 Audi, populus meus, etc.** CASS. Vox Christi, ut, relictis sacrificiis pecudum, fiat sacrificium laudis. AUG. Vel, repetit sub alio verbo, Audi sicut Israël, id est, sicut videns Deum, et Testificabor, hæc, scilicet, Deus tuus ego sum. Deus tuus. AUG. Prius dicit simpliciter: Sum Deus. Et postea dicit: Sum Deus tuus. Quasi diceret: Etsi non sum Deus tuus, tamen sum Deus. Bono enim meo sum Deus, malo autem tuo non sum Deus tuus. Sum. CASS. Esse est proprium Deitatis. Audi, Israël. Ibid. Quasi diceret: Si es Israël, id est, si me vides, audire non negligis. Deus ille generalis, Deus tuus proprie.

8Non in sacrificiis tuis arguam te; holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper. ⁶¹⁸

9Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos: ⁶¹⁹

10quoniam meæ sunt omnes feræ silvarum, jumenta in montibus, et boves.

11Cognovi omnia volatilia cæli, et pulchritudo agri mecum est. ⁶²⁰

12Si esuriero, non dicam tibi: meus est enim orbis terræ et plenitudo ejus. ⁶²¹

13Numquid manducabo carnes taurorum? aut sanguinem hircorum potabo? ⁶²²

14Immola Deo sacrificium laudis, et redde Altissimo vota tua.

15Et invoca me in die tribulationis: eruam te, et honorificabis me. ⁶²³

16Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas? et assumis testamentum meum per os tuum? ⁶²⁴

17Tu vero odisti disciplinam, et projecisti sermones meos retrorsum. ⁶²⁵

⁶¹⁸ + **49.8 Holocausta autem.** AUG. Si anima inflammatur, et membra in usum suum rapit, ne serviant cupiditati: unde præcipitur in Levitico, ut adipem cum renunculis offerant, quibus interna charitas signatur.

⁶¹⁹ + **49.9 Non accipiam,** etc. CASS. Etsi sic feceris: Non accipiam de domo tua vitulos, quasi significatos acciperem, non illos de domo. Quoniam meæ: ac si diceret, quia non sunt tua, sed mea. Quoniam meæ sunt, etc. AUG. Mea sunt quæ non possides, indomita, scilicet: Feræ silvarum, jumenta, boves, etc. CASS. His similitudinibus figurat Ecclesiam, etc., usque ad: Carnes taurorum non vult in sacrificiis, sed in pauperibus.

⁶²⁰ + **49.11 Cognovi omnia volatilia.** AUG. Cum illo sunt omnia, cognitione quadam ineffabilis sapientiæ.

⁶²¹ + **49.12 Si esuriero, non.** Ibid. Si hæc datis forsitan esurire putatis, quod est insania?

⁶²² + **49.13 Nunquid manducabo carnes taurorum?** Olim hæc sacrificabantur, non ideo quod Deus inde delectaretur, sed ne dæmonibus offerentur, et tantum Deo sacrificabantur, in quibus erat aliqua significatio. Immola Deo. CASS. Non dicit mihi, sed de se, quasi de alio ut et post: Peccatori autem dixit, Deus, non ego.

⁶²³ + **49.15 Tribulationis.** AUG. Nostra tribulatio proprie est timore salutis, non carnalium.

⁶²⁴ + **49.16 Peccatori autem.** Ibid. A quibus sacrificium velit, ubi peccatori suæ nequitia imputantur CASS. Hæc populo suo dixit, etc., usque ad Non enim lectio negatur corrigendis.

⁶²⁵ + **49.17 Tu vero odisti.** Ibid. Tu vero ore dicis, sed facto negas disciplinam: si corrigo, murmuras. Furem, currebas. Ibid. In his omnia tonat vitia; a parte totum, vel furem sani intellectus Scripturæ. Adulteris. Qui ponunt falsum, auferendo verum.

18Si videbas furem, currebas cum eo; et cum adulteris portionem tuam ponebas.

19Os tuum abundavit malitia, et lingua tua concinnabat dolos. ⁶²⁶

20Sedens adversus fratrem tuum loquebaris, et adversus filium matris tuæ ponebas scandalum. ⁶²⁷

21Hæc fecisti, et tacui. Existimasti inique quod ero tui similis: arguam te, et statuam contra faciem tuam.

22Intelligite hæc, qui obliviscimini Deum, nequando rapiat, et non sit qui eripiat. ⁶²⁸

23Sacrificium laudis honorificabit me, et illic iter quo ostendam illi salutare Dei.] ⁶²⁹

50In finem. Psalmus David, ⁶³⁰

2cum venit ad eum Nathan propheta, quando intravit ad Bethsabee.

3[Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam; et secundum multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam. ⁶³¹

⁶²⁶ + **49.19 Os tuum abundavit,** etc. Ibid. Accusat conscientiam, et linguam, etc., usque ad non casu alii derogat, sed studio.

⁶²⁷ + **49.20 Sedens.** Ibid. Quod transiens vel stans facit, non cum voluntate facit. Fratrem. Ibid. Omnem hominem. Et adversus filium matris, Ecclesiæ, cui charitate jungimur. Ponebas scandalum, hæreses vel alia quibus innocens capiatur. Loquebaris adversus. AUG. Dum detrahit qui doctus videtur, etc., usque ad validioris doctrinæ cibo. Tui similis. CASS. Consentiendo malis. Statuam contra tuam. AUG. Quod post dorsum posuisti, ante faciem ponam.

⁶²⁸ + **49.22 Rapiat.** CASS. Deus ad pœnam, et non sit qui eripiat. Quando diabolus rapit, Deus eripit; sed cum Deus rapit, nemo valet liberare.

⁶²⁹ + **49.23 Sacrificium laudis.** CASS. Non quod scelerati cantant, sacrificium laudis, non animalium. Et hæc est via ad Deum, scala Jacob, qua angeli, id est, fideles, ascendunt ad laudem divinitatis, et descendunt ad laudem humanitatis. Illic iter quo, etc. Ibid. In sacrificio laudis. Salutare Dei. AUG. Christus, qui cum gratia venit, quem novit, qui aliquid alii quam gratiæ Dei attribuit.

⁶³⁰ + **50.1 In finem psalmus.** CASS. Arguente Nathan, rex non erubuit peccata publice confiteri, etc., usque ad quæ a Deo valet pœnitentibus. David. AUG. Proponitur in exemplum, non cadendi, sed, etsi cecideris, resurgendi ne desperes. CASS. Prima est deprecatio, etc., usque ad plena præstatur peccatorum remissio.

⁶³¹ + **50.3 Miserere mei, Deus.** Ibid. Hic pœnitentialis psalmus, etc., usque ad quia prævidit per hunc psalmum plures perituros. Secundum magnam misericordiam tuam. De gravi peccato desperandum esset, nisi magna misericordia esset. Magna non potest diffiniri quanta sit. Magnam misericordiam. Ibid. Magna misericordia Deum de cœlo deposuit, etc., usque ad cum secundum se rogatur Deus ignoscere? Miserationum, etc. CASS. Per misericordiam et miserationem petit. Et est misericordia in natura, miseratio in effectu.

- 4Amplius lava me ab iniquitate mea, et a peccato meo munda me. ⁶³²
- 5Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, et peccatum meum contra me est semper. ⁶³³
- 6Tibi soli peccavi, et malum coram te feci; ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris. ⁶³⁴
- 7Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea. ⁶³⁵
- 8Ecce enim veritatem dilexisti; incerta et occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. ⁶³⁶
- 9Asperges me hyssopo, et mundabor; lavabis me, et super nivem dealabor. ⁶³⁷
- 10Auditui meo dabis gaudium et lætitiā, et exsultabunt ossa humiliata. ⁶³⁸

⁶³² + **50.4 Amplius lava me.** CASS. Quem modum delendi velit, subdit: Munda me, etc. HIER. Sic lava ut munda, lavantur enim quædam, quæ tamen non sunt pura.

⁶³³ + **50.5 Quoniam iniquitatem.** AUG., CASS. Cujus misericordiam petit ut ignoscat, quia scit justum ut peccata puniat, subdit: Tu ne punias, quia ego punio. Quoniam iniquitatem meam, etc. Contra me. AUG. Post tergum peccatum habuit, cum rex sententiam in divitem, qui rapuit ovem pauperis dedit, oblitus sui.

⁶³⁴ + **50.6 Tibi soli peccavi.** HIER. Solus enim ille juste punit, qui non habet in se, quod reprehendatur, hic est inter homines solus Christus. Tibi soli. CASS. Quia rex omnibus superior, tantum a Deo puniendus est. Coram te. Quia ubique esse scit, unde se arguit, quia eo præsentem peccare non erubuit. Ut justificeris, etc. Cujus verba non transeunt, sed implentur. Vincas cum judicaris. Deus tantæ justitiæ est, etc., usque ad ut vincat inter se et eum, si judicentur. Tibi soli. AUG. Christo nullum habenti peccatum, etc., usque ad eo quod tam graviter Deum offenderat. Et vincas. AUG. Vel adeo justus es, ut vincas diabolus, et mortem, et Judæos, cum judicaris: et in judicio, quo judicatus es.

⁶³⁵ + **50.7 In iniquitatibus.** CASS. Minuitur invidia peccati, etc., usque ad de uno arguitur et omnia confitetur.

⁶³⁶ + **50.8 Ecce enim,** etc. AUG. Sic misericordiam dat, ut servet veritatem, ut nec peccata sint impunita ejus cui ignoscit. Ignoscit enim seipsum punienti. Misericordia ergo etiam est quod homo liberatur; veritas quod peccatum punitur. Veritatem, etc. CASS. Quia in confitendo, veritatem dixit, quam Deus super sacrificia quærit, supplicat sibi subveniri. Incerta et occulta. AUG. Sunt et occulta quod talibus, etc., usque ad unde magis a peccato erat sibi cavendum. Occulta. CASS. Ex auctoritate manifestantis, confidentia ablutionis et dealbationis.

⁶³⁷ + **50.9 Asperges me.** CASS. Secunda est confidentia misericordiæ Dei, quæ multum est utilis: ne subrepat desperatio, quæ omnibus peccatis gravior est. Hyssopo. Ibid. Immolato sanguine intincta, super corpus leprosi aspergebatur, significans sanguine Christi maculas peccatorum abluendas. AUG. Hyssopus herba humilis, etc., usque ad in quibus est inflatio, sic humilitas superbiam. Super nivem. Ibid. Incomparabiliter: unde et in monte vestis Christi fulsit sicut nix.

⁶³⁸ + **50.10 Auditui meo.** AUG. Nota humilem. Audiam te, etc., usque ad et quia jam humilis jam exsultant ossa humiliata.

11Averte faciem tuam a peccatis meis, et omnes iniquitates meas dele. ⁶³⁹

12Cor mundum crea in me, Deus, et spiritum rectum innova in visceribus meis. ⁶⁴⁰

13Ne projicias me a facie tua, et spiritum sanctum tuum ne auferas a me. ⁶⁴¹

14Redde mihi lætitiā salutaris tui, et spiritu principali confirma me. ⁶⁴²

15Docebo iniquos vias tuas, et impii ad te convertentur. ⁶⁴³

16Libera me de sanguinibus, Deus, Deus salutis meæ, et exsultabit lingua mea justitiā tuam. ⁶⁴⁴

17Domine, labia mea aperies, et os meum annuntiabit laudem tuam. ⁶⁴⁵

18Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem utique; holocaustis non delectaberis.

19Sacrificium Deo spiritus contribulatus; cor contritum et humiliatum, Deus, non despicias. ⁶⁴⁶

⁶³⁹ + **50.11 Averte.** CASS. Ex confidentia securus, petit deletionem omnium peccatorum et plenam restitutionem.

⁶⁴⁰ + **50.12 In visceribus meis.** Ibid. Unde adulterium exiit. In utrisque partibus, anima et corpore remedium curationis petit, quia in eis peccavit. Sic desiderat expiari, ut videatur nil tale ultra velle committere.

⁶⁴¹ + **50.13 Ne projicias me a facie tua.** CASS. A peccatis faciem averte, sed non me a facie tua, unde lumen et sanitas veniat.

⁶⁴² + **50.14 Spiritu principali.** AUG. Notant hic quidam Trinitatem in Deo, qui est spiritus, cum non corpus; per spiritum rectum, Filium; Spiritum sanctum, suo nomine, per spiritum principalem, Patrem. CASS. Spiritum prophetiæ qui sibi omnibus pretiosior est, robur solum petit non auferri, tacens de cæteris.

⁶⁴³ + **50.15 Docebo.** Ibid. Quid restitutus persolvat; prius plorans, jam fit doctor.

⁶⁴⁴ + **50.16 De sanguinibus.** Ibid. Quia multa sunt carnalia peccata, etc., usque ad quæ de corruptione carnis et sanguinis veniunt. Justitiā tuam. Ibid. Justitiā laudat, cum pietati deberet gratias agere; sed et justitiæ fuit contentem suscipere; et hæ duæ res semper in iudicio Domini adjunctæ sunt.

⁶⁴⁵ + **50.17 Laudem tuam.** AUG. Quod me creasti; quod peccantem non reliquisti; quod confiteri monuisti; quod mundasti.

⁶⁴⁶ + **50.19 Sacrificium Deo.** CASS. Quod illo tempore pro expiatione ponebatur. Contribulatus Ibid. Lætus et lascivus spiritus obligat peccato. Sequitur hujus sacrificii promissio: Cor contritum.

20 Benigne fac, Domine, in bona voluntate tua Sion, ut ædificentur muri
Jerusalem. ⁶⁴⁷

21 Tunc acceptabis sacrificium justitiæ, oblationes et holocausta; tunc
imponent super altare tuum vitulos.] ⁶⁴⁸

51 In finem. Intellectus David, ⁶⁴⁹

2 cum venit Dœg Idumæus, et nuntiavit Sauli: Venit David in domum
Achimelech. ⁶⁵⁰

3 [Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? ⁶⁵¹

4 Tota die injustitiam cogitavit lingua tua; sicut novacula acuta fecisti
dolum. ⁶⁵²

5 Dilexisti malitiam super benignitatem; iniquitatem magis quam loqui
æquitatem. ⁶⁵³

6 Dilexisti omnia verba præcipationis; lingua dolosa. ⁶⁵⁴

⁶⁴⁷ + **50.20 Benigne fac.** Ibid. Jam gaudens, de ædificatione Jerusalem prophetat, ubi sacrificium justitiæ. Muri. Aug. Munimenta immortalitatis nostræ construantur in fide, spe, et charitate.

⁶⁴⁸ + **50.21 Tunc acceptabis sacrificium.** Ibid. Modo sacrificium pro iniquitate, etc., usque ad tunc justitia erit sacrificium, oblationes minores sancti, holocausta, perfecti. Tunc imponent. CASS. Sacerdotes, vitulos innocentes, etc., usque ad fideles pro tuo nomine patientes, tibi erunt grati. Altare. AUG. Cœlestem Jerusalem.

⁶⁴⁹ + **51.1 In finem pro,** etc. HIER., AUG. Dœg prodidit David, etc., usque ad Non est hic oratio pro malis, sed prophetia quid sit eis futurum.

⁶⁵⁰ + **51.2 Dœg.** CASS. Adversarius David significat Antichristum, qui totum orbem movebit; qui veniet per signa, et miracula ante adventum judicii, et auxilium a Saule, id est, a diabolo petens, nuntiabit venisse David, id est, Christum in domum Achimelech, id est, ad Ecclesiam, quæ est regnum Patris. Abimelech. HIER. Dicit, in Hebræo Achimelech, etc., usque ad ergo Abimelech patris mei regnum, et significat Judæos.

⁶⁵¹ + **51.3 Quid gloriaris in malitia,** etc. CASS. Prima est invectio in Dœg, ut fideles corroboret, contra Antichristum et ejus complices.

⁶⁵² + **51.4 Cogitavit.** Ibid. Levis mens, præceps dictio, non ante cogitat quam loquatur, unde: In ore stultorum est cor eorum. Sicut novacula, etc. Ibid. Quæ dum promittit innovationem, incidit ita ille dolosus, Antichristus scilicet, beatitudinem, et occidit.

⁶⁵³ + **51.5 Dilexisti malitiam,** etc. CASS. Non deserit malum, qui diligit super benignitatem; et si benignitas tangit animum, refugit.

⁶⁵⁴ + **51.6 Lingua dolosa.** Ibid. Id est, dolosa verba fallaciæ ministra, aliud in corde gestantium, aliud in ore promentium.

7Propterea Deus destruet te in finem; evellet te, et emigrabit te de tabernaculo tuo, et radicem tuam de terra viventium. ⁶⁵⁵

8Videbunt justi, et timebunt; et super eum ridebunt, et dicent: ⁶⁵⁶

9Ecce homo qui non posuit Deum adiutorem suum; sed speravit in multitudine divitiarum suarum, et prævaluit in vanitate sua.

10Ego autem, sicut oliva fructifera in domo Dei; speravi in misericordia Dei, in æternum et in sæculum sæculi. ⁶⁵⁷

11Confitebor tibi in sæculum, quia fecisti; et exspectabo nomen tuum, quoniam bonum est in conspectu sanctorum tuorum.] ⁶⁵⁸

52In finem, pro Maëleth intelligentiæ David. [Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus. ⁶⁵⁹

2Corrupti sunt, et abominabiles facti sunt in iniquitatibus; non est qui faciat bonum.

3Deus de cælo prospexit super filios hominum, ut videat si est intelligens, aut requirens Deum. ⁶⁶⁰

4Omnes declinaverunt; simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est usque ad unum. ⁶⁶¹

⁶⁵⁵ + **51.7 Propterea Deus.** CASS. De celeri fine iniqui. Et radicem tuam de terra viventium. AUG. Radix nostra charitas est, etc., usque ad hic enim pulvis, quem projicit ventus a facie terræ. Ibid. Radix mali cupiditas, quæ non fructum parit in terra viventium. Vel, loquitur de Antichristo, cujus radix ministri, qui cum eo nihil habebunt cum sanctis.

⁶⁵⁶ + **51.8 Videbunt justi.** Ibid. Pro dejectione ejus irrisio. Ibid. Videbunt justi. Quid malis sit, etc., usque ad quia plus omnibus aliis malis fideles decipiet.

⁶⁵⁷ + **51.10 Ego autem,** etc. Ibid. Quomodo contra eum bonus se habeat. CASS. Hucusque vituperatio illius, hic laus contrariæ partis: ecce perfecta demonstratio. Oliva fructifera. AUG. Populus Dei oliva, unde fracti sunt superbi rami, id est, Judæi, et insertus est oleaster de gentibus. CASS. Oliva fructifera, de cujus germine Dominus Christus effloruit, qui spirituali oleo perunctus est præ consortibus suis. In æternum et in sæculum sæculi. AUG. Quod dixit in æternum, repetit in sæculum sæculi: ut repetendo confirmet, quam fundatus est in amore regni cælorum.

⁶⁵⁸ + **51.11 Fecisti, et exspectabo nomen.** Ibid. Prædicta scilicet, quod sim oliva, quod speravi in misericordia in æternum.

⁶⁵⁹ + **52.1 In finem pro,** etc. CASS. Intellectus David prophetæ, etc., usque ad hic de adventu judicii. AUG. Vel pro mahalath, etc., usque ad consolatio in fine psalmi. Dixit insipiens. Ibid. Increpatio malorum. Ibid. Insipiens, omnis qui male vivit, etc., usque ad ille dicit, non est Deus.

⁶⁶⁰ + **52.3 Deus de.** CASS. Vel de cælo, id est, per sanctas animas admonuit, ut videat, etc. Si est, etc. Ibid. Aut si non intelligit, si saltem est requirens intelligere Deum.

⁶⁶¹ + **52.4 Omnes declinaverunt.** Ibid. Congruus ordo. Prius declinant; tunc inutiles; inde non est qui faciat bonum.

5Nonne scient omnes qui operantur iniquitatem, qui devorant plebem
meam ut cibum panis? ⁶⁶²

6Deum non invocaverunt; illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.
Quoniam Deus dissipavit ossa eorum qui hominibus placent: confusi sunt,
quoniam Deus sprexit eos. ⁶⁶³

7Quis dabit ex Sion salutare Israël? cum converterit Deus captivitatem
plebis suæ, exsultabit Jacob, et lætabitur Israël.] ⁶⁶⁴

53In finem, in carminibus. Intellectus David,

2cum venissent Ziphæi, et dixissent ad Saul: Nonne David absconditus est
apud nos? ⁶⁶⁵

3[Deus, in nomine tuo salvum me fac, et in virtute tua judica me. ⁶⁶⁶

4Deus, exaudi orationem meam; auribus percipe verba oris mei. ⁶⁶⁷

5Quoniam alieni insurrexerunt adversum me, et fortes quæsierunt animam
meam, et non proposuerunt Deum ante conspectum suum. ⁶⁶⁸

6Ecce enim Deus adjuvat me, et Dominus susceptor est animæ meæ. ⁶⁶⁹

⁶⁶² + **52.5 Nonne scient.** Ibid. Comminatio malorum per finem. AUG. Minatur illis, etc., usque ad. Sed merito hoc eis, quia:

⁶⁶³ + **52.6 Deum non invocaverunt.** Ibid. Consolatur gementes, ne prosperantes imitentur, quia Deum non invocaverunt, unde cito perituri sunt, consolatio fidelium. Ossa eorum qui hominibus placent. CASS. Boni sibi displicent, dum carnem castigant: placent mali. Confusi sunt. Ibid. Id est, confundentur, separabuntur, ut generaliter legatur de omnibus malis, sed Israël salvabitur.

⁶⁶⁴ + **52.7 Quis dabit ex,** etc. AUG. Salus autem parturienti Ecclesiæ.

⁶⁶⁵ + **53.2 Ziphæi.** HIER., AUG. Florentes interpretantur, etc., usque ad monet in adversis Deum laudare.

⁶⁶⁶ + **53.3 Deus, in nomine.** AUG. Inter Ziphæos orat. AUG., HIER. Hic salva in nomine, post non timeo judicari in virtute. AUG. Deus in nomine, verba Ecclesiæ latentis inter Ziphæos, cujus bonum intus est, et merces occulta, alii aliis petunt liberari: ego in tuo nomine.

⁶⁶⁷ + **53.4 Deus, exaudi.** CASS. Item Deus, nomen potentiæ, repetit ne tardet auxilium. Percipe, AUG. Ziphæi ea etsi audiunt, non tamen intelligunt, qui non nisi temporalia noverunt.

⁶⁶⁸ + **53.5 Alieni.** AUG. Ziph viculus erat, qui pertinebat ad tribum Juda, unde Ziphæi.

⁶⁶⁹ + **53.6 Ecce enim.** CASS. Diapsalmus. Quid sibi et Ziphæis faciat Deus unde solvit laudes. Adjuvat. AUG. Quod ipsi nesciunt inter quos lateo; sed hoc quod me adjuvat viderent, si Deum ante oculos ponerent.

7Averte mala inimicis meis; et in veritate tua disperde illos. ⁶⁷⁰

8Voluntarie sacrificabo tibi, et confitebor nomini tuo, Domine, quoniam bonum est.

9Quoniam ex omni tribulatione eripuisti me, et super inimicos meos despexit oculus meus.]

54In finem, in carminibus. Intellectus David. ⁶⁷¹

2[Exaudi, Deus, orationem meam, et ne despexeris deprecationem meam:
⁶⁷²

3intende mihi, et exaudi me. Contristatus sum in exercitatione mea, et conturbatus sum ⁶⁷³

4a voce inimici, et a tribulatione peccatoris. Quoniam declinaverunt in me iniquitates, et in ira molesti erant mihi.

5Cor meum conturbatum est in me, et formido mortis cecidit super me. ⁶⁷⁴

6Timor et tremor venerunt super me, et contexerunt me tenebræ. ⁶⁷⁵

7Et dixi: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, et volabo, et requiescam?
⁶⁷⁶

⁶⁷⁰ + **53.7 Averte mala inimicis.** Ibid. Vel averte, pro convertendis præcatur: et hæc est hostia quam pro liberatione solvit. In veritate. AUG. Vel secundum aliam litteram: In virtute, perde quos in tua infirmitate tolerasti. Voluntarie sacrificabo. Ibid. Quia propter se, non propter aliud, quod ab eo velim. Qui propter aliud laudat, ex necessitate laudat; si illud haberet, non laudaret. Mihi autem, et quæ dedit propter dantem placent.

⁶⁷¹ + **54.1 In finem in carminibus.** AUG. Intellectus. Magna cura debet intelligere Ecclesia, etc., usque ad qui pro molestis civium fugit in solitudinem.

⁶⁷² + **54.2 Exaudi, Deus, orationem meam.** CASS. Oratio, præmissa contra mala, vel fluctus sæculi. Ne despexeris deprecationem. Ibid. Si enim Deus dat temporalia alicui petenti, ejus tamen oratio ei non est accepta, quia caret debito fine.

⁶⁷³ + **54.3 In exercitatione,** etc. AUG. Omnis malus vivit, vel ut corrigatur, vel ut per eum bonus exerceatur. Conturbatus sum a voce inimici. AUG. In ipsa pugna, dum et inimicos vult diligere, et abundante militia incipit odisse, et ita incipit in fluctibus mergi. HIER. Conturbatus. Vel, conturbatus sum a voce inimici, qui me Samaritanum et dæmonium habentem dicebant.

⁶⁷⁴ + **54.5 Cor meum conturbatum.** CASS. Lege carnis, animus turbatur in me, non exit a me

⁶⁷⁵ + **54.6 Timor et tremor.** Ibid. Proprietas mortis est, ut eam prius timeamus, unde contremiscamus. Contexerunt me tenebræ. HIER. Tenebræ sunt mali homines, qui persequuntur Ecclesiam, et qui contegunt ipsam: qui odit fratrem, in tenebris est.

⁶⁷⁶ + **54.7 Quis dabit mihi pennas sicut?** AUG. Sed in hac infirmitate quid ait? Quis dabit mihi pennas? Vult ad tempus separari a tot scandalis, ne peccata infirmus augeat manens inter

8Ecce elongavi fugiens, et mansi in solitudine. ⁶⁷⁷

9Exspectabam eum qui salvum me fecit a pusillanimitate spiritus, et tempestate. ⁶⁷⁸

10Præcipita, Domine; divide linguas eorum: quoniam vidi iniquitatem et contradictionem in civitate. ⁶⁷⁹

11Die ac nocte circumdabit eam super muros ejus iniquitas; et labor in medio ejus, ⁶⁸⁰

12et injustitia: et non defecit de plateis ejus usura et dolus. ⁶⁸¹

13Quoniam si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique. Et si is qui oderat me super me magna locutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo. ⁶⁸²

14Tu vero homo unanimes, dux meus, et notus meus: ⁶⁸³

ea. Sicut columbæ, etc. Ibid. Non sicut corvo, etc., usque ad sed manere necesse est propter vos, et sic est meritum ex desiderio. CASS. Columba. Vel columba emissa inveniens lutosa ad arcam reversa, sic Christus inveniens lutosa corda Judæorum avolavit ad gentes.

⁶⁷⁷ + **54.8 Ecce elongavi.** CAS. Illud tangit, quod Christus vitabat, persequentes, ut occasionem iræ demeret, et manebat in desertis orans: in quo docebat nos in secreto conscientia orare et quiescere, cum a malis premimur. Et mansi in solitudine, gentium; unde: Lætetur disertum, et floreat tanquam lilium. Et alibi: Lætare, sterilis, quæ non parit Isai. 35. Ibid. 34..

⁶⁷⁸ + **54.9 Exspectabam eum.** Diapsalmus. Jam in solitudine salvus sperat auxilium Dei, et imprecatur civibus. CASS. Exspectabam ut ex persona Christi legatur in solitudine, non ex me securus præsidium patris sustinui, qui salvum me fecit a pusillanimitate spiritus, ne caderem vel cederem malis in passione, a tempestate ne irascerer.

⁶⁷⁹ + **54.10 Præcipita.** CASS. Ne muniat cogitationes machinando. Divide. Ibid. Ne sit superba unitas, ne malitia habeat effectum. In civitate. Hæc est civitas de qua per prophetam Dominus: Ego Deus et non homo, et civitatem non ingredior. Est tamen alia, quam Deus inhabitat, de qua dicitur: Non potest abscondi civitas supra montem posita.

⁶⁸⁰ + **54.11 Et labor in medio ejus,** etc. AUG. Jam labor in medio, quia iniquitas: quies autem in humilitate.

⁶⁸¹ + **54.12 Usura,** etc. Ibid. Quia plus exigit in injuria. Vel qualibet re, quam accepit, non dimittit, ut sibi dimittatur.

⁶⁸² + **54.13 Quoniam si inimicus.** CASS. Exprobratio Judæ, dum ex persona Christi legitur; vel, hucusque de apertis inimicis egit Ecclesia, jam nunc de occultis. Abscondissem me forsitan ab eo, etc. Ibid. Magna patientia ita locum daret verbis, ut se absconderet ne videret adversarium.

⁶⁸³ + **54.14 Tu vero, homo.** AUG. Olim, quia aliquando bonum consilium dedisti. Unanimes. CASS. Quia inter Apostolos fuit dux, ad castella et vicus præmissus. Notus, quia præscivit traditorem, ut sic Christus specialiter contra Judam loquatur. HIER. Vel sic, generaliter contra quemlibet virum Judaicum, etc., usque ad legis instituta vel buccellam. Unanimes. AUG. Qui aliquando bene monuisti; Dux: feci te ducem super populum meum. Notus, de eadem gente. Notus meus. Qui simul. Ibid. Qui in eadem Ecclesia mecum fuisti.

15qui simul mecum dulces capiebas cibos; in domo Dei ambulavimus cum consensu. ⁶⁸⁴

16Veniat mors super illos, et descendant in infernum viventes: quoniam nequitiae in habitaculis eorum, in medio eorum. ⁶⁸⁵

17Ego autem ad Deum clamavi, et Dominus salvabit me.

18Vespere, et mane, et meridie, narrabo, et annuntiabo; et exaudiet vocem meam. ⁶⁸⁶

19Redimet in pace animam meam ab his qui appropinquant mihi: quoniam inter multos erant mecum. ⁶⁸⁷

20Exaudiet Deus, et humiliabit illos, qui est ante saecula. Non enim est illis commutatio, et non timuerunt Deum. ⁶⁸⁸

21Extendit manum suam in retribuendo; contaminaverunt testamentum ejus: ⁶⁸⁹

⁶⁸⁴ + **54.15 Cibos.** CAS. Corporales, qui solis iniquo poterant esse dulces. Solet vir iniquitatis comessionibus mitescere, unde huic gravior culpa.

⁶⁸⁵ + **54.16 Veniat.** Ibid. Sicut supra apertis, ita hic occultis imprecatur. Et ne putetur unus de quo agebat, communicat poenas Judaeis, id est, communiter Judaeis cum aliis imprecatur. AUG., HIER. Veniat mors. Tangit hic initium schismatis, etc., usque ad et loquitur in eadem voce Christus et Ecclesia. AUG. Veniat: Ut super illos, qui initium schismatis fuerunt et sese superbi separaverunt, venit nova mors; aperuit enim terra, et vivos absorpsit. Descendant in infernum viventes. Ibid. Ut duces terra absorpsit, etc., usque ad ita hi scienter peccantes descendunt. Viventes. Ibid. Scientes quia pereunt, et tamen pereuntes terrenae cupiditatis biatu absorbeantur. In habitaculis. Alienae sunt, non naturales, sed hospitio susceptae, quasi adventitiae, vel prius in habitaculis, id est, in occulto, post in medio, id est in aperto. Ego autem, etc. CASS. Affirmat, quid sibi et illis fiat, alternatim procedendo.

⁶⁸⁶ + **54.18 Vespere et mane.** HIER. Quia salvavit, ideo vespere, quo captus; mane, quo judicatus; meridie, quo crucifixus. Narrabo, praeterita opera. Nuntiabo, virtutes et opera quae faciet: et ideo exaudiet, etc. AUG. Vespere. De praeteritis narrabo, etc., usque ad contra illos qui non amant pacem, quia amavi pacem. CASS. Narrare, ad vesperam pertinet, quo dixit omnia quae Judas disponebat. Nuntiare de mane, quando dixit Pilato: In hoc natus sum, ut testimonium perhibeam veritati.

⁶⁸⁷ + **54.19 Appropinquant mihi.** Nomine, non numine; corpore, non mente; numero, non merito. Quoniam inter multos erant mecum. HIER., AUG. Quia in multis, mecum, id est, baptismo Evangelii, lectione, festis et hujusmodi, sed non in paucis, mecum. In omnibus sacramentis mecum, sed non in fide, spe et charitate, sine qua nihil sunt omnia. AUG. Vel, in multis, id est, in paleis, etc., usque ad ita et illi in multis mecum.

⁶⁸⁸ + **54.20 Exaudiet Deus,** etc. CASS. Ad meridiem, quando emisit Spiritum. Ecce quanta breviter mysteria: vel, salvabis mane, et vespere, et meridie: unde non ingratus narra, et annuntia, et ipse exaudiet, etc. Humiliabit illos qui est ante saecula. Ibid. De superbia, ut credant. Vel humiliabit ut tollat locum et gentem. Non enim est illis commutatio, et non timuerunt Deum, extendit manum suam in retribuendo, etc. AUG. Quia sensus perfidorum incommutabilis.

⁶⁸⁹ + **54.21 Contaminaverunt:** CASS. quia illi contaminaverunt et divisi sunt: armantur amplius justi, liberantur infirmi, qui curam habent in Deum.

22divisi sunt ab ira vultus ejus, et appropinquavit cor illius. Molliti sunt sermones ejus super oleum; et ipsi sunt jacula. ⁶⁹⁰

23Jacta super Dominum curam tuam, et ipse te enutriet; non dabit in æternum fluctuationem justo. ⁶⁹¹

24Tu vero, Deus, deduces eos in puteum interitus. Viri sanguinum et dolosi non dimidiabunt dies suos; ego autem sperabo in te, Domine.] ⁶⁹²

55In finem, pro populo qui a sanctis longe factus est. David in tituli inscriptionem, cum tenuerunt eum Allophyli in Geth. ⁶⁹³

2[Miserere mei, Deus, quoniam conculcavit me homo; tota die impugnans, tribulavit me. ⁶⁹⁴

3Conculcaverunt me inimici mei tota die, quoniam multi bellantes adversum me.

4Ab altitudine diei timebo: ego vero in te sperabo. ⁶⁹⁵

5In Deo laudabo sermones meos; in Deo speravi: non timebo quid faciat mihi caro.

⁶⁹⁰ + **54.22 Ira.** Ibid. Vindicta judicii, etc., usque ad suis appropriat. Cor. AUG. Voluntas secreta Dei, quæ in Scripturis continetur. Molliti sunt sermones. CASS. Vel ideo hoc illis, quia mollierunt sermones adulando, qui sunt jacula dum dicunt: Reus est mortis. AUG. Sed si tibi puero qui lacte minoris doctrinæ nutritis adhuc duri sunt, ne irascaris uberibus Ecclesiæ; sed jacta in Dominum, non alium qui portus est, vel saxum navi, non portus fluctuati in sæculo. Ipsi sermones, etc. CASS. Quia molliti non perdunt virtutem, sed eis armantur evangelistæ, et feriunt corda hominum ad amorem pacis, et a perplexis hæreticorum quæstionibus liberant infirmos.

⁶⁹¹ + **54.23 Curam tuam.** Ibid. Cura sæculi, etc., usque ad: ita viri tristitia nocet cordi. Fluctuationem. Et si hic, verba fluctuationis fuerunt: Contristatus sum in exercitatione, etc.

⁶⁹² + **54.24 Tu vero,** etc. AUG. Hi tunc non fluctuabunt, etc., usque ad Væ! qui peccant et non poenitent. Dies suos, ego autem, etc. Ibid. Voluntarios non a Deo constitutos.

⁶⁹³ + **55.1 In finem,** etc. AUG. Populus, qui a sanctis longe fit in tituli inscriptione: cui contradicit tam Judæus, quam omnis qui non vult habere regem Christum; et ipsi, qui tribulant Ecclesiam: contra quos hic psalmus confirmat Ecclesiam. In tituli inscriptione ipsi David cum tenerent eum. Tituli inscriptio, etc., usque ad persecutores qui Ecclesiam, sicut uvas, calcant. Allophyli. Idem quod populus qui a sanctis longe factus est. Geth, id est, in torculari. Legitur David, etc., usque ad sed, cum premitur, sterilis non est.

⁶⁹⁴ + **55.2 Miserere mei, Deus.** CASS. Orat Ecclesia, summatim tangens tribulationes, in quibus per spem Dei finit se non timere, id est, in fine primæ partis dicit se non timere. Impugnans tribulavit me, etc. AUG. Homo visibiliter: diabolus invisibiliter, unde periculosior est tribulatio.

⁶⁹⁵ + **55.4 Ab altitudine.** CASS. Altitudo diei, mundus, ubi superbiæ tumor: ut gravior sit tribulatio, dicit se a superbis conculcari. AUG. Ab altitudine. Alia littera, etc., usque ad non ait: Non timebo, sed, sperabo in te. Diei Dies, Christus est, cujus duodecim horæ, duodecim sunt Apostoli: unde ipse ait: Nonne duodecim horæ sunt diei? Hujus diei altitudinem inimici non possunt attingere, unde in passione Christi: Tenebræ factæ sunt.

6Tota die verba mea execrabantur; adversum me omnes cogitationes eorum
in malum. ⁶⁹⁶

7Inhabitabunt, et abscondent; ipsi calcaneum meum observabunt. Sicut
sustinuerunt animam meam, ⁶⁹⁷

8pro nihilo salvos facies illos; in ira populos confringes. ⁶⁹⁸

9Deus, vitam meam annuntiavi tibi; posuisti lacrimas meas in conspectu
tuo, sicut et in promissione tua: ⁶⁹⁹

10tunc convertentur inimici mei retrorsum. In quacumque die invocavero
te, ecce cognovi quoniam Deus meus es. ⁷⁰⁰

11In Deo laudabo verbum; in Domino laudabo sermonem. In Deo speravi:
non timebo quid faciat mihi homo. ⁷⁰¹

12In me sunt, Deus, vota tua, quæ reddam, laudationes tibi: ⁷⁰²

⁶⁹⁶ + **55.6 Tota die**, etc. CASS. Enumerat mala, quæ sustinendo fit et inimicorum conversio, unde et per spem Dei dicit se non timere, sicut prius fecerat.

⁶⁹⁷ + **55.7 Inhabitabunt**. AUG. Vel, aliqui ex his qui longe a sanctis, etc., usque ad si enim falsa dicunt de te, cœlum non auferunt, nec isti nocent.

⁶⁹⁸ + **55.8 Pro nihil**. Ibid. Quia nullus inde tibi labor, quasi nihil inde tibi sit, quia, etsi desperati, tamen verbo curas; vel pro nullis eorum meritis, sed gratis per pietatem. In ira populos confringes, dum per flagella Dei respiscunt, vel dum iram Dei prævident. In ira populos confringes. Quia terres tribulationibus, etc., usque ad et ira consumptionis, qua mali puniuntur ad peremptionem.

⁶⁹⁹ + **55.9 Deus, vitam meam annuntiavi tibi**. Triplex vita hominis: naturæ, qua vivimus et spiramus; gratiæ, qua in Christo vivimus; peccati, quæ in vitiis agitur. Duæ sunt a Deo, quia bonæ, vita scilicet naturæ, et vita gratiæ: tertia est ab homine, quia mala. Has omnes Deo annuntiare debemus. CASS. Deus, vitam. Confringes, et ego ad institutionem eorum vitam meam ante, quæ semper mala. Vitam Deo nuntiat, qui peccatum confitetur: non Deum docens, sed se damnans, ut solvatur. Posuisti lacrymas, etc. AUG. Piæ lacrymæ, quæ pro inimicis rogant: et ideo acceptæ Deo, sicut ipse promisit.

⁷⁰⁰ + **55.10 In quacumque die**, etc. CASS. Sive in pueritia, sive in media ætate, sive in fine vitæ. Mira clementia, quæ quodlibet tempus conversionis nostræ expectat, et quandocumque rogatur, indulget! Deus meus es, tu. AUG. Etsi omnium, meus proprie, qui mihi subvenis, quem colo et amo. Alii alieni sunt.

⁷⁰¹ + **55.11 In Deo laudabo verbum**. Ibid. Verbum, id est, doctrinam et sermonem; quidquid loquar, laudabo in Domino, id est, ei attribuum: et si quid urget speravi, et ideo non timebo. AUG., HIER. Vel, in Deo Patre Verbum, id est Filium, quia quidquid de Patre, et Filio dicitur secundum substantiam, et de Spiritu sancto. Hoc de potentia Verbi dicitur, qua est æternum et consubstantiale Patri, et postea de humanitate, subdit: In Domino, id est, in Christo, qui Verbum caro factum est. Laudabo sermonem, etc., id est, prædicationes, quibus regulam vivendi et salutem mundo dedit. Hæc duo prædicat iste, potentiam verbi, et humanitatem Christi. In Deo laudabo. Vel ita, ut Trinitas naturæ personaliter per tria verba, quæ ponit. In Deo Patre laudabo Verbum, id est, Filium; In Domino, id est, in Spiritu sancto laudabo sermonem, id est, Filium.

⁷⁰² + **55.12 In me sunt**. Intus, quæ a nobis nunquam recedunt; Vota laudationis quæ in æternitate reddentur. CASS. In me sunt. Ecclesia jam de malis sæculi libera in futura beatitudine, vel etiam hic, laudem Dei cantaturam se dicit.

13quoniam eripuisti animam meam de morte, et pedes meos de lapsu, ut placeam coram Deo in lumine viventium.] ⁷⁰³

56In finem, ne disperdas. David in tituli inscriptionem, cum fugeret a facie Saul in speluncam. ⁷⁰⁴

2[Miserere mei, Deus, miserere mei, quoniam in te confidit anima mea. Et in umbra alarum tuarum sperabo, donec transeat iniquitas. ⁷⁰⁵

3Clamabo ad Deum altissimum, Deum qui benefecit mihi.

4Misit de cælo, et liberavit me; dedit in opprobrium conculcantes me. Misit Deus misericordiam suam et veritatem suam, ⁷⁰⁶

5et eripuit animam meam de medio catulorum leonum. Dormivi conturbatus. Filii hominum dentes eorum arma et sagittæ, et lingua eorum gladius acutus. ⁷⁰⁷

6Exaltare super cælos, Deus, et in omnem terram gloria tua. ⁷⁰⁸

⁷⁰³ + **55.13 Quoniam eripuisti.** CASS. Vel de futuro potest accipi sic, etc., usque ad ubi etiam perfecte Deo placet, unde addit: Ut placeam, etc.

⁷⁰⁴ + **56.1 In finem.** AUG. Psalmus de resurrectione et passione breviter. Hoc agit psalmus ne, tu, Pilate, vel tu quicumque, corrumpas David, etc., negando regem, quia tectus carne fugit a cognitione Judæorum Ibid. Nullus titulus inscriptus est David, etc., usque ad ubi latuit Christus incognitus Judæis

⁷⁰⁵ + **56.2 Miserere mei.** CASS. Propheta in persona Domini, quia in eo Dominus, quasi inter mala, exclamat, et prædicit liberationem. CASS. Christus secundum quod homo orat, de passione ita humilis, ut unus de fidelibus clamare putetur. Et in umbra. Vox corporis adjungitur capiti: et loquens in persona membrorum et sua, quomodo possit liberari dicit, misit Verbum.

⁷⁰⁶ + **56.4 Misit Verbum de cælo.** AUG., HIER. De occulta essentia sua, etc., usque ad quem putabant se exstinxisse. Misit de cælo. HIER. Diapsalmus. Jam declarat quid misit et de quibus eripuit, et loquitur in persona membrorum. Liberavit. Ibid. Quia jam Misit Verbum, certum est, quasi jam sit qui liberavit, id est, liberabit: et dedit, id est, dabit in opprobrium conculcantes me. Misit Deus. AUG. Verbum, in quo misericorditer egit, in quo et promissiones implevit. Misericordiam, quia ex misericordia pro nobis mortuus est. Veritatem, quia, ut prædixit, surrexit, ad justificandos nos. Misericordiam suam, etc. HIER., AUG. Utraque enim in eo continentur. Si enim sola fuisset misericordia, licentia esset nobis peccandi; si sola veritas, non potuisset homo sustinere.

⁷⁰⁷ + **56.5 Dormivi.** AUG. Alta quiete facile excitandus: Conturbatus passione, dormivi. David non dormivit in spelunca, sed Christus in morte. CASS. Conturbatus, secundum carnem passionis memoria et angustia, unde; Tristis est anima mea, etc. Et coepit Jesus tædere et pavere. Filii hominum. Rectus ordo est: filii hominum laqueos paraverunt; sed interserit qualiter turbaverint. Lingua. Voces illæ Crucifige, crucifige, et hujusmodi, etiam fecerunt mortem, ut gladius acutus Matth. XXVI; Marc. 14..

⁷⁰⁸ + **56.6 Exaltare.** Ibid. Ex persona prophetæ visis injuriis, visoque quod in resurrectione inanes facti sunt Judæi, gaudens exclamat homo in cruce: Exaltare, Deus super, cælos, ut judicet in terra Judæos. Exaltare. Superiora Dominus, propheta quidem, sed in persona Domini, quia Dominus in propheta loquitur. Quando etiam ex sua persona loquitur propheta, Dominus per eum loquitur, qui ei dicat. AUG. Exaltare. Verba Christi. Sed, o Pater, etc., usque ad quia totus mundus ei subjectus est.

7Laqueum paraverunt pedibus meis, et incurvaverunt animam meam.
Foderunt ante faciem meam foveam, et inciderunt in eam. ⁷⁰⁹

8Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum; cantabo, et psalmum
dicam. ⁷¹⁰

9Exsurge, gloria mea; exsurge, psalterium et cithara: exurgam diluculo.
⁷¹¹

10Confitebor tibi in populis, Domine, et psalmum dicam tibi in gentibus:

11quoniam magnificata est usque ad cælos misericordia tua, et usque ad
nubes veritas tua. ⁷¹²

12Exaltare super cælos, Deus, et super omnem terram gloria tua.]

57In finem, ne disperdas. David in tituli inscriptionem. ⁷¹³

2[Si vere utique justitiam loquimini, recta iudicate, filii hominum. ⁷¹⁴

3Etenim in corde iniquitates operamini; in terra injustitias manus vestræ
concinnant. ⁷¹⁵

⁷⁰⁹ + **56.7 Laqueum paraverunt.** Interposita exaltatione, cœptam narrationem exsequitur. Pedibus CASS. Domini sunt increpationes malorum, et promissiones fidelium, quibus dolos paraverunt, ut de adultera. Incurvaverunt, dum eis compatiens sterilis reddebatur ab eis. Ante faciem meam foveam, etc. Dum in os ejus dixerunt: Reus est mortis.

⁷¹⁰ + **56.8 Paratum.** Ibid. Diapsalmus. Post resurrectionem laudes promittit. Vel, paratum ad agendas gratias quod ibi ostendit cantabo.

⁷¹¹ + **56.9 Exsurge, gloria mea.** Ibid. Et ideo, o caro, quæ es causa gloriæ meæ, Exsurge, potenter, quasi ad miraculum faciendum congratulatio, qui certus, unde idem affirmando, repetit. Exsurge dico, quia certus sum et de hora, quia exurgam diluculo. Exsurge, psalterium et cithara. AUG. Una caro Christi surrexit, etc., usque ad surrexit ergo psalterium et cithara, et confitetur Domino.

⁷¹² + **56.11 Ad cælos.** Ibid. Qui supra nubes, ubi sedes angelorum, etc., usque ad cælos misericordia ascendit.

⁷¹³ + **57.1 In finem ne disperdas David in tituli,** etc. CASS. Monet ne quis Christi regno contradicat. Prima est exprobratio Judæorum, ne similia faciamus.

⁷¹⁴ + **57.2 Si vere utique justitiam loquimini.** AUG. Omnibus facile est loqui justitiam, etc., usque ad quia rex vester sum, ut titulus ait: Recte. Judæi sic de Christo iudicaverunt, ut fide de eo locuti probentur.

⁷¹⁵ + **57.3 Manus vestræ.** Cor sequitur manus: quidquid vis, et non potes, Deus factum putat. Concinnant. Vel connectunt, scilicet, aliud alii adjunctes, etc., usque ad unde flagello de resticulis cecidit Dominus ementes et vendentes in templo.

4Alienati sunt peccatores a vulva; erraverunt ab utero: locuti sunt falsa. ⁷¹⁶

5Furor illis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ et obturantis aures suas, ⁷¹⁷

6quæ non exaudiet vocem incantantium, et venefici incantantis sapienter. ⁷¹⁸

7Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum; molas leonum confringet Dominus. ⁷¹⁹

8Ad nihilum devenient tamquam aqua decurrens; intendit arcum suum donec infirmentur. ⁷²⁰

9Sicut cera quæ fluit auferentur; supercecidit ignis, et non viderunt solem.

10Priusquam intelligerent spinæ vestræ rhamnum, sicut viventes sic in ira absorbet eos. ⁷²¹

11Lætabitur justus cum viderit vindictam; manus suas lavabit in sanguine peccatoris. ⁷²²

⁷¹⁶ + **57.4 Alienati sunt peccatores a vulva.** Vel, alienati sunt a vulva Ecclesiæ, etc., usque ad abortivi excutiuntur.

⁷¹⁷ + **57.5 Furor illis.** Ibid. Non laudatur ipsa res a Scriptura, undecunque datur similitudo, ut de iniquo iudice, qui rogantem viduam vix audivit. Surdæ et obturantis. CASS. Non solum non faciunt, sed nec audire volunt. AUG. Terra, præsentia, quibus delectatur homo; cauda, præterita.

⁷¹⁸ + **57.6 Venefici incantantis.** Ibid. Vel secundum aliam litteram: Medicamenti medicati a sapiente. Medicamentum medicatum, etc., usque ad hic est ergo sapiens a quo medicatur medicamentum.

⁷¹⁹ + **57.7 Deus conteret.** CASS. Quæ eis retributio. AUG. Aspides, Judæi, dum insidiosa tentabant; leones, dum mortem inclamaverunt; horum Molæ fractæ, quando surrexit Christus. Dentes. Dolosa verba. In ore. Verbis suis capiet eos. Molas leonum confringet Dominus. Ad nihilum devenient: Inclamationes mortis. Confringet, ne ad effectum veniant; quod exponit. Ad nihilum, dicens.

⁷²⁰ + **57.8 Tanquam aqua.** Ibid. Torrentibus etiam comparantur, quia sonantes ad saxa superbiæ improvisi sunt et præcipites, sed cito transeunt. Tot malis comparantur. Intendit arcum. Vindicta donec intus et extra infirmentur, et auferantur, a conspectu Dei, missi in gehennam, hic in præsentia, a terra sua.

⁷²¹ + **57.10 Priusquam spinæ.** Ibid. Id est, peccata intelligant. Rhamnum, id est, acutum damnationem, in extremo ignis vitiorum absorbet eos, id est, devorat. Rhamnum. Genus herbæ prius mollis, sed quæ post in spinas vertitur: sic et peccata modo delectant, sed post pungunt. Sicut viventes, sic, etc. Quia non vera, sed falsa est impiorum vita: videntur vivere, nec vivunt. Sic in ira absorbet eos, quia Deus tranquillus iudicat, vel quia non est ira comparatione futuræ.

⁷²² + **57.11 Lætabitur justus cum viderit vindictam** CASS. Correctio justorum de ultione iniquorum.

12Et dicet homo: Si utique est fructus justo, utique est Deus iudicans eos in terra.]⁷²³

58In finem, ne disperdas. David in tituli inscriptionem, quando misit Saul et custodivit domum ejus ut eum interficeret.⁷²⁴

2[Eripe me de inimicis meis, Deus meus, et ab insurgentibus in me libera me.]⁷²⁵

3Eripe me de operantibus iniquitatem, et de viris sanguinum salva me.

4Quia ecce ceperunt animam meam; irruerunt in me fortes.⁷²⁶

5Neque iniquitas mea, neque peccatum meum, Domine; sine iniquitate cucurri, et direxi.⁷²⁷

6Exsurge in occursum meum, et vide: et tu, Domine Deus virtutum, Deus Israël, intende ad visitandas omnes gentes: non miserearis omnibus qui operantur iniquitatem.⁷²⁸

7Convertentur ad vesperam, et famem patientur ut canes: et circuibunt civitatem.⁷²⁹

8Ecce loquentur in ore suo, et gladius in labiis eorum: quoniam quis audivit?⁷³⁰

⁷²³ + **57.12 Et dicet homo.** AUG. Sicut justo Dei iudicio fit, etc., usque ad et quia ignis absorbet malos, ergo est Deus iudicans eos in terra.

⁷²⁴ + **58.1 In finem ne.** CASS. Frustra tentat aliquis disperdere quod toties divina prohibet auctoritas. Ne disperdas. AUG. Cum Pilatus dixit: Quod scripsi, scripsi, etc., usque ad et famam habere in omnibus gentibus. CASS. Orat primo liberari ascendendo ab imis ad alta: orat etiam pro salute gentium. AUG. Loquitur hic integer Christus, scilicet caput et corpus.

⁷²⁵ + **58.2 Eripe.** Ibid. Dum qui sine macula est, hoc petit, quid necessario petamus, ostendit. De inimicis. CASS. Quatuor genera sunt adversariorum, etc., usque ad de his ergo ait: Eripe me, etc.

⁷²⁶ + **58.4 Fortes.** AUG. Etiam sunt, qui præsument de justitia sua, etc., usque ad sed sperantes in divitiis prævaluerunt in vanitate sua.

⁷²⁷ + **58.5 Iniquitas.** CASS. Malivolentia: peccatum, operis.

⁷²⁸ + **58.6 Exsurge.** AUG. Quia dormire videris, In occursum. Quasi curro ad te merendo: Et tu, occurre mihi, id est, redde pro merito. Vide. Ibid. Id est, fac videri quomodo ad te curro, etc., usque ad postquam vidisti me mori, credis me patri æqualem.

⁷²⁹ + **58.7 Convertentur.** CASS. Diapsalmus. Orata salus gentium affirmatur, et oraturo Judæorum salus. Ad vesperam, id est, serius post ascensionem et missum Spiritum, etc., usque ad jejuno bis in sabbato. Circuibunt. AUG. Munient Ecclesias contra hæreticas impugnationes. Et, ecce in manifesto loquentur.

⁷³⁰ + **58.8 Et gladius.** Ut mactent et manducent. Quoniam quis audivit? Quasi nullus, ita omnes mirabuntur, etc., usque ad ad nihilum deduces vel convertes. Gladius. Ibid. Hic est gladius bis acutus utroque incidens Testamento, quo mactat Petrus reptilia sibi in disco ostensa, quando dictum est ei: Surge, Petre, macta et manduca.

9Et tu, Domine, deridebis eos; ad nihilum deduces omnes gentes. ⁷³¹

10Fortitudinem meam ad te custodiam, quia, Deus, susceptor meus es: ⁷³²

11Deus meus misericordia ejus præveniet me.

12Deus ostendet mihi super inimicos meos: ne occidas eos, nequando obliviscantur populi mei. Disperge illos in virtute tua, et depone eos, protector meus, Domine: ⁷³³

13delictum oris eorum, sermonem labiorum ipsorum; et comprehendantur in superbia sua. Et de execratione et mendacio annuntiabuntur ⁷³⁴

14in consummatione: in ira consummationis, et non erunt. Et scient quia Deus dominabitur Jacob, et finium terræ.

15Convertentur ad vesperam, et famem patientur ut canes: et circuibunt civitatem. ⁷³⁵

⁷³¹ + **58.9 Deridebis eos ad nihilum.** Ibid. Eos dicentes, Quis audivit? quare? Quia pro nihilo habebit convertere omnes gentes, quia omnes gentes Christianæ futuræ sunt; et dicitis, quis audivit?

⁷³² + **58.10 Fortitudinem meam ad te custodiam, quia Deus susceptor meus es, Deus.** Ibid. Etsi possem perdere Judæos, qui irruerunt in me fortes; permitto tamen eos vivere, servans fortitudinem ad te, id est, ad tuam dispositionem.

⁷³³ + **58.12 Ostendit.** Ibid. id est, quantam circa me habeat misericordiam demonstravit mihi in illis, circa quos non habet; unde Apostolus: Sustinuit vasa iræ apta, et ad interitum, in multa patientia, ut notas faceret divitias suas in vasa misericordiæ Rom. 9.. Ne occidas. Potest de Judæis accipi, etc., usque ad ostenditur quæ misericordia sit insertis. CASS. Consideranti quid de eis sit agendum, si non sint testes legis et mortis Christi. Ne quando obliviscantur. AUG. Etsi non modo obliti sunt, cum non sint testes legis et mortis Christi. In virtute tua. Quia tu fortis, non ipsi. Depone, ibi fuit opprobrium omnibus. Vel, depone eos in eo quod mali sunt, ut boni surgant: ut in Paulo, quia non surgeret Paulus, nisi prius caderet Saulus Act. 9..

⁷³⁴ + **58.13 Delictum oris eorum.** Ibid. Non eos, sed delictum occide, ut, resuscitatum quem perdere voluerunt, paveant. CASS. Et comprehendantur conversi; quia factum eorum, etc., usque ad facinus vero delevit venia. In superbia. AUG. Superbia comes est invidia: nec fieri potest ut superbus non invidet: unde et diabolus invidet homini. Et de execratione. Vel maledicto, quod putastis maledictum, etc., usque ad quia in his deprehensi sunt. Annuntiabuntur in consummatione. Vel, annuntiabuntur consummationes, id est, prædicabitur ab Apostolis: Ubi abundavit delictum exercitationis et mendacii, superabundavit gratia perfectionis; et pertinuit ad medicinam humilitatis et infirmitatis hominis. In ira consummationis. Est enim ira, id est, vindicta Dei consummationis, quia aliquando vindicat Deus, ut perficiat; est et consumptionis ut cum dicit: Ite, maledicti, in ignem æternum. Et scient. Antea enim justi sibi videbantur Judæi: sed ostenditur eis, quod non sine Christo, qui dominatur Jacob: et deposita superbia, sciunt se pares gentibus, quia omnes peccaverunt.

⁷³⁵ + **58.15 Convertentur ad vesperam.** CASS. Diapsalmus. Affirmatur salus Judæorum, et utroque pariete collecto grates aguntur.

16Ipsi dispergentur ad manducandum; si vero non fuerint saturati, et murmurabunt. ⁷³⁶

17Ego autem cantabo fortitudinem tuam, et exultabo mane misericordiam tuam: quia factus es susceptor meus, et refugium meum in die tribulationis meæ. ⁷³⁷

18Adjutor meus, tibi psallam, quia Deus susceptor meus es; Deus meus, misericordia mea.]

59In finem, pro his qui immutabuntur, in tituli inscriptionem ipsi David, in doctrinam, ⁷³⁸

2cum succendit Mesopotamiam Syriæ et Sobal, et convertit Joab, et percussit Idumæam in valle Salinarum duodecim millia.

3[Deus, repulisti nos, et destruxisti nos; iratus es, et misertus es nobis. ⁷³⁹

4Commovisti terram, et conturbasti eam; sana contritiones ejus, quia commota est.

5Ostendisti populo tuo dura; potasti nos vino compunctionis. ⁷⁴⁰

⁷³⁶ + **58.16 Murmurabunt.** Ibid. Vel, murmurabunt, id est, dolebunt, quod etiam nunc tantum dispergentur; vel, murmurabunt contra pigros, id est, increpabunt alios nolentes credere.

⁷³⁷ + **58.17 Ego autem.** Ibid. Concluditur hic psalmus, ubi utroque pariete in angulari lapide juncto jam tota Ecclesia gaudet. Et exultabo. Transactis temporibus cum nox sæculi transierit, ut et Christus mane surrexit: unde Ad vesperum demorabitur fletus, et ad matutinum lætitia. Apostoli, vespere fleverunt mortuum, mane ad resurgentem exultaverunt. Misericordiam. Quia totum gratis das: cum multa dixerit, non tamen omnia, in hoc uno omnia comprehendit.

⁷³⁸ + **59.1 In finem pro his.** AUG. In historiis non legitur, etc., usque ad hominem ad fidem; terrenos, ut vivant cœlestes. BASIL. et THEOD. Hæc regum historia describit. Prævidet autem populum prævaricaturum, captivum abducendum, et poenitentem reducendum. Ideo inscripsit: Pro iis qui mutabuntur. Doctrinam. AUG. Mutantur in doctrinam, etc., usque ad Edom terrenus vitam in cœlestem. Et percussit. Cum percussit Edom gladio spiritus, etc., usque ad docet beatam esse contritionem per quam probat commutandos ad æterna.

⁷³⁹ + **59.3 Deus, repulisti nos.** CASS. Primo referuntur percussiones factæ pro æternis poenis vitandis: Repulisti. In Adam. Et destruxisti ab immortalitate. Quia iratus es pro peccatis, et tamen misertus, per filium, sic quod commovisti ab errore: Et turbasti, poenitentiam: ut ergo cœpisti, perforce, sana.

⁷⁴⁰ + **59.5 Ostendisti.** AUG. Mutato enim homine in melius, etc., usque ad ferre adversa usque in finem. Dura. CASS. Id est, temporis miserias, quæ nobis per charitatem sunt delectabiles, et per infirmitatem carnis graves. Vino, id est, tribulatione, qua purgatur patiens, ut vulnus vino: Vino, spirituali, unde non vitia, sed compunctio.

6Dedisti metuentibus te significationem, ut fugiant a facie arcus; ut liberentur dilecti tui. ⁷⁴¹

7Salvum fac dextera tua, et exaudi me. ⁷⁴²

8Deus locutus est in sancto suo: lætabor, et partibor Sichimam; et convallem tabernaculorum metibor. ⁷⁴³

9Meus est Galaad, et meus est Manasses; et Ephraim fortitudo capitis mei. Juda rex meus; ⁷⁴⁴

10Moab olla spei meæ. In Idumæam extendam calceamentum meum: mihi alienigenæ subditi sunt. ⁷⁴⁵

11Quis deducet me in civitatem munitam? quis deducet me usque in Idumæam? ⁷⁴⁶

12nonne tu, Deus, qui repulisti nos? et non egredieris, Deus, in virtutibus nostris? ⁷⁴⁷

13Da nobis auxilium de tribulatione, quia vana salus hominis.

14In Deo faciemus virtutem; et ipse ad nihilum deducet tribulantes nos.]

60In finem. In hymnis David.

⁷⁴¹ + **59.6 Arcus.** AUG. Quanto plus retro tenditur, tanto impetuosius sagitta in priora fertur, id est, quanto magis differtur iudicium, tanto gravius venturum est. Et liberentur. CASS. Diapsalmus. De liberatione quam precatur et affirmatur, pro qua gratæ sunt percussiones.

⁷⁴² + **59.7 Dextera tua.** AUG. Ut stemus ad dexteram, etc., usque ad de terrenis non nisi utiliter.

⁷⁴³ + **59.8 Deus locutus est.** Ibid. Hac fiducia oro, quam Deus in Christo promisit, etc., usque ad vox est Ecclesiæ: Lætabor. Sichimam. Interpretatur humeri, id est, onus Christi, etc., usque ad alii jugum Christi ferant. Convallem tabernaculorum: propter oves Jacob signat Judæos, qui etiam dividuntur; quia alii credunt, alii non, id est, de Judæis habeo non paucos.

⁷⁴⁴ + **59.9 Manasses.** Ibid. Vel, Manasses omnis ille qui, oblitus prioris vitæ, etc., usque ad: et opprobrii viduitatis tuæ non recordaberis. Ephraim. Fructificatio: et hæc est fortitudo capitis, id est, Christi: granum enim moriens virtutem in se habet, ut fructum faceret.

⁷⁴⁵ + **59.10 Moab olla spei meæ.** Ibid. Filiæ male utentes patre, etc., usque ad cum charitas ardet contra ollam iniquitatis. CASS. Moab olla spei meæ. Vel per Moab, etc., usque ad unde spes mihi vitæ est. HIER. Olla, unde: Ollam succensam ego video, etc., usque ad: Ab illo ergo tribulationum olla in Ecclesia ebullit.

⁷⁴⁶ + **59.11 Civitatem munitam.** CASS. Futuram Jerusalem. In Idumæam, id est, usque ad terrenos, ut impleto numero simul ad beatitudinem veniret.

⁷⁴⁷ + **59.12 Non egredieris.** AUG. Sed intus operaberis, et sic melius deducet, quia sic videtur non pro temporali vita pugnare, sed pro futura.

2[Exaudi, Deus, deprecationem meam; intende orationi meæ.

3A finibus terræ ad te clamavi, dum anxietur cor meum; in petra exaltasti me. Deduxisti me, ⁷⁴⁸

4quia factus es spes mea: turris fortitudinis a facie inimici.

5Inhabitabo in tabernaculo tuo in sæcula; protegar in velamento alarum tuarum. ⁷⁴⁹

6Quoniam tu, Deus meus, exaudisti orationem meam; dedisti hæreditatem timentibus nomen tuum. ⁷⁵⁰

7Dies super dies regis adjicies; annos ejus usque in diem generationis et generationis. ⁷⁵¹

8Permanet in æternum in conspectu Dei: misericordiam et veritatem ejus quis requiret?

9Sic psalmum dicam nomini tuo in sæculum sæculi, ut reddam vota mea de die in diem.]

61In finem, pro Idithun. Psalmus David. ⁷⁵²

⁷⁴⁸ + **60.3 Clamavi dum anxietur.** CASS. In anxietate, etc., usque ad sequitur clamoris exaudito in petra Christo. Exaltasti me. AUG. De imo vitiorum. CASS. Et exaltatum deduxisti. AUG. In petra, et ideo non vincor; Exaltasti: per exemplum istius magna spes audiendi præstatur aliis. Deduxisti Ibid. me, per te viam, ad te veritatem et vitam.

⁷⁴⁹ + **60.5 Inhabitabo.** CASS. De beneficiis Dei confidit, ut contra pericula mundi in tabernaculo Dei tutus perseveret. In sæcula. Quousque sæcula peragantur; quia etsi multi contra: Protegar in velamento. Protegar in velamento alarum. Quæ nec onerant, et omnem læsionem avertunt. In sæcula, non unus homo usque in sæcula, sed Ecclesia, quæ usque ad finem mundi accolit in terra, et nunquam eradicatur per adversa.

⁷⁵⁰ + **60.6 Quoniam tu, Deus meus, exaudisti orationem,** etc. Ibid. Diapsalma. Jam audita de hæreditate habita vel habenda, affirmat, unde laudes promittit. Dedisti. Nec dicam, dabis: adeo certus sum, quasi jam essem in ipsa.

⁷⁵¹ + **60.7 Dies super dies.** AUG. Quidquid vis dicis de æternitate, etc., usque ad sed regnent cum illo sancti in æternum. Vel dabis hæreditatem. CASS. Hanc scilicet, quia super dies, Christi, etc., usque ad quia rex ille permanet in æternum, sic et illi. Misericordiam et veritatem. AUG. Misericordia est, quia non meritis, sed bonitate peccata dimittit, et vitam promittit. Veritas, quia non fallit, sed reddit quod promisit. Misericordiam sequi debemus circa infirmos et circa inimicos. Veritatem, non peccando, ut sit justus. CASS. Misericordiam et veritatem. Est hic conclusio psalmi, etc., usque ad: quis requiret ei? AUG. Ut non quærat aliquis discere hæc in libris, et post sibi vivat, non illi.

⁷⁵² + **61.1 In finem pro Idithun.** AUG. Transiliens, videns tot occurrentia, Deo se subdit, qui altior eo; et inferioribus se, quasi de alto respondet increpando. Transiliens, invidis respondet, volentibus decipere.

- 2[Nonne Deo subjecta erit anima mea? ab ipso enim salutare meum. ⁷⁵³
- 3Nam et ipse Deus meus et salutaris meus; susceptor meus, non movebor amplius.
- 4Quousque irruiis in hominem? interficite universi vos, tamquam parieti inclinato et maceriae depulsæ. ⁷⁵⁴
- 5Verumtamen pretium meum cogitaverunt repellere; cucurri in siti: ore suo benedicebant, et corde suo maledicebant. ⁷⁵⁵
- 6Verumtamen Deo subjecta esto, anima mea, quoniam ab ipso patientia mea: ⁷⁵⁶
- 7quia ipse Deus meus et salvator meus, adjutor meus, non emigrabo.
- 8In Deo salutare meum et gloria mea; Deus auxilii mei, et spes mea in Deo est. ⁷⁵⁷
- 9Sperate in eo, omnis congregatio populi; effundite coram illo corda vestra: Deus adjutor noster in æternum. ⁷⁵⁸

⁷⁵³ + **61.2 Nonne.** Ibid. Hoc est, non veniat mihi pes superbiæ. Non movebor amplius, hoc est, et manus peccatoris non moveat me. Deo subjecta semper, nil præter eum cupiens. Erit quidem, quia ab ipso salutare meum, a Patre Filius auctor salutis, quia et Deus, ne minor putetur.

⁷⁵⁴ + **61.4 Quousque irruiis.** Ibid. Vel, secundum aliam litteram: Quousque apponitis, et idem sensus. Apponunt enim mali super hominem, id est, super Ecclesiam, onera passionum: ut usque in finem impleat quisque fidelis in corpore suo quod deest passionum Christi. Universi vos. CASS. Vel, secundum aliam litteram: Omnes vos, quasi vos omnes interficite hominem illum, quantum ad hominem, non omnes unum, sed Ecclesiam; sed quia Deus susceptor non movebor. AUG. Quousque, a sanguine Abel, etc., usque ad non scilicet quod est fundator altissimus. In hominem. CASS. In corpus potestas vobis data est, non in animam. Irruiis. Non leviter, sed interficite innocentem; putatis quod sine defensore sit, et quod facile corruat, ut paries inclinatus, qui etiam non impulsus caderet. Et quasi maceria, quæ est constructio saxorum sine ligamine cæmenti; et ne de ipsa novitate firmam putes, addit impulsæ, vel, non est vobis irruendum, quia vos ipsos interficite universi, etiam consentientes.

⁷⁵⁵ + **61.5 Pretium.** CASS. Christum, ne coleretur, vel, beatitudinem tollere. Cogitaverunt. AUG. Nota diversa genera hostium, etc., usque ad de hac propheta ait: Gloriosa dicta sunt de te, civitas. Cucurri in siti. Quia etsi semper eos bibit, tamen semper sitit ultra. Ore suo. Quia nequeunt per aperta mala, tentant per blanda.

⁷⁵⁶ + **61.6 Verumtamen Deo,** etc. CASS. Diapsalma. Item se, id est, animam suam subjici hortatur, et admonet reliquos. Subjecta est anima mea. Hæc petitio menti nostræ robur infigit.

⁷⁵⁷ + **61.8 In Deo, salutare meum.** Ibid. Tunc salvus et gloriosus in eo: modo quid? ipse Deus auxilii.

⁷⁵⁸ + **61.9 Sperate.** Ibid. Sua fide vulgata monet omnes, qui superstitionibus laborant, sperare in Domino. Effundite. AUG. Per lacrymas cor effunditur, etc., usque ad: Unde, Punge oculum, et producit lacrymam; punge cor, et producit scientiam Eccl. 22.. Corda, etc., pravæ cogitationes.

10Verumtamen vani filii hominum, mendaces filii hominum in stateris, ut decipiant ipsi de vanitate in idipsum. ⁷⁵⁹

11Nolite sperare in iniquitate, et rapinas nolite concupiscere; divitiæ si affluent, nolite cor apponere. ⁷⁶⁰

12Semel locutus est Deus; duo hæc audivi: quia potestas Dei est, ⁷⁶¹

13et tibi, Domine, misericordia: quia tu reddes unicuique juxta opera sua.]

62Psalmus David, cum esset in deserto Idumææ. ⁷⁶²

2[Deus, Deus meus, ad te de luce vigilo. Sitivit in te anima mea; quam multipliciter tibi caro mea ! ⁷⁶³

3In terra deserta, et in via, et in aquosa, sic in sancto apparui tibi, ut viderem virtutem tuam et gloriam tuam. ⁷⁶⁴

⁷⁵⁹ + **61.10 Verumtamen vani.** HIER. Vel, sic junge, Deus est adjutor noster; et licet sic cooperetur nobis, tamen filii Adæ sunt vani et mendaces in statera, pervertentes Scripturas, quibus probent falsa. CASS. Diapsalmus. Errantes exprobrat, et monet in Deo, non in caducis, confidere, quod psalmus intendit. Mendaces in stateris. Qui iniquis ponderibus ementes decipiunt, vel justii videri volunt, cum sint fallaces. In stateris. In libra justitiæ, quo facilius decipiunt. In idipsum, quo credentur æqui.

⁷⁶⁰ + **61.11 Nolite sperare in.** AUG. Quasi diceret: Nec speretis, nec cupiat, quæ congregata ab aliis rapiuntur. Nolite, sitiens convertit se ad eos. Nolite. Rapinas. Prædam quam vis rapere, in mscipula est, tenes et teneris; tenes, alienum scilicet, et teneris a diabolo. O lucra damnosa! invenis pecuniam, perdis justitiam. Affluant. Nolite cor. CASS. Non dicit: Nolite habere, non enim damnat divitias, unde mercamur cælum; sed cor appositum, quod non expendit, sed recondit.

⁷⁶¹ + **61.12 Semel locutus est.** AUG. Nolite cor apponere. Cur? quia potestas judicandi est Dei filii, etc., usque ad nec pro potestate de misericordia desperetur. Potestas Dei est: non est potestas cuiquam nisi a Deo æquo, etsi te lateat æquitas.

⁷⁶² + **62.1 Psalmus David.** CASS. Loquitur de Ecclesia, quæ in ariditate sitit sæculi, et misericordiam expetit, donec æterna capiat, docens bene conversari in medio pravæ nationis. AUG. Psalmus ex persona capitis et membrorum; vox ipsius nostra est, et nostra ipsius est.

⁷⁶³ + **62.2 Deus, Deus meus, ad te de luce,** etc. Ibid. Quomodo se habeat in deserto, scilicet sponsa, Deum videre desiderat, quem et laudat, et id amplius agere optat. Deus. Ibid. Communis Deus meus quodam modo specialiori; vide affectum piæ deprecationis per hanc geminationem. De luce. Vel diluculo, quando surrexit Christus, ut tunc laudet eum Ecclesia quando exemplo suæ resurrectionis eam ad surgendum animavit. Vigilo, dummodo dormio, non amans quæ mundi sunt. CASS. Et sitio animo et corpore. De luce. AUG. Non enim vigilares; nisi lux oriretur, quæ te excitaret. Sitivit in te anima mea: et hic caro Deo, dum ab eo quærit hic necessaria.

⁷⁶⁴ + **62.3 Deserta.** Ibid. Ubi nullus sanctorum habitat. In via, quia non est qua inde exeat. In aquosa, quia nec, dum ubi moraris, est ibi aqua. Sed Deus hic fecit viam Christum, et misit aquam Verbi sui Spiritu sancto implens prædicatores: Ut fieret in eis fons aquæ salientis in vitam æternam Joan. 4.. Sic in sancto apparui tibi ut viderem, etc. AUG. Cui non apparet Deus sit in sancto desiderio, etc., usque ad Sol enim sua luce facit nos videre, ita et Deus.

4Quoniam melior est misericordia tua super vitas, labia mea laudabunt te.
765

5Sic benedicam te in vita mea, et in nomine tuo levabo manus meas. 766

6Sicut adipe et pinguedine repleatur anima mea, et labiis exsultationis
laudabit os meum. 767

7Si memor fui tui super stratum meum, in matutinis meditabor in te. 768

8Quia fuisti adjutor meus, et in velamento alarum tuarum exsultabo. 769

9Adhæsit anima mea post te; me suscepit dextera tua.

10Ipsi vero in vanum quæsierunt animam meam: introibunt in inferiora
terræ; 770

11tradentur in manus gladii: partes vulpium erunt. 771

12Rex vero lætabitur in Deo; laudabuntur omnes qui jurant in eo: quia
obstructum est os loquentium iniqua.] 772

⁷⁶⁵ + **62.4 Super vitas.** Ibid. Humanitatis, quæ multæ sunt, ut militis, agricolæ et cæterorum: melius est quod das correctis, quam quod eligunt perversi. Labia mea. Post beneficia Dei: laudem promittit. Laudabunt, ad proximum, de quo etiam sollicitor, quia nisi misericordia tua me præveniret, te laudare non possem, et sicut labiis, sic benedicant in vita. Vel sic, Quia super vitas.

⁷⁶⁶ + **62.5 Sic benedicam.** Ibid. Ut dedisti per misericordiam laudare te, sic benedicam, ut misericordiæ tribuam vitam, in qua laudo. In nomine tuo levabo manus meas. Ibid. Levat manus qui, bonis operibus insistens, tensis manibus in figura crucis, Deum adorat; unde Apostolus: Levantes puras manus in oratione, sine ira et disceptatione.

⁷⁶⁷ + **62.6 Adipe.** Ibid. In intestinis. Pinguedo in carne, id est, sapientia, quæ in abscondito et fortitudo spiritus. Levabo manus. Ibid. In Exod. Moyses, dum levaret manus ad Dominum, etc., usque ad pro terrenis operatur, vincitur ab Amalech.

⁷⁶⁸ + **62.7 Si memor fui.** CASS. Exponit bona malaque utriusque partis, etc., usque ad nisi qui in Christo operatur. CASS. In matutinis, id est, in luce Christi, ut supra de luce vigilo ad te, ut filius lucis, id est Christi, ad lucis auctorem vigilet, ad Deum.

⁷⁶⁹ + **62.8 Adjutor,** etc. AUG. In periculis Idumææ, etc., usque ad quia me suscepit a periculis dextera tua, id est propitatio.

⁷⁷⁰ + **62.10 Ipsi vero in vanum quæsierunt animam.** Rex vero. Confert in his duobus versibus bona et mala diversarum partium. In inferiora terræ. CASS. Quia non ad cælos evecti sunt. A terra sorbentur malæ cogitationes, quia de terra natæ, in ima terræ, quasi in cœnum, vergunt.

⁷⁷¹ + **62.11 Partes vulpium erunt,** etc. CASS. Principium sæculi, etc., usque ad dum se dolosis prava voluntate conjungunt.

⁷⁷² + **62.12 In Deo.** CASS. Patre, unde: Ego in Patre, et Pater in me. Jurant, non per eum, ne imperet juramentum, sed in eo, promittendo ei obsequium.

63In finem. Psalmus David. ⁷⁷³

2[Exaudi, Deus, orationem meam cum deprecor; a timore inimici eripe animam meam. ⁷⁷⁴

3Protexisti me a conventu malignantium, a multitudine operantium iniquitatem. ⁷⁷⁵

4Quia exacuerunt ut gladium linguas suas; intenderunt arcum rem amaram, ⁷⁷⁶

5ut sagittent in occultis immaculatum.

6Subito sagittabunt eum, et non timebunt; firmaverunt sibi sermonem nequam. Narraverunt ut absconderent laqueos; dixerunt: Quis videbit eos? ⁷⁷⁷

7Scrutati sunt iniquitates; defecerunt scrutantes scrutinio. Accedet homo ad cor altum, ⁷⁷⁸

8et exaltabitur Deus. Sagittæ parvulorum factæ sunt plagæ eorum,

9et infirmatæ sunt contra eos linguæ eorum. Conturbati sunt omnes qui videbant eos, ⁷⁷⁹

⁷⁷³ + **63.1** CASS. Psalmus iste breviter agit, etc., usque ad ut in passionibus speremus in Domino. AUG. Ut caput nostrum, ita nos in tribulationibus rogemus.

⁷⁷⁴ + **63.2 Exaudi, Deus, orationem.** Ut exaltes, et eripe, quia deprecor. A timore inimici. CASS. Sed non a timore mortis.

⁷⁷⁵ + **63.3 Protexisti me.** AUG. Hoc in capite factum, quod et membra experiuntur: hoc exemplo reliqui firmantur.

⁷⁷⁶ + **63.4 Quia exacuerunt ut gladium linguas.** Vel qui scilicet malignantes et operantes iniquitatem. Arcum. Occultas insidias, ut per discipulum, quod est res amara, ut conviva sit proditor. Amaram.

⁷⁷⁷ + **63.6 Subito sagittabunt.** Ibid. Insidiose, quasi nescientem ut eis videtur qui se credunt Deum fallere. Non timebunt. Ibid. O cor durum! occidere hominem, qui mortuos suscitabat, et inde non timere. Firmaverunt. CASS. Obstatione, non veritate, sermonem. Reus est mortis: vel, Expediit ut unus moriatur. Sibi. Ibid. Non Domino, sed sibi, cum dicunt: Sanguis ejus super nos et super filios nostros. Ut absconderent. Mos malorum; qui dolum parat, putat se fallere.

⁷⁷⁸ + **63.7 Scrutati.** CASS. Quomodo accusarent justum, vel quomodo perderent, ne mundus post eum iret. AUG. Scrutina, id est, acerba et occulta consilia; sed quanto acutius cogitant, tanto plus deficiunt a veritate et æquitate, et in tenebras merguntur: quia cum non vident Deum, putant se non videri a Deo. Accedet homo. CASS. Nam qui scrutatur iniqua, etc., usque ad sed in corde hominis grandescit. AUG. Scrutati, sed frustra, quia sponte accedet homo ad passionem. Ad cor altum. Ibid. Erat ei, quia hoc faciebat secundum altum consilium. Sagittæ parvulorum factæ. CASS. Enumeratam pravitatem irridet Judæorum, qui magis turbati sunt nuntiata resurrectione, justi lætati.

⁷⁷⁹ + **63.9 Conturbati.** Ibid. Fuerunt illi qui, salutis suæ consilium quærentes, dixerunt: Quid faciemus, viri fratres?

10et timuit omnis homo. Et annuntiaverunt opera Dei, et facta ejus intellexerunt. ⁷⁸⁰

11Lætabitur justus in Domino, et sperabit in eo, et laudabuntur omnes recti corde.] ⁷⁸¹

64In finem. Psalmus David, canticum Jeremiæ et Ezechielis populo transmirationis, cum inciperent exire. ⁷⁸²

2[Te decet hymnus, Deus, in Sion, et tibi reddetur votum in Jerusalem. ⁷⁸³

3Exaudi orationem meam; ad te omnis caro veniet. ⁷⁸⁴

4Verba iniquorum prævaluerunt super nos, et impietatibus nostris tu propitiaberis. ⁷⁸⁵

⁷⁸⁰ + **63.10 Et timuit omnis.** AUG. Si timet homo, non terreat homo, quin annuntiet, sicut Apostoli, quibus comminaverunt principes sacerdotum, dicentes, ne prædicarent in nomine Jesu. Et facta ejus intellexerunt. Ibid. Cur passus? cur non descendit de cruce? quia moriendum erat et resurgendum: quod tunc non fuit intellectum.

⁷⁸¹ + **63.11 Lætabitur justus in Domino.** CASS. Conclusio ex prædictis, et ostenditur promissio justorum. Omnes. Ibid. Ne putes de solis Apostolicis dici.

⁷⁸² + **64.1 In finem.** AUG. Prophetavit Jeremias XXV, 29. post septuaginta annos rediturum populum. Inter captivos erat Ezechiel et alii prophetæ. Completis septuaginta annis restitutum est templum. Figura est nostri, qui de Babylonia ad Jerusalem suspiramus, de sæculo et corpore peccati ad cœlum. Jeremiæ. AUG., HIER. Excelsus; et significat eos, qui dicunt: Nostra conversatio in cœlis est. Aggœus, festus. Illos significat, qui sunt spe gaudentes, qui in reliquiis cogitationum diem festum agunt Domino; Ezechiel, roboravit me Dominus, et significat illos, qui sunt roborati in Domino; hi prophetaverunt reditum in Jerusalem. De populo transmirationis. AUG. Id est, qui transmigravit de cœlo ad terram, de perfectione ad miseriam et confusionem. Cum inciperet. Ibid. Incipit exire, qui incipit amare; charitas civem facit Jerusalem, cupiditas Babylonis: et sic ergo corpore permisti, desiderio sunt separati. CASS. Consolatio in exilio; ne quis desperet: quia certificat reditum, et per quem, et quæ divitiæ reversis. Affirmat reditum, et precatur.

⁷⁸³ + **64.2 Te decet.** Non deos gentium et non alibi, nisi in contemplatione, id est, fide, et ibi de bonis operibus reddetur votum, in cœlesti Jerusalem, quod illi solvebant Marti post prælia, et cæteris diis in hunc modum. Sion. Patria cœlestis est Sion, eadem est Jerusalem.

⁷⁸⁴ + **64.3 Exaudi orationem meam.** CASS. Prius facit quod a cæteris faciendum dicit, scilicet, exaudi. Omnis caro. AUG. Id est, homo, id est ex omni genere: pauperes, divites, viri, feminæ, docti, indocti, pueri, senes.

⁷⁸⁵ + **64.4 Verba iniquorum.** CASS. Qua spe hoc oras? quia ad te omnis caro veniet, non solum anima, sed etiam malus homo. Necessè est ut audias. Verba enim iniquorum, diaboli et primitivorum parentum Adæ et Evæ. Prævaluerunt. Id est, in exilium projecerunt, vel pagani, ritus suos filiis suis suaserunt, sed propitiaberis in hostia Christi. AUG. Verba iniquorum, id est, malos ritus et mores parentum nostrorum qui ut ætate, ita auctoritate præstant pueris secuti sumus. Propitiaberis. AUG. Propitiatio fit per sacrificium, quod sacerdos Christus obtulit. Idem est ergo sacerdos et hostia.

5Beatus quem elegisti et assumpsisti: inhabitabit in atriis tuis. Replebimur in bonis domus tuæ; sanctum est templum tuum, ⁷⁸⁶

6mirabile in æquitate. Exaudi nos, Deus, salutaris noster, spes omnium finium terræ, et in mari longe. ⁷⁸⁷

7Præparans montes in virtute tua, accinctus potentia; ⁷⁸⁸

8qui conturbas profundum maris, sonum fluctuum ejus. Turbabuntur gentes, ⁷⁸⁹

9et timebunt qui habitant terminos a signis tuis; exitus matutini et vespere delectabis. ⁷⁹⁰

10Visitasti terram, et inebriasti eam; multiplicasti locupletare eam. Flumen Dei repletum est aquis; parasti cibum illorum: quoniam ita est præparatio ejus. ⁷⁹¹

⁷⁸⁶ + **64.5 Beatus quem elegisti,** etc. CASS. Et beatus omnis ille quem elegisti a massa perditorum. Non vos me elegistis, sed ego vos Joan. 15., et assumpsisti in sortem tuam, in æternam requiem. AUG. Vel sic, propitiaberis per beatum virum: etc., usque ad quæ non possunt dici. In bonis. CASS. Quæ bona sunt, sanctitas in se, æquitas ad proximum. Templum. Ecclesia, vel caro Christi.

⁷⁸⁷ + **64.6 Mirabile.** AUG. Non in exterioribus, ut domus terræ, sed in justitia, quæ pulchrior interiori oculo et amabilior quam modo debemus esurire, ut tunc ea satiemur. In æquitate. CAS. Cum unicuique digna retribuet, cui et dicit: Exaudi nos, qui es Salvator. Spes omnium. Laudes Dei, et virtutes describit. Et in mari longe. AUG. Ideo longe, quia in mari. Mare dicitur in figura sæculi amari falsitate iniquitatum, et tempestuosi procellis tentationum, ubi pisces invicem se devorant.

⁷⁸⁸ + **64.7 Præparans montes.** AUG. Ad usus competentes. In virtute tua. Quia per eos fecit miracula. Quomodo præparavit? Accinctus potentia, id est Deitate, quia humanitas Verbi majestate præcincta est, ut quod homo non habuit, Deitas daret. Accinctus. Ibid. Christus in medio undique cinctus, quia omnes illum communiter habemus qui in eum credimus, sed quia fides non a nobis, sed ab eo, potentatu suo cinctus dicitur.

⁷⁸⁹ + **64.8 Qui conturbas profundum maris.** Ecce qui per illos paratos fecit, conturbans ad pœnitentiam. Profundum maris, non superficiem, sed corda profundius mersa, vel corda principum. Hæc conturbata sunt, cum viderent et deos suos et spes suas ad nihilum venire. Sonum. AUG. Sonantes contradictione, fluctuantes persecutione, etc., usque ad dum istos plus diis suis valere cernunt.

⁷⁹⁰ + **64.9 Matutini et vespere.** AUG. Mane est prosperitas, quia lætum est mane post tristitiam noctis. Vespere adversitas; in his tentatur homo, sed datur ei exire inde, ne lucris capiatur, cui divitiæ sunt Deus: ne adversis terreatur, pro quo passus est Dominus. Delectabis. Delectabiles facies jam in vita hac. Si enim non delectet hominem ipse exitus, non laborat inde exire, sed capitur lucris, cui non placet promissio Christi. Et terretur adversis, quem non delectat ille qui pro eo voluit pati, ut faceret exitum ei.

⁷⁹¹ + **64.10 Visitasti terram et inebriasti eam.** Per prædicatores hoc facies, nam intus doces quibus prædicant. Flumen. Profundi ad recipiendum repletum est aquis, donis Spiritus sancti, tu enim parasti cibum. Flumen Dei. CAS. Misericordia Dei pleno fluvio comparatur, etc., usque ad sicut ab eo disponitur, sine quo nihil ibi fit.

11Rivos ejus inebria; multiplica genimina ejus: in stillicidiis ejus lætabitur germinans. ⁷⁹²

12Benedices coronæ anni benignitatis tuæ, et campi tui replebuntur ubertate.

13Pinguescent speciosa deserti, et exsultatione colles accingentur. ⁷⁹³

14Induti sunt arietes ovium, et valles abundabunt frumento; clamabunt, etenim hymnum dicent.] ⁷⁹⁴

65In finem. Canticum psalmi resurrectionis. [Jubilate Deo, omnis terra; ⁷⁹⁵

2psalmum dicite nomini ejus; date gloriam laudi ejus.

3Dicite Deo: Quam terribilia sunt opera tua, Domine ! in multitudine virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui. ⁷⁹⁶

4Omnis terra adoret te, et psallat tibi; psalmum dicat nomini tuo.

⁷⁹² + **64.11 Rivos ejus.** Apostolos et alios, qui de flumine biberunt. Inebria, ut sibi et aliis sufficiant. Multiplica, ut per successiones prædicatio non deficiat. Coronæ anni, totus mundus, ubi Ecclesia. Rivos ejus. Ibid. Parasti, etc. Et, o Domine, etc., usque ad quo crescit Verbum Dei. Coronæ anni. Ibid. Quia gloria victoriae est vincenti diabolus. Benignitatis tuæ, etc. AUG. Ne quis gloriatur de meritis suis. Campi tui replebuntur. CAS., AUG. Homines, propter æqualitatem, id est, justi. Colles, quia Deus erigit humiles Desertum: omnes gentes, quibus nullus propheta missus.

⁷⁹³ + **64.13 Pinguescent speciosa deserti.** Quando Apostoli ad eas venerunt, per quos decoræ factæ sunt.

⁷⁹⁴ + **64.14 Valles.** Ibid. Humiles populi multum fructum afferent. Clamabunt. Ibid. Non in blasphemia, sed in hymno, inde abundant frumento. Psalmus iste in exsequiis fidelium decantatur, quia agit de reditu a Babylonia hujus mundi ad patriam cœlestem, ad quam sancti in obitu de carne educti, feliciter migrant, stolam simplam recipientes, donec in resurrectione geminæ beatitudinis stola glorificentur.

⁷⁹⁵ + **65.1 In finem.** AUG. Judæi ex legis justitia sperabant sibi bona temporalia, et resurrectionem, etc., usque ad pro fide gentium ad eandem spem resurrectionis vocaturum. Jubilate Deo, omnis terra, etc. CAS. Primo monet omnes de resurrectione Christi gaudere, quæ omnibus dat vitam.

⁷⁹⁶ + **65.3 Date gloriam.** AUG. Non ut Judæi, qui meritis suis dant justitiam, et invident gentibus gratiam. Quam terribilia. Ibid. Si gaudes et time, ne quod datum est humili auferatur superbo: sicut factum est Judæis. Ne ergo insultes fractis ramis, sed time, ne forte nec tibi parcat. Opera tua, Domine. CAS. Breviter mysteria incarnationis dicit opera, quod Deus homo, quod passus, mortuus, et hujusmodi. In multitudine virtutis tuæ. AUG. Hic innuit resurrectionem ad quam, exclusis mendacibus Judæis, adhibentur gentes. BEDA. Resurrexit Dominus; multi crediderunt in eum, etc., usque ad per gratiam biberunt. Mentientur. Opera sunt terræ, quæ inimici mentiuntur, contra mentientes, omnis terra adoret, etc. AUG. Mentientur. Solent mentiri inimici, etc., usque ad adoret omnis terra.

5Venite, et videte opera Dei: terribilis in consiliis super filios hominum. ⁷⁹⁷

6Qui convertit mare in aridam; in flumine pertransibunt pede: ibi
lætabimur in ipso. ⁷⁹⁸

7Qui dominatur in virtute sua in æternum; oculi ejus super gentes
respiciunt: qui exasperant non exaltentur in semetipsis. ⁷⁹⁹

8Benedicite, gentes, Deum nostrum, et auditam facite vocem laudis ejus:
⁸⁰⁰

9qui posuit animam meam ad vitam, et non dedit in commotionem pedes
meos. ⁸⁰¹

10Quoniam probasti nos, Deus; igne nos examinasti, sicut examinatur
argentum. ⁸⁰²

11Induxisti nos in laqueum; posuisti tribulationes in dorso nostro;

12imposuisti homines super capita nostra. Transivimus per ignem et
aquam, et eduxisti nos in refrigerium. ⁸⁰³

13Introibo in domum tuam in holocaustis; reddam tibi vota mea ⁸⁰⁴

⁷⁹⁷ + **65.5 Venite.** CAS. Diapsalma. Incipientes ad opera Dei considerata invitatur, ut una fides jungatur, quos unum præmium expectat: ubi exponens illa opera, aperte dicit resurrectionem pertinere ad gentes, repressis Judæis.

⁷⁹⁸ + **65.6 Qui convertit.** Ibid. Opera, in quibus terribilis, et quæ sunt ea, subdit: Qui convertit mare. In flumine Jordani ad litteram, mystice in labenti mundo. In flumine. Ibid. Licet remissa sint peccata, tamen in decursu mortalitatis adhuc sunt, non enim mox immortalitas. In flumine. AUG. Flumen est mortalitas sæculi ubi alii veniunt, alii recedunt: sed qui in Christum credit, transit pede in se humilis, non equo superbus. Ibi lætabimur. Ibid. Vel sic: Terribilia sunt opera, etc., usque ad et in his lætantur Christiani. In ipso. Ibid. Quando erit omnia in omnibus, vel in ipso qui dominatur, in virtute sua.

⁷⁹⁹ + **65.7 Non exaltentur.** Ibid. Pro lege quasi plus illis debeat. Omnes enim peccaverunt, etc. Rom. 3.

⁸⁰⁰ + **65.8 Benedicite.** CAS. Diapsalma. Monet gentes benedicere Deum, qui licet probet tribulationibus, tamen ducit ad regnum; hæc enim videntur obviare promissæ resurrectioni. Auditam facite. AUG. Palam, ut qui diligit Deum, diligit et proximum. Vocem laudis ejus. Quam dicit Pater de Filio: Hic est Filius meus.

⁸⁰¹ + **65.9 Qui posuit animam.** Ibid. Enumerat hic quibus causis debeat prædicari.

⁸⁰² + **65.10 Quoniam probasti nos.** AUG. Non dedisti in commotionem. Quoniam probasti, non in præceps dedisti, probasti adversis, igne charitatis, qui non sinit sentire tormenta, vel, igne tribulationis nos examinasti, etc.

⁸⁰³ + **65.12 Laqueum.** AUG. Non qui decipit, sed qui probat. Transivimus. CAS., AUG. Tu hæc omnia, et nos, etc., usque ad hoc in tentationibus nobis fit.

⁸⁰⁴ + **65.13 Introibo.** CAS. Ecce quæ bona contra præcedentia mala, ut roboret. In holocaustis. Id est, ut me offeram conspectui tuo, etc., usque ad sed se quod charius est substraxit.

14quæ distinxerunt labia mea: et locutum est os meum in tribulatione mea.
805

15Holocausta medullata offeram tibi, cum incenso arietum; offeram tibi
boves cum hircis. 806

16Venite, audite, et narrabo, omnes qui timetis Deum, quanta fecit animæ
meæ. 807

17Ad ipsum ore meo clamavi, et exaltavi sub lingua mea. 808

18Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus. 809

19Propterea exaudivit Deus, et attendit voci deprecationis meæ.

20Benedictus Deus, qui non amovit orationem meam, et misericordiam
suam a me.] 810

66In finem, in hymnis. Psalmus cantici David. 811

⁸⁰⁵ + **65.14 Distinxerunt.** AUG. Distinguit, qui se dicit nihil esse, Deum omnia; et, se eo egere, non illum se. Et locutum est os meum. Quem præ omnibus manifestavi prævalere omnibus aliis votis in tribulatione mea, non victus tribulatione.

⁸⁰⁶ + **65.15 Holocausta medullata.** Meipsum cum medullis intimi amoris. Incenso arietum. Ibid. Vel, cum incenso, quod est oratio; et arietibus, quia duces gregis maxime orant pro grege. Cum incenso. HIER., AUG. Cum oratione Apostolorum, quia Deo placet quod traditione eorum fit. Vel cum incensione et destructione bestialitatis et repugnantiae. Boves; cervicositatem; cum hircis, petulantiam; hæc in me mactando vitia. Offeram tibi boves. AUG. Si offeruntur triturantes, non remanent tamen peccatores: sed per pœnitentiam sanati offeruntur; et ipsi non per se, sed potius adjuncti bobus, quia fecerunt sibi amicos de mammona iniquitatis.

⁸⁰⁷ + **65.16 Venite, audite.** Diapsalma. Jam expositis omnibus, item monet non tam rudes, sed devotos, ut exemplo suæ liberationis amplius confidant in Domino: benedicens eum de exauditione. Ita ego facio, et o vos gentes, venite.

⁸⁰⁸ + **65.17 Ad ipsum ore meo clamavi.** CAS. Exponit quanta fecit animæ suæ, subdens: Ad ipsum, etc. Hoc fecit animæ meæ, ut clamarem ad ipsum, cum gentes ad idola: et quod extra loquor intus habeo, et non iniquitatem, quia sic puritas orationis, auditur. Clamavi et exaltavi in corde. AUG. Id est, ipsum publice prædicavi, et in secreto confessus sum. Quod in ore, hoc et in corde habeo: tamen holocausta medullata offeram. His duobus perfectus est Christianus.

⁸⁰⁹ + **65.18 Meo.** Suum est, quod non est perversum; proponit merito, ut discant prius laborare quam præmium quærant.

⁸¹⁰ + **65.20 Orationem meam,** etc. Hæc duo connexa sunt; si non suspenditur oratio, nec protelatur misericordia.

⁸¹¹ + **66.1 In finem.** CAS. Post canticum resurrectionis, deprecationem suam Propheta subdit, ut benedicti ad Dei cognitionem ducantur. Prophetat benedictionem omnium per adventum Christi. AUG. Quia in præcedenti psalmo monuerat nos benedicere Deum; quod non possumus, nisi ipse prior benedicat nos; ideo hoc precatur benedici, dicens: Deus misereatur nostrî et benedicat, etc.

2[Deus misereatur nostri, et benedicat nobis; illuminet vultum suum super nos, et misereatur nostri: ⁸¹²

3ut cognoscamus in terra viam tuam, in omnibus gentibus salutare tuum.

4Confiteantur tibi populi, Deus: confiteantur tibi populi omnes. ⁸¹³

5Lætentur et exsultent gentes, quoniam judicas populos in æquitate, et gentes in terra dirigis. ⁸¹⁴

6Confiteantur tibi populi, Deus: confiteantur tibi populi omnes. ⁸¹⁵

7Terra dedit fructum suum: benedicat nos Deus, Deus noster ! ⁸¹⁶

8Benedicat nos Deus, et metuant eum omnes fines terræ.]

67In finem. Psalmus cantici ipsi David. ⁸¹⁷

2[Exsurgat Deus, et dissipentur inimici ejus; et fugiant qui oderunt eum a facie ejus. ⁸¹⁸

⁸¹² + **66.2 Deus misereatur.** Ibid. Prior est benedictio Dei, quæ est quasi pluvia terram nostræ mentis irrigans: inde nos benedicimus eum, quod quasi fructus est, et in utroque nos crescimus, non ipse. Dicat ergo desiderans pluviam Dominicæ benedictionis: Deus misereatur, etc. Deus misereatur nostri et benedicat. CAS. Sed qui multi volunt, etc., usque ad et quia cognoscitur in gentibus Christus: Confiteantur, etc. Benedicat nobis. Ibid. Benedicit Creator creaturæ, multiplicando, numero et merito. Benedicit creatura Creatori, eum corde, voce et opere, laudando, et omne bonum, quod habet, ei ascribendo.

⁸¹³ + **66.4 Confiteantur tibi populi, Deus.** Ibid. Post notitiam hortatur confiteri pro directione et iudicio.

⁸¹⁴ + **66.5 Lætentur et exsultent.** AUG. Quia jam confessi non timent futura iudicia, quibus Christus est advocatus, non iudex, lætentur.

⁸¹⁵ + **66.6 Confiteantur tibi populi, Deus.** CAS. Eadem admonitio ad aliud tendens, quia terra dedit fructum, et si idem initium sensus, tamen ad diversa tendit.

⁸¹⁶ + **66.7 Terra dedit fructum suum.** HIER. Mariæ Christum, etc., usque ad: Sed non illa sola hoc debet, imo, Benedicat etiam nos. Deus, Deus noster. Ibid. Ter trinitas, eum, unitas. Et metuant eum. CAS. Metus inter beneficia postulatur, ut credita caute custodianur: Timor Dei incipit, et consummat; qui timere novit, amare non desinit.

⁸¹⁷ + **67.1 In finem.** CAS. Psalmus David prophetæ de exsultatione Christi et Ecclesiæ hic et in futuro, ut omnes Deo cantent. Surgente Christo, quasi elevata arca, etc., usque ad verbis his similibus Moyses usus fuisse dicitur.

⁸¹⁸ + **67.2 Exsurgat Deus et dissipentur.** Ibid. Confidenter optat quod scit futurum. Et fugiant qui oderunt. HIER. Vel de pœnitentibus legi potest, etc., usque ad ut lacrymis pœnitentiæ admoto igne Spiritus sancti duritia eorum solvatur. Qui oderunt. AUG. Pertinaces a præsentiâ tollantur ejus, qui ubique præsens; grave maledictum, ut velint et conentur, quod nullatenus fieri potest.

3Sicut deficit fumus, deficient; sicut fluit cera a facie ignis, sic pereant peccatores a facie Dei. ⁸¹⁹

4Et justi epulentur, et exsultent in conspectu Dei, et delectentur in lætitia. ⁸²⁰

5Cantate Deo; psalmum dicite nomini ejus: iter facite ei qui ascendit super occasum. Dominus nomen illi; exsultate in conspectu ejus. Turbabuntur a facie ejus, ⁸²¹

6patris orphanorum, et iudicis viduarum; Deus in loco sancto suo. ⁸²²

7Deus qui inhabitare facit unius moris in domo; qui educit vinctos in fortitudine, similiter eos qui exasperant, qui habitant in sepulchris. ⁸²³

8Deus, cum egredereris in conspectu populi tui, cum pertransires in deserto, ⁸²⁴

9terra mota est, etenim cæli distillaverunt, a facie Dei Sinai, a facie Dei Israël. ⁸²⁵

⁸¹⁹ + **67.3 Sicut deficit fumus.** CAS. Fumus ex flamma ascensu vanescit; ita peccatores ex flamma nequitiae fumiferas actiones producunt, et ipsa elatione deficient. Sicut fluit. AUG. De poenitentibus dici potest; vel in iudicio a facie Dei tollentur mali: qui erit ignis ad poenam impiorum, et lumen justorum.

⁸²⁰ + **67.4 Epulentur.** CAS., AUG. In deliciis, quæ sunt in conspectu Dei. Et delectentur, hoc potest eos delectare, quod læti sunt quia non est finienda eorum lætitia.

⁸²¹ + **67.5 Cantate Deo.** AUG. Convertit se ad eos, quibus tantam spem dedit et hortatur. Qui ascendit. Non eum excipiet nova vita, nisi vetus occiderit; vel, resurgendo casum corporis vicit. Super occasum. CAS. Occasus mortis cadit illi, super quem sol justitiæ oritur. Et ne dubites quis iste sit, quia Dominus nomen illi essentielle, quem Judæi ut communem hominem occiderunt. In conspectu. Consideratio præmii futuri ærumnas mitigat.

⁸²² + **67.6 Orphanorum.** AUG. Quibus mortuus est pater, mundus et diabolus, et mater concupiscentia. Viduæ, quibus error maritus moritur; in quibus habitat Deus, quos colligit, quos trahit, quia de viduis et orphanis facit sibi templum, in quo est.

⁸²³ + **67.7 Deus qui inhabitare.** HIER. In Hebræo habetur: Dominus autem inhabitare facit monachos in domo, in quibus non cohabitatur peccatum. Unius moris. AUG. Unanimes, unum sentientes, etc., usque ad non meritis, unde subdit: Qui educit vinctos. Educit vinctos. CAS. De inferno ligato diabolo. Qui exasperant. Blasphemos in Deum. Vel persequendo in sepulchris in carnalibus fetidis sepulti, ut nec velint nec possint ambulare. Exasperant. AUG. Resistendo justitiæ, cum omnino sint mortui in operibus mortuis; vincti vero volunt ambulare, nec possunt; hi solvuntur per gratiam, illi resuscitantur.

⁸²⁴ + **67.8 Deus, cum egredereris.** CAS. Diapsalmus de verbo Evangelii per egressum Christi. Deus, cum egredereris. Vere educis, quia præfiguratus est egressus ejus coram Israël, dum in columna nubis et ignis apparuit in deserto, et manna satiavit. AUG. Egressus dum apparuit hominibus per humanitatem, vel dum educit vinctos, id est, suscitatur. Transiit in desertum, cum ad gentes venit. BASIL. Egredere. Quasi dicat: cum transiturus esses solitudinem illam, quæ nondum lucis splendorem acceperat, terram quidem concussisti ac commovisti, cœlitus vero gratiæ tuæ guttas distillasti.

⁸²⁵ + **67.9 Terra mota est.** Quia tunc terreni videndo tanta mirabilia moti sunt. Cœli

10Pluviam voluntariam segregabis, Deus, hæreditati tuæ; et infirmata est, tu vero perfecisti eam. ⁸²⁶

11Animalia tua habitabunt in ea; parasti in dulcedine tua pauperi, Deus. ⁸²⁷

12Dominus dabit verbum evangelizantibus, virtute multa. ⁸²⁸

13Rex virtutum dilecti, dilecti; et speciei domus dividere spolia. ⁸²⁹

14Si dormiatis inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ, et posteriora dorsi ejus in pallore auri. ⁸³⁰

15Dum discernit cælestis reges super eam, nive dealbabuntur in Selmon. ⁸³¹

16Mons Dei, mons pinguis: mons coagulatus, mons pinguis.

distillaverunt a facie Dei: Manna, dum in modum stillicidii, manna descendit a facie Dei, cujus præsentia per columnam noscebatur. AUG. Mons Sina a facie Dei fumavit, secundum aliam litteram quando Moyses ibi legem accepit.

⁸²⁶ + **67.10 Pluviam.** Hoc est quod cœli distillaverunt manna, voluntariam quæ satisfaceret voluntati illius gentis avide comedendi. Segregabis Deus hæreditati tuæ. Quia non aliis gentibus dedit, quod tunc Judæis. Infirmata, etc. Ad tempus, dum Christo non credidit. CAS. Perfecit. Deus hæreditatem suam, dum gentes in supplementum admisit. Subdit unde perfecit.

⁸²⁷ + **67.11 Animalia.** Id est, gentes tuæ, dum credunt, habitant in hæreditate, id est, in Ecclesia. Quæ sunt animalia exponit. Parasti: prædestinatos dicit, quia ab origine mundi præparati sunt. AUG. Vel, mons Sina a facie Dei Israël, subaudi distillavit, etc., usque ad in quo superabundavit gratia. CAS. Hæc mystice, sed secundum figuram, etc., usque ad mittit ergo ad mysterium. AUG. Quidam libri non habent mons, sed a facie Dei Sina Israël; id est, qui legem dedit populo Israël: quia qui legem dedit per Moysem, qua terreret, dedit et benedictionem per Apostolos, qua liberet. In dulcedine CAS. Dulcedo est, qua bonum fit, non timore pœnæ, sed delectatione justitiæ.

⁸²⁸ + **67.12 Dominus dabit verbum.** Virtutes multas evangelizantibus verbum.

⁸²⁹ + **67.13 Rex virtutum.** HIER. Apostolorum, vel dilecti. CAS. Pater est rex angelorum, quibus imperat et ipse dilectus. AUG. Rex virtutum dilecti. Filii, id est, pater vel more veteris Scripturæ Christus rex virtutum; Christi, id est, suarum, ut fecit Moyses, sicut præcepit Dominus Moysi. Dilecti, dilecti. CAS. Repetitio dilecti ad commendationem; sed non est hæc repetitio in omnibus libris, sed sive sit, sive non, hic est sensus, dilecti non solum ad alia, sed etiam ad dividenda spolia, quæ dividendo, speciosam fecit Ecclesiam.

⁸³⁰ + **67.14 Si dormiatis.** AUG. Dormire inter medios cleros est in auctoritate duorum Testamentorum requiescere et pacifice acquiescere. Pennæ columbæ deargentatæ, prædicatores quorum prædicatione in cœlum fertur gloria Ecclesiæ. Columbæ AUG., CAS. Columba Ecclesia, etc., usque ad prædicatione in cœlum fertur. Et posteriora. AUG. Ubi radices alarum etc., usque ad vigor sapientiæ est charitas. Inter medios cleros. AUG. Latinæ linguæ esset inter cleros, etc., usque ad vobis erunt pennæ ambiguum est.

⁸³¹ + **67.15** CAS. Diapsalmus, dum discernit, de donationibus Christi ascendentis, qui solus potest, et non alius. AUG. Dum gratia Spiritus sancti reges discernuntur, etc., usque ad et in eum credentes proteguntur.

- 17Ut quid suspicamini, montes coagulatos? mons in quo beneplacitum est Deo habitare in eo; etenim Dominus habitabit in finem. ⁸³²
- 18Currus Dei decem millibus multiplex, millia lætantium; Dominus in eis in Sina, in sancto. ⁸³³
- 19Ascendisti in altum, cepisti captivitatem, accepisti dona in hominibus; etenim non credentes inhabitare Dominum Deum. ⁸³⁴
- 20Benedictus Dominus die quotidie: prosperum iter faciet nobis Deus salutarium nostrorum. ⁸³⁵
- 21Deus noster, Deus salvos faciendi; et Domini, Domini exitus mortis. ⁸³⁶
- 22Verumtamen Deus confringet capita inimicorum suorum, verticem capilli perambulantium in delictis suis. ⁸³⁷

⁸³² + **67.17 Mons Dei mons pinguis.** AUG., CAS. Commendationem montis subdit, etc., usque ad Hic enim est mons qui in Ezechiele vulnerat principem Tyri. Beneplacitum est Deo, etc. AUG. Etenim Dominus habitabit eum in finem, id est usque ad terminum majestatis suæ, qui est finis sine fine, et plenitudo omnium. Etenim Dominus habitavit. Nullus ut iste, quia iste mons, scilicet Dominus, habitabit illos montes usquequo ducat in finem, id est, in se Deum contemplandum. Alii autem montes sunt currus per quos vehitur Deus in universum mundum. Currus, quia unanimes copulati charitate, quos ad ministerium voluntatis suæ moderatur Deus, decem millibus, innumeris populis; multitudo sanctorum. In finem. Quia personaliter unitus est ei, in quo habitavit omnis plenitudo divinitatis corporaliter.

⁸³³ + **67.18 Millia lætantium.** AUG., CAS. Magnam multitudinem significat sanctorum, etc., usque ad et ideo lætantur. Sina in sancto CAS. Est mons in quo data est lex. Dicitur mandatum in quo requiescit Dominus, quia in sanctis mandatis ejus præsentia solet contueri. In Sina. HIERON. Vel in Sina sancto, id est, qui in Sina monte olim dedit legem, ipse idem est in sancto, id est, in Christo, qui est Sanctus sanctorum.

⁸³⁴ + **67.19 Ascendisti.** AUG. Qui propter nos erudiendos descendit. In altum. Super omnes coelos. Cepisti captivitatem. CAS. Prius apud inferos captos: hæc sunt spolia, similitudo triumpho; accepisti dona in hominibus a patre, id est, homines. Vel dedisti, secundum quod Deus, dona hominibus, quod etiam fit in triumphis. Cepisti captivitatem. AUG. Unde captivi dicuntur, quia capti retibus Petri, et sub leve jugum missi: unde in hoc curru sunt millia lætantium; non plorantium. Accepisti. Paulus apostolica auctoritate, etc., usque ad: Quod uni ex minimis fecistis, mihi fecistis.

⁸³⁵ + **67.20 Quotidie.** Ibid. Quia quotidie captivat captivos usque in finem sæculi. Et quia currum illum ducit in finem, addit prosperum iter. Iter. Cursum vitæ, quæ vere prosperum, cum dux sit salutaris.

⁸³⁶ + **67.21 Deus noster.** CAS. Diapsalma. Exponit operationes, quæ ex supradictis eveniunt: conquassatio inimicorum, conversiones peccantium; martyria ab utroque sexu. Salvos faciendi. AUG. Commendat gratiam, quia nullus salvus nisi per eum; sed ne dicas, Cur ergo morituri? patienter fer, et mortem non indigneris quia et Domini, qui sine peccato fuit, exitus non alius, quam mortis, tamen voluntate, ne homo timeret mortem. Exitus mortis. CAS. Id est, resurrectio, ne queraris de morte, quia Christus inde exivit, et inde exire dedit. Ne mala pertinacium credas impunita, subdit, verumtamen capita, superbiam, vel auctores Judaicæ sectionis, vel seditionis, vel hæresis.

⁸³⁷ + **67.22 Verticem capilli.** Ibid. Versutias inanium quæstionum, quæ tales inimicitias calumniarum quærunt, ut capillos videantur perscrutari.

23Dixit Dominus: Ex Basan convertam, convertam in profundum maris: ⁸³⁸

24ut intingatur pes tuus in sanguine; lingua canum tuorum ex inimicis, ab ipso. ⁸³⁹

25Viderunt ingressus tuos, Deus, ingressus Dei mei, regis mei, qui est in sancto. ⁸⁴⁰

26Prævenerunt principes conjuncti psallentibus, in medio juvenularum tympanistriarum. ⁸⁴¹

27In ecclesiis benedicite Deo Domino de fontibus Israël. ⁸⁴²

28Ibi Benjamin adolescentulus, in mentis excessu; principes Juda, duces eorum; principes Zabulon, principes Nephthali. ⁸⁴³

29Manda, Deus, virtuti tuæ; confirma hoc, Deus, quod operatus es in nobis. ⁸⁴⁴

⁸³⁸ + **67.23 Ex Basan.** AUG. Id est, confusione, etc., usque ad ad eos, qui erant desperatissimi.

⁸³⁹ + **67.24 Pes tuus.** Ibid. Id est, ut qui prius erant inimici, fiant pes tuus, prædicando usque ad sanguinem, scilicet, usque ad mortem: et canes, pro Deo latrantes, qui edunt de micis, etc. Pes tuus. Illi soli ad officium regiminis assumendi sunt, qui quod percipiunt, aliis prædicant, qui manibus honorum operum exsequuntur, quod ore prædicant, vel docent; unde in Levitico: Os turturis retorquetur ad ascellas. In sanguine. BASIL. Quoniam ostendit Deum, etc., usque ad: et cum eos vincerem, aspersa sunt vestimenta mea. Canum. AUG. In magno sacramento eos ducere jussus est Gedeon, qui ut canes aquam lamberent, trecentos tantum et non plures, in signo crucis propter thau, quæ trecentos significat. Ab ipso. Quasi si quæras unde tantum bonum, ut canes ejus sint cujus erant inimici? ait: Ab ipso, id est, ejus gratia, non a seipsis.

⁸⁴⁰ + **67.25 Viderunt ingressus tuos, Deus.** Ibid. Vel visi sunt gressus tui, Deus, quibus venisti in mundum. Hæc gratia latebat in Veteri Testamento: modo patet, cum missus Filius annuntiatur in gentibus. Qui. Deus. Est in sancto, corpore, licet perfidi non videant, secundum quod passus. In hoc etiam, patiendo vel credendo, prævenerunt eos principes, vel prævenerunt ad te laudem.

⁸⁴¹ + **67.26 Principes.** BASIL., EUTHYM. Apostolos Principes appellat, etc., usque ad et prædicatione illos consecuti sunt. In medio. Ministri præpositi novarum ecclesiarum Deum laudantium, carne domita et corio siccato ab humore peccati, et extenso a ruga duplicitatis.

⁸⁴² + **67.27 In ecclesiis benedicite.** CAS. Diapsalma. Precatur et affirmat, ut hæc inceptio dilatetur et confirmetur, pro qua et hæretici destruantur. AUG. In ecclesiis. Hæc sunt juvenulæ tympanistriæ, ne quis carnaliter choros luxuriæ cogitet. Ecclesiæ quippe sunt adolescentulæ nova gratia decoratæ. In ecclesiis, non alibi, non in aliis conventiculis. De fontibus Israël. CAS. Ut ad eorum imitationem prædicetis, quæ decet: quia sunt principes fidei, spei et charitatis, et per hoc Benjamin, id est, filius dextræ.

⁸⁴³ + **67.28 Ibi Benjamin,** etc. Principes, etc. Ibid. Per nomina tribuum, Christum et Aposto os indicat. Ibi, scilicet in templo Jerusalem vel in Ecclesia. Interpretatio etiam nominum Ecclesiæ convenit. CAS. Forsan ex his tribubus fuerunt Apostoli, etc., usque ad: confessio in fide, fortitudo in spe, latitudo in charitate. In mentis excelsu, seu, ut proprie est Græca dictio, etc., usque ad ut fidelis ac prudens distributor, divisit.

⁸⁴⁴ + **67.29 Manda Deus virtuti tuæ.** Ibid. O Deus,ifica Filium, quasi quod enuntio futurum, perfice. Vel, virtuti tuæ, id est, fortibus tuis injunge, ut te annuntient. Vel, o Pater,

30A templo tuo in Jerusalem, tibi offerent reges munera. ⁸⁴⁵

31Increpa feras arundinis; congregatio taurorum in vaccis populorum: ut excludant eos qui probati sunt argento. Dissipa gentes quæ bella volunt. ⁸⁴⁶

32Venient legati ex Ægypto; Æthiopia præveniet manus ejus Deo. ⁸⁴⁷

33Regna terræ, cantate Deo; psallite Domino; psallite Deo. ⁸⁴⁸

34Qui ascendit super cælum cæli, ad orientem: ecce dabit voci suæ vocem virtutis. ⁸⁴⁹

35Date gloriam Deo super Israël; magnificentia ejus et virtus ejus in nubibus. ⁸⁵⁰

manda tuum opus virtuti tuæ, Filio, vel Spiritui sancto. AUG. Commendat enim Deus charitatem suam in nobis, quoniam, cum peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est: quod bene et confidenter orat. Confirma hoc, Deus, quod operatus es. Incipiendo.

⁸⁴⁵ + **67.30 A templo tuo in Jerusalem.** Quæ est libera, mater nostra, quæ est templum, a quo omne datum optimum; ab illo ergo templo. Reges terræ. Vel speciales tibi offerent munera, id est, sacrificia laudis. Sed quia huic laudi obstrepunt hæretici.

⁸⁴⁶ + **67.31 Increpa feras arundinis.** AUG. Id est, eos qui moventur omni vento doctrinæ. Ut excludant eos qui probati sunt. Hoc est quod Apostolus ait: Qui probati sunt, manifesti fiant I Cor. 11.; vel a vaccis excludant probati. Nam stabiles, fortes, et graves non habent seducere: In populo gravi laudabo te. Dissipa. Increpa feras, et etiam dissipa dissentientes. Gentes quæ bella volunt. Hæreticos et alios eis consentientes, quos gentes vocat, propter genera diversarum sectarum, ne ibi series successionum confirmet errorem.

⁸⁴⁷ + **67.32 Ex Ægypto, Æthiopia.** AUG. Ægypti vel Æthiopiæ nomine fidem omnium gentium signat, a parte totum. Non ergo ex solis Judæis, sed de gentibus præcones futuros prophetat. HIER. Æthiopia Gentilitas nigra peccatis, festinat manus dare Deo. Similitudo a victis, qui armis depositis eas dant victoribus, ne intereant. Præveniet manus ejus. Ibid. Id est, vindictam ejus, per confessionem, ne manentes in peccatis puniantur.

⁸⁴⁸ + **67.33 Deo regna.** Ut Deo sit in principio sequentis versus. Vel magis in fine præcedentis versus est, Deo. Commendaturque fides quasi, non præcedentibus operibus justificatur homo quæ per dilectionem incipit operari. Credet ergo Æthiopia Deo, et sic præveniet opera ejus, id est, Æthiopiæ, quod in Græco non est ambiguum, id est, credendo in Deum, præveniet opera sua. Vel ejus Ægypti Deo, id est, in Deum. Regna terræ, cantate Deo. AUG. Decursis omnibus, quæ jam impleta cernimus, hortatur ad laudem Christi, et futurum ejus adventum prænuntiat. Psallite. CASS. Diapsalma. Psallite: veniet qui ascendit, ubi sanctos consummabit.

⁸⁴⁹ + **67.34 Ascendit.** Ibid. secundum quod homo. Nam secundum quod Deus, Patri æqualis, super cælum cæli, excelsiores creaturas, ut nihil supra se haberet. HIER., CAS. Oriens. Verbum a Patre genitum. Et ascendit ab oriente Virtute Verbi. Ad orientem. Locum expressit, ubi surrexit et unde ascendit. AUG. Ad orientem, nostræ illuminationis. Vel quia Jerusalem est in Oriente. Voci suæ. Ibid. Qui fuit humilis in passione: dabit vocem virtutis in communi resurrectione. Vocem virtutis. CAS. Efficaciam resuscitandi omnes mortuos.

⁸⁵⁰ + **67.35 Magnificentia ejus et virtus.** AUG. Quoniam jam tunc non erit commistio malorum, inde evidens erit magnificentia ejus super verum Israël. In nubibus. Quia non solus veniet ad iudicium, sed cum senioribus populi, qui sunt nubes: quas ne aliter acciperes, addit: Mirabilis in sanctis. EUTHYM. Per nubes. Hic ipsos Apostolos intelligit, veluti supra exsistentes, atque eminentes a terrenis negotiis, ac veluti spirituali aqua plenos, quam ex sancti Spiritus profundis hauserunt, ut animarum arva ac campos, hoc est, ut ipsos credentes, irrigarent.

36Mirabilis Deus in sanctis suis; Deus Israël ipse dabit virtutem et fortitudinem plebi suæ. Benedictus Deus !] ⁸⁵¹

68In finem, pro iis qui commutabuntur. David. ⁸⁵²

2[Salvum me fac, Deus, quoniam intraverunt aquæ usque ad animam meam.

3Infixus sum in limo profundi et non est substantia. Veni in altitudinem maris, et tempestas demersit me. ⁸⁵³

4Laboravi clamans, raucæ factæ sunt fauces meæ; defecerunt oculi mei, dum spero in Deum meum. ⁸⁵⁴

5Multiplicati sunt super capillos capitis mei qui oderunt me gratis. Confortati sunt qui persecuti sunt me inimici mei injuste; quæ non rapui, tunc exsolvebam. ⁸⁵⁵

6Deus, tu scis insipientiam meam; et delicta mea a te non sunt abscondita. ⁸⁵⁶

⁸⁵¹ + **67.36 Ipse dabit virtutem et fortitudinem plebi suæ benedictus Deus.** CAS. Magna promisit, ne quis pro humana infirmitate desperet se ad tanta præmia pervenire.

⁸⁵² + **68.1 In finem.** AUG. Commutatus est ex forma Dei in deterius Adam, etc., usque ad pati secundum Græcos. CAS. Quartus psalmus qui latius de passione, et resurrectione. Agitur de causa commutationis, id est, passione Christi. Hic loquitur Christus caput et corpus. Salvum me fac. Primo, precatur salvus fieri, quia multa patitur, quantum ad se gratis, sed quod alius rapuit, ipse solvit. Hæc est vox grani sinapis contempti, dum in horto obruitur, quod crescit in magnum olus: hoc fuscum et aspernabile prorsus. Sic et Christus, de quo: Vidimus eum non habentem speciem neque decorem, sed tamen occupavit faciem terræ, factus mons magnus. Aquæ usque ad animam meam. AUG. Id est, turbæ, etc., usque ad ultra quam non habent mali quid eis faciant.

⁸⁵³ + **68.3 In limo.** AUG. Homo factus est delimo terræ, etc., usque ad id est, virtus carnis evadendi passionem. Substantia. Dicuntur divitiæ, etc., usque ad id est, non inveni in eis quod feci. Veni. Quia sponte. In altitudinem. Profundum insani populi.

⁸⁵⁴ + **68.4 Laboravi.** AUG. Diu clamavit: Væ vobis! Scribæ et Pharisei, ut raucus quantum ad illos, quia non est ab eis intellectus. Clamans, etc. CAS. Laborat, cuius votum non impletur. Oculi mei. Ut oculi duorum eum in via non agnoscentium, quibus factum est extra quod erat intra, id est, cæcitas quæ in corde facta est et in oculis. Dixerunt enim: Sperabamus quod redempturus esset Israël Luc. 24. [AUG]. Sed spem eis reddidit, etc., usque ad quia perditu fuissent. Dum spero. CAS. Causa subditur, præstolor misericordiam, non exoro potentiam.

⁸⁵⁵ + **68.5 Multiplicati.** AUG. Quod prius typice, nunc in re aperte dicit. Super capillos. Pro infinito, vel plures sunt his qui sunt ornatui. Rapui. Rapere voluerunt divinitatem, et perdiderunt felicitatem: rapuit Adam, præsumens, ut diabolus, de divinitate.

⁸⁵⁶ + **68.6 Deus, tu scis.** CAS. Quia pro aliis solvit, precatur, expectantes antiquos, et quærentes alios, scilicet, modernos, in se non frustrari, cum tanta tam æquanimiter ferat. Insipientiam. AUG. Ex membris. Vel, quod stultum est Dei, sapientius est hominibus. Quod in me irriserunt, qui sibi sapientes videbantur, tu scisti quare fieret irrisio, scilicet, talis et mors CAS. Insipientiam. Quod mei ignari Dei, hi sunt qui commutantur in sapientes et justos.

- 7Non erubescant in me qui exspectant te, Domine, Domine virtutum; non confundantur super me qui quærunt te, Deus Israël. ⁸⁵⁷
- 8Quoniam propter te sustinui opprobrium; operuit confusio faciem meam. ⁸⁵⁸
- 9Extraneus factus sum fratribus meis, et peregrinus filiis matris meæ. ⁸⁵⁹
- 10Quoniam zelus domus tuæ comedit me, et opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me. ⁸⁶⁰
- 11Et operui in jejunio animam meam, et factum est in opprobrium mihi. ⁸⁶¹
- 12Et posui vestimentum meum cilicium; et factus sum illis in parabolam. ⁸⁶²
- 13Adversum me loquebantur qui sedebant in porta, et in me psallebant qui bibebant vinum. ⁸⁶³

⁸⁵⁷ + **68.7 Non erubescant.** Ibid. Quæ solverit, exponit; hic ostendit quod superius de membris dixerat. AUG. Non erubescant, id est, non dicatur eis: Ubi est Christus vester? vel non prematur Ecclesia, ut filii erubescant. Qui exspectant. CAS. Quod oculis videre non potuerunt prophetæ et iusti. Ne ergo aliter eveniat quam Spiritus sanctus per eos prædixit, sequitur: Deus virtutum, cui nihil est impossibile. Deus Israël. AUG. Ut qui Deitatem ejus intueri possunt, non seducantur infirmitate ejus carnali.

⁸⁵⁸ + **68.8 Quoniam propter te sustinui opprobria.** CAS. Congregat in unum multa quæ pertulit, ad invidiam in Judæos excitandam; opprobrium, in Beelzebub ejicit dæmonia, potator, vorax. Matth. 11. Operuit. Hoc solet evenire in bono laceratis, qui solent tanto amplius ad tempus effici tristes quanto cognoscunt in se iniqua confingi.

⁸⁵⁹ + **68.9 Peregrinus.** Vel hospes, qui in domo ad tempus recipitur; non ut frater charissimus, quod eram.

⁸⁶⁰ + **68.10 Zelus domus tuæ comedit me.** Quando funiculo vendentes ejecit. Quid istum zelum sequitur, subjungit: Et opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me. Quia increpati Judæi convicia, quasi tela, super eum miserunt, ut: Nonne hic est filius Joseph? Luc. 4. Exprobrantium tibi. Quando dixerunt: Nunquid potest Deus parare mensam in deserto? Psal. 77. Isti sunt dii tui, Israël Exod. 32.. Unde nunc dicit eadem convicia cadere super se, quæ olim exprobrabant, ut ex consuetudine impia videas eos et non noviter hoc fecisse. Ceciderunt. CAS.. Cadunt super nos mala, quando non possumus vitare illa: ceciderunt igitur, id est, effectum habuerunt.

⁸⁶¹ + **68.11 Et operui in jejunio,** etc. AUG. Prælegi jejunare potius quam fel et acetum accipere; id est, veteres et amaros, qui non intrant in corpus ejus. CAS. Et operui. Non exercui potentiam vindicando. Et factum est, quod patuit in sputis, in opprobrium. AUG. Detrahentium et derisorum.

⁸⁶² + **68.12 Et posui.** AUG. Illis carnem apposui, in quam sævirent, et ocului Deitatem. Cilicium. AUG., HIER. Mortalis caro, ut de peccato damnaret peccatum. Cilicium, lugubris caro, ut quando flevit super Jerusalem Luc. 19., et pro Lazaro Joan. 11.. In parabolam. AUG., HIER. Irrisoriā, ut cuilibet maledicendo, dicerent: Sic tibi contingat ut crucifixo. Vel, quia parabolam eos docebam; unde: Vobis datum est nosse mysterium Verbi Dei, cæteris autem in parabolis. Et tunc adversum me loquebantur.

⁸⁶³ + **68.13 Qui sedebant.** CAS. In porta sedent, qui conventibus hominum sedula curiositate

- 14Ego vero orationem meam ad te, Domine; tempus beneplaciti, Deus. In
multitudine misericordiæ tuæ, exaudi me in veritate salutis tuæ. ⁸⁶⁴
- 15Eripe me de luto, ut non infigar; libera me ab iis qui oderunt me, et de
profundis aquarum. ⁸⁶⁵
- 16Non me demergat tempestas aquæ, neque absorbeat me profundum,
neque urgeat super me puteus os suum. ⁸⁶⁶
- 17Exaudi me, Domine, quoniam benigna est misericordia tua; secundum
multitudinem miserationum tuarum respice in me. ⁸⁶⁷
- 18Et ne avertas faciem tuam a puero tuo; quoniam tribulor, velociter
exaudi me. ⁸⁶⁸
- 19Intende animæ meæ, et libera eam; propter inimicos meos, eripe me. ⁸⁶⁹

miscentur. Dicit ergo passionem suam Judæorum esse fabulam, ut nullus exciperetur, qui hujusmodi locutionis esset alienus; unde Cleophas ait: Tu solus peregrinus es in Jerusalem, et ignoras, etc. Luc. 84.. In porta. Civitatis: ubi solent iudices sedere ad judicandas causas, id est in publico iudicio. HIERON. Sicut Scribæ et Pharisæi habentes clavem scientiæ: sed nec intrantes, nec alios intrare sinentes. Et in me psallebant. CAS. De me aiebant in publicis conventibus, et in conviviis psallebant: irrisio mea erat psalterium. Qui bibebant vinum. AUG. Qui inebriantur temporalivoluptate. Vel, CAS. in Deum probabili opere psallant, qui vinum spirituale bibunt.

⁸⁶⁴ + **68.14 Ego vero.** CAS. Prædictis malis opposita est oratio pro parte sua, ut discamus non rixas, sed orationes opponere iurgiis. Tempus beneplaciti. AUG. Ideo nunc est tempus beneplaciti et reconciliationis per incarnationem, per sanguinem, per mortem; deinde quomodo hoc tempus provenerit, exponit: In multitudine misericordiæ. In veritate. Præmisit de misericordia, nunc subjungit de veritate, quia universæ viæ misericordia et veritas misericordia, dimittendo peccata; veritas, reddendo promissa.

⁸⁶⁵ + **68.15 Ut non infigar.** AUG. Mente, supra dixit infixum corpore; dicitur hoc ex infirmitate membrorum. De luto, id est, lutosi desiderii. De profundis aquarum. CAS. Judæi malignitate consilii profundi sunt, seditionibus turbulenti.

⁸⁶⁶ + **68.16 Profundum.** CAS. Peccatorum, quod deglutit animas; unde: Peccator cum venerit in profundum peccatorum, contemnit Prov. 18.. Hæc pericula membris ejus imminet. Neque urgeat super me, etc. AUG. Et si cecidisti, non claudis super te puteus os suum, si non claudis os tuum; sed confitere et dic: De profundis clamavi ad te, Domine, et evades. Claudis super illum, qui in profundo contemnit, a quo mortuo, velut qui non sit, perit confessio.

⁸⁶⁷ + **68.17 Exaudi me, Domine,** etc. CAS. Periculis hominum expositis, voce eorum precatur: Exaudi me, Domine, quia benigna misericordia, non quia merui. Benigna. AUG. Suavis est tribulatio misericordia, ut panis esurienti. Venit tribulatio; differt Deus subvenire, ut moveat desiderium, et sit dulce auxilium; quod cum fit, jam non est quo differat.

⁸⁶⁸ + **68.18 A puero,** etc. AUG. quolibet sancto, parvo, non superbo; a quo superbiam tollit disciplina tribulationis.

⁸⁶⁹ + **68.19 Propter inimicos,** etc. AUG. Ut confundantur liberatione mea, etc., usque ad unde ipse Nabuchodonosor conversus Deum prædicat. Propter inimicos. ID. Hoc ad apertam, ut caro resurgat, et ascendens spiritum mittat; unde inimici conversi sunt, quibus non proderit, si solam animam liberaveris.

20Tu scis improprium meum, et confusionem meam, et reverentiam
meam; ⁸⁷⁰

21In conspectu tuo sunt omnes qui tribulant me. Improprium exspectavit
cor meum et miseriam: et sustinui qui simul contristaretur, et non fuit; et qui
consolaretur, et non inveni. ⁸⁷¹

22Et dederunt in escam meam fel, et in siti mea potaverunt me aceto. ⁸⁷²

23Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, et in retributiones, et in
scandalum. ⁸⁷³

24Obscurentur oculi eorum, ne videant, et dorsum eorum semper incurva.
⁸⁷⁴

25Effunde super eos iram tuam, et furor iræ tuæ comprehendat eos. ⁸⁷⁵

⁸⁷⁰ + **68.20 Tu scis improprium.** ID. Quia quare sint ista mihi, tu nosti, illi non norunt. Et quia ipsi in conspectu tuo sunt, ista nescientes non poterunt confundi vel corrigi, nisi manifeste eruas. Et ideo ait: Propter inimicos. ID. Improprium, vel opprobrium, etc., usque ad sed adjuvando perficiat. Reverentiam. ID. Alii ignominiam, ut alapas, flagella, et quod Pilato tanquam reus traditus est: hæc non pro suo reatu, sed pro nobis sustinuit, ut in talibus nos instrueret.

⁸⁷¹ + **68.21 In conspectu tuo.** CAS. Invidiam ex citat contra eos, ut tantum scelus præsentem Deo committerent. Cor meum. Quia voluntate sustinuit, secundum illud: Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum. Qui simul contristaretur, et non fuit; et qui consolaretur, et non inveni. AUG. Contristati sunt discipuli et mulieres quæ super eum flebant, sed non simul. Carnaliter enim contristabantur de vita mortali, quæ erat mutanda morte, cum deberent cum eo contristari de cæteris, qui medicum occidebant, quod nemo tunc fecit.

⁸⁷² + **68.22 Et dederunt in escam meam fel, et in siti mea potaverunt me aceto.** AUG. Quod non inveni simul tristes et consolantes, hoc fuit mihi fel amarum propter mœrorem. Acetum, etc. ID est, acidum, propter vetustatem eorum. Legitur in Evangelio fel ei oblatum, sed in potu, non in esca. Mystice ergo dicitur, id est, super escam suavem quam cum discipulis acceperat, quæ est esca unitatis Christi, injecerunt fel: quod adhuc hodie facit, et gravius peccat contemptor sedentis in cœlo, quam qui crucifixus ambulans in terra. Dant bibendum amarum potum, qui male vivendo scandalum faciunt Ecclesiæ, ut hæretici. Gustavit Dominus, docens et nos gustare, id est, pati tales: sed non bibit, quia non possunt tales in corpus ejus recipi. Mystice ergo hoc prædicitur, sicut et mystice factum est in passione. CAS. Et dederunt. Hæc est consummatio passionis; cum dixisset: Sitio, fel cum aceto obtulerunt, hoc facto mores suos amarissimos indicantes.

⁸⁷³ + **68.23 Fiat mensa.** CAS. Prophetia contra adversarios. AUG. Fiat mensa. Mensa, Scriptura: hanc Judæi habuerunt, dum mandatum Dei coluerunt; postquam a lege jejuni sunt, hæc mensa coram ipsis gentibus data est, ut gravius dolerent. In laqueum. Ut qui littera legis alios stringebant, in ea obligati caderent. In retributiones. Quia illis ablata, et gentibus data. Malorum fuit retributio, dum nolentes in ea epulari, ab ea sunt exclusi. In scandalum. Quia deserentes pacis auctorem, rixas sibi et prava opera concitant.

⁸⁷⁴ + **68.24 Oculi.** AUG. Doctores qui præeunt. Obscurentur, id est, lumen scientiæ perdant. Et dorsum eorum, etc. Id est, minores. Cum enim lumen scientiæ perdunt qui præeunt, ad portanda peccatorum onera, et ad appetenda terrena inclinantur sequentes; vel, dorsum, mens eorumdem Semper hoc de illis qui non poenitent.

⁸⁷⁵ + **68.25 Effunde,** etc. CASS. Ut in morem fluminis sit copiosa. Comprehendat. Ut non liceat effugere.

- 26Fiat habitatio eorum deserta, et in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet. ⁸⁷⁶
- 27Quoniam quem tu percussisti persecuti sunt, et super dolorem vulnerum meorum addiderunt. ⁸⁷⁷
- 28Appone iniquitatem super iniquitatem eorum, et non intrent in justitiam tuam. ⁸⁷⁸
- 29Deleantur de libro viventium, et cum justis non scribantur. ⁸⁷⁹
- 30Ego sum pauper et dolens; salus tua, Deus, suscepit me. ⁸⁸⁰
- 31Laudabo nomen Dei cum cantico, et magnificabo eum in laude:
- 32et placebit Deo super vitulum novellum, cornua producentem et ungulas. ⁸⁸¹
- 33Videant pauperes, et lætentur; quærite Deum, et vivet anima vestra: ⁸⁸²

⁸⁷⁶ + **68.26 Fiat habitatio.** AUG. Hoc jam in manifesto, etc., usque ad in quo superbierunt contra Deum. In tabernaculis. CAS. Templo et regio palatio. Ad hoc ponit inhabitare, quod fit devotæ mentis affectu; ad domos habitare, quod fit corporea mansione.

⁸⁷⁷ + **68.27 Tu percussisti.** CAS. Non sua culpa: percussisti passione, ad salutem gentium; hoc illi crudeli voto impleverunt. Et super dolorem. Quia erat pro perditione eorum. Addiderunt. Inferre mortem. Vel super dolorem vulnerum meorum, id est, quæ mihi infixerat lancea, et clavis, addiderunt custodes sepulcri.

⁸⁷⁸ + **68.28 Appone iniquitatem super iniquitatem,** etc. AUG. Iniquitas eorum fuit, ut hominem occiderent, et super hoc apposuit Deus, ut Filium suum occiderent, ut sicut servos præmissos, ita ipsum hæredem.

⁸⁷⁹ + **68.29 Deleantur,** etc. ID. Quia scriptos se putant, etc., usque ad et stultos ad dexteram. De libro viventium, etc. CAS. Notitia Dei, quæ prædestinavit ac vitam, quos præscivit conformes fieri imagini Filii sui. Non sic tamen accipiendum est, tanquam in hoc libro aliquem scribat Deus, quem postea delet: sed secundum spem illorum, qui scriptos se putant.

⁸⁸⁰ + **68.30 Ego sum pauper,** etc. CAS. Hic dispensationem incarnationis et sanctitatem propositi exponit, dicens: Quis finis passionis? Dolens. AUG. Hoc secundum caput, pro omnibus dolet: unde: Dolores nostros ipse portavit Isa. 53., quod nullus alius. Ideo dicit:

⁸⁸¹ + **68.32 Et placebit.** CAS. Laus puri cordis plus placet quam mactatio pecudum. Vitulum novellum. AUG. Pro peccatis offerebatur novellus vitulus, qui significabat novitatem securitatem; quæ defensionem habet in cornibus, munimen pedum in ungulis per quas aspera sæculi calcet; producentem, quia fidelis quotidie virtute Dei augetur. AUG. Vitulus ungulis terram excitat, sic qui non contradicit, sed tamen terrenum abjecte sapit, ungulis excitandus est: et super hunc vitulum placebit laudatio mea cum angelis, ubi nec adversarius erit ventilandus, nec piger de terra excitandus.

⁸⁸² + **68.33 Videant.** CAS. Quod oblatio jam est in mente, non in rebus, ubi pauper æquatur diviti. Et, o pauperes, hoc tamen contuitu Dei facite, quærite Dominum. Vel, ut videatis, quærite Deum, escam mentis. Vincitos. AUG. Qui ultra necessaria quærit, compedes onerat; sed sufficit diei malitia sua. Vincitos. ID. Vincitos mortalitate, qua Dominus offensus servos compedivit: sed inde clamantes audit.

34quoniam exaudivit pauperes Dominus, et vinctos suos non despexit.

35Laudent illum cæli et terra; mare, et omnia reptilia in eis. ⁸⁸³

36Quoniam Deus salvam faciet Sion, et ædificabuntur civitates Juda, et inhabitabunt ibi, et hæreditate acquirant eam. ⁸⁸⁴

37Et semen servorum ejus possidebit eam; et qui diligunt nomen ejus habitabunt in ea.] ⁸⁸⁵

69In finem. Psalmus David in rememorationem, quod salvum fecerit eum Dominus. ⁸⁸⁶

2[Deus, in adjutorium meum intende; Domine, ad adjuvandum me festina. ⁸⁸⁷

3Confundantur, et reveantur, qui quærunt animam meam. ⁸⁸⁸

4Avertantur retrorsum, et erubescant, qui volunt mihi mala; avertantur statim erubescences qui dicunt mihi: Euge, euge ! ⁸⁸⁹

⁸⁸³ + **68.35 Cælum, terra, mare.** CAS. Ad litteram, id est, cœlestia, terrestria, et natantia, hæc laudant, dum ex eis laudatur creator. ID. Divitiæ sunt pauperis videre creata, et inde laudare creatorem. Laudent illum, etc. ID. Quod prius simul, nunc sigillatim monet; vel, laudent cœlestia, terrestria, natantia. Et, ut perfecte omnia concludat, addit: Omnia quæ in eis sunt: sic omnis creatura ad laudes invitatur. HIER., CAS. Ac si diceret: Omnigena flectatur, cœlestium, terrestrium et infernorum Phil. 2.. Et omnia reptilia in eis. CAS. Omnes modi monstri, in peccatis hærentes terrenis.

⁸⁸⁴ + **68.36 Quoniam Deus salvam faciet Sion,** etc. AUG. In spe fidelis populi finitur constructio Ecclesiæ: unde omnis creatura laudare monetur.

⁸⁸⁵ + **68.37 Et qui diligunt nomen ejus,** etc. CAS. Quid per singula? omnes qui diligunt nomen tuum habitabunt. AUG. Hi sunt semen servorum. Iste enim versus exponit præcedentem.

⁸⁸⁶ + **69.1 In rememoratione.** CAS. Memoria duobus modis, etc., usque ad et spem resurrectionis assumunt. AUG. Vox tribulatorum pro Christo, etc., usque ad primo petentes se adjuvari, malos erubescere.

⁸⁸⁷ + **69.2 Deus in adjutorium.** Monet ut in Deo, non in nobis, gloriemur. CAS. Hic omnis petitio affirmatio est, unde non sunt timendæ tribulationes. Hic versiculus ante omnes horas in initio prædicatur, quia, cum orare solemus, maxime tentare nititur diabolus, ut muscæ morientes perdant suavitatem unguenti.

⁸⁸⁸ + **69.3 Confundantur.** CAS. Confundi, est de perversitate turbari. Reveantur, ne proles a justitia pœna sequatur. Qui quærunt, etc. AUG. Diversa sunt tempora in Ecclesia: primo, fuit impetus persequentium, unde, qui quærunt; modo, remansit malevolentia cogitantium, unde, qui volunt. ID.

⁸⁸⁹ + **69.4 Avertantur.** ID. Duo genera sunt persequentium, etc., usque ad exit integer, qui neutro capitur.

5Exsultent et lætentur in te omnes qui quærunt te; et dicant semper:
Magnificetur Dominus, qui diligunt salutare tuum. ⁸⁹⁰

6Ego vero egenus et pauper sum; Deus, adjuva me. Adjutor meus et
liberator meus es tu; Domine, ne moreris.] ⁸⁹¹

7Psalmus David, filiorum Jonadab, et priorum captivorum. [In te,
Domine, speravi; non confundar in æternum. ⁸⁹²

2In justitia tua libera me, et eripe me: inclina ad me aurem tuam, et salva
me. ⁸⁹³

3Esto mihi in Deum protectorem, et in locum munitum, ut salvum me
facias: quoniam firmamentum meum et refugium meum es tu. ⁸⁹⁴

4Deus meus, eripe me de manu peccatoris, et de manu contra legem
agentis, et iniqui: ⁸⁹⁵

5quoniam tu es patientia mea, Domine; Domine, spes mea a juventute mea.
⁸⁹⁶

6In te confirmatus sum ex utero; de ventre matris meæ tu es protector
meus; in te cantatio mea semper.

⁸⁹⁰ + **69.5 Exsultent et lætentur in te omnes.** CAS. Monet lætari bonos, quos egenos Deus adjuvat et liberat. Semper. Quia non unquam debet cessare a laude ejus. Magnificetur Deus. CAS. Nostro more dictum, ubi quis laudibus crescit; quod non Deus, sed nos laudando proficimus.

⁸⁹¹ + **69.6 Ego vero egenus.** CAS. Quod hortor, facio, etc., usque ad ubi est dives, semper ambit, desiderat et accipit. Ne moreris. ID. Tardum videtur, quod magno desiderio quæratur. AUG. Ne mihi tardius videatur, quod venturus es, quod fit per patientiam; qua qui caret, tardum ei videtur, et deflectitur ab eo: ut uxor Lot, quæ fit statua salis, ut te condiat: exemplo enim tibi est ne retro aspicias.

⁸⁹² + **70.1 In finem.** AUG. De commendatione gratiæ, etc., usque ad fere singulis syllabis commendatur gratia. Filiorum Jonadab. ID. Filiis spontaneis, etc., usque ad qui ex se mali. CAS. Vel ita, monemur in titulo habere devotionem filiorum Jonadab, etc., usque ad illi vero consueta malitia in obstinatione permanserunt.

⁸⁹³ + **70.2 In te, Domine, speravi.** Generalis justus loquitur a principio mundi usque ad finem: totam spem in Deo ponens, gratiam ejus commendat, ne falsa in nobis præsumamus. CAS. Vel priores captivi sunt in mundo, unde evadi potest: secundi in inferno. Vel, priorum, id est, eorum qui ante capti vitiis, quam filii Christi. Totus hic psalmus gratiam Dei, quæ gratis datur, summa intentione commendat.

⁸⁹⁴ + **70.3 Esto mihi in Deum protectorem, et in locum munitum,** etc. Duo promisit, duo alia reddit.

⁸⁹⁵ + **70.4 Peccatoris.** AUG. Duo sunt genera peccatorum: alii legem acceperunt, ut Judæi et Christiani; alii non, ut pagani.

⁸⁹⁶ + **70.5 A juventute.** CAS. Id est, a conversione, vel ex quo contra diabolium cœpi pugnare. AUG. A juventute, ex quo cœpi sperare in te, etc., usque ad juvenis pugnare, sed cedit, nisi sit Deus spes ejus.

7Tamquam prodigium factus sum multis; et tu adjutor fortis. ⁸⁹⁷

8Repleatur os meum laude, ut cantem gloriam tuam, tota die
magnitudinem tuam. ⁸⁹⁸

9Ne projicias me in tempore senectutis; cum defecerit virtus mea, ne
derelinquas me. ⁸⁹⁹

10Quia dixerunt inimici mei mihi, et qui custodiebant animam meam
consilium fecerunt in unum, ⁹⁰⁰

11dicentes: Deus dereliquit eum: persequimini et comprehendite eum, quia
non est qui eripiat. ⁹⁰¹

12Deus, ne elongeris a me; Deus meus, in auxilium meum respice. ⁹⁰²

13Confundantur et deficiant detrahentes animæ meæ; operiantur
confusione et pudore qui quærunt mala mihi. ⁹⁰³

14Ego autem semper sperabo, et adjiciam super omnem laudem tuam. ⁹⁰⁴

⁸⁹⁷ + **70.7 In te cantatio.** CAS. Delectationi est mihi esse in te. Semper. Ut continua sint beneficia. Semper. AUG. Et in præsentis, etc., usque ad contra quam nil stat.

⁸⁹⁸ + **70.8 Repleatur os meum.** CAS. Dixit beneficia, nunc petit ut gratias agere possit. Nam si Deus os non replet, non ardet desiderium. Tota die magnitudinem tuam. AUG. Id est, sine intermissione, etc., usque ad nomine ergo magnitudinis omnia includit.

⁸⁹⁹ + **70.9 Ne projicias me.** CAS. De gratia tempore senectutis et senii danda. Senectutis. AUG. Senectus in Christo, dum prodigium factus est, dum infirmatus in cruce et irrisus; quod dicitur senectus, quia ex vetustate assumpsit, unde: Vetus homo noster simul crucifixus est Rom. 6..

⁹⁰⁰ + **70.10 Quoniam dixerunt inimici mei.** AUG. Dicitur hoc de Christo, qui inter manus inimicorum infirmus factus est, et quasi nihil posset comprehensus. Sed hic de membris ejus dicitur hoc, quia et illa talia ex nostra persona habuit.

⁹⁰¹ + **70.11 Deus dereliquit eum.** AUG. Unde alibi: Quare me dereliquisti? id est, quare me derelictum putant malo suo. Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent.

⁹⁰² + **70.12 Ne elongeris a me.** CAS. Longe putant, dum tardat; ne elongeris, ut gravioribus exponat.

⁹⁰³ + **70.13 Confundantur,** etc. CAS. Quia disposita Dei non mutantur. Detrahentes animæ meæ. Alias, committentes animam meam. AUG. Id est provocantes nos ut Deo resistamus, quod est contra Deum committere bellum; ut illi faciunt quibus non placet Deus in suis adversis, quod est eum habere injustum. Committitur etiam anima, si odit eos a quibus patitur. Qui quærunt. ID. Ut fecit uxor Job, quæ ait: Dic aliquid in Deum et morere Job. 7.. Ut etiam ait uxor Tobia: Ubi sunt justitiæ tuæ? Tob. 4, 2. Hoc dicebat ut displiceret illi Deus.

⁹⁰⁴ + **70.14 Et adjiciam.** AUG. Adjectio laudis est, post creationem omnium rerum, laus de incarnatione et resurrectione, quod inferiora docent. Omnem. AUG. Quia si laudatus in omnibus aliis, nondum in eo quod suscitavit carnem nostram in vitam æternam, quæ est laus adjuncta pro resurrectione Christi. Vel omnis laus esset, et nihil laudi deesset, si damnaret peccantes, quia justitia esset; sed quia et hos liberas: Adjiciam super omnem laudem tuam.

15Os meum annuntiabit justitiam tuam, tota die salutare tuum. Quoniam non cognovi litteraturam, ⁹⁰⁵

16introibo in potentias Domini; Domine, memorabor justitiæ tuæ solius.

17Deus, docuisti me a juventute mea; et usque nunc pronuntiabo mirabilia tua. ⁹⁰⁶

18Et usque in senectam et senium, Deus, ne derelinquas me, donec annuntiem brachium tuum generationi omni quæ ventura est, potentiam tuam,

19et justitiam tuam, Deus, usque in altissima; quæ fecisti magnalia, Deus: quis similis tibi? ⁹⁰⁷

20Quantas ostendisti mihi tribulationes multas et malas ! et conversus vivificasti me, et de abyssis terræ iterum reduxisti me.

21Multiplicasti magnificentiam tuam; et conversus consolatus es me.

22Nam et ego confitebor tibi in vasis psalmi veritatem tuam, Deus; psallam tibi in cithara, sanctus Israël. ⁹⁰⁸

23Exsultabunt labia mea cum cantavero tibi; et anima mea quam redemisti. ⁹⁰⁹

⁹⁰⁵ + **70.15 Os meum annuntiabit justitiam.** Christum, sed ne aliter acciperes, addit: Salutare. Quare? quia non approbatur ex operibus legis justificari quemquam. Et hoc est: Quoniam non cognovi litteraturam, id est, figuras legis per quod fiam potens. Tota die. AUG. Vel ita, etc., usque ad justitiæ serviat. Quoniam non cognovi litteraturam. ID. Prædicabo salutem tuam tota die, etc., usque ad quia habitu inventus est ut homo Philip. 2., et surgit mortuus.

⁹⁰⁶ + **70.17 Docuisti.** CAS. Per libros, vel inspirando usque nunc: per spatia temporum crevit doctrina. Mirabilia. Quod de iniquo justus. Mirabilia. AUG. Quid mirabilius quam mortuos suscitare? etc., usque ad hoc est a juventute et nunc. Juventute. ID. Aliqui notant quatuor tempora Ecclesiæ, aliqui tantum tria distingui, idem significantes per nunc et senectam. Unde juvenus Ecclesiæ fuit quando virtus martyrum dimicavit. CAS. Progrediens vero tempus, nunc, cum fides per Ecclesias proficit. AUG. Senecta, id est, gravis ætas, quando incipiet frigescere charitas multorum, cum mundi tempora decrescunt. Senium. CAS. Occiduum tempus, etc., usque ad contra quos Dominus: Vobiscum sum usque ad consummationem sæculi, etc. Matth. 21.

⁹⁰⁷ + **70.19 Usque in altissima.** Et ne putes quod solus homo egeat gratia, etc., usque ad continet in eo quod sunt. Usque in altissima. Quia homo Deus sedet ad dexteram Patris regnans cum eo. Quæ fecisti magnalia. Utrumque mirabile, per gratiam redimi hominem, qui per justitiam damnatus erat. Deus, quis similis tibi? Quantas ostendisti mihi tribulationes multas et malas, et conversus vivificasti me, et de abyssis terræ, etc. Cui personæ quæ gratia sit, captivæ scilicet, utraque resurrectio mentis et corporis; unde promittit gratias.

⁹⁰⁸ + **70.22 In vasis psalmi.** CAS. In vivificatione spiritus vel contemplativa vita.

⁹⁰⁹ + **70.23 Anima mea quam redemisti.** AUG. Ipsi interni labiis quibus tacite clamat Deum.

24Sed et lingua mea tota die meditabitur justitiam tuam, cum confusi et reveriti fuerint qui quærunt mala mihi.] ⁹¹⁰

71Psalmus, in Salomonem. ⁹¹¹

2[Deus, iudicium tuum regi da, et justitiam tuam filio regis; iudicare populum tuum in justitia, et pauperes tuos in iudicio. ⁹¹²

3Suscipiant montes pacem populo, et colles justitiam. ⁹¹³

4Judicabit pauperes populi, et salvos faciet filios pauperum, et humiliabit calumniatorem. ⁹¹⁴

5Et permanebit cum sole, et ante lunam, in generatione et generationem.

6Descendet sicut pluvia in vellus, et sicut stillicidia stillantia super terram.

7Orietur in diebus ejus justitia, et abundantia pacis, donec auferatur luna. ⁹¹⁵

⁹¹⁰ + **70.24 Cum confusi et reveriti fuerint.** Tunc locus est veræ et securæ exaltationis, cum non licet impiis dominari.

⁹¹¹ + **71.1 In Salomonem,** etc. AUG. Verum pacificum, etc., usque ad qui hic commendatur secundum utramque naturam. CAS. Quartus psalmus de duabus naturis Christi monet ut Christum verum Deum et verum hominem regem credamus, et est prophetia de Christo.

⁹¹² + **71.2 Deus iudicium.** CAS. De iudicio, optando illud dari Filio. Justitiam tuam, etc. AUG. Nota repetitiones ejusdem, vel aliis verbis, multum commendant divina eloquia, quæ maxime sunt in psalmis: et in eo genere sermonis, quo affectus animi est movendus.

⁹¹³ + **71.3 Montes.** AUG. Prophetæ, Apostoli, qui cælo altitudine proximant; pacem nuntiantiam populo fidei, Christum. Et colles. Suscipiant justitiam, id est, Christum, vel montes pacem populo: et colles de utrisque prædicatoribus præcedentibus et sequentibus dicit. Vel suscipiant montes, id est, majores. Pacem. Verbum reconciliationis, scilicet verbum Evangelii, ad hoc ut nuntient populo. Et colles. Id est, minores; justitiam, id est, obedientiam, ut obediant doctrinæ veritatis. Tuum et tuos dicendo, ostendit omnia quæ sunt Patris esse et Filii, et e converso.

⁹¹⁴ + **71.4 Judicabit pauperes populi.** CAS. Idem agit de eodem iudicio affirmando. Post optationem, virtute prophetiæ, dicit quæ sunt adventu Domini præstanda. AUG. Vel secundum aliam litteram: Justitia iudicabit pauperem. Sed codices qui habent in littera magis approbantur. Pauperes populi. Id est, eos qui pauperes in populo, in quo boni malique commisti. Humiliabit calumniatorem. Dum enim gratia sua adjuvat, etc., usque ad qui innocentes nititur trahere in culpam. HIERON., AUG. Vel, humiliabit, et, victo diabolo, permanebit cum sole splendor; id est, Filius cum Patre, sedens ad dexteram Patris in æternum, hoc est ante lunam, in generatione et generationem.

⁹¹⁵ + **71.7 Descendet sicut pluvia,** etc. CAS. Ecce quis et qualis ille rex, qui iudicaturus est. AUG. Alludit facto Gedeonis, etc., usque ad et postea complueretur gentilitas sicco vellere Judæorum. CAS. Descendet Christus, etc., usque ad quis ergo post tam apertas similitudines dubitet de partu Virginis? In vellus, et sicut stillicidia. AUG. Vellus, Judæa, quæ auctoritate doctrinæ expolianda erat, ut ovis vellere: vel, quia doctrinæ pluviam detinebat, quam volebat gentibus prædicare.

8Et dominabitur a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos orbis terrarum. ⁹¹⁶

9Coram illo procident Æthiopes, et inimici ejus terram lingent.

10Reges Tharsis et insulæ munera offerent; reges Arabum et Saba dona adducent. ⁹¹⁷

11et adorabunt eum omnes reges terræ; omnes gentes servient ei.

12Quia liberabit pauperem a potente, et pauperem cui non erat adjutor. ⁹¹⁸

13Parcet pauperi et inopi, et animas pauperum salvas faciet.

14Ex usuris et iniquitate redimet animas eorum, et honorabile nomen eorum coram illo. ⁹¹⁹

15Et vivet, et dabitur ei de auro Arabia; et adorabunt de ipso semper, tota die benedicent ei. ⁹²⁰

16Et erit firmamentum in terra in summis montium; superextolletur super Libanum fructus ejus, et florebunt de civitate sicut fœnum terræ. ⁹²¹

⁹¹⁶ + **71.8 Et dominabitur a mari usque ad mare.** CAS. Ostendit quæ sit amplitudo regni. A flumine. AUG. A Jordane, ubi vox: Hic est Filius meus dilectus. Inde ergo doctrina ejus cœpit: inde auctoritas magistri dilatatur usque ad terminos orbis terræ, prædicato Evangelio regni. CASS. Inde regula baptismi per totum orbem manavit. Paucis verbis magna docet sacramenta

⁹¹⁷ + **71.10 Reges Tharsis et insulæ munera offerent.** CAS. Pertinaces dicuntur inimici, etc., usque ad vel, historialiter potest accipi de regibus qui venerunt adorare Christum.

⁹¹⁸ + **71.12 Quia liberabit pauperem a potente,** etc. CASS. De operibus ejus agit, etc., usque ad in participatione justitiæ.

⁹¹⁹ + **71.14 Ex usuris.** AUG. Usuræ, peccata, etc., usque ad juvando per gratiam ad justitiam faciendam. Vel, ex usuris, de futuro, id est, pœnis æternis; et iniquitate, id est, peccato ipso, pro quo pœna debebatur. Nomen. Christianum. Coram illo. Quia in ejus regno ante ipsum victuri sunt.

⁹²⁰ + **71.15 Et vivet, et dabitur ei de auro,** etc. CAS. De honorificentia regis. Arabia. AUG. Per Arabiam, gentes; per aurum, sapientiam, quæ excellit inter doctrinas. De ipso semper. ID. Multiplicando, vel consequendo, vel de ejus institutione, quia ipse orare docuit.

⁹²¹ + **71.16 Firmamentum.** AUG. Prophetarum est, quia quod prædixerunt, implevit. In summis montium. ID. Auctores Scripturarum Prophetæ et Apostoli; quos firmat, quia omnia ab illis prædicta in illo sunt impleta. In terra. Quia propter eos qui in terra sunt, omnia scripta sunt. Unde et ipse in terram venit, ut ea impleret. Super Libanum. AUG. Sicut Libanus proceras cedros producit, sic Christus sanctos ad cœlum. Sicut fœnum. CAS. Non ætas seni sed viriditas sanctis comparatur. Boni de ista civitate præsentis Ecclesiæ migrantes in illa beatitudine florebunt. AUG. In Genesi feni nomine et frumentum intelligitur, etc., usque ad et comparabitur feno terræ quidquid pro magno habetur in seculo.

17Sit nomen ejus benedictum in sæcula; ante solem permanet nomen ejus.
Et benedicentur in ipso omnes tribus terræ; omnes gentes magnificabunt eum.

⁹²²

18Benedictus Dominus Deus Israël, qui facit mirabilia solus. ⁹²³

19Et benedictum nomen majestatis ejus in æternum, et replebitur majestate
ejus omnis terra. Fiat, fiat.]

20Defecerunt laudes David, filii Jesse. ⁹²⁴

72Psalmus Asaph. [Quam bonus Israël Deus, his qui recto sunt corde ! ⁹²⁵

2Mei autem pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei: ⁹²⁶

3quia zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns. ⁹²⁷

⁹²² + **71.17 Sit nomen ejus benedictum,** etc. CAS. Monet omnes laudes ei dicere, quia omnes in eo benedicentur. Ante solem. ID. Id est, ante omnem creaturam, ne putes temporalem Dei Filium. Omnes gentes. AUG. Ne tribus duodecim accipias, addit omnes gentes.

⁹²³ + **71.18 Benedictus Dominus Deus Israël,** etc. AUG. A parte sua laudat. Nota exclamatoriam benedictionem, cum admonitione et prophetia. Fiat, fiat, etc. CAS. Magnificum est, quod sic concludit: Optantis est semel dicere, nimium desiderantis repetere. Quasi dicat: Quod jussisti, Domine, ita fiat, fiat, donec quod cœpit a flumine perveniat usque ad terminos orbis terræ. HIER. Sciendum quod septuagesimus primus psalmus secundi libri finis est: unde et in extremo habet: Fiat, fiat, pro quo in Hebræo dicitur: Amen, amen.

⁹²⁴ + **71.20 Defecerunt laudes.** ID. Etiam hoc diligentius observandum est, quod illud: Defecerunt hymni David filii Jesse, ad finem septuagesimi primi psalmi pertineat. Id vero quod sequitur: Psalmus Asaph, initium sit sequentis. Hymnus tria habet: laudem Dei cum cantico: nisi enim cantetur hilariter, non est hymnus: non cantat autem qui non amat. Si sit laus, et non est Dei, non est hymnus: et si sit Dei, et non cum cantico, non hymnus. Præter solitum addit: Filii Jesse; David enim homo, quidam filius Jesse, regnavit in Israël tempore Veteris Testamenti in quo Novum erat, sed occultum: sicut et Christus in David et in Abraham, sed occultus, ut fructus est in radice, sed non apparet. Noverunt autem pauci Prophetæ et Christum, et Novum Testamentum, scilicet in occulto, et pronuntiaverunt revelandum. Illo ergo tempore, pro regno illo, ubi regnavit homo filius Jesse, pro hujusmodi carnalibus carnalis populus laudabat Deum. Sed regno illo et cæteris hujusmodi deficientibus, deficit laus, non Filii Dei, sed filii Jesse. His autem deficientibus quæ Deus subtraxit ut quærerentur ea quæ occulta in illis tegebantur, loquitur Asaph, id est Synagoga, sed fidelis, quæ pie Deum coluit, licet propter terrena, quæ a Deo, non a dæmonibus, ut gentes, quærebat. Attendens autem blasphemus his abundare, pro quibus serviebat, cœpit nutare, nesciens quid in his figuris lateret, quasi non esset aliquid melius quod Deus daret: sed admonitus per hæc sibi subtracta quærere ea quæ non habet cum malis communia, castigans se cum admiratione, dicit: Quam bonus Israël! Sed quibus? Rectis corde. Primo ergo describens nequitiam malorum, dicit se zelasse prospera eorum; tamen inde correctum, et correctus alios corrigit. CAS. Hic agitur, quod laudes defecerunt: quia jam non dat Deus blanda, ut pueris ad serviendum alliciendis, et hoc dicit Synagoga quæ jam sibi contra hoc quod prius agebat testatur, ut credibilis sit.

⁹²⁵ + **72.1 Quam bonus.** CAS. Monet ut non pro temporalibus, sed æternis Deum laudemus.

⁹²⁶ + **72.2 Pedes.** CAS. Pro arbitrio mentis, quod a veritate discrepabat. Gressus, actus præcipitati; pene, quia cito rediit.

⁹²⁷ + **72.3 Pacem peccatorum.** AUG. Temporalem, fluxam, caducam. Videns. Non intelligens. Quia hæc pax videtur, non intelligitur, oculos eludit, est enim fluxa et caduca. CAS. Pacem

4Quia non est respectus morti eorum, et firmamentum in plaga eorum.

5In labore hominum non sunt, et cum hominibus non flagellabuntur.

6Ideo tenuit eos superbia; operti sunt iniquitate et impietate sua. ⁹²⁸

7Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum; transierunt in affectum cordis. ⁹²⁹

8Cogitaverunt et locuti sunt nequitiam; iniquitatem in excelso locuti sunt. ⁹³⁰

9Posuerunt in cælum os suum, et lingua eorum transivit in terra. ⁹³¹

10Ideo convertetur populus meus hic, et dies pleni invenientur in eis. ⁹³²

11Et dixerunt: Quomodo scit Deus, et si est scientia in excelso? ⁹³³

12Ecce ipsi peccatores, et abundantes in sæculo obtinuerunt divitias.

13Et dixi: Ergo sine causa justificavi cor meum, et lavi inter innocentes manus meas, ⁹³⁴

peccatorum quia non est declinatio morti eorum. Id est, non cito moriuntur, sed diu vivunt; etsi plaga aliquando non firma, ut durat flagellum correctionis. Et firmamentum in plaga eorum. Non miseretur Deus consolidando plagas eorum: vel, a simili incurabilis, cui nihil prohibetur.

⁹²⁸ + **72.6 Operti sunt iniquitate et impietate sua.** CAS. Ne respiscant; non amicti, ut vel liberum caput haberent, sed toti operti.

⁹²⁹ + **72.7 Prodiit quasi,** etc. AUG. Sunt quidam mali ex macie, id est, necessitate: alii ex abundantia, ut pauper egestate furatur, dives ex cupiditate. Transierunt. CAS. Quasi a rectis semitis.

⁹³⁰ + **72.8 In excelso.** AUG. Palam in manifesto: vel, contra Deum blasphemii.

⁹³¹ + **72.9 In cœlum.** ID. Ac si dii essent; vel, contra Deum, quem blasphemant, dicentes: Deum vel nescire sua mala, vel non punire. Lingua transivit super terram, etc. ID. Quæ ultra mensuram humanitatis loquitur, etc., usque ad sed transit lingua eorum humanam fragilitatem.

⁹³² + **72.10 Ideo convertetur.** CAS. Exponens Asaph, etc., usque ad revertetur ad eam. Hic. AUG. In hac sententia in qua modo sum. Dies pleni invenientur in eis. HIERON. Perfecti inveniuntur, etsi modo non appareat. CAS. Vel, dies pleni sunt, quando Christus venit: hi ergo sunt in Judæis, qui Christum noverunt.

⁹³³ + **72.11 Et dixerunt.** AUG. Unde convertentur? etc., usque ad hoc est quare videbatur eis nescire hoc. Quomodo scit. ID. Non dicit, nescit: sed adhuc hæsitat et prope est sanitati: et de tam gravi infirmitate vicinior est salus, sicut vicina sanitate magis æstuant ægri.

⁹³⁴ + **72.13 Et dixi: Ergo sine causa justificavi cor meum,** etc. CAS. Hæc dixerunt, quibus confutandis hæc ego: vel adhuc ex persona dubitantis. Fatuis cogitationibus se dicit illudum, ut cum hæc repudiaverit, melius nos procuraverit.

14et fui flagellatus tota die, et castigatio mea in matutinis. ⁹³⁵

15Si dicebam: Narrabo sic; ecce nationem filiorum tuorum reprobavi. ⁹³⁶

16Existimabam ut cognoscerem hoc; labor est ante me: ⁹³⁷

17donec intrem in sanctuarium Dei, et intelligam in novissimis eorum. ⁹³⁸

18Verumtamen propter dolos posuisti eis; dejecisti eos dum allevarentur.
⁹³⁹

19Quomodo facti sunt in desolationem? subito defecerunt: perierunt
propter iniquitatem suam.

20Velut somnium surgentium, Domine, in civitate tua imaginem ipsorum
ad nihilum rediges. ⁹⁴⁰

⁹³⁵ + **72.14 Et castigatio.** Alias et index meus in matutino. CAS. Ecce jam remedium, Christus index, qui viam veritatis indicavit, et, mane surgens, spem nostram de mundo ad cœlos transtulit.

⁹³⁶ + **72.15 Si dicebam.** ID. Ecce jam se reprimit auctoritate sanctorum, et jam vicina veritate deliberat sic: Si dicebam. Ecce nationem. AUG. Aliud inconueniens incipit solvere. Reprobavi; iudicavi quod non est. Existimabam, per prædicta volo probare Deum non justum; sed hoc modo cogito, non absolvo. Ante me, id est, quantum ad præsentia; vel, major me, me superans, nisi Deus aperiat. Vel, ecce natio filiorum tuorum, cui disposui, et concinui, subaudis, occurrit et obuiat mihi, id est, occurrit mihi prior prædicatio, quam Israëlitis feci, ut Deum colerent, qui omnia creavit, et omnibus secundum opera sua restituit: obuiat mihi doctrina, cui congrui, et accommodatus sum. Sed ne ego reprobarem nationem priorum patrum, vel priori doctrinæ meæ contradicerem: Existi, etc. Filiorum tuorum. Omnes enim, Abraham et cæteri, aliter docent, quibus credere debeo: non enim omnibus prudentior. Sed ne reprobarem: Existimabam, vel, suscepi cognoscere; jam revocatur a lapsu, qui non præsumit se scientem contra sanctos. Ut cognoscerem hujus rei veritatem, quod non ante, dum dicebat Deum hæc non curare. Cogitabam ut scirem hoc: prior gradus scientiæ, dum scit nescire se, quod prius videbatur scire: repudiat autem priorem sensum, dum quærit alium.

⁹³⁷ + **72.16 Labor est ante me.** AUG. Quasi murus mihi obstat, etc., usque ad videt in iudicio illos damnatos.

⁹³⁸ + **72.17 Sanctuarium.** AUG. Christus, qui ut Deus singulorum merita dignoscit. Vel sanctuarium, Sancta sanctorum, id est, secretum divinæ dispositionis.

⁹³⁹ + **72.18 Verumtamen.** AUG., CASS. Ecce quid didicit iste in sanctuario: malos hic decipi, postea in fine ab omnibus deserendos; a quo malo ipse liberatus est, qui et terrena quæsit, sed a Deo; hic dicit, in hoc mundo malos non esse immunes et impunitos; quia etsi felices, tamen reatum gestant et frequenter ruinas incurrunt. Verumtamen, id est, sed: et hic posuisti eis hunc florem et copiam temporalium, propter dolos, etc. Propter dolos. AUG. Vel, juxta lubricum. Quasi: Modo doloso fecisti eis, sub specie boni dans mala. Vel, juxta lubricum, ut sunt temporalia: ubi cadunt, qui amore sunt juxta; dum enim dolosus alium vult dejicere, juxta lubricum eum ponit.

⁹⁴⁰ + **72.20 Velut somnium.** ID. Aperta comparatio. Clausis oculis, videmus bona quæ mox apertis non invenimus; in vita somnium: in morte evigilant, scientes quid est. In civitate. In contuitu populi tui, vel, dum constituitur tua civitas. HIER. Vel in cœlesti Jerusalem imaginem eorum, effigies deformitatum quas sibi faciunt: alius leo ferocitate, alius aper sorde libidinis. CAS. Vel gloriam temporis, quæ non vera, sed similitudo gloriæ: quia cum deerit veritas eis, peribit imago; nec similitudinem retinebunt, qui de beatitudine nil habebunt, ideo perdes eos, quia per eos,

21 Quia inflammatum est cor meum, et renes mei commutati sunt;⁹⁴¹

22 et ego ad nihilum redactus sum, et nescivi:

23 ut jumentum factus sum apud te, et ego semper tecum.

24 Tenuisti manum dexteram meam, et in voluntate tua deduxisti me, et cum gloria suscepisti me.⁹⁴²

25 Quid enim mihi est in cælo? et a te quid volui super terram?

26 Defecit caro mea et cor meum; Deus cordis mei, et pars mea, Deus in æternum.

27 Quia ecce qui elongant se a te peribunt; perdidisti omnes qui fornicantur abs te.

28 Mihi autem adhærere Deo bonum est; ponere in Domino Deo spem meam: ut annuntiem omnes prædicationes tuas in portis filiæ Sion.]⁹⁴³

73 Intellectus Asaph. [Ut quid, Deus, repulisti in finem, iratus est furor tuus super oves pascuæ tuæ?⁹⁴⁴

⁹⁴¹ + **72.21 Inflammatum est cor meum.** Id est, invidi felicibus. Et renes mei commutati sunt. Quibus status, id est, constantia mentis resoluta est, ut prospera amarem; gravis culpa præbere aliis occasionem peccandi. Ad nihilum redactus sum. Vanis hærens, injurius Deo factus. Nescivi. Magna et profunda ignorantia nescire quod pecces. CAS. In civitate tua imaginem. Vel de hæreticis potest hoc accipi, etc., usque ad vel in super cœlesti Ecclesia. Quia inflammatum. AUG. Ecce conversio hujus Asaph, etc., usque ad commutatæ sunt in spirituales

⁹⁴² + **72.24 Cum,** etc. ID. Quia prius ad nihilum redactus sum, id est, ad ea quæ nihil sunt descendi: quia nescivi nihil esse, et post ut jumentum mansuetus factus sum ferendo oneri, et semper ero tecum. Jumentum. CAS. Apud Deum, vice pecudum sunt, qui contra Deum sentiunt: et tamen in his errans, nesciens judicia Dei, semper fui tecum quodammodo, ab idolis alienus, et tibi credens, et tu tenuisti. Tenuisti manum. AUG. Quia licet pecus non recessit a Deo. Tenuisti manum, id est, potestatem dexteræ, id est, textisti, quod semper tecum, quod filius. Dedit enim potestatem filios Dei fieri his qui credunt in nomine ejus. In sinistra, pecus, amans hæc temporaria. Vel manum dexteram. CAS. Non sinistram. Tenet dexteram Deus, dum ad bona opera dirigit, et ne mergamur liberat, ut Petrum. ID. Viso malo impiorum, bonoque suo, arguit se de prioribus, quod terrena a Deo quæsivit, et invitat in contrarium. AUG. Comparat terrenæ voluptati suæ præmium cœleste, et se arguit. In æternum, etc. Ab eo nunquam ultra separabor. Qui fornicantur abs te, etc. Huic fornicationi contrarius est castus timor, qui gratis ipsum amat, in quo habet omnia.

⁹⁴³ + **72.28 In portis filiæ Sion.** AUG. In publico, vel in concordia Apostolorum, qui sunt portæ Ecclesiæ. Quia prædicatio, quæ est præter unitatem Ecclesiæ, inanis est. Vel, virtutibus Ecclesia est filia Sion, id est, speculationis.

⁹⁴⁴ + **73.1 Intellectus Asaph.** AUG. Synagogæ, etc., usque ad ut duritia Judæorum vel calamitatibus terreretur, vel molliretur. CAS. Monet, relictis figuris, transire ad veritatem. Ut quid Deus. ID. Describens eversionem Jerusalem irreparabilem, quærit causam, quare admirans et conquerens; et precatur pro repulso populo, et ultionem in destructores, quæ quidem eis utilis est, et jam facta est. Repulisti nos. ID. Quasi alienos a tua defensione. In finem. Nec templo

2Memor esto congregationis tuæ, quam possedisti ab initio. Redemisti virgam hæreditatis tuæ, mons Sion, in quo habitasti in eo. ⁹⁴⁵

3Leva manus tuas in superbias eorum in finem: quanta malignatus est inimicus in sancto ! ⁹⁴⁶

4Et gloriati sunt qui oderunt te in medio solemnitatis tuæ; posuerunt signa sua, signa: ⁹⁴⁷

5et non cognoverunt sicut in exitu super summum. Quasi in silva lignorum securibus ⁹⁴⁸

6exciderunt januas ejus in idipsum; in securi et ascia dejecerunt eam.

7Incenderunt igni sanctuarium tuum; in terra polluerunt tabernaculum nominis tui. ⁹⁴⁹

parcitur. Interitum et captivitatem significat, quæ a Tito et Vespasiano. Oves nominat, ut pii pastoris misericordiam commoveat. Tuæ. In eos temperantius vindicamus, quos aliquando fuisse nostros meminimus.

⁹⁴⁵ + **73.2 Possedisti.** CASS. Vel, creasti, etsi omnes creat et disponit, Judæos tamen specialiter, quibus legem et Prophetas dedit. Redemisti. HIER. Te pretio, id est, per te pretium. Mons. AUG. Eminentia, Sion speculatio est, in quo, in qua re habitasti. Vel vacat in eo. HIER. Montem vel montis Sion, sive in eo. Hucusque veri Testamenti facta, quæ sequitur, veritas promissa. Per Sion, Jerusalem signat, in qua præsentia Christi habitavit, et ideo ne daret eam vastitati supplicat. Virgam hæreditatis. AUG. Ipsa congregatio, virga hæreditatis dicitur: quam volens possidere virgam Moysi in serpentem vertit, sed apprehensa cauda rediit in virgam. HIER. Quia mors suasu serpentis intravit in mundum, virga in serpente, Christus in morte. Unde et qui intuebatur serpentem, id est, Christum mortuum credit, sanatur a serpentibus, id est, a morte æterna. Expavit Moyses et fugit, sic Apostoli moriente Christo. Retenta cauda, id est, posterioribus, fit virga, quia primo occisus, postea surrexit. Cauda etiam est finis sæculi, in quo redimus ad manum Dei, et stabilimur, qui per mortem quasi per serpentem fluximus. AUG. Sed quia hæc et de gentibus: exprimit, de quibus dicat, Mons Sion. Id est, non de gentibus. Vel, montem Sion istum, quem inhabitasti in ipso: Leva manum tuam in superbias eorum, a quibus eversa est Jerusalem, id est, regibus gentium. In finem, quia et ipsi Christum jam noverunt.

⁹⁴⁶ + **73.3 Leva.** CAS. Potentiam, ut superbiam eorum vertas ad humilitatem, ducens eos in finem, id est, Christum, quod et impletum est, quia Romæ Christiana religio effloruit. Leva, quia ex multum superstitiosa facta est sanctissima. Quanta malignatus est, etc. AUG. Sacerdotes et ministeria templi præda fuerunt. Tota gens, vel occisa vel captivata. Inimicus, Romanus exercitus, ad hoc per prolepsim præmisit eorum.

⁹⁴⁷ + **73.4 Gloriati sunt.** AUG., CASS. De victoria sua. Ecce quod non bono zelo fecerunt. Gloriati, cum scelus soleat sequi poenitudo, hi ad gloriam vertunt; qui te oderunt, servi dæmonum, qui nullatenus sunt tolerandi. In medio solemnitatis tuæ. Non in extremo loco, sed in medio atrio. Alia littera, sacrilegia commiserunt. In sancto. CAS. In sanctuario per contemptum sancti templi, ubi Deitas videtur despici, in præsumptores concitat invidiam. Signa, etc. AUG. Aquilas, etc., usque ad id est, per edita loca.

⁹⁴⁸ + **73.5 In exitu.** CAS. Vel sicut in egressu desuper, id est, non cognoverunt, quod hæc licentia a Deo egrederetur. Quasi in silva, etc. CASS. Antequam construeretur, prophetat eversionem templi. In securi et ascia polluerunt tabernaculum nominis tui, etc. AUG. Securis cædit trabes: ascia minutius persequitur. Per hoc ergo, et magnas res et minimas dicit dejectas, ut civitas funditus sit devastata, prius incisa, post ignis omnia voravit.

⁹⁴⁹ + **73.7 In terra,** etc. Usque ad terram dejecerunt culmina ad laudem Dei erecta. Auget

8Dixerunt in corde suo cognatio eorum simul: Quiescere faciamus omnes dies festos Dei a terra.

9Signa nostra non vidimus; jam non est propheta; et nos non cognoscet amplius. ⁹⁵⁰

10Usquequo, Deus, improperebit inimicus? irritat adversarius nomen tuum in finem? ⁹⁵¹

11Ut quid avertis manum tuam, et dexteram tuam de medio sinu tuo in finem?

12Deus autem rex noster ante sæcula: operatus est salutem in medio terræ. ⁹⁵²

13Tu confirmasti in virtute tua mare; contribulasti capita draconum in aquis. ⁹⁵³

14Tu confregisti capita draconis; dedisti eum escam populis Æthiopum. ⁹⁵⁴

scelus, ut atrocius vindicetur. CAS. Vel potest totum legi ex persona desperantium Judæorum, etc., usque ad qui inter hæc non pœnitent. AUG. Hæc dixerunt, sed usquequo pateris opprobria Judæorum: Non hoc dixit, ut eos velit perdi, sed commutari. In finem mundi, vesperam scilicet, quando Judæi convertentur.

⁹⁵⁰ + **73.9 Signa nostra non vidimus.** AUG., CASS. Quasi dicerent: Merito hæc mala nobis contigerunt, Quia non vidimus signa; quasi dicat: Vidimus, sed non intelleximus: et vere vidimus, quia hoc signum, quia non est Propheta, vel sacerdos, vel unctio; unde: Cum venerit Sanctus sanctorum, cessabit unctio Dan. 9. vestra. Et nos non cognoscet amplius Propheta aliquis, vel Deus per Prophetam; id est, non annuntiabit Christum venturum, quia jam venit. Amplius. ID. Vel non cognoscet adhuc, donec scilicet Judæus agnoscat eum.

⁹⁵¹ + **73.10 Usquequo?** etc. CAS. Et quasi subito cognoverit. Usquequo, supposuit, irritat adversarius? quasi diceret: Tandiu improperebit, quandiu adversarius, id est, Judæus, irritat nomen tuum. Ut quid avertis. AUG. Post signum virgæ, additum est signum manus Moysi, hic est populus Dei: qui foras ab eo missus immundus est, sed revocatus redit in suum colorem. Dicit ergo: Quousque non revocas manum, ut agnoscat Salvatorem. Manum tuam et dexteram, id est, Judæos.

⁹⁵² + **73.12 Deus autem rex noster.** CAS. Destructis signis, ostendit rem ipsam, scilicet, in adventu Christi salutem ubique factam. AUG. Deus autem. Dicit Asaph intelligens, etc., usque ad si ergo non præcessit, saltem sequatur. In medio terræ. CAS. Homo factus, Jerusalem dicitur esse in medio.

⁹⁵³ + **73.13 Tu confirmasti.** AUG. Lapsus maris Rubri firmavit, ut esset inter siccum. Cujus mysterium subdit, quod in aquis baptismi capita immundorum spirituum annihilavit.

⁹⁵⁴ + **73.14 Escam.** AUG. Christus est esca, etc., usque ad vel ipsum mordent reprehendendo, accusando. CAS. Vel dum tentat, esca est, quia inde proficitur. Vel, populis Æthiopum. HIERON. Nolentibus converti dedisti eum escam, in quo delectentur.

15Tu dirupisti fontes et torrentes; tu siccasti fluvios Ethan. ⁹⁵⁵

16Tuus est dies, et tua est nox; tu fabricatus es auroram et solem.

17Tu fecisti omnes terminos terræ; æstatem et ver tu plasmasti ea. ⁹⁵⁶

18Memor esto hujus: inimicus improperavit Domino, et populus insipiens incitavit nomen tuum. ⁹⁵⁷

19Ne tradas bestiis animas confitentes tibi, et animas pauperum tuorum ne obliviscaris in finem.

20Respice in testamentum tuum, quia repleti sunt qui obscurati sunt terræ domibus iniquitatum. ⁹⁵⁸

21Ne avertatur humilis factus confusus; pauper et inops laudabunt nomen tuum. ⁹⁵⁹

22Exsurge, Deus, judica causam tuam; memor esto improperiorum tuorum, eorum quæ ab insipiente sunt tota die. ⁹⁶⁰

⁹⁵⁵ + **73.15 Fontes et torrentes.** AUG. In aliis fit verbum, etc., usque ad et notat abundantiam prædicationis. CAS. Vel totum de malis. Fontes, quorum mala jugiter influebant: Torrentes qui subito et rapide peccant: hos Deus dirumpit et siccat. Fluvii Ethan. Inundationes et consilia diaboli. Tuus est dies et tua est nox. AUG. Diem illustrat sed incommutabilis sapientiæ. Noctem consolatur luna, id est, carnis manifestatio: Verbum caro factum est et habitavit in nobis Joan. 1.. Et item: Nox nocti indicat scientiam Psal. 28.. Auroram et solem. AUG. Vel lunam, id est carnalem, qui ut luna mutatur, qui tamen non deserendus. Vel auroram et solem, id est initium et profectum sapientiæ insipientes et perfectos.

⁹⁵⁶ + **73.17 Tu fecisti omnes.** CAS. Vel omnia historialiter ab hoc loco: Tuus est dies. Terminos terræ, etc. CAS. Apostoli et Prophetæ ut termini fines distinguunt, ita hi fidei jura custodiunt: vel omnia historice.

⁹⁵⁷ + **73.18 Memor esto.** CAS. Jam quod ubique fit: precatur Judæis, per numerata beneficia, pium judicem provocat. Quasi diceret: Memor esto hujus creaturæ tuæ. Hujus. AUG. Creaturæ tuæ, cujus creaturæ tuæ? Inimicus improperavit Domino, et populus insipiens incitavit nomen tuum, etc. AUG. Asaph intellectu dolet pristinam cæcitatem, et sic pro Judæis orat, ut eorum confiteantur errata. Hoc orat, quod scit futurum; erant enim inter Judæos vasa misericordiæ.

⁹⁵⁸ + **73.20 Respice in Testamentum tuum.** ID. Reliquiæ salvæ fiant, quia multi, qui tendunt ad terram, obscurati sunt et repleti terra. CAS. Respice. Imple quæ promisisti; ut Testamentum Novum, quod est de æternis, constituas. Meminit promissionis, quia merita deficiunt. Item ideo, quia repleti sunt iniquitatibus, unde sequitur obscuritas, quia lumen sapientiæ perdunt repleti iniquitatibus, quia obscurati sunt domus terræ terrena habitatione, id est, cæci amore terrenitatis.

⁹⁵⁹ + **73.21 Ne avertatur humilis, factus confusus.** CAS. Gratus pro odioso ponitur, ut dilectio devoti temperet odium contumacis. Confusus. ID. Confundi non est humilis, sed superbi, qui non Deo sed sibi attribuit.

⁹⁶⁰ + **73.22 Exsurge, Deus.** CASS. Jam excutit Asaph intelligens terrena promissa Veteris Testamenti. Causam tuam. Dicunt enim: Ubi est Deus tuus? Contemptus est a Judæis ambulans in terra, et a falsis Christianis sedens in celo. Judica ergo, non fallatur spes mea, qui credidi quod non vidi. Causam tuam. Post omnia, facit causam judicis, cui negotii sui qualitas intimatur. Causam tuam, contra illos, qui obmurmurant, ut manifesta veritate prædicent quod stulte abnuebant. Tota

23Ne obliviscaris voces inimicorum tuorum: superbia eorum qui te oderunt
ascendit semper.] ⁹⁶¹

74In finem, ne corrumpas. Psalmus cantici Asaph. ⁹⁶²

2[Confitebimur tibi, Deus, confitebimur, et invocabimus nomen tuum;
narrabimus mirabilia tua. ⁹⁶³

3Cum accepero tempus, ego justitias judicabo. ⁹⁶⁴

4Liquefacta est terra et omnes qui habitant in ea: ego confirmavi columnas
ejus. ⁹⁶⁵

5Dixi iniquis: Nolite inique agere: et delinquentibus: Nolite exaltare cornu:
⁹⁶⁶

6nolite extollere in altum cornu vestrum; nolite loqui adversus Deum
iniquitatem. ⁹⁶⁷

die. AUG. Ideo dicit, ut ipsa continuatio mansuetudinem patientis iudicis incitaret.

⁹⁶¹ + **73.23 Superbia eorum qui te oderunt.** CAS. In fine ponit execrabile malum, quod est superbia.

⁹⁶² + **74.1 In finem, ne corrumpas,** etc. AUG. Monet hic psalmus, etc., usque ad ut Judæi credant, non corrumpant fidem.

⁹⁶³ + **74.2 Confitebimur tibi, Deus.** AUG. Certus ergo de præmissis incipit: Confitebimur. Repetitio affirmatio est, ne pœniteat te esse confessum: unde et Dominus congeminat. Amen, amen. Fiat, fiat. Et Joseph de somno Pharaonis, qui vidit septem spicas, et totidem steriles. Et septem boves pingues et totidem macilentas. CAS. Repetitio confirmatio est ad significationem veritatis. Sufficeret unum ad significationem firmitatis, accessit alterum. Confiteri peccata vel semel terreno iudici mortem inducit, sed Deo frequens confessio vitam? Inde invocatio, post narratio; unde sequitur: Narrabimus. Invocabimus nomen tuum. ID. Post confessionem potest invocari Deus, in hominem sic mundatum: et sicut per confessionem evacuatur a malis, sic per invocationem impletur bonis. Narrabimus mirabilia tua, etc. CAS. Terretur superbus iudicio, etc., usque ad in cujus persona subditur:

⁹⁶⁴ + **74.3 Cum accepero tempus,** secundum hominem accipit, quod ipse Deus dat, id est, potestatem iudicium faciendi. Justitias. Judicandi igitur ante precentur absolvi.

⁹⁶⁵ + **74.4 Liquefacta est terra.** CAS. Ostendit omnes inexcusabiles in iudicio, per hoc, quod præmisit Apostolos et Prophetas. Terra et omnes. AUG. Prius firma, in diversas diffluit concupiscentias. Vel, terra prius vitiis constricta, flante Spiritu sancto, liquefacta est, ut germina virtutum emitteret.

⁹⁶⁶ + **74.5 Inique agere.** AUG. Malum est peccare; pejus est perseverare, perniciosus defendendo se, in Deum culpam refundere. Nolite exaltare cornu. CAS. Maximum est vitium excusationis, quasi cornu erigit qui peccata sua per alios nititur excusare, ut per diabolorum persuasiones, vel per necessitatem stellarum.

⁹⁶⁷ + **74.6 Loqui.** Ut qui non sua culpa, sed necessitate stellarum, dicunt se peccasse, ut Deo, non sibi imputetur. Vel, qui sciunt peccata sua, sed impunitatem sibi promittunt.

7Quia neque ab oriente, neque ab occidente, neque a desertis montibus: ⁹⁶⁸

8quoniam Deus iudex est. Hunc humiliat, et hunc exaltat:

9quia calix in manu Domini vini meri, plenus misto. Et inclinavit ex hoc in hoc; verumtamen fæx ejus non est exinanita: bibent omnes peccatores terræ.
969

10Ego autem annuntiabo in sæculum; cantabo Deo Jacob: ⁹⁷⁰

11et omnia cornua peccatorum confringam, et exaltabuntur cornua justi.]
971

75In finem, in laudibus. Psalmus Asaph, canticum ad Assyrios. ⁹⁷²

2[Notus in Judæa Deus; in Israël magnum nomen ejus. ⁹⁷³

3Et factus est in pace locus ejus, et habitatio ejus in Sion. ⁹⁷⁴

4Ibi confregit potentias arcuum, scutum, gladium, et bellum. ⁹⁷⁵

⁹⁶⁸ + **74.7 Quia neque ab oriente.** CAS. Cur hæc? quia iudex talis est, qui vitari non potest: quia ubique est; Deus enim est. AUG. De nullo loco divisim iudicat, qui ubique præsens est ut Deus. CAS. Mystice. Oriens, quibus sol iustitiæ oritur, etc., usque ad quia Deus præsens et cognitor est.

⁹⁶⁹ + **74.9 Quia calix.** AUG. Calix, lex et omnis Scriptura, etc., usque ad quod ante, et hunc exaltat. CAS. Calix, lex; vinum merum, mysterium celeste, etc., usque ad non solum Judæi.

⁹⁷⁰ + **74.10 Ego autem annuntiabo in sæculum: cantabo Deo Jacob.** CAS. Omnes bibent, sed seorsum: ego, id est Christus, cum corpore, annuntiabo in sæculum quandiu sæculum erit.

⁹⁷¹ + **74.11 Cornua iusti,** id est, munera Christi, quæ sunt sublimitas iusti.

⁹⁷² + **75.1 Canticum.** Quia agit de bonis Christi, scilicet quod notus, quod habitat, quod illuminat, quod salvat. Frangit gloriam Judæorum. Ad Assyrios. CAS. Contra Judæos, qui non dirigentes, sed errantes. Vel, quod erigunt se, quia sine gratia quærunt salutem et persequuntur Ecclesiam, ut olim Assyrii Judæos. Qui confutantur hic ablatis nominibus gloriæ, et nihil posse sine gratia probantur.

⁹⁷³ + **75.2 Notus in Judæa.** AUG. Gloriatur Judæus, quod Judæo notus est Deus, et verum est; sed Judæo intus, non in carne. AUG. Propheta; si Judæi, tunc in vobis notus est Deus: quod si non est, tunc non Judæi. In Judæa. ID. Susceptis filiis Joseph duobus, cum reliquis undecim filiis Jacob duodecim tribus sunt, exspecta tribu Levi, quæ sacerdotalis, et de decimis vivebat. Duodecim tribus terra divisa est. In his una est Juda, unde reges, et a regno omnes Judæi dicuntur. Confessi sunt Cæsarem, non Christum, qui de Juda jam non Judæi.

⁹⁷⁴ + **75.3 In Sion.** AUG. Congruum verborum ordinem attende: Judæa confessio; postquam, Israël, id est, videns Deum, et sic in pacato cum Deo locus est: unde sequitur: In pace, post in Sion, id est in contemplatione cum facie ad faciem videbit Deum, erit habitatio.

⁹⁷⁵ + **75.4 Ibi confregit potentias.** CAS. In Judæa, in Israël, in Salem, in Sion, ubi Deus pacis auctor venit, hæc omnia quæ et nomina gloriæ eorum fugiunt.

5 Illuminans tu mirabiliter a montibus æternis; ⁹⁷⁶

6 turbati sunt omnes insipientes corde. Dormierunt somnum suum, et nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis.

7 Ab increpatione tua, Deus Jacob, dormitaverunt qui ascenderunt equos. ⁹⁷⁷

8 Tu terribilis es; et quis resistet tibi? ex tunc ira tua.

9 De cælo auditum fecisti iudicium: terra tremuit et quievit ⁹⁷⁸

10 cum exsurgeret in iudicium Deus, ut salvos faceret omnes mansuetos terræ. ⁹⁷⁹

11 Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi, et reliquiæ cogitationis diem festum agent tibi. ⁹⁸⁰

⁹⁷⁶ + **75.5 Illuminans tu mirabiliter a montibus æternis turbati sunt,** etc. Diapsalma. Illuminat Christus, dormit Judæus, Christus iudicat, perit ille. AUG. Tu illuminas, sed per montes, qui prius lumen excipiunt per Prophetas, scilicet, et Apostolos. Sed de illuminatione turbati sunt omnes insipientes corde. Præmittit inde quare in futuro terribilis, etc. Dormierunt. CASS. A bonis æternis refrigerantes, carni acquieverunt, profutura non videntes. Somnum suum, qui distat a quiete bonorum: quia iste fallax est; videntes per somnium se habere thesauros, dum evigilant nihil inveniunt, unde dicit: Et nihil invenerunt omnes viri divitiarum. Definitio avarorum. Nihil invenerunt. Quia nihil posuerunt in manibus Christi, qui dicit: Esurivi, etc. REM. In pauperibus namque esuriit, qui in cælo dives est. Viri divitiarum. Qui solam spem suam ponunt in incerto divitiarum. Unde non ait, habentes divitias: Multi enim habent qui non amant. In manibus, etc. CAS. Quasi adhuc in manibus quærant, cum se jam nihil tenuisse cognoscant.

⁹⁷⁷ + **75.7 Ab increpatione,** etc. AUG. Strepitus increpationis solet excitare, sed tantum pondus est increpantis Dei, quod dormitant, id est, cor habent induratum. Qui ascenderunt. ID. Quorum superbia crevit, humili Christo non humiliati. Equos. CAS. Quaslibet sæculares extollentias: unde præceptum erat in lege filiis Israël, ut non multiplicarent sibi equos. Salomon quoque de Judæa non habebat equos, sed emebat de Ægypto.

⁹⁷⁸ + **75.9 De cælo auditum.** AUG. Unde Apostolus: In revelatione Domini nostri Jesu de cælo cum angelis venient ad iudicium exercendum I Thes. 1..

⁹⁷⁹ + **75.10 Cum exsurget,** id est, cum potens apparebit, qui hic humilis. Vel, cum exsurgeret hic a morte, postea venturus ad iudicium. AUG. Quando veniens de cælo facies auditum, id est, omnibus notum. Virtus iudicii exponitur, unde terreni terrentur, et perdita potestate quiescunt; quievit, cum exsurget. Mansuetos terræ. ID. Qui mentis pacem habent, non detractantes jugum Dei.

⁹⁸⁰ + **75.11 Quoniam cogitatio.** CAS. Diapsalma. Admonet jam devotos offerre vota. Quasi, merito salvat mansuetos. Quoniam cogitatio, id est, laudabunt te cogitatione et opere, hoc est, reliquiæ cogitationis, etc. Cogitatio hominis. ID. Conceptio voti. Reliquiæ, redditio voti, operatio, reliqua post cogitationem. Reliquiæ cogitationis. AUG. Quoniam cogitatio prima, etc., usque ad quod est solemnitas celebrare. CAS. Quia solus Dominus est, cui festivitas debetur: reddent vota Deo. Prima cogitatio damnat mala. Reliquia. Quia post semper debet homo recordari præterita mala, ut luceat: licet mundus hic agat diem festum, quando sentit se peccato liberum, ut post emendationem Judæi jubentur offerre festivum munus Deo.

12Vovete et reddite Domino Deo vestro, omnes qui in circuitu ejus affertis munera: terribili,⁹⁸¹

13et ei qui aufert spiritum principum: terribili apud reges terræ.]

76In finem, pro Idithun. Psalmus Asaph.⁹⁸²

2[Voce mea ad Dominum clamavi; voce mea ad Deum, et intendit mihi.⁹⁸³

3In die tribulationis meæ Deum exquisivi; manibus meis nocte contra eum, et non sum deceptus. Renuit consolari anima mea;⁹⁸⁴

4memor fui Dei, et delectatus sum, et exercitatus sum, et defecit spiritus meus.⁹⁸⁵

5Anticipaverunt vigilias oculi mei; turbatus sum, et non sum locutus.⁹⁸⁶

⁹⁸¹ + **75.12 Vovete et reddite.** AUG. Alia sunt communia vota de his, sine quibus non est salus; alia propria, ut vovere castitatem, et hujusmodi. CAS. Vovete. Quædam sunt, quæ nec promittentes debemus solvere: ut: Non occides, et hujusmodi, etc., usque ad qui in circuitu sunt, ut famuli offerent, vel offerant, etc. AUG. Sunt quasi medii, etc., usque ad habens spiritum Dei, non principum, id est superbum. Munera. ID. Qui altaribus offeruntur. Terribili et ei qui aufert. Quem timent boni, mali vero non timent. Spiritum principum. CAS. Superbiæ vel timoris tollit, et facit renes sui, qui corpus suum moderantur.

⁹⁸² + **76.1 In finem pro Idithum.** AUG. Congregatio loquitur transiliens, ut perveniat ad finem, qui est Christus. Docet igitur desideria et illecebras mundi calcare, nihil sibi præponere, nisi ex quo sunt omnia. CAS. Transcendens omnia, Deum quærit et invenit.

⁹⁸³ + **76.2 Voce mea ad Dominum clamavi.** AUG. Intentione devotionis ad Dominum non aliud ab eo petens, quia Dominus, et quia Deus. Vox mea ad eum. Ad hoc est vox, propter quod editur, hoc addit, ne putetur propter aliud clamare ad Deum, quam propter ipsum, supra quem nihil est. CAS. Non dicit quid petat, quia non opus est dici ei, qui novit quod expedit. Intendit mihi. CAS. Intendere Dei est dare totum quod petitur, et plusquam petatur.

⁹⁸⁴ + **76.3 In die tribulationis exquisivi.** AUG. Quomodo exquisisti? etc., usque ad qui non facit justitiam coram hominibus, ut videatur. Renuit consolari. ID. Exponit tribulationem, etc., usque ad qui in omnibus hominibus scandalum vel invenit, vel timet, in nullo securus est.

⁹⁸⁵ + **76.4 Et exercitatus sum.** AUG. Vel, garrivi, id est, exsultavi, loquendo ut garrulus, qui, præ lætitia, nec vellet nec posset tacere: et rursus in garriendo defecit spiritus, qui prius contabuerat tædio malorum.

⁹⁸⁶ + **76.5 Anticipaverunt vigilias.** CAS. Diapsalma. Invento Deo, qui solus bonus est, deliberat an sit eum reducturus? AUG. Anticipaverunt vigilias aliorum. Oculi mei, ut ille, qui ante tempus surgit ad negotium. Vel, oculi mei, affectiones meæ. Anticipaverunt, sedulitatem aliorum. Vel, per vigilias, nocturnos significat, quos facimus, et usualiter sic vocamus in laudibus Dei, et ideo: Turbatus. CAS. Quia consequi non potui quod quæro. Non sum locutus. Non murmuravi contra Deum. Vel, turbatus sum, quia dum nocte secreta animi perquirat, videt humanum genus in peccata ruere: et pio dolore pro aliis cruciatur, qui jam vitia transilivit. Tacet, quia nocte non habet solatium humani colloqui, quo tempore cautius cogitat; ideo subdit: Cogitavi dies, etc. Oculi mei. Alias inimici mei anticipaverunt vigilias. AUG. Id est, vigilaverunt super me, etc., usque ad non tamen cessat, vult et hoc transcendere, unde subdit:

6Cogitavi dies antiquos, et annos æternos in mente habui. ⁹⁸⁷

7Et meditatus sum nocte cum corde meo, et exercitabar, et scopebam spiritum meum. ⁹⁸⁸

8Numquid in æternum projiciet Deus? aut non apponet ut complacitior sit adhuc? ⁹⁸⁹

9aut in finem misericordiam suam abscindet, a generatione in generationem?

10aut obliviscetur misereri Deus? aut continebit in ira sua misericordias suas? ⁹⁹⁰

11Et dixi: Nunc cœpi; hæc mutatio dexteræ Excelsi. ⁹⁹¹

12Memor fui operum Domini, quia memor ero ab initio mirabilium tuorum:

13et meditabor in omnibus operibus tuis, et in adinventionibus tuis exercebor. ⁹⁹²

⁹⁸⁷ + **76.6 Cogitavi dies antiquos**, etc. Ideo turbatus: quia cogitavi dies antiquos Adæ, in quibus corrui homo. Sed contra dies antiquos, annos ponit æternos: ideo turbatus, quia hos desiderat homo, æternos negligit. Dies antiquos, et annos æternos in mente habui. CAS. Quid contigit Adæ pro inobedientia? Ex illo cognovi hunc hominis defectum esse. Et annos æternos, quos persistens haberet, in mente habui, quod non stulti. Et etiam meditatus sum nocte, id est, in hoc defectu. Cum corde, id est, cum ratione, si quomodo possem redire ad annos æternos. Cum ratione tacitus loquitur, qui in ea quietus exercetur.

⁹⁸⁸ + **76.7 Et exercitabar**. In ipsa meditatione: Scopebam spiritum meum; purgabam mentem. Alii ventilabam spiritum meum, sic apud me tractans:

⁹⁸⁹ + **76.8 Nunquid in æternum projiciet**, genus humanum? ut complacitior. Quasi qui jam placitus fuit sua gratia in Veteri Testamento, nonne addet ut plus sit in Novo per adventum Filii? hoc sentit, qui de pietate tractat. Exercitabar et scopebam. AUG. Vel, garriebam, non jam foris, etc., usque ad ubi hoc invenit, quod non in æternum projiciet Deus. Ut complacitior sit, scilicet ut ipse, qui fuit iratus repellendo, mala inferendo, sit mansuetior liberando, revocando.

⁹⁹⁰ + **76.10 Aut obliviscetur misereri Deus**. AUG. In alio modo, non est misericordia, nisi Deus eam donet: et ipse erit sine ea. Rivus currit, fons siccatus est.

⁹⁹¹ + **76.11 Et dixi: Nunc cœpi**. CASS. Quid deliberando invenerit, scilicet quod Christus mutat homines, et redimit. ID. Et dixi. Huic meditationi, etc., usque ad cum et me transiliens ad Deum veni, hic nullum periculum. Cœpi. AUG. Aliquid, ubi securus sum, ubi non anticipant inimici, modo cœpit me mutare Excelsus. Mutatio dexteræ, etc. CAS. Ab ira ad misericordiam, quod de servis filii. ID. Hujus mutationis, etc., usque ad hæc sunt quæ sanctum mulcent.

⁹⁹² + **76.13 In adinventionibus**. AUG. Id est, in præceptis, quæ invenisti, vel quibus inveniris. CAS. Vel observationibus, id est, præceptis quæ observanda sunt, exercebor: quia non satis est legere Scripturas, sed fructus operum demonstrare oportet: his eruditus in laudes prorumpit. AUG. In adinventionibus vel affectionibus tuis, non in meis, vel in terrenis est affectio: ita in operibus et meditatione Dei est interior quædam affectio, cum inspicitur mundus, et in creaturis quæritur creator, et invenitur nusquam displicens, sed undique placens.

- 14Deus, in sancto via tua: quis deus magnus sicut Deus noster? ⁹⁹³
- 15Tu es Deus qui facis mirabilia: notam fecisti in populis virtutem tuam.
⁹⁹⁴
- 16Redemisti in brachio tuo populum tuum, filios Jacob et Joseph. ⁹⁹⁵
- 17Viderunt te aquæ, Deus; viderunt te aquæ, et timuerunt: et turbatæ sunt
abyssi. ⁹⁹⁶
- 18Multitudo sonitus aquarum; vocem dederunt nubes. Etenim sagittæ tuæ
transeunt; ⁹⁹⁷
- 19vox tonitruui tui in rota. Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ;
commota est, et contremuit terra. ⁹⁹⁸
- 20In mari via tua, et semitæ tuæ in aquis multis, et vestigia tua non
cognoscentur. ⁹⁹⁹

⁹⁹³ + **76.14 Deus in sancto.** AUG. Per prædicta certus sum quod veniam, et hoc duce. ID. Deus in sancto, id est, in Christo, via redeundi ad te. Et cum hoc sit, quis Deus magnus? etc. Via tua. ID. Colendi te et ad te veniendi, unde potentiam Dei lætus præfert simulacris, quæ falso colebantur.

⁹⁹⁴ + **76.15 Mirabilia.** AUG. Sanati sunt surdi, cæci, languidi, mortui, paralytici. Ista in corporibus facta sunt. In anima quidam sobrii sunt, qui paulo ante ebriosi, infideles, adoratores simulacrorum. Populis virtutem. ID. Infidelibus, ut cognoscant Christum tantum corpore, fidelibus, re et Deitate; subdit: Quid præstiteris, redemisti.

⁹⁹⁵ + **76.16 Filios Joseph.** AUG. Id est, Gentilem populum. Vel, per Joseph intelligitur Christus: quia, sicut Joseph venditus in Ægyptum regnavit, ita Christus in gentibus, prius humiliatus in martyribus. ID. Joseph qui pervenit ad gentes augmentum interpretatur: et significat gentes, de quibus augmentatus est populus Dei. Vel, Joseph, Christus a Judæis venditus, et pulsus ad gentes, filii ejus, quos ex gentibus elegit.

⁹⁹⁶ + **76.17 Viderunt.** CAS. Diapsalma. Quæ in mundo Christus operatur, exponit. AUG. Quasi diceret: Quoniam notam fecisti virtutem, vel per eum viderunt te, o Deus Pater, vel, te, o Christe, qui es virtus et brachium, etc.

⁹⁹⁷ + **76.18 Multitudo.** CAS. Non pauci, sed multitudo. Sonitus, in gemitu culparum, in actione gratiarum: quasi enim mare confragosum sonant diversa vota populorum. Sonitus aquarum. AUG. Unde isti sonitus aquarum, turbatio abyssorum? quia vocem dederunt nubes, de quibus: Mandabo nubibus meis ne pluant super eam imbrem.

⁹⁹⁸ + **76.19 Vox tonitruui.** CAS. Tonitruui vox revolvitur, ut rugatus et sinuosus sonus sentiatur. Allegoria: in rota totius mundi. Rota. HIER., AUG. Est quod exponit orbis terræ, quem circumierunt nubes tonando præceptis, coruscando miraculis. Contremuit terra. CAS. Qui habitant in terra. Ipsa terra mare dicitur per similitudinem, quia humana vita amara, tempestatibus subdita, ubi major piscis minore devorat.

⁹⁹⁹ + **76.20 In mari.** AUG. Ad litteram, dum Christus super aquas ambulavit. Vel, in cordibus hominum, quos sibi subdit. Vel, per terram, Judæi; per mare, gentes accipiuntur. Et vestigia tua non cognoscentur. Increpatio tacita Judæorum; quasi dicat: Licet palam venerit, et se miraculis ostenderit: non est cognitus a Judæis infidelibus quos deduxit in manu Moysi et Aaron, id est, operatione miraculorum quæ fecerunt. Vestigia tua, etc. Tetigit aliquos, id est, Judæos, qui dicunt, Nondum venit Christus, non vident super mare ambulantem.

- 21Deduxisti sicut oves populum tuum, in manu Moysi et Aaron.] ¹⁰⁰⁰
- 77Intellectus Asaph. [Attendite, popule meus, legem meam; inclinate aurem vestram in verba oris mei. ¹⁰⁰¹
- 2Aperiam in parabolis os meum; loquar propositiones ab initio. ¹⁰⁰²
- 3Quanta audivimus, et cognovimus ea, et patres nostri narraverunt nobis. ¹⁰⁰³
- 4Non sunt occultata a filiis eorum in generatione altera, narrantes laudes Domini et virtutes ejus, et mirabilia ejus quæ fecit.
- 5Et suscitavit testimonium in Jacob, et legem posuit in Israël, quanta mandavit patribus nostris nota facere ea filiis suis: ¹⁰⁰⁴
- 6ut cognoscat generatio altera: filii qui nascentur et exsurgent, et narrabunt filiis suis, ¹⁰⁰⁵
- 7ut ponant in Deo spem suam, et non obliviscantur operum Dei, et mandata ejus exquirant: ¹⁰⁰⁶

¹⁰⁰⁰ + **76.21 Sicut oves.** Quia non vere oves, sed hædi. Moysi et Aaron. CAS. Moyses interpretatur assumptus de flumine; Aaron, mons fortitudinis: his nominibus, virtutes quas fecerunt exprimuntur. Moyses inter cætera in mari viam fecit, signans per baptismum populum liberari. Aaron Ecclesiæ tenebat imaginem, quæ monti fortissimo comparatur.

¹⁰⁰¹ + **77.1 Intellectus.** AUG. Quia hæc narrata, etc., usque ad quæ aperta videntur, parabolæ sunt et ænigmata. Attendite. CAS. Primo ipse Dominus loquitur, ut reverentia crescat. Popule meus, qui mihi obedis. Os Dei est Asaph, qui inferius locutus est ista: Quanta audivimus ab initio. Veteris Testamenti: vel, fidelis Synagoga malis exprobat.

¹⁰⁰² + **77.2 In parabolis.** AUG. Parabolæ, rerum similitudines. Propositiones. Quæ Græce problemata, quæstiones aliquid solvendum habentes.

¹⁰⁰³ + **77.3 Quanta.** CAS. Summatim dicit, quæ Judæis Deus fecit: tamen ingratis sibi, et sic, si non eis, prodest tamen filiis, ne fiant sicut patres. AUG. Prius Deus in homine locutus est, jam homo ipse: Quanta audivimus. Illud prædictum dixit Deus ex se, ne contemnatur ejus locutio.

¹⁰⁰⁴ + **77.5 Et suscitavit,** etc. AUG. Hoc testimonium. Initium, unde supra: Loquar propositiones ab initio. Initium est Vetus Testamentum, finis Novum. Ibi timor, qui est initium: sed hic Christus, finis legis ad justitiam omni credenti Rom. 10., qui dat spiritum, unde: Caritas, quæ pellit timorem I Joan. 4.. Hujus Novi Testamenti testimonium dicitur vetus lex, quia habet testimonium a lege et Prophetis: unde tabernaculum testimonii dicebatur illud, quod tot mystica figurabat: Testimonium ergo dicitur Vetus Testamentum in quantum probat et testatur, lex in quantum jubet. CASS., REM. Suscitavit quasi mortuum in Adam testimonium, id est, legem, vel, dum describitur, suscitatur, prius ignorantia sopitum. Testimonium in Jacob, hoc forsitan est, quod Jacob cum angelo luctatus, tacto femore claudicavit: quod significat Judæos partim fide constare, partim a salute discedere: et ita hujus rei testimonium fuit, quod Jacob accidit. Ecce parabola. Filiis suis. Et sunt iidem filii generatio altera, scilicet populus gratiæ.

¹⁰⁰⁵ + **77.6 Generatio altera.** Per generationes transmissa sunt mandata Dei, ne quis putet uni data.

¹⁰⁰⁶ + **77.7 Ut ponant.** Hæc est utilitas paternæ prædicationis. Exquirant. AUG. Qui dicti sunt supra cognovisse, modo exquirant, ut sperantes in Deo, adjuventur ad implendum ab eo.

8ne fiant, sicut patres eorum, generatio prava et exasperans; generatio quæ non direxit cor suum, et non est creditus cum Deo spiritus ejus. ¹⁰⁰⁷

9Filiis Ephrem, intendentes et mittentes arcum, conversi sunt in die belli. ¹⁰⁰⁸

10Non custodierunt testamentum Dei, et in lege ejus noluerunt ambulare.

11Et oblitus sunt benefactorum ejus, et mirabilium ejus quæ ostendit eis.

12Coram patribus eorum fecit mirabilia in terra Ægypti, in campo Taneos. ¹⁰⁰⁹

13Interruptis mare, et perduxit eos, et statuit aquas quasi in utre:

14et deduxit eos in nube diei, et tota nocte in illuminatione ignis. ¹⁰¹⁰

15Interruptis petram in eremo, et adaquavit eos velut in abysso multa. ¹⁰¹¹

¹⁰⁰⁷ + **77.8 Prava.** CAS. Quæ veritatem non recipit, et ideo distorta, exasperans super omnes acerbitates, ut in Salvatore armarentur. Unde per Ezechielem dicit Dominus: Vade et dic domui exasperanti Ezech. 2.. Non direxit cor suum. ID. Distortum cor habet qui prave intellecta non corrigit, et quæ natura docet, non perficit: Non est creditus cum Deo spiritus ejus Joan. 1., id est, et si ratio bene suasit, ei acquievit. Non est creditus. AUG. Quando cum spiritu Dei operante spiritus hominis cooperatur, fit quod Deus jubet: et hoc non est nisi credendo in eum, qui justificat impium, quam fidem non habet generatio prava et amaricans. ID. Expressius multo dicit, etc., usque ad illa autem generatio, etsi credidit Deo, non tamen in Deum.

¹⁰⁰⁸ + **77.9 Mittentes arcum.** AUG. Figurate dicit, etc., usque ad David fratribus, sic populo Judæorum populus Christianus. Vel, Filii Ephrem. ID. Intendentes et mittentes arcum, id est, arcu aliquid mittentes. Vel, intendentes arcum, et mittentes sagittas, id est, promittentes servare legem, aperte dicentes: Omnia, quæcunque dixerit nobis Dominus, faciemus et audiemus Exod. 24.. Conversi sunt et defecerunt in die belli, id est, tentationis; unde Osee propheta ait: Ephraim factus est facti columba insipiens, non habens cor Ose. 7., quia promissionem obedientiæ non auditio, sed tentatio probat. Beneficiorum. EUTHYM. Beneficiorum, quæ contulit in populum Israël, veluti, quod duxerit eos per mare Rubrum immadidos. Mirabilium autem dicit, quia Ægyptiorum flumina in sanguinem mutaverat. Quod vero ait Deum eis hæc ostendisse, non ideo dicit, quasi ipsi ea propriis viderint oculis, sed quia ita a suis acceperunt majoribus.

¹⁰⁰⁹ + **77.12 Coram patribus,** etc. CAS. Incipit narrare jam, quæ ab educatione de Ægypto fecit eis: nec tamen destiterunt a murmure et a tentatione. AUG. Coram patribus. Qui sunt patres, etc., usque ad accedente ligno crucis quasi virga Moysi. In terra Ægypti. ID. Ut omnem dubitationem tollat, et provinciam dicit, et locum factorum. Sic Christus in terra positus coram patribus novit, humile mandatum docuit: Discite a me, quia mitis sum et humilis corde. Joan. 7.

¹⁰¹⁰ + **77.14 In nube.** HIER. et CASS. Hoc futurum judicabant. Dies, Christus est, tamen nube carnis celatur perfidis; et sicut illis nubes contra æstum solis, sic nobis Christus per incarnationem dat refrigerium contra æstum vitiorum. Tota nocte, toto tempore vitæ. In illuminatione ignis. Christianos in hoc sæculo nominis sui claritate custodit ignis Spiritus sancti.

¹⁰¹¹ + **77.15 Petram.** CASS. In eremo. Prius aqua maris quasi petra, modo petra fons. In eremo, ubi necesse ut gratius sit munus. ADAQUAVIT. Quasi pecora, non homines, quia non egerunt gratias.

16Et eduxit aquam de petra, et deduxit tamquam flumina aquas. ¹⁰¹²

17Et apposuerunt adhuc peccare ei; in iram excitaverunt Excelsum in inaquoso. ¹⁰¹³

18Et tentaverunt Deum in cordibus suis, ut peterent escas animabus suis.

19Et male locuti sunt de Deo; dixerunt: Numquid poterit Deus parare mensam in deserto? ¹⁰¹⁴

20quoniam percussit petram, et fluxerunt aquæ, et torrentes inundaverunt. Numquid et panem poterit dare, aut parare mensam populo suo?

21Ideo audivit Dominus et distulit; et ignis accensus est in Jacob, et ira ascendit in Israël: ¹⁰¹⁵

22quia non crediderunt in Deo, nec speraverunt in salutari ejus.

23Et mandavit nubibus desuper, et januas cæli aperuit. ¹⁰¹⁶

24Et pluit illis manna ad manducandum, et panem cæli dedit eis. ¹⁰¹⁷

¹⁰¹² + **77.16 Tanquam.** CASS. Aqua, quæ de Christo prodit, nulla imminutione deficit, sed fit fons aquæ salientis in vitam æternam.

¹⁰¹³ + **77.17 Adhuc peccare.** CASS. Adjecerunt, ut inter tot beneficia non crederent: quod ut maximum intelligeretur peccatum, cum Dominus dixit in Evangelio: Spiritus arguet mundum de peccato, exponendo subjunxit: De peccato quidem, quia non credunt in me Joann. 4, 16.. Sicut ergo peccatum dicit ibi, non credere, et hic peccare dicit, non credere. In iram. ID. Non credentes Deum posse difficilia sibi facere, quod gravissimum est apud Deum, sic et nos abluti per baptismum provocamus Deum ad iram. In inaquoso. AUG. Vel, in alia eremo ad litteram, vel potius in se, quia licet pleni utres aquæ de petra, aridæ tamen mentes fuerunt.

¹⁰¹⁴ + **77.19 Mensam.** CASS. Mystice, refectionem sapientiæ, vel corpus Christi.

¹⁰¹⁵ + **77.21 Ideo audivit.** CASS. Quod dilata vindicta, dedit prius quod petebant, ne videretur non posse. Distulit. AUG. Pœnam; dans prius quod, licet tentando, petebat, ne videretur non posse: et postquam dedit, ignis, id est ira, ascendit in Israël. Et hoc est quod prius dixit: Ignis accensus est in Jacob.

¹⁰¹⁶ + **77.23 Et mandavit.** Utrumque breviter positum, scilicet quod audivit, quod ira ascendit; aperte hic incipit narrare. Et prius quomodo audivit exsequitur, postea in sequenti parte quomodo vindicavit. Et januas cæli. CASS. Januæ, ipsi prædicatores, quibus intratur in cœlum; vel Scripturæ. Aperuit. Quia dedit spiritum suis, ut intelligerent Scripturas.

¹⁰¹⁷ + **77.24 Manna ad manducandum.** AUG. Significat panem qui de cœlo descendit, qui est cibus angelorum: quem, ut manducaret homo, Verbum caro factum Joan. 1., qui per nubes evangelicas pluuitur toti mundo, et apertis eorum cordibus, quasi cœlestibus januis, credenti Ecclesiæ prædicatur, non tentati Synagogæ. CASS. Manna, quid est hoc? quia hic cibus admirando requiritur, et esse corpus Christi scitur. Panis cœli. ID. Non aliter, quam Christus, de quo cœlestes, id est angeli, reficiuntur ejus contemplatione; et hunc panem, id est verbum, quo grandi cibo pascuntur angeli, per carnem factum lac, edit homo.

25Panem angelorum manducavit homo; cibaria misit eis in abundantia.

26Transtulit austrum de cælo, et induxit in virtute sua africanum. ¹⁰¹⁸

27Et pluit super eos sicut pulverem carnes, et sicut arenam maris volatilia pennata. ¹⁰¹⁹

28Et ceciderunt in medio castrorum eorum, circa tabernacula eorum. ¹⁰²⁰

29Et manducaverunt, et saturati sunt nimis, et desiderium eorum attulit eis: ¹⁰²¹

30non sunt fraudati a desiderio suo. Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum, ¹⁰²²

31et ira Dei ascendit super eos: et occidit pingues eorum, et electos Israël impedivit.

32In omnibus his peccaverunt adhuc, et non crediderunt in mirabilibus ejus. ¹⁰²³

33Et defecerunt in vanitate dies eorum, et anni eorum cum festinatione. ¹⁰²⁴

¹⁰¹⁸ + **77.26 Africanum.** Quia ibi sunt coturnices.

¹⁰¹⁹ + **77.27 Et pluit super eos,** etc. AUG. Sic et parvulam fidem, etc., usque ad unde: Si terrena dixi vobis, et non creditis mihi, quomodo si dico vobis cœlestia? etc. Joan. 3. Sicut pulverem. CASS. Pulvis hic significat intelligentiæ subtilitatem, quæ ad superna conscendit. Arena, innumeram prudentiæ copiam salis sapore conditam. Volatilia pennata. Cœlestia desideria, quibus anima pasta pinguescit: hæc intra septa Ecclesiæ possumus accipere, unde subdit:

¹⁰²⁰ + **77.28 Et ceciderunt in medio castrorum.** AUG. Significans per hoc quod sponte veniunt venti ad homines, et portant eis verba divinitus missa, ut in suis sedibus, et circa tabernacula audiant: quia in omnem terram exivit sonus eorum.

¹⁰²¹ + **77.29 Et manducaverunt.** Convicti sunt, qui hoc Deo impossibile putaverunt.

¹⁰²² + **77.30 Adhuc escæ eorum,** etc., et ira Dei, etc. CASS. De vindictis, et simulatis reversionibus eorum, timore pœnarum: et tamen sententia Dei per misericordiam temperata. Escæ. ID. Manna, coturnices. Electos Israël impedivit. AUG. Id est, impedivit ne illis prodessent, quibus paterno affectu consulere cupiebant. Vel potius, compedivit ut cum eis molestias sustinerent electi ad exemplum, non justitiæ tantum, sed et patientiæ. Impedivit. ID. Murmure eorum, ut Moyses, qui dixit: Nunquid poterimus de petra aquam vobis ejicere? Num. 20.

¹⁰²³ + **77.32 In omnibus his peccaverunt adhuc et non crediderunt in mirabilibus ejus.** Correcti post hæc omnia graviora sunt peccata, quæ semper accrescunt.

¹⁰²⁴ + **77.33 Et defecerunt,** etc. AUG. Cum possent, credendo, dies in veritate sine defectu habere. In vanitate dies eorum et anni eorum. CASS. A similitudine illius qui in ortu moritur, in vanum est natus. Cum festinatione. AUG. Et quæ prolixior videtur, vita cito præterit.

34Cum occideret eos, quærebant eum et revertebantur, et diluculo veniebant ad eum. ¹⁰²⁵

35Et rememorati sunt quia Deus adjutor est eorum, et Deus excelsus redemptor eorum est.

36Et dilexerunt eum in ore suo, et lingua sua mentiti sunt ei;

37cor autem eorum non erat rectum cum eo, nec fideles habiti sunt in testamento ejus. ¹⁰²⁶

38Ipse autem est misericors, et propitius fiet peccatis eorum, et non disperdet eos. Et abundavit ut averteret iram suam, et non accendit omnem iram suam. ¹⁰²⁷

39Et recordatus est quia caro sunt, spiritus vadens et non rediens. ¹⁰²⁸

40Quoties exacerbaverunt eum in deserto; in iram concitaverunt eum in inaquoso? ¹⁰²⁹

41Et conversi sunt, et tentaverunt Deum, et sanctum Israël exacerbaverunt. ¹⁰³⁰

¹⁰²⁵ + **77.34 Quærebant eum.** CASS. et AUG. Non occisi, sed relictī. Sed sic loquitur, quia unus populus sunt, quasi de uno corpore. Diluculo veniebant ad eum, etc. CASS. Sedulo, vel ante lucem; unde: Vanum est vobis ante lucem surgere. Pius in luce, impius ante lucem rogat. Quærebant. Revertentur, veniebant. AUG. Hæc omnia, propter temporalia bona acquirenda, et vitanda mala: et ita non Deus, sed illa colebantur.

¹⁰²⁶ + **77.37 Nec fideles habiti sunt in testamento,** etc. CASS. Qui vere credit, opera facit: unde fides dicitur quod fiant dicta; unde dicit: Nec fideles in præceptis.

¹⁰²⁷ + **77.38 Ipse autem est misericors et propitius fiet.** AUG. Hic mali impunitatem sibi promittunt, sed misericordia est etiam malis, verum ante iudicium, quia facit solem oriri super bonos et malos. Sic et illi genti pepercit, ne penitus eradicaret, sed manet in successione posterorum, sicut Cain signo accepto, ne quis eum occideret. Peccatis eorum, etc. AUG. Populi, qui idem est in successione filiorum; ut et post abstulit eos de Ægypto, et induxit eos in montem sanctificationis Gen. 4., cum non eos, nisi in successione. Sic et hic cum dicitur: propitius fiet peccatis eorum, intelligimus etiam impletum esse quod dicitur ab Apostolo: Reliquiæ salvæ fient Rom. 9., quæ credent in Christum, quod hic prævidit, cum subdit: Et non dispersit eos. Et abundavit ut averteret, etc., quia: Non omnem iram accendit, etc. Id est, non punivit eos quantum digni erant: quia et illud remisit, quod Filium occiderunt.

¹⁰²⁸ + **77.39 Spiritus vadens et non revertens,** etc. Ideo per gratiam revocat, quia per se redire non possunt: unde in Proverbiis in via iniquitatis dicitur: Omnes qui ambulant in ea non revertentur Prov. 2., scilicet per se, sed per gratiam revocabuntur. Hæc est ovis errabunda, quæ humeris pii pastoris reducta est ad gregem.

¹⁰²⁹ + **77.40 Quoties.** CASS. Dicturus plagas Ægypti, propter eos factas, comparando mala eorum beneficiis Dei, dicit eos oblitos, et tentasse Deum. AUG. Quia caro vel spiritus vadens, quoties ergo? quasi multoties exacerbaverunt eum.

¹⁰³⁰ + **77.41 Et conversi sunt,** etc. AUG. Repetit eorum infidelitatem, ut memoret quas plagas intulit Deus Ægyptiis propter eos, unde deberent esse non ingrati.

42Non sunt recordati manus ejus, die qua redemit eos de manu tribulantis;
1031

43sicut posuit in Ægypto signa sua, et prodigia sua in campo Taneos;

44et convertit in sanguinem flumina eorum, et imbres eorum, ne biberent.
1032

45Misit in eos cœnomyiam, et comedit eos, et ranam, et disperdidit eos;

46et dedit ærugini fructus eorum, et labores eorum locustæ; 1033

47et occidit in grandine vineas eorum, et moros eorum in pruina;

48et tradidit grandini jumenta eorum, et possessionem eorum igni; 1034

¹⁰³¹ + **77.42 De manu tribulationis.** CASS. Tribulatio solet esse in memoria, sed non eis. Pulchre opponit manum Dei manui Pharaonis, dicens: Manus ejus et de manu tribu; quæ multum differunt. AUG. et CASS. Mysticationes ab hoc loco.

¹⁰³² + **77.44 Et convertit,** etc. Misit in eos iram, etc. Hic incipit exponere plagas propter Judæorum liberationem in Ægypto factas, et ponit decem plagas, sicut in Exodo decem. Ponuntur aliqua tamen hic, quæ non in Exodo, quæ non interpretari, nisi figurate possumus, ubi et quæ facta fuerunt parabolæ dicuntur, sicut sæpe solet non seriem historiæ sequi: sed alia addere, vel quædam mutare pro significatione. Aqua ergo in sanguinem, significat de rerum causis carnaliter sentire. Cynomia. Canini mores sunt. Rana. Loquax vanitas.

¹⁰³³ + **77.46 Ærugo.** Quam alii rubiginem interpretantur, nocet occulte, quæ comparatur vitio quod difficile apparet, ut est multum fidere de se. Aura enim noxia hoc in fructibus operatur latenter: sic in moribus occulta superbia, cum putat se aliquid esse qui nihil est. Locusta. Malitia ore lædens, infideli scilicet testimonio. Grando. Est iniquitas res alienas auferens; unde furta, rapinæ, prædæ. Plus autem vitio suo vastatur ipse vastator. Pruina. Vitium quo charitas proximi stultitiæ tenebris quasi nocturno frigore congelascit.

¹⁰³⁴ + **77.48 Ignis.** Qui non in Exodo nisi cum grandine in fulguribus, ut fructus læderet, accipitur: qui tamen non legitur possessiones incendisse, significat immanitatem iracundiæ, qua et homicidium fit. Morte pecorum, pudicitiae damnum signatur. Concupiscentia, qua foetus oritur, communis est nobis cum pecoribus: hanc habere domitam et ordinatam, pudicitiae virtus est. Mors primitivorum. Amissio est justitiæ qua quisque humano generi socialis est. Decem plagis percussi sunt Ægyptii contra decem præcepta scripta in tabulis. Et hic decem plagæ, licet non in eo ordine ponantur, sed pro tribus quæ in Exodo, id est cyniphes, ulcera, tenebræ quæ non hic. Aliæ tres sunt hic, quæ non ibi, rubigo, pruina, et ignis. Talia enim pro congrua intelligentia frequenter variantur. Signa. CASS. Sunt duris cordibus, quasi characteris impressa vestigia. Prodigia, quæ signabant aliqua futura. Thanis, civitas, humile mandatum, quod hic nobis necessarium, ut in futuro erigamur. Et dedit ærugini. Hæc in Exodo non leguntur, mystica ergo interpretatione tantum exponantur. Locusta. AUG. Se invicem comedentes, significat detractores, qui alienos fructus invidie rodunt. Moros eorum in pruina. AUG. Morus calidæ est naturæ, per quod charitas intelligitur, quæ in pruina occiditur. Grandini ID. Quæ grando non potuit lædere, id est mollia, post dicit Exodus a locustis comesta. Tradidit. CASS. Morte pecudum, stultorum occasus ostenditur. ID. Igni. Ignis, cupiditas, quæ possessionem, id est, statum mentis vastat.

49misit in eos iram indignationis suæ, indignationem, et iram, et tribulationem, immissiones per angelos malos. ¹⁰³⁵

50Viam fecit semitæ iræ suæ: non pepercit a morte animabus eorum, et jumenta eorum in morte conclusit: ¹⁰³⁶

51et percussit omne primogenitum in terra Ægypti; primitias omnis laboris eorum in tabernaculis Cham: ¹⁰³⁷

52et abstulit sicut oves populum suum, et perduxit eos tamquam gregem in deserto: ¹⁰³⁸

53et deduxit eos in spe, et non timuerunt, et inimicos eorum operuit mare.

54Et induxit eos in montem sanctificationis suæ, montem quem acquisivit dextera ejus; et ejecit a facie eorum gentes, et sorte divisit eis terram in funiculo distributionis; ¹⁰³⁹

55et habitare fecit in tabernaculis eorum tribus Israël. ¹⁰⁴⁰

56Et tentaverunt, et exacerbaverunt Deum excelsum, et testimonia ejus non custodierunt.

¹⁰³⁵ + **77.49 Iram indignationis,** etc. CASS. Ordo vindictæ: prius peccatis Deus irascitur, quando non compunguntur, inde malitiam hominis in sua indignatione, ira et tribulatione dere- linquit, ut suis adversitatibus affligantur, qui Deo non obediunt, ut ibi dicitur: Propterea tradidit illos in reprobum sensum Rom. 1.. Indignatio hominis pertinet ad tumidam superbiam; ira, ad nefandam audaciam; tribulatio, ad confusam desperationem: tunc per diabolum ad immissiones illicitas præcipitantur nudati defensione Dei. Per angelos malos. AUG. Judicio Dei hæc facta sunt, etc., usque ad per angelos ergo malos punit Deus bonos et malos homines, sed bonos tantum corporalibus pœnis, malos autem corporalibus et spiritualibus pœnis.

¹⁰³⁶ + **77.50 Iræ suæ.** AUG. Erat semita iræ Dei, qua occulta æquitate puniret Ægyptios; cui Deus fecit viam, ut eos quasi ex abditiis produceret per angelos malos in aperta scelera, et sic aperte puniret.

¹⁰³⁷ + **77.51 Primogenitum in Ægypto.** AUG. Primogenita sunt summa mandata, ut: Diliges Dominum Deum ex toto corde; quibus non servatis orbamur prole rationis.

¹⁰³⁸ + **77.52 Et abstulit sicut oves populum suum, et perduxit eos tamquam gregem in deserto.** AUG. Mystice. Hoc et in nobis intus fit, ubi eruditi de potestate tenebrarum mente transferimur in regnum Dei, oves in spiritualibus pascuis. CASS. Et abstulit. Quod eductos de servitute duxit in terram promissionis; et iterum offendunt.

¹⁰³⁹ + **77.54 Et induxit eos in montem sanctificationis suæ.** AUG. Non eosdem quos abstulit, sed eos nomine et gente; significat tamen quod multi ad Ecclesiam, quam mavult intelligi, conversi sunt; ipsa est mons quem Christus acquisivit. Et ejecit a facie eorum gentes, etc. AUG. Vel maligni spiritus. Quæ omnia Christus ejecit a facie fidelium; et sorte divisit eis terram. Per hoc significatur quod in nobis omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult.

¹⁰⁴⁰ + **77.55 In tabernaculis.** CASS. In quibus regnabant peccata regnare fecit virtutes.

- 57Et averterunt se, et non servaverunt pactum: quemadmodum patres eorum, conversi sunt in arcum pravum. ¹⁰⁴¹
- 58In iram concitaverunt eum in collibus suis, et in sculptilibus suis ad æmulationem eum provocaverunt. ¹⁰⁴²
- 59Audivit Deus, et sprevit, et ad nihilum redegit valde Israël. ¹⁰⁴³
- 60Et repulit tabernaculum Silo, tabernaculum suum, ubi habitavit in hominibus. ¹⁰⁴⁴
- 61Et tradidit in captivitatem virtutem eorum, et pulchritudinem eorum in manus inimici. ¹⁰⁴⁵
- 62Et conclusit in gladio populum suum, et hæreditatem suam sprevit.
- 63Juvenes eorum comedit ignis, et virgines eorum non sunt lamentatæ.
- 64Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt, et viduæ eorum non plorabantur.
- 65Et excitatus est tamquam dormiens Dominus, tamquam potens crapulatus a vino. ¹⁰⁴⁶

¹⁰⁴¹ + **77.57 Quemadmodum patres eorum conversi,** etc. AUG. Per totum loquitur quasi de eisdem: tamen nunc de his qui in terra promissionis, quorum fuerunt patres, qui in deserto amaricaverunt. Arcum pravum, etc. ID. Animi intentionem perversam, ut contra Deum, qui dixerat: Non erunt tibi dii alieni Exod. 20., quod plenius aperit. In iram concita, vel, in arcum pravum, qui difficile remittitur, et ipsi facile retroibant. Vel, arcum pravum, qui non ominis jaculatur, sed in se spicula convertit, id est, malitia dolosorum.

¹⁰⁴² + **77.58 Ad æmulationem.** Vel æmulati sunt; alia littera, cum honorem Dei alii tradunt.

¹⁰⁴³ + **77.59 Audivit Deus.** CASS. De ultione in terra promissionis, quæ et retorta est in ipsos, per quos punivit.

¹⁰⁴⁴ + **77.60 Et repulit tabernaculum.** AUG. Hoc tempore Eli sacerdotis, quando victi sunt ab Allophylis, et arca Domini capta est, et ipsi magna strage vastati. Legitur enim in libro Regum, quod tunc ceciderunt de populo triginta millia peditum. Repulit tabernaculum Silo. BEDA. Quod erat in Silo, etc., usque ad quia autem illud non attenderunt, nec tabernaculum Deo fecerunt: ideo Dominus merito repulit. Habitavit in hominibus. AUG. Cum ergo non esset dignum in quo habitaret, repulit illud quod non propter se, sed propter illos instituit. CASS. Sic deserit corpora nostra, quæ Spiritus sanctus, dum bene tractantur, inhabitat.

¹⁰⁴⁵ + **77.61 Et tradidit.** CASS. Si enim cum peccatoribus et boni traduntur captivitati, exercitium est, non in mente captivi sunt. Vel, hosti traditi, sed liberi et Deo conjuncti. Virtutem eorum. AUG. Arbitrii libertatem imminuit, et virtutes abstulit in malis, quod non sit in bonis, licet cum malis interdum captiventur corporaliter.

¹⁰⁴⁶ + **77.65 Et excitatus est.** CASS. et AUG. Mores hominum Domino tribuit, propter res explanandas. Tanquam dormiens. Hoc dicitur a persona dementium, qui ita putant, quando periclitantibus non subvenit, vino esse crapulatum, quando non tam cito subvenit. Et revera sic dementer putantibus dormit, et est alienus, et negligentibus et infidelibus, qui nulla voce laudis vel operis eum excitant. Excitatur autem ad vindictam malis actibus, ut hic peccatis eorum, qui arcam inter simulacra posuerunt. Tanquam potens, quia tunc sunt homines ad iram faciles, et ad

66Et percussit inimicos suos in posteriora; opprobrium sempiternum dedit illis. ¹⁰⁴⁷

67Et repulit tabernaculum Joseph, et tribum Ephraim non elegit: ¹⁰⁴⁸

68sed elegit tribum Juda, montem Sion, quem dilexit.

69Et ædificavit sicut unicornium sanctificium suum, in terra quam fundavit in sæcula. ¹⁰⁴⁹

70Et elegit David, servum suum, et sustulit eum de gregibus ovium; de post foetantes accepit eum: ¹⁰⁵⁰

71pascere Jacob servum suum, et Israël hæreditatem suam. ¹⁰⁵¹

72Et pavit eos in innocentia cordis sui, et in intellectibus manuum suarum deduxit eos.] ¹⁰⁵²

78Psalmus Asaph. [Deus, venerunt gentes in hæreditatem tuam; polluerunt templum sanctum tuum; posuerunt Jerusalem in pomorum custodiam.

2Posuerunt morticina servorum tuorum escas volatilibus cæli; carnes sanctorum tuorum bestiis terræ. ¹⁰⁵³

virtutes potentes, quando post crapulam de somno surgunt. AUG. Et excitatus est. Christus vino passionis ebrius, dormiens in sepulcro, excitatus est a morte, tanquam potens in resurrectione. ID. Tanquam dormiens. Visus est dormire, quando populum suum dedit in manus eorum, quos odit: ubi eis dicitur: Ubi est Deus tuus?

¹⁰⁴⁷ + **77.66 Et percussit iniquitatem.** AUG. Hac pœna cruciabitur, etc., usque ad opprobrium enim sempiternum dedit illis.

¹⁰⁴⁸ + **77.67 Et repulit.** CASS. De rege David, et loco regni. AUG. Non dixit, etc., usque ad sic ab initio electionis Hebrææ gentis usque ad Christum procedit.

¹⁰⁴⁹ + **77.69 Sicut,** etc. AUG. Unicorni sunt quorum firma spes in unum illud erigitur, de quo dicitur: Unam petii a Domino, hanc requiram. Sanctificium. Est plebs sancta, regale sacerdotium.

¹⁰⁵⁰ + **77.70 David servum.** AUG. Qui de Juda, etc., usque ad: dentes Ecclesiæ sunt illi per quos loquitur, vel per quos in corpus suum velut manducando cæteros trajicit. Grex tonsarum dicitur, quia onera sæculi velut vellera deposuit, et ad pedes Apostolorum rerum suarum venditarum pretia apposuit; ascendens de lavacro baptismi, geminos creat, opera scilicet geminæ charitatis; unde: sterilis non erat in eis; ab his translatus est Christus, sed pascit greges in gentibus qui sunt Jacob, et Israël.

¹⁰⁵¹ + **77.71 Jacob. Israël hæreditatem suam.** AUG. Repetit: Nisi dicatur, nunc secundum hunc statum Jacob servus: quando videbit facie ad faciem hæreditas. Unde et nomen accepit: Israël enim dicitur ex contemplatione Dei. Transtulit eum ad hoc ut pasceret, et ita fecit.

¹⁰⁵² + **77.72 Et pavit eos,** etc. AUG. Videtur forte, etc., usque ad et hoc docuit quod egit. PSAL.

78

¹⁰⁵³ + **78.2 Morticina.** CASS. Cadavera, quasi non modo in viventes sæviunt. Sepelire pietatis est, abjicere crudelitatis. Effuderunt. ID. Exaggerat, ut judicem moveat.

3Effuderunt sanguinem eorum tamquam aquam in circuitu Jerusalem, et non erat qui sepeliret.

4Facti sumus opprobrium vicinis nostris; subsannatio et illusio his qui in circuitu nostro sunt. ¹⁰⁵⁴

5Usquequo, Domine, irasceris in finem? accendetur velut ignis zelus tuus? ¹⁰⁵⁵

6Effunde iram tuam in gentes quæ te non noverunt, et in regna quæ nomen tuum non invocaverunt:

7quia comederunt Jacob, et locum ejus desolaverunt. ¹⁰⁵⁶

8Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum; cito anticipent nos misericordiæ tuæ, quia pauperes facti sumus nimis. ¹⁰⁵⁷

9Adjuva nos, Deus salutaris noster, et propter gloriam nominis tui, Domine, libera nos: et propitius esto peccatis nostris, propter nomen tuum. ¹⁰⁵⁸

¹⁰⁵⁴ + **78.4 Facti.** CASS. Gloria Jerusalem toto orbe mirabilis versa est in opprobrium vicinis, quod gravius est quam si remotis, quia hi sunt assidui. Vel, vicini, affectiones, propinquis jam volentibus credere, ut martyres hoc dicant.

¹⁰⁵⁵ + **78.5 Usquequo, Domine?** CASS. Deprecatio pro parte sua contra inimicos et insultantes vicinos; quasi illi ita sæviunt: Sed, o Domine, usquequo? AUG. Rogat ne usque in finem irascatur, id est, ne illa vastatio perseveret, sed temperet correctionem. Nomine iræ, vindicta iniquitatis accipitur, nomine zeli, exactio castitatis, ne anima a Deo fornicetur. Nota, hoc pro peccatis evenire hominibus, licet justis, sicut tres pueri, et Prophetæ in captivitate testantur. Velut ignis. ID. Ure tandiu, donec aurum virtutum perfecte purgetur, ligna, id est vitia, cinerentur.

¹⁰⁵⁶ + **78.7 Comederunt.** AUG. Ferarum dentibus tradendo. Desolaverunt, eversione civitatis, quæ civibus suis nudata est, vel, quia occiderunt substitutos loco civium occisorum; Jacob pro homine, homo, scilicet pro gente, quæ offendit. Gratus patriarcha, ut ejus memoria peccata populi mitiget. Jacob. AUG. Hæc est supra dicta hæreditas. Locus. CASS. Civitas, ubi templum, quo congregabantur ad festa.

¹⁰⁵⁷ + **78.8 Iniquitatum nostrarum.** BEDA. Id est, quas a patribus contraximus, quibus scilicet jam non debetur correctio, sed damnatio, nisi adsit gratiæ tuæ miseratio. Scriptum est enim: Anima quæ peccaverit ipsa morietur. Et, Visitabo peccata patrum in filios, usque in tertiam et quartam generationem Ezech. 18. Antiquarum. CASS. Non dicit de præteritis tantum, cum et hoc tempore quidam Judæi idola sequerentur; sed similitum antiquis, quibus innumeris annis peccaverunt. Anticipent. ID. Ante iudicium quod timet omnis homo, quia nisi indulgentia præveniat in iudicio, non absolvitur reus. Nimis. Ne quis de actibus præsumat.

¹⁰⁵⁸ + **78.9 Adjuva.** CASS. In bello defensionis legum, quia non in suis, sed in virtutibus Dei confidunt. Propter gloriam. Non propter meritum ut erepti, tuo nomini honorem reddamus. Propter gloriam nominis tui. Pietati sancti nominis tribuatur, non nobis, quod actibus nostris non potest haberi. Adjuva nos, Deus. Per hoc nec ingratus est gratiæ, nec tollit liberum arbitrium. Qui enim adjuvatur, etiam per seipsum aliquid agit. Libera nos. AUG. Liberat, id est, eruit a malis, cum et adjuvat ad faciendam justitiam, et propitius est peccatis, sine quibus hic non vivitur.

10Ne forte dicant in gentibus: Ubi est Deus eorum? et innotescat in nationibus coram oculis nostris ultio sanguinis servorum tuorum qui effusus est. ¹⁰⁵⁹

11Introëat in conspectu tuo gemitus compeditorum; secundum magnitudinem brachii tui posside filios mortificatorum: ¹⁰⁶⁰

12et redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum; improprium ipsorum quod exprobraverunt tibi, Domine. ¹⁰⁶¹

13Nos autem populus tuus, et oves pascuæ tuæ, confitebimur tibi in sæculum; in generationem et generationem annuntiabimus laudem tuam.] ¹⁰⁶²

79In finem, pro iis qui commutabuntur. Testimonium Asaph, psalmus. ¹⁰⁶³

¹⁰⁵⁹ + **78.10 Ne forte.** AUG. Illud usitatum a perfidis: Ubi est? Vel non est, vel non potest; insultatio non ferenda. Innotescat. Vel hic in conversis perimitur iniquitas, quod ante optaverat, vel, in fine pereunt, quod hic dicit non optando, sed prophetizando. AUG. Quia justus non delectatur de pœna inimici, quia non eum odit, sed de divina justitia, quia Deum diligit, econtra injustus facit.

¹⁰⁶⁰ + **78.11 Compeditorum.** AUG. Corruptibilitate carnis, quæ aggravat animam, per quam prævalet aliquando persecutor: has compedes non sentiunt nisi illi, qui ingemiscunt gravati; ab his cupiebat dissolvi Apostolus, et esse cum Christo. Vel, compedes sunt præcepta Dei, quibus colligantur sancti, quæ patienter sustentata in ornamenta vertuntur, unde: Injice pedem tuum in compedes ejus Eccli. 6.. CASS. Compeditorum, ad litteram de his dicit, quos gentiles vinxerunt: qui cum gemitu orant, ut Ecclesia in fratribus non deficiat, et sic eos pœna consumit. Secundum magnitudinem. AUG. Res enim tam magna in Christianis secuta est, quam nunquam crederent inimici. Filios, quia accensi sunt exemplo, non terri. Posside filios mortificatorum. ID. Hoc semper oraverunt sancti martyres, ne infructuosus esset posteris sanguis eorum, ut inde cresceret seges, unde putabatur peritura. CASS. Pia precatio, ne filios eorum projiciat, qui pro eo puniti sunt. Posside, ne quo errore maculentur.

¹⁰⁶¹ + **78.12 Et redde.** CASS. Etsi corporaliter reddit, salus est tamen animæ eorum. Septuplum, perfectionem doni cœlestis significat, quando Spiritu sancto replemur. In sinu. In secreto animorum, ubi fit conversio. Improperium, pro injuriis reddant laudes: gloriosa vindicatio, quando inimicorum ore laudatur Deus. Vel septuplum. Septupla retributione perfectionem pœnæ significat, sicut et de bonis, cum dicitur septuplum accipiet in hoc sæculo: quod positum est pro omnibus bonis, quasi nihil habentes, et omnia possidentes; quia in hoc numero plenitudo significatur. Vel septuplum, pro infinito. Improperium, AUG. Hoc redde, id est, pro isto opprobrio da eos in reprobum sensum. Homo namque, cum datur in reprobum sensum, id est, in interiori sensu, accipit suppliciorum meritum futurorum.

¹⁰⁶² + **78.13 Nos autem.** CASS. Conclusio exsultativa, non victorum, sed patientium. Et suavis conclusio lamentationis. AUG. Nos autem. Hæ sunt reliquiæ a Matathia congregatæ. Vel, generaliter, de omni genere piorum ac verorum Christianorum accipiendum est, ut etiam Christianus populus ibi sit mistus; hic est grex pro quo oravit, ne diutius irasceretur. ID. Vel, in generatione, id est, in futuro sæculo annuntiabimus, non pro aliorum instructione, sed pro debito honore.

¹⁰⁶³ + **79.1 Intellectus pro his qui commutabuntur.** AUG. In melius, etc., usque ad testimonium perfidiæ. Asaph. Illuminatus agit de adventu Christi et de vinea ejus, bonum testimonium de capite ipso et corpore ejus, rege et plebe, pastore grege.

2[Qui regis Israēl, intende; qui deducis velut ovem Joseph. Qui sedes super cherubim, manifestare ¹⁰⁶⁴

3coram Ephraim, Benjamin, et Manasse. Excita potentiam tuam, et veni, ut salvos facias nos. ¹⁰⁶⁵

4Deus, converte nos, et ostende faciem tuam, et salvi erimus. ¹⁰⁶⁶

5Domine Deus virtutum, quousque irasceris super orationem servi tui? ¹⁰⁶⁷

6cibabis nos pane lacrimarum, et potum dabis nobis in lacrimis in mensura? ¹⁰⁶⁸

7Posuisti nos in contradictionem vicinis nostris, et inimici nostri subsannaverunt nos. ¹⁰⁶⁹

¹⁰⁶⁴ + **79.2 Qui regis**, etc. AUG. Hic loquitur Asaph illuminatus de adventu Christi, qui convertit hominem, et vineam de Ægypto eductam solidat: hoc est testimonium pro his qui immutantur. CASS. Supra trepidus, qui pro peccatis Synagogæ orabat: jam præsumit, commutatis in melius testimonium dat. Hic psalmus Synagogæ est testimonium de capite ipso, et corpore ejus. ID. Deprecatio primi adventus, per quem fit reparatio generis humani. ID. Peractus definit. O Deus, fili. Qui regis, spiritualiter, Israēl, videntes te, Intende, id est, lumen pietatis super nos infunde, ut a te simus clari, qui per nos sumus tenebrosi. Joseph. ID. Fidelem populum ducis in caulas Dei, ut oves ad pascua, de quibus: Alias oves habeo quæ non sunt de hoc ovili, et illas oportet me adducere, ut fiat unum ovile et unus pastor Joan. 10.. Propria singulis verba: regitur Israēl, ducitur Joseph, id est, devotus populus. Manifestare. ID. Rogat, ut qui in secreto majestatis erat per incarnationem, appareat coram Judæis ut promissum erat, faciens in eis has virtutes, quæ his nominibus signantur, Ephraim, Benjamin, et Manasse. AUG. Manifestare coram. Angelis notus, innotesce hominibus.

¹⁰⁶⁵ + **79.3 Coram Ephraim**. AUG. Id est, gente Judæorum, ubi hæc tribus, scilicet coram fructificatione, et filio dexteræ, ut et nos simus plenitudo scientiæ per charitatem, quæ Deus est; et coram Manasse, id est, oblito, ut jam illi venias in mentem, juxta illud: Reminiscentur, et convertentur universi fines terræ. ID. Excita. Repetit, etc., usque ad crucifixus ex infirmitate, resurge ex virtute. CASS. Excita potentiam miraculorum, etc., usque ad unde: Fidelis Deus, qui non patitur vos tentari supra id quod potestis, etc. I Cor. 10..

¹⁰⁶⁶ + **79.4 Faciem tuam**. AUG. Hæc facies velata fuit Asaph tempore infirmitatis Christi, et tunc ægrotavit Asaph, non valens intueri velatum nube: de qua dicitur: Ascendit Deus super nubem levem, et intrabit vel ingredietur Ægyptum, id est, carnem immunem a peccato; illuminavit vero eam cum surrexit et ascendit, et ita salvamur.

¹⁰⁶⁷ + **79.5 Quousque irasceris?** AUG. Transit ira a servo, ut non flagellet ut patet, sed ne damnet: et conversis enim durat ira, sed corrigens. Flagellat enim omnem filium quem recipit Isa. 9, Heb. 12..

¹⁰⁶⁸ + **79.6 Cibabis** AUG. Exponit hic passiones, quas sancti tempore adventus passuri sunt. Quasi diceret: Etsi optem Christi adventum, tamen eo tempore multa passuri sumus, quia cibavit, etc. In mensura, etc. AUG. Pro viribus tuis ut erudiaris, non opprimaris; unde: Fidelis Deus qui non patitur vos tentari supra, etc. I Cor. 10.. Vel, pro modo culparum.

¹⁰⁶⁹ + **79.7 Posuisti nos in contradictionem**. CASS. Dum vicini, qui de nobis, sunt contra nos. Irrident inimici, a quibus omnibus, ut salvi simus, Deus virtutum, etc.

8Deus virtutum, converte nos, et ostende faciem tuam, et salvi erimus. ¹⁰⁷⁰

9Vineam de Ægypto transtulisti: eiecisti gentes, et plantasti eam. ¹⁰⁷¹

10Dux itineris fuisti in conspectu ejus; plantasti radices ejus, et implevit terram.

11Operuit montes umbra ejus, et arbusta ejus cedros Dei. ¹⁰⁷²

12Extendit palmites suos usque ad mare, et usque ad flumen propagines ejus.

13Ut quid destruxisti maceriam ejus, et vindemiant eam omnes qui prætergrediuntur viam? ¹⁰⁷³

14Exterminavit eam aper de silva, et singularis ferus depastus est eam. ¹⁰⁷⁴

¹⁰⁷⁰ + **79.8 Deus virtutum.** AUG. Desiderantis mos est frequenter repetere quæ tantis precibus orat.

¹⁰⁷¹ + **79.9 Vineam.** CASS. De vinea quomodo incepta, et perfecta. AUG. et CASS. Vineam de Ægypto, quasi, nos salvi erimus, sed Judæos, quibus tot fecisti, destrues: quod non pro levi culpa, sed quia adventum Christi non noverunt. Vel, salvi erimus quia ita præsignasti. Vineam de Ægypto. Sed quare, destrues? hoc de infidelibus. De Ægypto. Ut illos de Ægypto, ita Ecclesiam de tenebris eiecit vitiorum: gentes plantat in virtutibus, et ducit per hoc desertum sæculi. Radices, martyres et alios firmos facit, et implet orbem. CASS. Vineam de Ægypto, per mysticas figurationes, etc., usque ad quæ ita per orbem dilatata est. Dux, dum eam ducit spirituali itinere. Radices, prophetas, Apostolos, martyres et alios, de quibus palmites tendens mundum occupat et operit. Dux itineris. AUG. Vel alia littera, etc., usque ad et non est altera, sed eadem vinea: inde Apostoli, inde et alii justii, etsi aliqui rami fracti.

¹⁰⁷² + **79.11 Operuit** CASS. Altitudo et latitudo vineæ hic exponitur. Superna est vinea, quæ et montes sublimiores, vita et doctrina obumbrat, et magnis crescere facit. Vites, quæ arbores ascendunt, arbusta nominantur, per quæ minores in Ecclesia accipiuntur. Cedri, non superbi, sed qui sunt Dei, martyres sunt, qui in Ecclesia alti sunt, hos etiam Ecclesia in gremio suo protegit. Propagines, filios regenerationis, qui a flumine Jordane manaverunt, quia ibi cœpit regula baptismi. Montes. AUG. Prophetæ, etc., usque ad similiter operiunt cedros Dei, id est, doctores. Cedros Dei. ID. Quia sunt cedri evertendæ, superbi scilicet qui sunt cedri sæculi, sed non Dei.

¹⁰⁷³ + **79.13 Ut quid.** Miratur cur huic tali subtracta est Domini defensio. AUG. Ut quid. Quia superba fuit adversus plantatorem, et servos occidit ad se missos, et tandem filium hæredem, destructa est maceria, et invenerunt eam gentes destructam, et deleverunt. Hoc primo plangit Asaph, sed non sine spe: de dirigentibus enim cor jam loquitur.

¹⁰⁷⁴ + **79.14 Aper.** AUG. et CASS. Vespasianus fortis et sævus, et contrarius Judæis, qui hoc animal inter cætera habent immundum. Singularis ferus. Titus, qui reliquias terribili depastione consumpsit, qui dicitur singularis, id est superbus. Vel pro eodem accipitur aper, et ferus scilicet Romanus exercitus. Et vide quibus peccatis laboret et pereat homo. Singularis. AUG. Dicit omnis superbus: Ego sum, ego sum, et nemo alius. Aper. CASS. Diabolus fortis et ferox, de silva, quia cogitationes ejus agrestes et aviæ sunt. Sed tu, Domine Deus virtutum. Vel ita continua: Ita vastata est vinea, sed ut reliquiæ salvæ sint, O Deus virtutum, convertere, in finem sæculi supremi serenus aspice, commutatis in melius hoc remedium precatur.

15Deus virtutum, convertere, respice de cælo, et vide, et visita vineam istam:

16et perface eam quam plantavit dextera tua, et super filium hominis quem confirmasti tibi. ¹⁰⁷⁵

17Incensa igni et suffossa, ab increpatione vultus tui peribunt.

18Fiat manus tua super virum dexteræ tuæ, et super filium hominis quem confirmasti tibi. ¹⁰⁷⁶

19Et non discedimus a te: vivificabis nos, et nomen tuum invocabimus. ¹⁰⁷⁷

20Domine Deus virtutum, converte nos, et ostende faciem tuam, et salvi erimus.] ¹⁰⁷⁸

80In finem, pro torcularibus. Psalmus ipsi Asaph. ¹⁰⁷⁹

2[Exsultate Deo adjutori nostro; jubilate Deo Jacob. ¹⁰⁸⁰

3Sumite psalmum, et date tympanum; psalterium jucundum cum cithara. ¹⁰⁸¹

¹⁰⁷⁵ + **79.16 Et perface eam quam plantavit dextera tua.** AUG. Non aliam institue, sed hanc perface. In hac enim est semen Abrahæ: ibi est radix quæ portat oleastrum. Perface, quia cæcitas ex parte contigit in Israël, ut plenitudo gentium intraret, et sic omnis Israël salvus fieret Rom. 12.. Super filium. CASS. Super te fundatam, etc., usque ad de igne autem boni amoris dicitur: Ignem veni mittere in terram, et quid volo, nisi ut ardeat? Luc. 12.

¹⁰⁷⁶ + **79.18 Fiat manus.** CASS. Grande sacramentum, et munus Deo, quia tandiu salus Israël dubitari potuit, donec Christus venit: sed tunc completa est promissio, nec ultra discedit ab eo Ecclesia sponso conjuncta. Dicit ergo: Fiat manus, operationem sanctæ incarnationis precatur.

¹⁰⁷⁷ + **79.19 Non discedimus.** CASS. Ultra, cum filium hominis vivificabis: hæc est utilitas ab eo.

¹⁰⁷⁸ + **79.20 Domine Deus virtutum, converte nos, ostende faciem tuam, et salvi erimus.** CASS. Magna suavitas hujus versiculi, in quo regulam totius religionis exponit. Primo enim Deus nos convertit, et tunc nos ante faciem ostendit, id est, lumine pietatis nos inspicit: post quod nos tandem salvat. Hunc ergo propheta iterat, quia per ipsum quisque breviter quod expedit, implorat.

¹⁰⁷⁹ + **80.1 Pro torcularibus.** AUG. In quibus tria, etc., usque ad cantatur psalmus Asaph, id est, Dominicæ congregationi. Asaph, etc. CASS. Quia secundum historiam Judæis, spiritualiter Christianis loquitur. AUG. Primo dicit quid agendum electis, qui sunt, oleum, vinum, aves.

¹⁰⁸⁰ + **80.2 Exsultat Deo.** Asaph, proposita sibi imagine cujusdam solemnitatis, electos ad celebritatem incitat.

¹⁰⁸¹ + **80.3 Sumite psalmum.** AUG. Verba Dei, ut humani actus conveniant in unam societatem: hæc enim est pax Jerusalem, hæc est ratio dati et accepti; unde Apostolus: Si spiritualia seminavimus vobis, magnum est si carnalia vestra metamus I Cor. 9..

4Buccinate in neomenia tuba, in insigni die solemnitatis vestræ: ¹⁰⁸²

5Quia præceptum in Israël est, et iudicium Deo Jacob. ¹⁰⁸³

6Testimonium in Joseph posuit illud, cum exiret de terra Ægypti; linguam quam non noverat, audivit. ¹⁰⁸⁴

7Divertit ab oneribus dorsum ejus; manus ejus in cophino servierunt. ¹⁰⁸⁵

8In tribulatione invocasti me, et liberavi te. Exaudivi te in abscondito tempestatis; probavi te apud aquam contradictionis. ¹⁰⁸⁶

9Audi, populus meus, et contestabor te. Israël, si audieris me, ¹⁰⁸⁷

10non erit in te deus recens, neque adorabis deum alienum. ¹⁰⁸⁸

¹⁰⁸² + **80.4 Buccinate.** AUG. Hucusque ad partitionem, vel ad litteram, simpliciter de Judæis accipienda sunt, vel allegorice de Christianis. AUG. Buccinate, et annuntiate, etc., usque ad unde Isaias: Clama ne cesses, ut tuba exalta vocem tuam, etc. In neomenia tuba. CASS. In initio mensis jussi sunt Judæi tuba canere, id est, in initio novæ lunæ, quod et festum tubarum dicitur, quod celebrabant in memoriam istius rei, quod Dominus ostendit Abrahæ arietem inter vepres hærentem, quem pro Isaac immolavit.

¹⁰⁸³ + **80.5 Quia præceptum in Israël est; et iudicium,** etc. ID. Ideo tuba canendum, quia lex data est Judæis per Moysen, et quia iudex futurus est.

¹⁰⁸⁴ + **80.6 In Joseph.** AUG. Gentes sunt Joseph, etc., usque ad ubi debebat habere cor.

¹⁰⁸⁵ + **80.7 Ab oneribus.** AUG. Quibus oneribus, manus in cophino, id est, servili opere. Peccata servilia opera sunt, juxta illud: Qui facit peccatum, servus est peccati Joan. 8.. In cophino servierunt. ID. In immunditiis peccatorum, in terrenis operibus et lutosus.

¹⁰⁸⁶ + **80.8 In tribulatione,** etc. CASS. Sic Propheta: Divertit Dominus dicens, In tribulatione, imputantur eis beneficia Dei, ut gravior æstimetur offensa. Exaudivi te in abscondito. AUG. Ut corde credas ad justitiam. Probavi, ut ore fiat confessio ad salutem. Tempestatis, etc. Non in tempestate maris, sed cordis: ubi exauditus debet probari, in aqua contradictionis: jam enim gradiens viam Dei, habet multis modis obsistentes. Hæc est aqua contradictionis, quam senserunt antiqui, sed jam pene siccata est: tunc enim aquæ populorum turbabantur, et acriter resistebant. Tunc Samsoni forti viro, id est Christo, ducere eunti uxorem de alienigenis, id est Ecclesiam de gentibus, occurrit leo fremens, id est populus gentium, sed dissipavit eum, ut hædum caprarum: et quia populus iste fremens nihil erat, nisi languidus peccator. Occisa autem in eo illa feritate, jam non sic fremit, imo jam in ipso invenimus leges pro Ecclesia, quasi favum in ore leonis. Aqua contradictionis. Christus fuit etiam in seipso, ut de eo nato dictum est: Erit hic in ruinam, et resurrectionem multorum, in signum cui contradicetur Luc. 2., ut Judæi contradixerunt titulo crucis

¹⁰⁸⁷ + **80.9 Audi populus meus.** CASS. Diapsalma. Hactenus de oleo torcularium, jam de amurca, quod dicitur ad cavendum, hic arguuntur reprobi. Contestabor te. Ipse Dominus iudicii testem se facit veritatis, tam hic quam in futuro, ut nullus dubitet. Deinde quid velit eum intelligere, subdit: Israël si me audieris, vocando eum Israël, familiarem sibi significat, et ad jussa invitat. In te, in corde tuo. ubi veritas, non falsitas debet esse. Recens ne verbum Patris putetur sub tempore. Deum alienum, qui nomine, non essentia. Alienum: Pene par est scelus recentem Deum putare, et idolis servire.

¹⁰⁸⁸ + **80.10 Non erit in te Deus recens neque,** etc. AUG. Alii faciunt sibi recentes deos, vel idola, vel Christum imparem Patri, et alia hujusmodi fingunt in corde: et ita sunt templa simulacrorum in omnibus terrena cogitatio; opinio diversa, vanitas una. Ideo Samson caudas

11Ego enim sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti. Dilata os tuum, et implebo illud. ¹⁰⁸⁹

12Et non audivit populus meus vocem meam, et Israëli non intendit mihi.

13Et dimisi eos secundum desideria cordis eorum; ibunt in adinventionibus suis. ¹⁰⁹⁰

14Si populus meus audisset me, Israëli si in viis meis ambulasset,

15pro nihilo forsitan inimicos eorum humiliassem, et super tribulantes eos misissem manum meam. ¹⁰⁹¹

16Inimici Domini mentiti sunt ei, et erit tempus eorum in sæcula. ¹⁰⁹²

17Et cibavit eos ex adipe frumenti, et de petra melle saturavit eos.] ¹⁰⁹³

81Psalmus Asaph. [Deus stetit in synagoga deorum; in medio autem deos dijudicat. ¹⁰⁹⁴

vulpium colligavit, ut incenderet messes Philisthæorum. Samson interpretatur sol eorum, scilicet, quibus ipse lucet, non omnium: de quo mali dicturi sunt: Erravimus a via veritatis, et sol justitiæ non illuxit nobis Sap. 5.. Et alibi: Sol justitiæ est, et sanitas in pennis ejus Malac. 4.. Vulpes sunt insidiosus, maxime hæretici, latentes in tortuosis cavernis, decipientes, odore putentes: qui etsi dissentire ab invicem videntur, in malum tamen, id est, in posterioribus consentiunt, simili vanitate tenentur, et incendunt messes non nostrorum, quia novit Deus qui sunt ejus; sed alienigenarum, quæ sunt vasa contumeliæ.

¹⁰⁸⁹ + **80.11 Qui eduxi te.** Factis propriis indicatur Deus.

¹⁰⁹⁰ + **80.13 Et dimisi te.** Et si implevi ora Prophetarum, non tamen ab amurca auditi sunt, unde digna ultio: quia et dimisi, etc.

¹⁰⁹¹ + **80.15 Pro nihilo forsitan.** CASS. Si Deo resistemus, ipse non contradicit inimicis nostris, nec manum defensionis super eos ponit.

¹⁰⁹² + **80.16 Inimici Domini,** etc. AUG. Hæc item Propheta. Mentiti. Non per agentes promissa: hoc non pagani, quia nihil promiserunt.

¹⁰⁹³ + **80.17 Ex adipe frumenti,** etc. AUG. Ad litteram, vel manna, vel corpore Christi, vel spirituali intellectu.

¹⁰⁹⁴ + **81.1 Psalmus Asaph.** CASS. Psalmus de duabus naturis in Christo, quo Christus, vel Propheta loquens, exprobrat ipsi Asaph, id est, Synagogæ, quæ Dominum corporaliter vidit, et tamen eum non cognovit. Primo nuntiat Deum stetisse, et arguit contrarios, stat homo, discernit Deus. Deus stetit. Cujus non est stare, qui cælum et terram complet, qui est intra omnia non inclusus, extra omnia non exclusus, sed breviter Deum hominem indicat. Stetit. AUG. Filius, qui missus ad oves domus Israël, spiritualis autem præsentia Deitatis, quæ ubique non proprie ad Synagogam pertinet, nec tempore variatur. Cur ibi stetit: Ecce deos dijudicat, id est, secundum quod Deus, id est, non meritis, sed gratia discernit vasa, alia in honorem, alia in contumeliam. Hoc autem facit stans in medio, unde: Medius vestrum stetit, quem vos nescitis, unde et hic: Nescierunt neque intellexerunt, sed amicus sponsi stat et audit, et gaudio gaudet. Deorum. Quos post filios Excelsi dicit, ibi: Ego dixi: dii estis, et filiis Excelsi omnes. Unde etiam, filios enutrivit et exaltavit, ipsi autem spreverunt me. Filii dicuntur non solum gratia novi testamenti, sed gratia veteris, quæ eos de Ægypto liberavit.

2Usquequo iudicatis iniquitatem, et facies peccatorum sumitis? ¹⁰⁹⁵

3Iudicate egeno et pupillo; humilem et pauperem iudificate. ¹⁰⁹⁶

4Eripite pauperem, et egenum de manu peccatoris liberate. ¹⁰⁹⁷

5Nescierunt, neque intellexerunt; in tenebris ambulant: movebuntur omnia fundamenta terræ. ¹⁰⁹⁸

6Ego dixi: Dii estis, et filii Excelsi omnes. ¹⁰⁹⁹

7Vos autem sicut homines moriemini, et sicut unus de principibus cadetis. ¹¹⁰⁰

8Surge, Deus, iudica terram, quoniam tu hæreditabis in omnibus gentibus.] ¹¹⁰¹

¹⁰⁹⁵ + **81.2 Usquequo.** AUG. Hæc est vox discernentis: misit legem et Prophetas, et restitistis, sed quousque? Num usque ad adventum misi Prophetas, et injuriis affecistis, vel interfecistis, vel hoc agentibus consensistis? Sed cum hæc agentibus nec loqui dignum sit, vos qui tacuistis, et imitari eos voluistis, usquequo iudicatis iniquitatem et facies peccatorum sumitis? Num et hæres occidendus est, qui pro vobis venit, qui pro vobis sine patre esse voluit ut pupillus? qui propter vos esurivit et sitivit, ut egenus, qui propter vos pauper factus est, cum esset dives.

¹⁰⁹⁶ + **81.3 Iudicate egeno et pupillo, pauperem et humilem iudificate.** CASS. Diapsalma, monet intelligeret Christum esse Deum, et si egenus et pauper fuit, quod eos non fecisse dicit.

¹⁰⁹⁷ + **81.4 Eripite pauperem.** AUG. Ostendit, nec illos immunes qui permiserunt principibus Christum, cum præ multitudine timerentur, et possent illos a facto, et se a consensu liberare. CASS. Qui enim desinit obviare cum potest, consentit.

¹⁰⁹⁸ + **81.5 Movebuntur.** CASS. Hinc patet de quo dixerat: hoc signum in crucifixione contigit. Vel spiritualiter, terreni moti sunt illo tempore, viso tanto miraculo; ut centurio, qui dixit: Vere Filius Dei erat iste. AUG. Movebuntur omnia fundamenta. Quasi dicat per hanc Israël cæcitatem, movebuntur ad fidem, omnia fundamenta terræ, id est, plenitudo gentium intrabit. Vel, in morte, et passione Domini mota est terra. Vel fundamenta, id est, felices copia terrenorum movebuntur. Vel admirando coli pauperem mortuum. Vel eum contemptis terrenis sectando. Addit omnia, quia nullus est qui non miretur, vel convertatur. Terrenæ autem felicitatis regnum est superbia, contra quam venit humilis Christus, exprobrans eis, quos vult facere altos per humilitatem, his verbis: Ego dixi: dii estis, vos boni: vos autem mali, sicut homines moriemini. Vel omnibus dicit: dii estis, id est, omnibus promisi cœlestia; vos autem sicut homines primi, qui suasionem peccaverunt, et vos majores sicut diabolus, qui superbia peccavit.

¹⁰⁹⁹ + **81.6 Ego dixi.** CASS. Quid eis propositum? sed perierunt. Ego dixi: Nescierunt neque intellexerunt; tamen ego dixi. Has promissiones omnes accipiunt, si mandata custodiunt, ut sint filii et Dei: hoc ad justos; vos autem, hoc ad malos.

¹¹⁰⁰ + **81.7 Sicut homines.** AUG. Quasi: Cum cito, sicut homines, sitis morituri, non inde corrigimini; sed ut diabolus, qui carne non moritur, extollimini, ut cadatis: quia per superbiam diabolicam inviderunt gloriæ Christi, et viluit eis humilitas crucis. Sed, ut hoc vitium sanetur ex persona Prophetæ, subditur: Surge Deus, etc., sicut unus. Turba quæ cecidit dicitur unus, quia in superbia similis: Vos cadetis, sed:

¹¹⁰¹ + **81.8 Surge Deus.** AUG. Id est, damna istos, quia his repulsis, tu hæreditabis. Vel iudica mundum, quia tuus est, et hoc est, tu hæreditabis.

82Canticum Psalmi Asaph. ¹¹⁰²

2[Deus, quis similis erit tibi? ne taceas, neque compescaris, Deus: ¹¹⁰³

3quoniam ecce inimici tui sonuerunt, et qui oderunt te extulerunt caput.
¹¹⁰⁴

4Super populum tuum malignaverunt consilium, et cogitaverunt adversus
sanctos tuos. ¹¹⁰⁵

5Dixerunt: Venite, et disperdamus eos de gente, et non memoretur nomen
Israël ultra. ¹¹⁰⁶

6Quoniam cogitaverunt unanimiter; simul adversum te testamentum
disposuerunt: ¹¹⁰⁷

7tabernacula Idumæorum et Ismahelitæ, Moab et Agareni, ¹¹⁰⁸

¹¹⁰² + **82.1 Canticum psalmi.** CASS. Quia in rebus actualibus, habenda est divina contemplatio. Deterret autem iniquos a persecutione populi Dei: bonos vero monet ad patientiam. Psalmus de adventu Christi ad iudicium, ubi boni, qui hic patiuntur, coronabuntur: mali vero, qui eos persequuntur, torquebuntur.

¹¹⁰³ + **82.2 Deus quis similis?** CASS. Proposito timore futuri iudicis, describit malitiam inimicorum. AUG. Deus quis similis? Etsi homo, ut alii; etsi iudicatus, cum iniquis deputaris: quis similis, cum in claritate iudicabis? ideo tunc ne taceas, qui primo tacuisti, et potestatem compescuisti, ut posses teneri et perimi. Deus quis similis? Non ad divinitatem hoc refertur, cui nullum hominem comparandum cogitavit. Ideo non ait: Quis similis est tibi? quod utique ad divinitatem referretur; sed dicit, Quis similis erit tibi? hoc ad formam servi referens, qua tunc cæteris dissimilis hominibus erit, quando iudex in gloria apparebit; vel potest hoc referri ad divinitatem secundum quod dicit: O Deus, quis similis tibi? in potentia Deitatis: Christum enim, quem mali viderunt extra, iste videt intra, scilicet omnipotentem.

¹¹⁰⁴ + **82.3 Quoniam ecce,** etc. AUG. Novissima tempora Antichristi designat, quando quæ modo premuntur metu, in liberam vocem erumpent: quæ vox quia irrationabilis erat, magis sonitus, quam locutio dicitur. Qui oderunt. CASS. Plures, sed unum caput Antichristus: quod elatum est, ut Deus dicatur.

¹¹⁰⁵ + **82.4 Super populum tuum.** Caput suum extulerunt, sed non populum tuum depresserunt. AUG. Super populum tuum. Irridenter hoc dicit: Non enim possunt nocere populo Dei pro quo est Deus, unde Apostolus: Si Deus pro nobis, quis contra nos? Rom. 8.

¹¹⁰⁶ + **82.5 Dixerunt venite.** AUG. Ecce consilium, quo meditati sunt inania. Iste est ille sonus, qui non est sermo, sed inaniter strepit. De gente. CASS. Singulariter, quia omnes Christiani una gens, cum ex uno fonte baptismatis nati; vel omnes boni, quos ille Antichristus vocat unam gentem: ecce persecutio Antichristi, qui nomen Christianum quasi malum intendit tollere funditus.

¹¹⁰⁷ + **82.6 Testamentum disposuerunt.** AUG. Testamentum, quippe in Scripturis non illud solum dicitur, quod non valet, nisi testatore mortuo, sed etiam omne pactum, et placitum quod inter vivos valet, testamentum vocatur, sicut Laban et Jacob testamentum fecerunt. Ita et mali inter se quasi pactum fecerunt, quod unanimiter bonos persequerentur.

¹¹⁰⁸ + **82.7 Tabernacula Idumæorum.** Exposuit quo studio malignaverunt: ostendit deinde jam qui sint malignantes, dicens: Tabernacula Idumæorum, etc. Idumæorum, et Ismælitæ. CASS. Per hæc nomina, Christi inimicos declarat, qui temporibus Antichristi tot malis simulantur: quia sicut isti contra Israël, ita illi contra Christianos tunc bellabunt. Moabitæ AUG., HIER. Unde Moabitæ, quem Lot ebrius de majore filia sua genuit. Agareni. Ab Agar, qui et proselyti interpretantur.

8Gebal, et Ammon, et Amalec; alienigenæ cum habitantibus Tyrum. ¹¹⁰⁹

9Etenim Assur venit cum illis: facti sunt in adjutorium filiis Lot. ¹¹¹⁰

10Fac illis sicut Madian et Sisaræ, sicut Jabin in torrente Cisson. ¹¹¹¹

11Disperierunt in Endor; facti sunt ut stercus terræ.

12Pone principes eorum sicut Oreb, et Zeb, et Zebee, et Salmana: omnes principes eorum, ¹¹¹²

13qui dixerunt: Hæreditate possideamus sanctuarium Dei. ¹¹¹³

14Deus meus, pone illos ut rotam, et sicut stipulam ante faciem venti. ¹¹¹⁴

15Sicut ignis qui comburit silvam, et sicut flamma comburens montes, ¹¹¹⁵

¹¹⁰⁹ + **82.8 Gebal.** AUG., HIER. Vallis vana. Ge enim vallis, Bal, vana. Ammon. Unde Ammonitæ, genuit Lot ebrius de filia sua minore. Amalec. Filius Eliphaz primogeniti Esau, a quo Amalecitatæ.

¹¹¹⁰ + **82.9 Assur.** AUG., HIER. Ad litteram Nabuchodonosor, qui fuit rex Assyriorum. Idumæi. Terreni vel sanguinei. Ismælitæ. Obedientes sibi, non Deo, quia pravæ cogitationes suas sequuntur. Moab, ex patre, quod in malo. Bonus, quidem pater, quo filia illicite usa est, sicut et lex bona est, si quis ea legitime utatur, non inceste. Agareni. Proselyti, id est, advenæ, qui non cives, sed alieno animo subintrant, et inventa occasione nocendi se ostendunt. Gebal. Vallis vana, id est fallaciter humilis. Ammon. Populus turbidus, vel mœroris. Amalec. Populus lingens terram. Alienigenæ. Licet latino nomine se indicent alienos, et ob hoc inimicos, tamen hebraice dicuntur Philistiim, id est, cadentes potione, ut ebrii luxuria sæculari. Tyrus. Hebraice sor, tribulatio vel angustia, secundum illud. Tribulatio vel angustia in omnem animam hominis operantis malum. Rom. 2. Assur. Deprimens, vel elatus. Lot. Declinans, angeli apostatæ, filii declinationis, quia a veritate declinando in satellitium diaboli discesserunt, unde in Apocalypsi: Draco cecidit, et traxit secum tertiam partem stellarum, de quibus Apostolus: Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principatus et potestates Ephes. 6..

¹¹¹¹ + **82.10 Madian.** Declinans iudicium. Sisara, exclusio gaudii. Jabin, sapiens, de quo: Ubi sapiens? ubi scriba? Cison, ubi victi fuerunt, duritia interpretatur. Endor, ubi perierunt, fons generationis. Et intelligitur generatio carnalis, non aqua baptismi regenerati. Oreb, siccitas, Zeb, lupus, Zebee, victima lupi, non Dei. Salmana, umbra commotionis. Hæc omnia congruunt malis, quos in bono vicit populus Dei. Fac illis sicut Madian, et Sisaræ, sicut Jabin in torrente. CASS. De vindicta iniquorum; sicut omnes illi victi sunt in figura a populo Dei, sic istos precatur in veritate superari. Sicut Madian. AUG. Utpote illi, qui declinant iudicium, se iudicandos non putantes: et qui excludunt futurum iudicium, et hi omnes in Cison, et in fonte Endor perierunt.

¹¹¹² + **82.12 Pone principes eorum sicut,** etc. Hæc omnibus communiter. Sed specialiter, pone principes eorum: hoc optat militibus Antichristi, qui non sunt convertendi.

¹¹¹³ + **82.13 Hæreditate possideamus sanctuarium Dei.** AUG. Dei, invadunt ut suam.

¹¹¹⁴ + **82.14 Ut rotam, et sicut stipulam ante faciem venti.** CASS. Per hanc similitudinem, multas prædicit eorum calamitates. Venti. Levitas peccantium vento comparatur, quia huc et illuc volitat.

¹¹¹⁵ + **82.15 Ignis et flamma comburens montes.** AUG. Congruè in iudicio esse dicuntur, quando et densæ silvæ peccatorum, et montes superbiæ cremabuntur.

16ita persequeris illos in tempestate tua, et in ira tua turbabis eos.

17Imple facies eorum ignominia, et quærent nomen tuum, Domine. ¹¹¹⁶

18Erubescant, et conturbentur in sæculum sæculi, et confundantur, et pereant. ¹¹¹⁷

19Et cognoscant quia nomen tibi Dominus: tu solus Altissimus in omni terra.]

83In finem, pro torcularibus filiis Core. Psalmus. ¹¹¹⁸

2[Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum ! ¹¹¹⁹

3Concupiscit, et deficit anima mea in atria Domini; cor meum et caro mea exsultaverunt in Deum vivum.

¹¹¹⁶ + **82.17 Imple facies.** CASS. Pœnis contumacium prophetatis, orat pro credituris, qui non habent scelerum laudatores, sed culpatores, quos sæpe opprobrium corrigit. AUG. Melius est ruere ut pœniteat, quam sub spe religionis superbire: unde Propheta ait: Et tu, filia Sion, usque ad Babylonem venies, ibique liberaberis Mich. 4.. Imple facies. Hoc bonum et optabile eis non prophetaretur, nisi inter eos inimicos essent tales, quibus hoc ante iudicium præstabitur: quia et nunc idem corpus sanat, et lavat caput, sed particulatim, non universaliter ut in fine: et tamen inde aliqui convertentur, pro quibus hic orat.

¹¹¹⁷ + **82.18 Erubescant et conturbentur,** etc. AUG. Hic de malis, qui non convertentur, Erubescant, in futuro de malis quæ fecerunt. Et conturbentur, de pœnis quas patientur. Et hoc in sæculum sæculi, id est in æternum. Et conturbentur. Rursus redit ad eos qui in præsentem confundentur ne confundantur in æternum; quasi dicat: Illi conturbentur in æternum: quærentes autem nomen Domini modo, et confundantur de peccatis salubriter, et pereant, in quantum mali sunt. Et sic cognoscant, vel, tunc confundantur mali, anima et corpore, et pereant omnino irreparabiliter. Et nunc cognoscant, quod modo nolunt. CASS. Notandum, quia undecim superioribus psalmis introductus est Asaph, ut duritia Judæorum, frequenti voce ipsius Synagogæ mollesceret, vel ipsi nomini, cui devoti esse videbantur, crederent. Egit autem in prædictis psalmis de Domini incarnatione, et gentium fide, et de iudicio, de quibus transgressio Judæorum redarguitur. Unde congrue undecim sunt: undenarius enim numerus transgressionis est, quia et denarium transit, et ad duodenarium non pervenit, unde undecim etiam erant vela capillacea in tabernaculo Domini, et in undenario fuerunt Apostoli, rejecto infelicissimo Juda tempore passionis, quando a fide defecerunt, unde: Posuisti tenebras et facta est nox Psal. 103..

¹¹¹⁸ + **83.1 In finem.** AUG. Nihil hic dicitur de torcularibus visibilibus, unde constat spiritualia esse. Uva in vite, oliva in arbore pendens libero fruuntur ære, nec illa est vinum, nec ista oleum ante pressuram: sic quos præscivit Deus ante sæcula fieri conformes imaginis filii, antequam accedant ad servitum Dei, fruuntur in sæculo deliciosa libertate. Sed cum accedunt ad servitum Dei, dicitur eis: Fili, accedens ad servitum Dei, sta in iustitia et timore, et præpara animam tuam ad tentationem Eccle. 2.. Ecce torcular, conteruntur, exuuntur in tegumentis carnalium desideriorum, quasi vinacis exuunt veteri homine, et in apothecam Dei defluunt: ideo torcularia dicuntur Ecclesiæ præsentis temporis. Sed qui in his filii Core, id est calvi, scilicet Christi? Calvus namque Elisæus irrisus a pueris figura fuit Christi, qui in calvaria crucifixus. Ideo hic premitur Christianus, ut quærat quietem, quæ non est hic, et fit ei Deus refugium. Qui enim incumbit terrenis, incumbit in baculum arundinis. Pro torcularibus. AUG. In torculari fructus uvæ vel olivæ emanat: sic in pressuris merita sanctorum patent, quæ in pace latebant. CASS. Psalmus secundus de charitate. Primo de inestimabili desiderio æternæ domus.

¹¹¹⁹ + **83.2 Quam dilecta.** Ecce quanta militia. Etenim passer, quam securo.

4Etenim passer invenit sibi domum, et turtur nidum sibi, ubi ponat pullos suos: altaria tua, Domine virtutum, rex meus, et Deus meus. ¹¹²⁰

5Beati qui habitant in domo tua, Domine; in sæcula sæculorum laudabunt te. ¹¹²¹

6Beatus vir cujus est auxilium abs te: ascensiones in corde suo disposuit, ¹¹²²

7in valle lacrimarum, in loco quem posuit. ¹¹²³

8Etenim benedictionem dabit legislator; ibunt de virtute in virtutem: videbitur Deus deorum in Sion.

9Domine Deus virtutum, exaudi orationem meam; auribus percipe, Deus Jacob. ¹¹²⁴

10Protector noster, aspice, Deus, et respice in faciem christi tui. ¹¹²⁵

¹¹²⁰ + **83.4 Etenim passer,** etc. AUG. Duobus duo reddit: cor ut passer; caro ut turtur, cui dat et pullos: corde cogitamus Deum, quasi volet passer ad domum; carne agimus opera. CASS. Sicut passer deserit silvas, et inventa domo lætatur, ubi non timet insidias: sic anima lætatur, dum scit sibi domum paratam in cœlo. Spiritus, qui est quasi passer volans in altum, tendens ad ipsum Deum. Nidum, etc. AUG. Nidus ad tempus, domus vero in æternum. Nidum ergo dicit fidem, et conformitatem sacramentorum Ecclesiæ, quem nidum quærit turtur, ut reponat pullos suos. Non enim abjicit ubicunque, sed in nido Ecclesiæ facit opera bona salubriter, pro quibus salvatur: per quod differt ab aliis qui opera faciunt, sed non in nido fidei. Nam et pagani faciunt opera, vestiunt nudos, etc., et hæretici multa faciunt: sed non in nido Ecclesiæ, et ideo conculcantur, non servantur. Hæc caro est mulier, per quam seducitur passer, sed salvabitur per generationem operum, si in nido, id est, si perseveraverit in fide. Præbet autem Deus unde fiat nidus, induit enim se feno carnis ut ad te veniret. Altaria tua, Domine. CASS. Ubi animæ cœlesti convivio epulantur, ubi anima quasi in domo gaudeat. AUG. Et caro reponit opera sua, unde: Beati qui, etc., ubi ostendit ad quam beatitudinem militia ducit.

¹¹²¹ + **83.5 Beati qui habitant in domo tua, Domine; in sæcula sæculorum laudabunt te.** AUG. Hoc boni jam habent, scilicet, quod habitant in domo tua. Sequitur: In sæcula sæculorum laudabunt te. Hoc totum negotium est ibi sanctorum: non est ibi necessitas, quæ mater est omnium humanarum actionum, quia cui faciunt ibi quippiam, ubi nulli indigent; habent ergo et agunt, unde beati sunt. Omnis autem beatus habendo vel agendo dicitur beatus.

¹¹²² + **83.6 Beatus vir cujus est auxilium abs te: ascensiones in corde suo disposuit.** CASS. Quo auxilio ad domum veniatur.

¹¹²³ + **83.7 In valle lacrymarum.** CASS. Vallis lacrymarum est pœnitentis humilitas. AUG. Unde autem ploratio, quia lege nos afflixit, per quam cognovimus peccatum repugnare spiritui, et gemimus, quomodo scilicet, veniamus ad locum quem posuit, ope ejus et auxilio utique. In loco quem posuit. Etenim benedictionem dabit. Qui non potest exponi, quem oculus non vidit, nec auris audivit, id est, futurum regnum, quod disposuit et ordinavit Deus ut ad id per gradus veniatur.

¹¹²⁴ + **83.9 Domine Deus virtutum.** CASS. Orat et humiliat se pro impetratione hujus auxilii. Deus Jacob. AUG. Quem fecisti Israël apparens ei sic fac et me Israël.

¹¹²⁵ + **83.10 Respice in faciem,** etc. Ipse enim loquitur in nobis, unde Apostolus: An experimentum ejus quæritis, qui in me loquitur Christus! Et in nobis recipitur, sicut ait, Qui vos recipit,

11 Quia melior est dies una in atriis tuis super millia; elegi abjectus esse in domo Dei mei magis quam habitare in tabernaculis peccatorum. ¹¹²⁶

12 Quia misericordiam et veritatem diligit Deus: gratiam et gloriam dabit Dominus. ¹¹²⁷

13 Non privabit bonis eos qui ambulant in innocentia: Domine virtutum, beatus homo qui sperat in te.] ¹¹²⁸

84 In finem, filiis Core. Psalmus.

2 [Benedixisti, Domine, terram tuam; avertisti captivitatem Jacob. ¹¹²⁹

3 Remisisti iniquitatem plebis tuæ; operuisti omnia peccata eorum. ¹¹³⁰

4 Mitigasti omnem iram tuam; avertisti ab ira indignationis tuæ. ¹¹³¹

5 Convertite nos, Deus salutaris noster, et averte iram tuam a nobis. ¹¹³²

6 Numquid in æternum irasceris nobis? aut extends iram tuam a generatione in generationem? ¹¹³³

me recipit. Respice. Christum Pater semper respicit. CASS. Sed fac præsentia incarnationis eum gentibus respici: vel, ita per faciem innotescimus, aliis. AUG. Respice ergo in faciem, id est, innotescere fac omnibus Christum, ut possimus ire de virtute in virtutem

¹¹²⁶ + **83.11 Dies una.** Immutabilis, scilicet sine ortu et occasu, cui non cedit dies hesternus, quem non urget crastinus. Super millia, super infinitos dies præsentis, qui habent finem. Propter quod elegi, etsi possem regnare, abjectus opinione hominum, in domo in Ecclesia, Ecce quam dulce, fasce torcularis premi.

¹¹²⁷ + **83.12 Quia misericordiam.** CASS. Ideo in domo Dei malo esse quam alibi, quia in ea dat misericordiam, qua justificat, post veritatem promissi præmii. Sed quibus? his qui ambulant in innocentia.

¹¹²⁸ + **83.13 Domine virtutum, beatus homo qui sperat,** etc. Qui tanta facis, quæ dici non possunt.

¹¹²⁹ + **84.2 Benedixisti, Domine.** AUG. Psalmus de nova benedictione, etc., usque ad de aversione iniquitatis.

¹¹³⁰ + **84.3 Remisisti.** ID. Futura dicit ut præterita.

¹¹³¹ + **84.4 Mitigasti** CASS. Diapsalma, de aversione iræ, id est, poenæ.

¹¹³² + **84.5 Convertite nos.** Petit quod adhuc futurum sciebat. Quasi, quod dixi ut præteritum, oro ut fiat. AUG. Convertite nos. Prophetice dixit futura, ut præterita, hic autem orat ut vere futura, dicens, Convertite et averte, quasi dicat, dixi quasi facta. Et quia video futura, et quia non sunt oro ut fiant.

¹¹³³ + **84.6 Nunquid in æternum.** Prævidet iste hanc poenam transituram: Quia sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur. Irasceris. AUG. Ira Dei est omnis poena quam patitur. Sicut dictum est Adam quando peccavit: Maledicta terra in opere tuo, et in labore et sudore vultus tui vesceris pane tuo. De ira ergo mortales sumus et passibiles, sed innovati in Christo. A generatione. Prima generatio fuit mortalis de ira, erit altera immortalis de misericordia: sed nec hanc misericordiam meremur conversi per nos ad Deum, ipse enim nos convertit. Et inde subdit: Deus convertens, quasi sicut vivificatio est a te, ita et conversio.

7Deus, tu conversus vivificabis nos, et plebs tua lætabitur in te. ¹¹³⁴

8Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam, et salutare tuum da nobis.
¹¹³⁵

9Audiam quid loquatur in me Dominus Deus, quoniam loquetur pacem in plebem suam, et super sanctos suos, et in eos qui convertuntur ad cor. ¹¹³⁶

10Verumtamen prope timentes eum salutare ipsius, ut inhabitet gloria in terra nostra. ¹¹³⁷

11Misericordia et veritas obviaverunt sibi; justitia et pax osculatæ sunt.
¹¹³⁸

12Veritas de terra orta est, et justitia de cælo prospexit. ¹¹³⁹

13Etenim Dominus dabit benignitatem, et terra nostra dabit fructum suum.

14Justitia ante eum ambulabit, et ponet in via gressus suos.] ¹¹⁴⁰

85Oratio ipsi David. [Inclina, Domine, aurem tuam et exaudi me, quoniam inops et pauper sum ego. ¹¹⁴¹

¹¹³⁴ + **84.7 Deus tu conversus.** CASS. Non extendens, sed Deus convertens. Prius dat votum conversionis, post ad vitam ducit. Vel, Deus tu conversus ab ira in adventu Filii. Vivificabis nos. Tanto tempore antequam habeatur. Et tunc, Plebs tua lætabitur in te, quæ prius in se male lætabitur.

¹¹³⁵ + **84.8 Ostende nobis, Domine.** AUG. Hoc orando prædixit Propheta, etc., usque ad Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt Matth. 5.. CASS. Ostende. Vel petit iste sibi spiritaliter tantum Christum ostendi, sciebat eum quidem futurum, sed petit ut puro corde intueamur, non corporeis oculis ut infideles: Judæi enim viderunt et crucifixerunt. Et in futuro: Salutare tuum da nobis, id est, Christum amplectendum et possidendum, ut non tollatur a nobis, et sic legitur partim de præsentis, et partim de futuro. Misericordiam. AUG. Christus dicitur misericordia, quia ostendit nobis misericordiam, docens quidquid boni habet homo ex Deo esse, et sic homo non superbit. Sed sic hærens et fruens Deo lætatur in eo.

¹¹³⁶ + **84.9 Audiam quid loquatur in me Dominus.** CASS. Unde scit et per quem fiat, et quid præstet ipse veniens. Pacem. AUG. Christum. Pacem ad Deum et proximum, et per Christum.

¹¹³⁷ + **84.10 Prope timentes eum.** ID. Ubique dæmonia colebantur, etc., usque ad immortalis in corpore nostro modo mortali.

¹¹³⁸ + **84.11 Misericordia,** etc. ID. Postquam dixit, etc., usque ad quomodo veritas de terra orta est Luc. 8..

¹¹³⁹ + **84.12 Veritas de terra orta est.** ID. Confessio de homine, ut se accuset, etc., usque ad data est justificatio confitentis.

¹¹⁴⁰ + **84.14 Justitia ante eum.** ID. Prima hominis justitia est, etc., usque ad et visitans ponet in via gressus. Ambulabit. Accrescet, vel præcurret, parans ei viam; et Dominus in via parata ponet gressus.

¹¹⁴¹ + **85.1 Oratio David.** AUG. Psalmus iste, secundus eorum est qui orationis nomine intitulantur, in quo Christus Dei Filius et hominis, unus Deus cum Patre, unus homo cum hominibus, orat in forma servi, qui oratur a nobis in forma Dei. Orat pro nobis ut sacerdos noster; orat in

- 2Custodi animam meam, quoniam sanctus sum; salvum fac servum tuum,
Deus meus, sperantem in te. ¹¹⁴²
- 3Miserere mei, Domine, quoniam ad te clamavi tota die;
- 4lætifica animam servi tui, quoniam ad te, Domine, animam meam levavi.
- 5Quoniam tu, Domine, suavis et mitis, et multæ misericordiæ omnibus
invocantibus te. ¹¹⁴³
- 6Auribus percipe, Domine, orationem meam, et intende voci deprecationis
meæ. ¹¹⁴⁴
- 7In die tribulationis meæ clamavi ad te, quia exaudisti me. ¹¹⁴⁵
- 8Non est similis tui in diis, Domine, et non est secundum opera tua.
- 9Omnes gentes quascumque fecisti venient, et adorabunt coram te,
Domine, et glorificabunt nomen tuum. ¹¹⁴⁶
- 10Quoniam magnus es tu, et faciens mirabilia; tu es Deus solus. ¹¹⁴⁷
- 11Deduc me, Domine, in via tua, et ingrediar in veritate tua; lætetur cor
meum, ut timeat nomen tuum. ¹¹⁴⁸

nobis ut caput nostrum, oratur a nobis ut Deus noster. CASS. Christi oratio fidelium, etc., usque ad comprimeret audaciam stultæ et inconsultæ temeritatis. AUG. Hæc dicit Christus in nobis, et nos in illo. CASS. Orat ascendendo, unde concludit: Omnes gentes adorantes.

¹¹⁴² + **85.2 Quoniam sanctus sum.** AUG. Christus proprie sanctus sanctificans, etc., usque ad miserere clamantis, lætifica levatum.

¹¹⁴³ + **85.5 Mitis.** ID. Portans hominem, donec perficiat eum, etc., usque ad cum nondum sit perfectus.

¹¹⁴⁴ + **85.6 Auribus percipe.** CASS. Vide ordinem orationis, etc., usque ad auditum deprecationi meæ.

¹¹⁴⁵ + **85.7 Tribulationis.** AUG., CASS. Cum enixius clamatur, etc., usque ad quia non est similis tui in diis, Domine.

¹¹⁴⁶ + **85.9 Quascumque fecisti venient et adorabunt coram,** etc. AUG. Si est gens quam non fecit Deus, illa non adorabit. Annuntiat Ecclesiam ubique diffusam, quod modo impletum est: Et nota, quia, ut ait Scriptura: In lata gente gloria regis, in diminutione populi principis contritio. Sequitur: Et glorificabunt nomen.

¹¹⁴⁷ + **85.10 Tu es Deus solus.** ID. Vel tu solus magnus contra futuros, qui se dicunt magnos et deos.

¹¹⁴⁸ + **85.11 Deduc me, Domine, in via tua.** CASS. Orat pro omnibus jam adorantibus, et loquitur in membris. Domine, deduc, etc. Aliud est duci ad viam, et aliud est duci in via, ne in ea cadatur: ubique egent homines adjuvari, sive sint in via, sive extra eam. Via autem Christus est, qui dicit: Ego sum via, veritas, et vita. Lætetur cor meum. AUG. In timore mundano præcedit causa, etc., usque ad qui autem timet, et non sperat, depressus est.

12Confitebor tibi, Domine Deus meus, in toto corde meo, et glorificabo nomen tuum in æternum:

13quia misericordia tua magna est super me, et eruisti animam meam ex inferno inferiori. ¹¹⁴⁹

14Deus, iniqui insurrexerunt super me, et synagoga potentium quæsierunt animam meam: et non proposuerunt te in conspectu suo. ¹¹⁵⁰

15Et tu, Domine Deus, miserator et misericors; patiens, et multæ misericordiæ, et verax.

16Respice in me, et miserere mei; da imperium tuum puero tuo, et saluum fac filium ancillæ tuæ. ¹¹⁵¹

17Fac mecum signum in bonum, ut videant qui oderunt me, et confundantur: quoniam tu, Domine, adjuvisti me, et consolatus es me.]

86Filiis Core. Psalmus cantici. [Fundamenta ejus in montibus sanctis; ¹¹⁵²

2diliget Dominus portas Sion super omnia tabernacula Jacob.

3Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei ! ¹¹⁵³

4Memor ero Rahab et Babylonis, scientium me; ecce alienigenæ, et Tyrus, et populus Æthiopum, hi fuerunt illic. ¹¹⁵⁴

¹¹⁴⁹ + **85.13 Ex inferno inferiori.** ID. Per hoc intelligimus, etc., usque ad hæc sunt opiniones, non assertiones.

¹¹⁵⁰ + **85.14 Deus, iniqui insurrexerunt super me, et Synagoga potentium,** etc. CASS. Item pro se orat facta mentione passionis suæ et gloriæ, unde habent hi pro quibus oravit multam misericordiam et eruuntur de inferno.

¹¹⁵¹ + **85.16 Da imperium tuum.** AUG. Quasi dicat: Transeat tempus patientiæ, veniat tempus iudicii, unde non tantum Christus, sed et sancti sedebunt iudices, qui sunt filii ancillæ, id est Ecclesiæ.

¹¹⁵² + **86.1 Psalmus.** CASS. Quia agit de Ecclesia secundum potestatem, ubi agit opera. Cantici. Ut de sæculari Jerusalem, ad intelligentiam superne eleveris, scilicet de actione ad theoreticam. Propheta prædicat cœlestem Jerusalem filiis Chore, quam commendat per fundamenta, et portas, et famam ut eis augeatur affectus. Fundamenta ejus. Psalmus de cœlesti Jerusalem: plenus spiritu Propheta, multa volvens apud se, de hac civitate, de qua nihil adhuc dixerat, in hoc erumpit: Fundamenta ejus, etc. Prior laus a fundamentis; soliditas totius civitatis notetur. Ejus, non refertur ad aliquod præmissum: sed ad cordis Prophetæ meditationem, quia nunquam de illa corde tacuerat, etsi ore.

¹¹⁵³ + **86.3 Dicta.** AUG. Hæc sunt illa, quæ Dominus per prophetas de ea prædixit.

¹¹⁵⁴ + **86.4 Memor ero.** ID. Diapsalma. Dominus de eadem Jerusalem. Memor ero Raab. Ostendit quæ sunt illa gloriosa; quasi dicat: Hæc sunt illa: in illa civitate, inquit Propheta ex persona Dei, Memor ero Raab et Babylonis, quæ non pertinent ad populum Judæorum. Gloriosa

5Numquid Sion dicet: Homo et homo natus est in ea, et ipse fundavit eam
Altissimus? ¹¹⁵⁵

6Dominus narrabit in scripturis populorum et principum, horum qui
fuerunt in ea.

7Sicut lætantium omnium habitatio est in te.] ¹¹⁵⁶

87Canticum Psalmi, filiis Core, in finem, pro Maheleth ad respondendum.
Intellectus Eman Ezrahitæ. ¹¹⁵⁷

2[Domine, Deus salutis meæ, in die clamavi et nocte coram te. ¹¹⁵⁸

3Intret in conspectu tuo oratio mea, inclina aurem tuam ad precem meam.
¹¹⁵⁹

4Quia repleta est malis anima mea, et vita mea inferno appropinquavit.
¹¹⁶⁰

5Æstimatus sum cum descendentibus in lacum, factus sum sicut homo sine
adjutorio, ¹¹⁶¹

de te, ubi non solus est Judæus, sed omnes gentes. Raab. Per fenestram emisit coccinum, id est, in fronte habet signum sanguinis Christi Ecclesia gentium. Unde: Publicani et meretrices præcedent vos in regnum cælorum. Raab, latitudo vel impetus, gentes, quæ late et impetuose vagantur per vitia. Ad Babyloniam pertinent omnes mali, ut ad Jerusalem omnes sancti. Ecce alienigenæ. Memor ero. Quare hoc dixisti? Ecce alienigenæ, id est, gentes Tyrus, angustia vitiorum, vel pœnitentiæ.

¹¹⁵⁵ + **86.5 Nunquid Sion.** Secundum aliam litteram. Mater Sion dicet, homo. AUG., CASS. Quasi dicat: Unde alieni perveniunt ad Jerusalem? Audi unde. Est quidam homo, id est, Christus, qui dicit mater Sion, id est Synagoga mater mea secundum carnem; et per hunc veniunt; quis est homo ille? Ipse est qui in ea natus est et eam fundavit; ipse dicit, mater, civitati illi. CASS. Vel, commendat Sion spirituali, etc., usque ad quorum principum? AUG. Horum, secundum aliam litteram qui facti sunt, scilicet principes, in ea, id est, qui facti sunt principes; antequam essent in ea, non erant principes, sed abjecta mundi: Elegit enim Deus infirma mundi ut confunderet fortia.

¹¹⁵⁶ + **86.7 Sicut lætantium.** CASS. Diapsalma. Concludit paucis verbis, tangens futuram beatitudinem. AUG. Sicut lætantium collatis omnibus concludit: Sicut lætantium. Sicut, quia talis erit lætitia, qualem hic non novimus, et ideo cum non potuit exprimi, dicit, ut potuit, sicut lætantium.

¹¹⁵⁷ + **87.1 Mahalath.** AUG. Chorus, ut canenti chorus consonando respondeat, etc., usque ad dicitur enim fuisse quidam orientalis.

¹¹⁵⁸ + **87.2 Domine Deus.** CASS. Monet Christi mortem imitari. Primo precatur auxilium referens contemptum ab inimicis: unde in forma servi orans ad patrem, ait: O Domine.

¹¹⁵⁹ + **87.3 Intret in conspectu.** ID. Virtus puræ orationis, quæ quasi quædam persona ad Deum intrat et mandatum peragit: quo caro pervenire nequit.

¹¹⁶⁰ + **87.4 Quia repleta est.** AUG. Hos humanæ infirmitatis affectus, etc., usque ad sed humanæ infirmitatis indicia.

¹¹⁶¹ + **87.5 Æstimatus.** Quia non solum gravia, sed et contumeliosa pertuli.

6inter mortuos liber; sicut vulnerati dormientes in sepulchris, quorum non es memor amplius, et ipsi de manu tua repulsi sunt. ¹¹⁶²

7Posuerunt me in lacu inferiori, in tenebrosis, et in umbra mortis. ¹¹⁶³

8Super me confirmatus est furor tuus, et omnes fluctus tuos induxisti super me. ¹¹⁶⁴

9Longe fecisti notos meos a me; posuerunt me abominationem sibi. Traditus sum, et non egrediebar; ¹¹⁶⁵

10oculi mei languerunt præ inopia. Clamavi ad te, Domine, tota die; expandi ad te manus meas. ¹¹⁶⁶

11Numquid mortuis facies mirabilia? aut medici suscitabunt, et confitebuntur tibi? ¹¹⁶⁷

12Numquid narrabit aliquis in sepulchro misericordiam tuam, et veritatem tuam in perditione? ¹¹⁶⁸

13Numquid cognoscentur in tenebris mirabilia tua? et justitia tua in terra oblivionis? ¹¹⁶⁹

¹¹⁶² + **87.6 Sicut vulnerati dormientes.** CASS. Quia et ipse lancea vulneratus, et sepulcro clausus, sed differt per hoc quod sequitur, quorum non meministi adhuc. In sepulcro. Id est, in carnali voluptate sopiti, unde Deus non excitat eos. Et ipsi de manu tua repulsi sunt. AUG. Non enim ad dormientes hoc refertur, in quibus sunt iusti, quorum licet non meminerit Deus adhuc, ut resurgant: de his tamen dictum est: Justorum animæ in manu Dei sunt Sap. 3.. Vel, posuerunt me rei veritate, In lacu inferiori, id est, in aquis inferni, scilicet in tenebris et in umbra mortis.

¹¹⁶³ + **87.7 In lacu inferiori.** CASS. Vel inferni: quia tam abjecta morte ablati sunt in tenebris oblivionis, quem nemo requiret. Et umbra mortis, locus malorum, in quo puniuntur.

¹¹⁶⁴ + **87.8 Super me confirmatus est.** ID. Putabant quod ira Dei periisset et quod Deus omnes indignationes super eum induxisset, quando pertulit eum crucifigi.

¹¹⁶⁵ + **87.9 Longe fecisti.** ID. Quid amici ejus in passione fecerunt. Notos. Non quos novit: quia tunc omnes noverat ut Deus, sed quibus notus est.

¹¹⁶⁶ + **87.10 Tota die.** AUG. Per extensas manus continuatio bonorum operum, a quibus nunquam cessavit, intelligitur. In cruce enim nec una tota die fuit illa extensio, nec totum pro parte potest accipi cum addit tota; sed quia hæc opera non omnibus profuerunt, addit.

¹¹⁶⁷ + **87.11 Nunquid mortuis.** Mortuos corde dicit, quibus fiunt quidem miracula Christi, sed non prosunt eis: mortuis enim corpore facta sunt mirabilia, cum quidam revixerunt. Et cum Dominus infernum penetravit, atque inde victor mortis ascendit, magnum factum est mortuis miraculum. Nunquid mortuis. CASS. Quibus non prosunt opera sua ostendit. Aut medici suscitabunt, etc. AUG. In Hebræo non medici, etc., usque ad: Nemo potest venire ad me, nisi Pater traxerit eum.

¹¹⁶⁸ + **87.12 Sepulcro.** Unde in Evangelio de talibus: Similes estis sepulcris dealbatis quæ foris apparent hominibus speciosa: intus vero plena sunt ossibus mortuorum, quasi, sic et vos hypocrisis et iniquitate. Misericordiam et veritatem. AUG. Misericordiam et veritatem amat conjungere Scriptura: maxime in psalmis.

¹¹⁶⁹ + **87.13 In tenebris.** Idem sunt mortui positi in sepulcro, et tenebræ, et terra oblivionis.

14Et ego ad te, Domine, clamavi, et mane oratio mea præveniet te. ¹¹⁷⁰

15Ut quid, Domine, repellis orationem meam; avertis faciem tuam a me?
¹¹⁷¹

16Pauper sum ego, et in laboribus a juventute mea; exaltatus autem,
humiliatus sum et conturbatus. ¹¹⁷²

17In me transierunt iræ tuæ, et terrores tui conturbaverunt me: ¹¹⁷³

18circumdederunt me sicut aqua tota die; circumdederunt me simul. ¹¹⁷⁴

19Elongasti a me amicum et proximum, et notos meos a miseria.] ¹¹⁷⁵

88Intellectus Ethan Ezrahitæ.

2[Misericordias Domini in æternum cantabo; in generationem et
generationem annuntiabo veritatem tuam in ore meo. ¹¹⁷⁶

¹¹⁷⁰ + **87.14 Ego ad te, Domine, clamavi.** CASS. Quæ in suis sustinet; ecce chorus respondens præcinenti. ID. Et ego quasi, cum illis, cum quibus unum. AUG. Et ego. His mortuis non prosunt opera, etc., usque ad Ut quid, Domine, repellis.

¹¹⁷¹ + **87.15 Ut quid.** CASS. Ecce quantum desiderat. Ut quid, Domine. Proponit, quærendam esse causam: quæ est, ut dilatione boni, et adversis multiplicatis, quibus repulsa quasi oratio inflammetur ardentius.

¹¹⁷² + **87.16 Exaltatus.** ID. Prius tumido corde, postea, Humiliatus. Per confessionem. Conturbatus, id est, confusus de peccatis, ea damnando.

¹¹⁷³ + **87.17 Transierunt.** CASS. Non mansuete contigerunt. AUG. Quia non de fideli, sed de infideli dictum est: Ira Dei manet super eum Joan. 3.. Flagellat enim filios quos recipit, unde: Quos ego amo, arguo et castigo Apoc. 3.. Et alibi: Percutiam et sanabo: occidam et vivere faciam Deut. 32.. ID. Transierunt et conturbaverunt. Quia aliud jam de damnatione patimur, et aliud de æterna ultione timemus. Terrores tui. CASS. Quos patior: quia tibi placuit, non meo merito. AUG. Terrores futuri iudicii, quos omnis caro timet. Conturbaverunt me. Secundum infirmitatem carnis. AUG. Conturbaverunt me aliquando terrores, ita conturbant animum cogitantis circumpendentibus malis, ut sicut aquæ circumfluere videantur, et simul undique circumdare, unde amici et noti timore deserunt, unde Apostolus: Omnes me dereliquerunt II Tim. 4..

¹¹⁷⁴ + **87.18 Circumdederunt me.** CASS. Peccata undique copiosa inundatione concludunt. Tota die. AUG. Quia nullo tempore desunt mala Ecclesiæ donec finiatur sæculum. Sed hæc omnia fiunt, ut oratio Ecclesiæ præveniat Deum donec illa salus veniat, ubi nihil malorum sit.

¹¹⁷⁵ + **87.19 Amicum** CASS. Et qui pio et fideli amore conjuncti sunt. Proximum et notos, etc. Parentela. Sæpe justis humana officia timore subtracta sunt.

¹¹⁷⁶ + **88.2 Misericordias.** CASS. Hic Psalmus de spe Christianorum et magnificentia Domini multa dicit, per quæ nemo seducitur, qui digne supplicet, quod verus Israël ita intelligit. Primo de misericordia et veritate se cantare promittit Propheta. In æternum. CASS., REM. Quomodo misericordias in æternum cantat, et gratias agit, qui miseræ non meminit? Quomodo autem plena beatitudo si memoria reatus mentem tangit? Sed sæpe læti tristium meminimus, et sani dolorum sine dolore, et inde amplius læti et grati sumus; sic itaque et miseræ recordatio nil beatitudinis detrahit. Veritatem. Promissionem. In ore, non ex ore labitur, sed in ore diu tanquam dulce versatur.

3Quoniam dixisti: In æternum misericordia ædificabitur in cælis;
præparabitur veritas tua in eis. ¹¹⁷⁷

4Disposui testamentum electis meis; juravi David servo meo: ¹¹⁷⁸

5Usque in æternum præparabo semen tuum, et ædificabo in generationem
et generationem sedem tuam. ¹¹⁷⁹

6Confitebuntur cæli mirabilia tua, Domine; etenim veritatem tuam in
ecclesia sanctorum. ¹¹⁸⁰

7Quoniam quis in nubibus æquabitur Domino; similis erit Deo in filiis Dei?
¹¹⁸¹

8Deus, qui glorificatur in consilio sanctorum, magnus et terribilis super
omnes qui in circuitu ejus sunt. ¹¹⁸²

¹¹⁷⁷ + **88.3 Quoniam dixisti.** Hic dicit: Unde scit? et quæ misericordiæ Dei per Christum sint? AUG. Quas misericordias, et quam veritatem cantabo? Ecce. Quoniam dixisti. Quasi dicat: Ego homo secure dico, quod tu, Deus, dixisti, per Spiritum manifestati. Misericordia ædificabitur. AUG. Utrumque repetit, quod prædixit. Quia universæ viæ Domini misericordia et veritas. Non exhibetur veritas in impletione promissorum, nisi præcedat misericordia in remissione peccatorum. Denique, veritas Judæis, quibus promissa facta sunt, pertinet, misericordia, gentibus: ut ait Apostolus: Dico enim Jesum Christum ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem Dei implendam: gentes autem super misericordia honorare Deum Rom. 15.. In cælis. Qui enarrant gloriam Dei, per quos ædificatur misericordia.

¹¹⁷⁸ + **88.4 Juravi David servo meo.** Securus est iste, ideo quia Deus dixit: securior, quia juravit. Juratio Dei promissionis est confirmatio, ex utroque fit homo Ethan, id est, robustus.

¹¹⁷⁹ + **88.5 In æternum.** CASS. Non est temporalis ædificatio misericordiæ, sicut ruina iniquitatis temporalis est: destruitur enim iniquitas temporalis in quibusdam, ut in eis ædificetur æterna misericordia, unde Jeremiæ Dominus dicit: Ecce ergo constitui te super gentes et regna, ut evellas et destruas, et disperdas, et dissipes, et ædifices et plantes. In generationem. AUG. Generatio enim non potest, etc., usque ad sedebit et tunc in sanctis.

¹¹⁸⁰ + **88.6 Confitebuntur cæli.** CAS. Diapsalma. Secundo diversis modis laudes, et potentiam Dei describit, quasi, sicut dixisti, ita fiet. Confitebuntur, laudabunt. Confitebuntur cæli mirabilia. In omni enim misericordia perditorum, in justificatione impiorum quid laudamus nisi mirabilia Dei? Laudas quia surrexerunt mortui, plus lauda quia redempti sunt perditii. Vides enim hominem heri voraginem ebrietatis, hodie ornamentum sobrietatis. Vides enim hominem heri cœnum luxuriæ, hodie decus temperantiæ: heri blasphematores Dei, hodie laudatores Dei. Vides hominem heri servum creaturæ, hodie cultorem Creatoris: hæc sunt mirabilia quæ confitentur cæli. Etenim veritatem. CASS. Vel sine enim. Mirabilia quomodo omnia agit et administrat ubique. Veritas in Ecclesia ubi creditur, Verbum caro factum, et quod Trinitas, prius Deus.

¹¹⁸¹ + **88.7 Quoniam quis.** AUG. Notandum quod idem sunt cæli et nubes, scilicet prædicatores. Sed cæli, prædicatores, propter fulgorem veritatis. Nubes, quæ nebulosæ sunt propter mortalitatem carnis, et quia transeunt, ubi et abscondita, quæ post in judicio clarebunt. In filiis. Vel superis, vel hominibus. Ne ergo putetur tantum homo: ille enim naturalis, nos adoptivi; ille genitus, nos creati; ille ab æterno genitus, nos in tempore facti; ille unicus, nos multi.

¹¹⁸² + **88.8 Super omnes.** ID. Angelos, vel homines, qui sunt stipatores ejus impares, qui ei dono ejus proximant.

9 Domine Deus virtutum, quis similis tibi? potens es, Domine, et veritas tua
in circuitu tuo. ¹¹⁸³

10 Tu dominaris potestati maris; motum autem fluctuum ejus tu mitigas.

11 Tu humiliasti, sicut vulneratum, superbum; in brachio virtutis tuæ
dispersisti inimicos tuos. ¹¹⁸⁴

12 Tui sunt cæli, et tua est terra: orbem terræ, et plenitudinem ejus tu
fundasti; ¹¹⁸⁵

13 Aquilonem et mare tu creasti. Thabor et Hermon in nomine tuo
exsultabunt: ¹¹⁸⁶

14 tuum brachium cum potentia. Firmetur manus tua, et exaltetur dextera
tua:

15 justitia et iudicium præparatio sedis tuæ: misericordia et veritas
præcedent faciem tuam. ¹¹⁸⁷

16 Beatus populus qui scit jubilationem: Domine, in lumine vultus tui
ambulabunt, ¹¹⁸⁸

¹¹⁸³ + **88.9 Tibi.** ID. Qui omnia fecisti, etc., usque ad tentari supra id quod potest homo.

¹¹⁸⁴ + **88.11 Vulneratum.** Humiliatus est perdendo, quos tenebat; vulneratus percusso corde, ubi superbiebat. Superbum. AUG. Scilicet draconem, qui in mari factus est ad illudendum ei, qui per humilem Christum, in quo alii sunt humiles, humiliantur; humiliavit se Christus, ut humiliaret superbum. Superbus enim superbos tenebat: vulneratur diabolus vulnerato Christo, nondum ex toto mortuus est. Inimicos. Ærias potestates vel Judæos per mundum dispersos, vel de hominibus alios assumpsit qui sunt spolia diaboli, alios reliquisti quos post eum abire permisisti.

¹¹⁸⁵ + **88.12 Tui sunt cæli et tua est terra orbem,** etc. ID. Ideo in cælo triumphavit de diabolo, quia ejus est cælum; in terra de Judæa, quia ejus est terra. Cur ergo illi in alienis superbierunt? Tu fundasti. Cur ergo in eum se erigunt, cujus est ambitus mundi, et omnes creaturæ quæ in eo sunt?

¹¹⁸⁶ + **88.13 Aquilonem.** Diabolus. Mare tu creasti. Sæculum. Stulte ergo in eum se erigunt, a quo creata sunt. Thabor et Hermon in nomine tuo. AUG. Montes Syriæ, et per eos gentes accipiuntur a parte totum per synedochen. Exsultabunt. Christo veniente allegorice. Thabor, Judæi, ad quos primum lumen venit. Hermon, Gentes, quæ prius fuerunt anathematizatae. In nomine tuo exsultabunt, conjunctis in angulari lapide duobus parietibus. AUG. Thabor. Veniens lumen a summo scilicet lumine, quo veniente fit anathema ejus, id est diaboli, qui nos tenebat in errore suo. Quod est: a te datum est ut illuminemur, ut anathema demus diabolo.

¹¹⁸⁷ + **88.15 Præparatio sedis tuæ.** CASS. Sedes Dei æterna, sed in iudicio apparebit parata, cum ipse videbitur juste iudicare. Vel modo homines discernendo et justa tenendo, parant se sedem Domino. Misericordia et veritas præcedent faciem tuam. A similitudine præcursoris Domino hospitium præparantis.

¹¹⁸⁸ + **88.16 Beatus populus qui scit,** etc. CASS. Ille scit, qui suam lætitiā non in sua, sed Domini virtute ponit, vel, qui, quod ore cantat, corde intelligit: unde sequitur hoc præmium, in lumine, id est, in contemplatione Trinitatis perseverabunt. Jubilationem. Jubilus, gaudium quod verbis explicari non potest, nec tamen penitus reticere. Domine, in lumine vultus tui ambulabunt,

17et in nomine tuo exsultabunt tota die, et in justitia tua exaltabuntur.

18Quoniam gloria virtutis eorum tu es, et in beneplacito tuo exaltabitur cornu nostrum.

19Quia Domini est assumptio nostra, et sancti Israël regis nostri.

20Tunc locutus es in visione sanctis tuis, et dixisti: Posui adjutorium in potente, et exaltavi electum de plebe mea. ¹¹⁸⁹

21Inveni David, servum meum; oleo sancto meo unxi eum. ¹¹⁹⁰

22Manus enim mea auxiliabitur ei, et brachium meum confortabit eum.

23Nihil proficiet inimicus in eo, et filius iniquitatis non apponet nocere ei. ¹¹⁹¹

24Et concidam a facie ipsius inimicos ejus, et odientes eum in fugam convertam. ¹¹⁹²

25Et veritas mea et misericordia mea cum ipso, et in nomine meo exaltabitur cornu ejus. ¹¹⁹³

26Et ponam in mari manum ejus, et in fluminibus dexteram ejus.

27Ipse invocabit me: Pater meus es tu, Deus meus, et susceptor salutis meæ.

et in nomine tuo exsultabunt. CASS. Commendat gratiam, de qua júbilus. AUG. Vel in bene placito tuo, id est in Christo, ideo in ipso, quia assumpsit carnem nostram, in quo omnis spes.

¹¹⁸⁹ + **88.20 Tunc locutus est in visione.** CASS. Diapsalma. Tertio promissiones Patris de Christo. Superior laus non est dubia, quam paterna confirmat auctoritas. CASS. AUG. Tunc. Quando disposuisti testamentum, vel cum hæc diceres mihi, tunc locutus es sanctis, reliquis prophetis in visione, non enim ignoranter locuti sunt, sicut Montanus et quidam alii hæretici dixerunt.

¹¹⁹⁰ + **88.21 David servum meum oleo sancto meo unxi eum.** AUG. Manu fortem, servum obedientem, ideo in eo posui adjutorium.

¹¹⁹¹ + **88.23 Inimicus in eo.** ID. Diabolus, unde: Venit princeps mundi hujus, et in me non habet quidquam Joan. 14.. Filius iniquitatis non apponet nocere. Judas non apponet, non addet effectum voluntati.

¹¹⁹² + **88.24 A facie ipsius inimicos.** AUG. Cum facies ejus peccatores respicit, a criminibus separantur, quibus non est locus sub præsentia ejus.

¹¹⁹³ + **88.25 Et veritas mea et misericordia mea cum ipso, et in nomine meo exaltabitur cornu ejus.** ID. Sæpe misericordia et veritas commendantur nobis, etc., usque ad ubi hæc sibi occurrunt.

28Et ego primogenitum ponam illum, excelsum præ regibus terræ.

29In æternum servabo illi misericordiam meam, et testamentum meum fidele ipsi.

30Et ponam in sæculum sæculi semen ejus, et thronum ejus sicut dies cæli.

31Si autem dereliquerint filii ejus legem meam, et in judiciis meis non ambulaverint; ¹¹⁹⁴

32si justitias meas profanaverint, et mandata mea non custodierint:

33visitabo in virga iniquitates eorum, et in verberibus peccata eorum; ¹¹⁹⁵

34misericordiam autem meam non dispergam ab eo, neque nocebo in veritate mea,

35neque profanabo testamentum meum: et quæ procedunt de labiis meis non faciam irrita. ¹¹⁹⁶

36Semel juravi in sancto meo, si David mentiar: ¹¹⁹⁷

37semen ejus in æternum manebit. Et thronus ejus sicut sol in conspectu meo,

38et sicut luna perfecta in æternum, et testis in cælo fidelis. ¹¹⁹⁸

¹¹⁹⁴ + **88.31 Si autem dereliquerint.** Non solum de persistentibus, sed et de cadentibus hæc promitto.

¹¹⁹⁵ + **88.33 In virga.** Quis enim est filius? etc., usque ad: Et in verberibus, etc. Non dispergam. AUG. Ipse non tollit misericordiam ei, qui Christianus quidem est: quod si homo ita iniquus est, ut fugiat accedente patre, ipse se alienat, non pater abjicit eum.

¹¹⁹⁶ + **88.35 Neque profanabo.** Profana esset promissio, si esset inexpleta. Nunquid propter malos pisces nihil ex illa sagena mittitur in vascula? Mittentur utique boni pisces, id est, quos prædestinavit.

¹¹⁹⁷ + **88.36 Semel juravi.** CASS. Homo frequenter, Deus semel, qui non variatur. In sancto. In homine Christo, in quo complendum erat quod juravi; vel David, id est Christo, per sanctitatem. Semen, Christiani.

¹¹⁹⁸ + **88.38 Sicut sol in conspectu.** AUG. Secundum animam, etc., usque ad in cælo, id est Christus. Tu vero repulisti. CASS. Diapsalma. Quarto adversa prædictis promissionibus ponit, ne putentur in alio impleri, quam in futuro tunc Christo. Tu vero repulisti. Quasi, Christianis hæc bona, sed non Judæis, qui se privaverunt promissione, et hoc est: Tu vero Christum tuum, id est, unctum David, a regno repulisti pro peccato, quod commisit contra Uriam de Bethsabee; Et despexisti, vel sprevisisti, quia multa indigna passus; distulisti, diu in tribulatione, testamentum, promissa Judæis, ad gentes lata sunt. AUG. Tu vero. Vel, hæc omnia de Christo et Ecclesia, repulisti, ad patibulum Christum tuum, et in despectum dedisti. Vel, distulisti a gloria, ad tempus, vel secundum membra.

- 39Tu vero repulisti et despexisti; distulisti christum tuum.
- 40Evertisti testamentum servi tui; profanasti in terra sanctuarium ejus. ¹¹⁹⁹
- 41Destruxisti omnes sepes ejus; posuisti firmamentum ejus formidinem.
- 42Diripuerunt eum omnes transeuntes viam; factus est opprobrium vicinis suis.
- 43Exaltasti dexteram deprimentium eum; lætificasti omnes inimicos ejus.
- 44Avertisti adjutorium gladii ejus, et non es auxiliatus ei in bello. ¹²⁰⁰
- 45Destruxisti eum ab emundatione, et sedem ejus in terram collisisti. ¹²⁰¹
- 46Minorasti dies temporis ejus; perfudisti eum confusione. ¹²⁰²
- 47Usquequo, Domine, avertis in finem? exardescet sicut ignis ira tua? ¹²⁰³
- 48Memorare quæ mea substantia: numquid enim vane constituisti omnes filios hominum? ¹²⁰⁴

¹¹⁹⁹ + **88.40 Testamentum.** Promissio videtur eversa, et sancti profani reputantur. Sepes, prælatos, destruxisti, dum occiduntur. Et posuisti firmamentum ejus formidinem. Qui firmabant alios docendo, jam sunt timori, dum affliguntur, et quidam jam sunt direpti a transeuntibus viam, quæ est Christus.

¹²⁰⁰ + **88.44 Avertisti adjutorium gladii ejus.** Id est prædicationem. Non es auxiliatus ei in bello, sed dedisti ad passiones. Destruxisti eum ab emendatione, etc., id est, quidam mundi defecerunt, et in terram redacti sunt. Minorasti, ut putatur, dum cito de vita auferuntur. AUG. Quare illa promisit Deus, etc., usque ad ut hæc promissio in aliis expectaretur.

¹²⁰¹ + **88.45 Destruxisti eum.** Hæc omnia venerunt Judæis, non tamen ablato eis Christo, et æterno regno, sed dilato. Sedem ejus in terram collisisti. Id est, regnum eorum ubique terrarum deletum est, quia jam non est de eis princeps.

¹²⁰² + **88.46 Minorasti.** Quia diu staret regnum eorum, si sub Deo. Perfudisti eum confusione. Quia gestat opprobrium infidelitatis. Minorasti. AUG. Putabant se regnatos in æternum, sed minuisti dies regni eorum, ut non staret, juxta opinionem eorum.

¹²⁰³ + **88.47 Usquequo, Domine?** CASS. Diapsalma. Quinto. Ecce in quo impletæ promissiones, scilicet in substantia David, quæ vivit, et eruit animam, id est, in Christo. AUG. Sed, usquequo non resuscitas Christum? Quæ substantia? quæ nihil, nisi per ipsum. Quis est homo qui vivit et non videbit mortem? nullus. In his jam postulat subvenire homini, vel specialiter Judæis.

¹²⁰⁴ + **88.48 Memorare quæ mea substantia.** ID. Dicit hoc David, carne positus in Judæis, spe in Christo. Quæ sit mea substantia? Et si Judæi deficiunt, non deficit mea substantia, non omnino interit radix, unde veniet Maria: et de ea veniet semen cui promissum est. Nam de populo illo virgo Maria, de virgine Maria caro Christi, et caro illa non est peccatrix, sed peccatorum mundatrix. Nunquid enim vane. Omnes filii hominum ierunt in vanitatem, non tamen vane constituisti eos: unde ergo mundas eos a vanitate? per semen, in quo est mea substantia; de quo subdit: Quis est homo?

49Quis est homo qui vivet et non videbit mortem? eruet animam suam de manu inferi? ¹²⁰⁵

50Ubi sunt misericordiæ tuæ antiquæ, Domine, sicut jurasti David in veritate tua? ¹²⁰⁶

51Memor esto, Domine, opprobrii servorum tuorum, quod continui in sinu meo, multarum gentium: ¹²⁰⁷

52quod exprobraverunt inimici tui, Domine; quod exprobraverunt commutationem christi tui.

53Benedictus Dominus in æternum. Fiat, fiat.] ¹²⁰⁸

89Oratio Moysi, hominis Dei. [Domine, refugium factus es nobis a generatione in generationem. ¹²⁰⁹

2Priusquam montes fierent, aut formaretur terra et orbis, a sæculo et usque in sæculum tu es, Deus. ¹²¹⁰

3Ne avertas hominem in humilitatem: et dixisti: Convertimini, filii hominum. ¹²¹¹

¹²⁰⁵ + **88.49 Quis est homo?** ID. Nulli hoc convenit, nisi Christo: et si enim resurgentes invenit, et non ultra videbunt mortem: non tamen ipsi eruent animas suas de manu inferiori, sed ille, qui potest animam ponere, et iterum sumere, cui nemo eam tollet. CASS. Vel sic, nullus vivet, vel eruet animam: et cum hoc sit, ubi sunt misericordiæ? Jam rogat promissiones impleri, quas David fecit.

¹²⁰⁶ + **88.50 Ubi sunt misericordiæ?** ID. Diapsalma. Sexto, in membris etiam implentur promissiones, non temporaliter, sed spiritualiter. Et loquitur in persona Ecclesiæ.

¹²⁰⁷ + **88.51 Memor esto, Domine.** AUG. Ut remuneres, videtur oblitus, dum differt. Opprobrii servorum. CASS. Illati servis a multis gentibus. AUG. Quod ego Ecclesia Continui, id est, portavi. In sinu, in secreto mentis, quia palam non audebat loqui.

¹²⁰⁸ + **88.53 Benedictus.** CASS. Contra maledictiones gentium. AUG. Benedictus. Exclamatio ex visa claritate Christi.

¹²⁰⁹ + **89.1 Oratio Moysi.** AUG. Cum vetus vita et nova, etc., usque ad et videt mirabilia de lege Dei. CASS., REM. Agit iste psalmus de defectu generis humani, qui per Christum auferetur. Domine refugium. CASS. Primo, æternum proponit refugium temporaliter homini.

¹²¹⁰ + **89.2 Priusquam montes.** Ne autem videretur non fuisse, antequam esset nobis refugium; adjungit priusquam. Montes, terra. AUG. Ecce omnis rationalis creatura hac differentia distincta est, ut montium nomine celsitudo angelorum; et terræ nomine humilitas hominum: ideoque non incongrue verba sic distinxit, ut diceret montes, id est angelos, fieri, et terram, id est homines, formari. Fierent aut formaretur. Formari, vel fingi, solet dici secundum corpora: fieri de nihilo. A sæculo. Aptius diceret, etc., usque ad hic autem ponitur sæculum pro æterno. A sæculo. Ecce quæ æternitas nobis refugium, etc., usque ad Ne avertas, quoniam mille anni. Tu es. Optime ait, quia immutabilis. Non dicit eris, vel fuisti, cum immutabilis essentia Dei non noverit præteritum, vel futurum; unde dictum est: Ego sum qui sum. Et, Qui est misit me ad vos? Et: Tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient.

¹²¹¹ + **89.3 Ne avertas.** CASS. Secundo, exponit infirmitatem hominis, cui petit subveniri. In humilitatem. Id est, terrenam concupiscentiam, etc., usque ad qui docuit cœlestia quærere.

4 Quoniam mille anni ante oculos tuos tamquam dies hesterna quæ præteriiit: et custodia in nocte ¹²¹²

5 quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt.

6 Mane sicut herba transeat; mane floreat, et transeat; vespere decidat, induret, et arescat. ¹²¹³

7 Quia defecimus in ira tua, et in furore tuo turbati sumus. ¹²¹⁴

8 Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo; sæculum nostrum in illuminatione vultus tui.

9 Quoniam omnes dies nostri defecerunt, et in ira tua defecimus. Anni nostri sicut aranea meditabuntur; ¹²¹⁵

10 dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni. Si autem in potentatibus octoginta anni, et amplius eorum labor et dolor; quoniam supervenit mansuetudo, et corripiemur. ¹²¹⁶

11 Quis novit potestatem iræ tuæ, et præ timore tuo iram tuam ¹²¹⁷

¹²¹² + **89.4 Dies hesterna.** AUG. Non dicit, saltem sicut crastina, etc., usque ad in sollicitudine, et trepidatione, et quasi nihil est.

¹²¹³ + **89.6 Mane sicut herba.** AUG., CASS. Mutetur a qualitate noctis. Vespere decidat. In extremis secta, vel fracta. CASS. Mane sicut herba. Dixi, quod anni habentur, etc., usque ad juvenus quæ floret et transit. Vespere. Senectus, quando refrigescit vigor hominis. Vel, mane sicut herba. Aptā comparatio, quasi, sicut herba mutatur a qualitate, quam habet in nocte, in deteriorem mane orto sole: ita mutatur homo in deterius.

¹²¹⁴ + **89.7 Defecimus in ira tua, et in furore tuo turbati sumus.** AUG. Mortales et passibiles facti, quod tamen morte finire timemus, unde sequitur: Et in furore tuo turbati sumus. Sæculum. Vitam nostram pravam. Vel sæculum posteros. In illuminatione vultus. CASS. Illa teguntur, quæ veniam habent: illuminantur, quæ puniuntur.

¹²¹⁵ + **89.9 Quoniam omnes dies.** AUG. Cognitio nostra defecit obtenebrata ratione per peccatum, vel, tempus vitæ abbreviatum est, et pene defecit, quia ad paucitatem redacti sunt dies vitæ nostræ. Anni nostri sicut. CASS., AUG. Misera et brevis hujus vitæ exprimitur hic per similitudinem araneæ, quæ textit inanes telas, ut dolo capiat muscas: unde sicut aranea, id est, in rebus corruptibilibus laborabamus, inania texebamus. CASS. Vita per iram Dei brevata est, quia præsumptione longioris vitæ peccabant. Et nos ipsi in ira tua defecimus. AUG. Id est, essentia nostra defecit per ærumnas. Meditabuntur... anni, non operabuntur, quia sine utilitate transeunt. Vel, meditabuntur passive, id est, reputabuntur anni nostri sicut aranea, id est, sicut inanes et inutiles.

¹²¹⁶ + **89.10 Septuaginta.** ID. Terrenorum appetitus quæ septem diebus aguntur: si in virtutibus octoginta, id est, æternitas petitur. Annis. Vel anni, alia littera. Quo temporis spatio dicuntur longævi, qui etiam usque ad octoginta annos aliquas vires habere videntur. Octoginta. Quia et citra octoginta annos sunt quidam infirmi, etc., usque ad redemptionem corporis exspectantes. Mansuetudo. Clementia est, si Dei: domatio, si nostra. Ipse enim per clementiam mansuetus, domando nos efficit mansuetos, et sic corripiemur.

¹²¹⁷ + **89.11 Quis novi.** ID. Potestas iræ hominis est corpus occidere, post nihil facere. Deus et hic punit, et post in gehennam mittit: et a paucis major ejus ira intelligitur.

- 12dnumerare? Dexteram tuam sic notam fac, et eruditos corde in sapientia. ¹²¹⁸
- 13Convertere, Domine; usquequo? et deprecabilis esto super servos tuos. ¹²¹⁹
- 14Repleti sumus mane misericordia tua; et exsultavimus, et delectati sumus omnibus diebus nostris. ¹²²⁰
- 15Lætati sumus pro diebus quibus nos humiliasti; annis quibus vidimus mala.
- 16Respice in servos tuos et in opera tua, et dirige filios eorum. ¹²²¹
- 17Et sit splendor Domini Dei nostri super nos, et opera manuum nostrarum dirige super nos, et opus manuum nostrarum dirige.] ¹²²²
- 90Laus cantici David. [Qui habitat in adiutorio Altissimi, in protectione Dei cæli commorabitur. ¹²²³

¹²¹⁸ + **89.12 Dexteram tuam sic notam fac.** CASS. Tertio, orat et affirmat liberationem. AUG. Dexteram tuam. Christum sic notum fecit, etc., usque ad ut ad dexteram ponat. Et eruditos corde in sapientia. Vel compeditos corde. Quod idem est, quia qui erudiuntur in sapientia, pedem mentis injiciunt in compedes Dei, ut a via ejus non exorbitent. Quos sic fecit Deus notos in Novo Testamento, ut pro fide omnia spernerent, quæ magna habentur, in Veteri et æterna morte quærerent: hoc attendens ait, pro eis, qui multa patiuntur a sæculo pro æternis.

¹²¹⁹ + **89.13 Convertere.** Quasi aversa sit facies ejus a tribulatis. Usquequo. Alias aliquantulum. CASS. Non ex toto, quæ magis prodest, si aliqua tribulatio semper monet nos.

¹²²⁰ + **89.14 Mane misericordia tua exsultavimus, et delectati sumus.** AUG., CASS. Modo nox, in qua esurimus: tunc autem satiabimur vultu, unde: Satiabor cum apparuerit gloria tua. Et alibi: Mane astabo tibi, et videbo. Nunc autem pro eo lætati sumus, et in malignis diebus in quibus dicimus: Respice in servos.

¹²²¹ + **89.16 Respice in servos tuos.** Quod facit Deus in se, orat Propheta fieri suo populo: orat, scilicet, ut parcat Judæis peccantibus, si non pro meritis eorum, saltem propter opera quæ in eis fecit. Et dirige filios eorum. Quasi, etsi ipsi per iniquitates dispersi sunt, vel filii, in fine fide corrigantur, qui per se pravi, et inconvertibiles.

¹²²² + **89.17 Splendor Domini Dei nostri super nos, et operamini.** HIER., CASS. Imago Dei recreans menti imprimatur. Vel splendor Dei super nos est, dum crucis impressione decoramur, et vexillum triumphii in fronte portamus. CASS. Triplex quippe est imago, etc., usque ad meminere te, intelligam te, diligam te.

¹²²³ + **90.1 Laus cantici.** Laus, et humana est: sed hæc est cantici, quia non nisi divina. Est enim psalmus iste hymnus contra dæmones. Propheta ergo de quolibet sancto ait: Qui habitat in adiutorio, etc. CASS. Ostendit tentationes diaboli per humilitatem victas a Christo, et a suis, manentibus in auxilio Dei, ut et nos per eum discamus tentationes superare, quia est janua per quam, si quis introierit, ingredietur, et egredietur, et pascua eveniet. AUG. Janua Christus; intrare per eum, est imitari eum, non in divinitate, et potentia, et miraculis, sed in eo quo factus est pro nobis, id est, humilitate ad quam vocat, dicens: Discite a me quia mitis sum et humilis corde. De hoc psalmo tentavit Christum diabolus. Christi autem tentatio nostra est doctrina, quem sequentes ex eo vincimus. Qui habitat. CASS. Describit primo fidentem in solo Deo, omnino protectione Dei vallatum. Qui habitat, id est, qui totam spem non in se, sed in Deo semper constituit, omnibus

2Dicet Domino: Susceptor meus es tu, et refugium meum; Deus meus, sperabo in eum. ¹²²⁴

3Quoniam ipse liberavit me de laqueo venantium, et a verbo aspero. ¹²²⁵

4Scapulis suis obumbrabit tibi, et sub pennis ejus sperabis. ¹²²⁶

5Scuto circumdabit te veritas ejus: non timebis a timore nocturno; ¹²²⁷

6a sagitta volante in die, a negotio perambulante in tenebris, ab incursu, et dæmonio meridiano.

7Cadent a latere tuo mille, et decem millia a dextris tuis; ad te autem non appropinquabit. ¹²²⁸

modis protegetur a Deo. Nota verborum correspondentiam: sicut enim semper habitat, sic et semper commorabitur. Illud affirmat, scilicet quod habitat; hoc promittit, scilicet quod protegetur. In protectione Dei cœli commorabitur. Ut scilicet non declinet ad dexteram vel ad sinistram, sicut in Veteri Testamento præceptum erat filiis Israël, ut incederent via regia, non declinantes ad dexteram vel ad sinistram. Via regia, via Christi regis nostri, qui sic viam mundi cucurrit, ut nec prosperis illiceretur, nec adversis frangeretur.

¹²²⁴ + **90.2 Deus meus.** CASS. Ne putes post susceptionem et refugium jam nihil esse petendum, addit: Sperabo in eum, ne aliquando de se præsumat, hoc si fecisset Adam, bene staret.

¹²²⁵ + **90.3 De laqueo.** ID. Tentatio, vel per facta, quæ hic dicitur laqueus; vel per verba quæ hic, a verbo aspero; quasi, etsi leve videatur, grave tamen est verbo tentari. Laqueus, versutiæ spiritualium, vel carnalium inimicorum; verbum asperum, omne dictum, quod movet a regulis divinis. AUG. De laqueo venantium, dæmonum, qui non in via Christo, sed circa, ad dexteram vel sinistram, tendunt laqueos. In quos et per verbum asperum cadunt aliqui, ut qui nolunt esse Christi, propter insultantes Christiano nomini, et qui timent detractiones hominum, ut cessent a via Dei.

¹²²⁶ + **90.4 Scapulis.** AUG., CASS. Speranti beneficia Dei promittit. Scapulæ, sunt operationes mirabilium, quibus ut humeris virtus Dei ostenditur. Pennæ, monita Prophetarum, quæ ad cœlos vehunt. Obumbrabit. Ut neque sol divinitatis, neque luna humanitatis te urat. In pennis protectio. Scapulis suis. Alias, Inter scapulas. AUG. Id est, ante pectus suum te ponit, etc., usque ad ut sub alis ejus speremus.

¹²²⁷ + **90.5 Veritas.** ID. Dei est, qui non respicit personas, nec miscet sperantes de seipsis cum his qui sperant in Deo, sed discernit humiles vel superbos. CASS. Vel veritas, incarnatio Christi, unde: De terra veritas orta est Psal. 84., quod et scapulis obumbrat, et scuto defendit. Sicut notavit genera defensionum, notat et genera periculorum, ut sit gratior liberatio. A timore nocturno. A similitudine periculi, unde tantum timor habetur. A timore nocturno. AUG. Qui ignorans peccat, etc., usque ad Cadent a latere tuo mille.

¹²²⁸ + **90.7 Cadent a latere.** CASS. Secundo, fidentis in Deo caput, id est Christum, in cœlo levatum, dicit a nullo posse contingi, qui et proles in terra protegat: sed præsumptores ab eo cadunt. Ecce certitudo protectionis fidentis in Deo per Christum. A latere. Latus Dei est corona justorum, qui cum eo judicabunt, unde dicitur: Mittite a latere vestro, id est, qui vobiscum habent consilium. Latus ergo Christi, Apostoli et eorum imitatores, quibus promisit: Sedebitis super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israël Matth. 19.. Duodecim sedes perfectio tribunalis, in quibus sedebunt omnes qui omnia reliquerunt, et secuti sunt Christum.

8Verumtamen oculis tuis considerabis, et retributionem peccatorum videbis. ¹²²⁹

9Quoniam tu es, Domine, spes mea; Altissimum posuisti refugium tuum. ¹²³⁰

10Non accedet ad te malum, et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. ¹²³¹

11Quoniam angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis. ¹²³²

12In manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. ¹²³³

13Super aspidem et basiliscum ambulabis, et conculcabis leonem et draconem. ¹²³⁴

14Quoniam in me speravit, liberabo eum; protegam eum, quoniam cognovit nomen meum. ¹²³⁵

¹²²⁹ + **90.8 Verumtamen.** CASS., AUG. Licet quidem te permittente impiis tuos persequi, sed non impune, oculis tuis considerabis malum, quod voluerunt, non bonum quod per nescientes agitur, eis retribuetur, et sanctus, qui habet oculos fidei, videt eos modo exaltari et tonare, et in fine fulminare: hoc dixit ne infirmi moveantur. CASS. Verumtamen oculis. Etsi cadentes tentent te duris, verumtamen. Vel, etsi dæmonium non appropinquet, quod est per iniquos: sed tamen non quod faciunt, sed quod intendunt, considerabis.

¹²³⁰ + **90.9 Quoniam tu es.** AUG. Unus Christus est caput et corpus, de quo loquitur modo ut de capite, modo ut de corpore, non mutata persona. Ideoque que diligenter adverte, ubi de Christo secundum caput, ubi secundum membra agat. Altissimum. In alto est refugium Dei, valde in occulto, ut fugiatur a ventura ira. Multi enim sic faciunt sibi refugium Dei, quo fugiunt a malis temporalibus. Altissimum posuisti refugium, id est, resurgendo, ascendendo, altum fecisti refugium, ut jam sperem sequi quo præcessisti.

¹²³¹ + **90.10** ID. Tabernaculum Dei est caro, etc., usque ad Christo hoc bene accipitur.

¹²³² + **90.11 Quoniam angelis.** Hoc dixit tentator Domino, quando illum tentavit: hoc objecit, de Deitate ejus dubitans. Tentatus est autem Christus propter nos, ut et in eo tentatorem vincere discamus. AUG. Sic et baptizari a servo voluit, non pro sua necessitate, sed pro hominis utilitate, ut non aspernemur baptizari a conservis.

¹²³³ + **90.12 In manibus portabunt te.** ID. Manibus angelorum sublatus est Christus in cœlum, etc., usque ad qui vinci non potest.

¹²³⁴ + **90.13 Super aspidem.** Post humanam infirmitatem, divina virtus ostenditur, quæ tantis imperat. Et agit de Christo secundum membra. Et conculcabis. AUG. Serpentem calcat Ecclesia, quæ cavet astutiam ejus. Leonem. Aperte sævit in martyres. Draco insidiatur per hæreticos, ut corrumpat virginem Christi, unde Apostolus: Despondi vos uni viro, virginem castam exhibere Christo II Cor. 11..

¹²³⁵ + **90.14 Quoniam in me speravit.** AUG. Tertio verba Dei, quibus Ecclesiam consolatur, cui et hic defensionem, et in futuro præmia promittit. CASS. Mandat angelis de te dicens: Quoniam in me. Certitudo promissionis per promissionem Dei.

15Clamabit ad me, et ego exaudiam eum; cum ipso sum in tribulatione:
eripiam eum, et glorificabo eum. ¹²³⁶

16Longitudine dierum replebo eum, et ostendam illi salutare meum.]

91Psalmus cantici, in die sabbati. ¹²³⁷

2[Bonum est confiteri Domino, et psallere nomini tuo, Altissime: ¹²³⁸

3ad annuntiandum mane misericordiam tuam, et veritatem tuam per
noctem,

4in decachordo, psalterio; cum cantico, in cithara. ¹²³⁹

5Quia delectasti me, Domine, in factura tua; et in operibus manuum
tuarum exsultabo. ¹²⁴⁰

6Quam magnificata sunt opera tua, Domine ! nimis profundæ factæ sunt
cogitationes tuæ. ¹²⁴¹

7Vir insipiens non cognoscat, et stultus non intelliget hæc. ¹²⁴²

¹²³⁶ + **90.15 Clamabit ad me.** AUG. Non est timendum in tribulatione, etc., usque ad eo tempore magis laboremus ad resistendum.

¹²³⁷ + **91.1 Psalmus cantici.** AUG. Propter fastidium animorum, etc., usque ad gloriam Dei quærens, non tuam.

¹²³⁸ + **91.2 Bonum est confiteri.** CASS. Primo, agit quomodo bonus imperturbatus agit sabbatum mentis, sentiens omnia bene agi a Deo, quod non novit stultus. AUG. Bona præsentia a Deo nobis donata, consolatio sunt: cum desunt, justitia est. Consolatur enim nos Deus, et emendat: in utroque ergo simus ei grati, dicentes: Bonum est confiteri, etc.

¹²³⁹ + **91.4 In decachordo.** ID. Psallit, qui cum hilaritate bene facit. Qui cum tristitia de eo fit, non ipse facit: et portat psalterium, non cantat in eo. In decachordo. Si bene loqueris tantum, canticum est sine cithara; si operaris, et non loqueris, cithara est sine cantico; et ideo bene loquere et benefac.

¹²⁴⁰ + **91.5 Quia delectasti.** ID. Unde Apostolus: Ipsius figmentum sumus, etc., usque ad: Quam magnificata sunt. In factura tua. CASS., HIER. Et in decore ipsius mundialis fabricæ, et in obedientia, et in dispositione, et in causis, et in effectibus, et in operibus manuum, quibus utor, vel quæ miror.

¹²⁴¹ + **91.6 Quam magnificata sunt.** CASS., HIER. In substantia, et in forma, et in vi, et in cæteris. Nimis profundæ sunt cogitationes tuæ, quibus talia fecisti et regis.

¹²⁴² + **91.7 Vir insipiens,** etc. CASS. Me delectasti in operibus, sed vir insipiens non cognoscat, et stultus, qui, si scit, non cavet sibi, non intelliget hæc, quæ dixit, vel quæ dicit post. Summum genus scientiæ est scire Deum tanta præstare, quæ humanus sensus non valet attingere. Insipiens est, qui cœlesti sapientia vacuus, humanis versutiis plenus est; qui non scit opera Dei, quia casu putat omnia agi; Stultus est brutus, qui nec sæcularia novit.

8Cum exorti fuerint peccatores sicut fœnum, et apparuerint omnes qui operantur iniquitatem, ut intereant in sæculum sæculi: ¹²⁴³

9tu autem Altissimus in æternum, Domine. ¹²⁴⁴

10Quoniam ecce inimici tui, Domine, quoniam ecce inimici tui peribunt; et dispergentur omnes qui operantur iniquitatem.

11Et exaltabitur sicut unicornis cornu meum, et senectus mea in misericordia uberi. ¹²⁴⁵

12Et despexit oculus meus inimicos meos, et in insurgentibus in me malignantibus audiet auris mea. ¹²⁴⁶

13Justus ut palma florebit; sicut cedrus Libani multiplicabitur. ¹²⁴⁷

14Plantati in domo Domini, in atrii domus Dei nostri florebut. ¹²⁴⁸

15Adhuc multiplicabuntur in senecta uberi, et bene patientes erunt: ¹²⁴⁹

16ut annuntient quoniam rectus Dominus Deus noster, et non est iniquitas in eo.] ¹²⁵⁰

¹²⁴³ + **91.8 Cum exorti fuerunt.** CASS. Malos asserit perituros, etc., usque ad Judæi putaverunt te communi scilicet sorte mori.

¹²⁴⁴ + **91.9 Tu autem Altissimus.** AUG. Exspectas desuper ex æterno, etc., usque ad non longanimis, ex verbo æternus.

¹²⁴⁵ + **91.11 Et exaltabitur.** ID. Etsi ipsi peribunt, etc., usque ad omnes hæreses peribunt.

¹²⁴⁶ + **91.12 Et despexit.** ID. Et ideo jam nunc despexit, et audiet a veritate intus. Et ab insurgentibus. CASS. Vel, insurgentes in me, malignantes audiet in novissimo: quando se increpabunt, dicentes, Quid nobis profuit superbia et divitiæ? Sap. 5. Auris mea. AUG. Stantis ad dexteram, audiet in futuro, hoc scilicet, Ite, maledicti, in ignem æternum. A quo malo auditu justus non timebit. Ecce hoc istis, Quid de justis? Matth. 25.

¹²⁴⁷ + **91.13 Justus ut palma.** Illi ut fenum. Justus ut palma, pro altitudine, et quia radix aspera, pulchra coma in summo et fine, et tarde fructum facit; ita et justum hic asperat labor, quem in supernis pulchritudo immortalitatis coronabit, et quasi tarde post longos labores mercedem operum recipiet. Justus ut palma. CASS. Tertia pars. Justos florere, ut hac promissione devote gaudeant. Cedrus. AUG. Palma et cedrus, hæ arbores non arescunt æstate, ut fenum.

¹²⁴⁸ + **91.14 In atrii domus.** CASS. Atrium, initium mansionis; domus interior. In atrii ergo florebut, id est, in ipso resurrectionis initio, dum audient: Venite, benedicti Patris mei Matth. 25.

¹²⁴⁹ + **91.15 Adhuc multiplicabuntur.** ID. Ecclesia magis incipiet esse uberrima, cum ad finem sæculi erit perducta: tunc enim passionibus electorum cito implebitur numerus beatorum. Et accipitur hic aliter senectus, quam supra.

¹²⁵⁰ + **91.16 Annuntient.** ID. Hic, vel, dum præmium capient annuntiabunt, quod justus, qui suis promissa complet. Et non est iniquitas in eo. AUG. Ut hic permittat pati pro se, quos non ibi ornet. Et rectus, qui remunerat, non iniquus ut fraudet præmio, sed benignus ut accumulet.

92Laus cantici ipsi David, in die ante sabbatum, quando fundata est terra.
[Dominus regnavit, decorem indutus est: indutus est Dominus fortitudinem,
et præcinxit se. Etenim firmavit orbem terræ, qui non commovebitur. ¹²⁵¹

2Parata sedes tua ex tunc; a sæculo tu es. ¹²⁵²

3Elevaverunt flumina, Domine, elevaverunt flumina vocem suam;
elevaverunt flumina fluctus suos, ¹²⁵³

4a vocibus aquarum multarum. Mirabiles elationes maris; mirabilis in altis
Dominus.

5Testimonia tua credibilia facta sunt nimis; domum tuam decet sanctitudo,
Domine, in longitudinem dierum.] ¹²⁵⁴

93Psalmus ipsi David, quarta sabbati. [Deus ultionum Dominus; Deus
ultionum libere egit. ¹²⁵⁵

2Exaltare, qui iudicas terram; redde retributionem superbis. ¹²⁵⁶

3Usquequo peccatores, Domine, usquequo peccatores gloriabuntur;

¹²⁵¹ + **92.1 In diem**, etc. AUG. In die ante sabbatum, etc., usque ad quod significat sextus dies. Dominus regnavit, etc. CASS. Laus Christi hic cantatur, etc., usque ad a laude domus, ibi, Domum tuam. Decorem indutus. AUG. Christus decorus his, etc., usque ad orbis qui non commovebitur. Decorem induit. CASS. Id est, pulchritudinem, etc., usque ad ab incarnatione, quando homines docuit. Præcinxit se. Non ait, cinxit, vel succinxit, vel accinxit, sed præcinxit. Cingimur enim operaturi, accingimur pugnaturi, succingimur ituri, præcingimur ministraturi. AUG. Cinctio ergo opera significat, etc., usque ad quia melior est qui vincit iram quam qui capit civitatem. Præcinxit. CASS. Coetu angelorum ascendens, vel strenuitate operandi. Etenim firmavit. AUG. Decorem et fortitudinem induit, ut fundaret terram, unde addit: Etenim firmavit.

¹²⁵² + **92.2 Ex tunc**. ID. Vel ex illo, tempus gratiæ designat, forte intelligit hoc ex die ante sabbatum, id est, sexto tempore hujus mundi, quo Dominus venit: sed ne putes tunc cœpisse, quando natus venit addit, a sæculo tu es.

¹²⁵³ + **92.3 Elevaverunt flumina vocem**. AUG. Quia discipuli audientes, etc., usque ad sæculi, quod cœpit irasci, vel persequi. Elevaverunt flumina fluctus suos, etc. CASS. Hoc deest in aliis, etc., usque ad qui facit omnia bona, addit: Mirabilis in altis Dominus.

¹²⁵⁴ + **92.5 Testimonia**. AUG. Quia mirabilis elatio maris, etc., usque ad et coronas ex prædictione. CASS. Testimonia. Vel ita, etc., usque ad licet brevibus verbis, continet.

¹²⁵⁵ + **93.1 Psalmus David** AUG. Infirmis, qui et murmurant corde, etc., usque ad totus docens patientiam. Quarto sabbati, quo die fecit Deus luminaria, etc., usque ad unde monet ad patientiam.

¹²⁵⁶ + **93.2 Deus ultionum Dominus**. Ne festines alium punire, si te læsit; sicut nolles puniri alio rogante, quem læsisti: et si ille peccat in te, ne pecces deterius blasphemans Deum, nec optes vindictam; quæ si venerit, forsan te prius inveniet. Libere egit. AUG. Tempore infirmitatis, ut quando in templo docuit, tanquam potestatem habens, quia nec veritati ejus, nec potestati ejus potest obviari. Et quia ita tunc, nunc Exaltare, quia, usquequo peccatores.

4Effabuntur et loquentur iniquitatem; loquentur omnes qui operantur
injustitiam? ¹²⁵⁷

5Populum tuum, Domine, humiliaverunt, et hæreditatem tuam vexaverunt.

6Viduam et advenam interfecerunt, et pupillos occiderunt. ¹²⁵⁸

7Et dixerunt: Non videbit Dominus, nec intelliget Deus Jacob. ¹²⁵⁹

8Intelligite, insipientes in populo; et stulti, aliquando sapite. ¹²⁶⁰

9Qui plantavit aurem non audiet? aut qui finxit oculum non considerat?

10Qui corripit gentes non arguet, qui docet hominem scientiam? ¹²⁶¹

11Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt. ¹²⁶²

12Beatus homo quem tu erudieris, Domine, et de lege tua docueris eum:
¹²⁶³

13ut mitiges ei a diebus malis, donec fodiatur peccatori fovea. ¹²⁶⁴

¹²⁵⁷ + **93.4 Effabuntur.** CASS. Exponit eorum peccata, etc., usque ad procedit exaggerando. Loquentur omnes qui operantur, etc. Effabuntur, aliis respondent, AUG. id est, habent quod respondeant, etc., usque ad loquuntur iniqui dicentes Deum non curare hæc.

¹²⁵⁸ + **93.6 Viduam et advenam.** CASS. Hos Deus tuetur, etc., usque ad sine patre diabolo et matre concupiscentia.

¹²⁵⁹ + **93.7 Nec intelliget.** AUG. Quasi, non attendet ista, negligit ista, nec attendit ut videat, non me curat Deus, quid agam?

¹²⁶⁰ + **93.8 Intelligite.** CASS. Secunda pars; contra blasphemos, etc., usque ad quod consilium suum malis incognitum, suis amicis aperit. Stulti. Qui aperte blasphemant, dicentes Deum non videre. Vel ita: Vos insipientes, id est nescii, intelligite, qui jam bene vivendo estis in populo, id est, in numero bonorum. Et vos stulti, id est, improvidi, et si scitis, aliquando sapite.

¹²⁶¹ + **93.10 Qui corripit gentes.** AUG. Quotidie pro originali, nonne arguet pro supradictis? Vel, Qui erudit. Propter quam eruditionem misit Filium suum Deus, etc., usque ad unde Apostolus: Omnes astabimus ante tribunal Christi, ut recipiat unusquisque, Rom. 14., etc.

¹²⁶² + **93.11 Dominus scit.** ID. Tu vero nescis cogitationes Dei, quoniam justæ sunt; sed amicis factis prodit Deus consilium suum, cur malis parcat. Quoniam vanæ sunt. Talium cogitationes vanæ sunt, quod ipsi per se non possunt scire, sed Dominus novit esse vanas.

¹²⁶³ + **93.12 Beatus homo.** CASS. Isti sunt vani, etc., usque ad omnes scient Deum, coeli ut liber plicabuntur. Et de lege tua, etc. AUG. Ex lege disce patientiam, donec fodiatur, non est tuum scire quomodo, et cur fodiatur illi.

¹²⁶⁴ + **93.13 Donec.** etc. AUG. Felicitas malorum fovea est; labor bonorum flagellum patris; felicitas est fovea, quia cum parcat Deus per impunitatem, fit homo elatus, et cum putat se altum, cadit. Fodiatur fovea. Ecce consilium Dei: ideo parcat malis, ut fodiatur fovea eis. Adhuc foditur, et tu jam vis sepelire eum: nimis festinas. Peccatori fovea, etc. Non omni, sed superbo, etc., usque ad age gratias ei a quo habes, nec alium despicias.

14Quia non repellet Dominus plebem suam, et hæreditatem suam non derelinquet,

15quoadusque justitia convertatur in iudicium: et qui juxta illam, omnes qui recto sunt corde.

16Quis consurget mihi adversus malignantes? aut quis stabit mecum adversus operantes iniquitatem? ¹²⁶⁵

17Nisi quia Dominus adjuvit me, paulominus habitasset in inferno anima mea. ¹²⁶⁶

18Si dicebam: Motus est pes meus: misericordia tua, Domine, adjuvabat me. ¹²⁶⁷

19Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificaverunt animam meam. ¹²⁶⁸

20Numquid adhæret tibi sedes iniquitatis, qui fingis laborem in præcepto? ¹²⁶⁹

21Captabunt in animam justi, et sanguinem innocentem condemnabunt.

22Et factus est mihi Dominus in refugium, et Deus meus in adiutorium spei meæ. ¹²⁷⁰

¹²⁶⁵ + **93.16 Quis consurget.** CASS. Tertia pars, ubi dicit quod fluctuatio sit justis, et fluctus sæculi, id est, mala per iniquos, ut puncti clament ad Deum, et nihil aliud eis placeat, et tunc gratior fit liberatio. AUG. Quis consurget, quasi dicat, etc., usque ad sed unde vincam? Nisi quia Dominus. Stabit mecum, etc. CASS. In acie patiens; sed quia ille vincit, qui vim sustinet; perdit, qui ferit.

¹²⁶⁶ + **93.17 Nisi quia Dominus.** CASS. Vanis persuasionibus poterat decipi, nisi Dominus liberaret.

¹²⁶⁷ + **93.18 Adjuvabat me.** Sicut Petrum liberavit Dominus super aquam ambulantem, ne mergeretur, qui Domino dixit: Domine, si tu es, jube me venire ad te Matth. 26.. AUG. Ut Christus sua potestate, etc., usque ad unde subdit, consolationes tuæ lætificaverunt animam meam.

¹²⁶⁸ + **93.19 In corde.** ID. Salubres cogitationes significat, ut scilicet cum æternas retributiones cogitaret, mala temporalia despiceret.

¹²⁶⁹ + **93.20 Nunquid adhæret.** ID. Nemo iniquus sedet tecum; et cum nihil his tecum, ad quid ergo fiunt? ut de eis pungas, et puncti ad te clament, et demum hi pereant; quæ his tribus versibus subsequentibus ostenduntur. Sedes iniquitatis. CASS. Est possessio mundi, cum amore, quæ non hæret Deo, qui suos præcipit hæc fugere. Qui fingis. AUG. Ex hoc intelligo, quod non hæret tibi iniquus, etc., usque ad et ille dolor est præceptum; sed alter est informis. Dolorem, id est, de dolore vel labore præceptum, etc., usque ad et tunc surgit fluctus, in quo excitatur.

¹²⁷⁰ + **93.22 Et factus est mihi Dominus in refugium, et Deus meus in adiutorium spei meæ.** ID. Quare? quia si non periclitareris, non quæreres refugium: pungeris dolore, ut quæras remedium; recedit spes sæculi et venit spes Dei.

23Et reddet illis iniquitatem ipsorum, et in malitia eorum disperdet eos:
disperdet illos Dominus Deus noster.]

94Laus cantici ipsi David. [Venite, exsultemus Domino; jubilemus Deo
salutari nostro; ¹²⁷¹

2præoccupemus faciem ejus in confessione, et in psalmis jubilemus ei: ¹²⁷²

3quoniam Deus magnus Dominus, et rex magnus super omnes deos. ¹²⁷³

4Quia in manu ejus sunt omnes fines terræ, et altitudines montium ipsius
sunt; ¹²⁷⁴

5quoniam ipsius est mare, et ipse fecit illud, et siccam manus ejus
formaverunt. ¹²⁷⁵

6Venite, adoremus, et procidamus, et ploremus ante Dominum qui fecit
nos: ¹²⁷⁶

7quia ipse est Dominus Deus noster, et nos populus pascuæ ejus, et oves
manus ejus. ¹²⁷⁷

¹²⁷¹ + **94.1 Laus.** CAS. Devotionem. Cantus hilaritarem significat. Venite, exsultemus. THEOD. Josias rex admodum pius fuit, etc., usque ad formatum est vero psalmus ex persona Josiæ, et Dei sacerdotum. CASS. De tempore gratiæ, quo intratur in requiem, propheta laudes Dei describens, primo invitat Judæos, quos prævidebat posse resistere Christo.

¹²⁷² + **94.2 Faciem ejus,** etc. AUG., CASS. Conspectum venturi judicis, ne quid tunc in nobis sit discutiendum. In confessione. AUG. Illum laudantes, nos accusantes, etc., usque ad de qua laude psalmus agit. In psalmis jubilemus. Quæ dicimus in psalmis, vel facimus, sentiamus in jubilatione.

¹²⁷³ + **94.3 Super omnes deos.** Vel magis deos homines dicit, super quos rex est, non super dæmonia.

¹²⁷⁴ + **94.4 Quia in manu ejus,** etc. CASS. Post magnitudinem Domini prædictam, venit ad clementiam.

¹²⁷⁵ + **94.5 Mare.** AUG. Mundus, cujus fluctus termino arctat Deus, non permittens nos tentari supra id quod possumus I Cor. 10.; qui fluctus etiam proventum nobis faciunt, Deo id agente, nec scandala tibi nocent, quæ mensuram a Deo accipiunt.

¹²⁷⁶ + **94.6 Venite, adoremus.** CASS. Prius rudes vocavit ad exsultationem: jam ostensa gloria Dei, vocat ad pœnitentiam, quod durius est. Ploremus. AUG. Si forte de peccatis, quæ vos longe fecerunt, solliciti estis, plorate: lacryma exstinguit flammam peccati, quæ in conscientia ardet. Qui fecit nos. Ecce magna fiducia: a te enim deficere potes, tu te reficere non potes, ille reficit qui te fecit.

¹²⁷⁷ + **94.7 Et nos populus,** etc. AUG. Eleganter ordo verborum mutatus: Non dixit oves pascuæ et populum manus ejus, ut ipsos intelligas oves, qui sunt populus, oves manus, non quas eminus, quia sunt, et oves quas non fecimus, sed ipse gratia sua nos oves fecit.

8Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra ¹²⁷⁸

9sicut in irritatione, secundum diem tentationis in deserto, ubi tentaverunt
me patres vestri: probaverunt me, et viderunt opera mea. ¹²⁷⁹

10Quadraginta annis offensus fui generationi illi, et dixi: Semper hi errant
corde. ¹²⁸⁰

11Et isti non cognoverunt vias meas: ut juravi in ira mea: Si introibunt in
requiem meam.]

95Canticum ipsi David, quando domus ædificabatur post captivitatem.
[Cantate Domino canticum novum; cantate Domino omnis terra. ¹²⁸¹

2Cantate Domino, et benedicite nomini ejus; annuntiate de die in diem
salutare ejus. ¹²⁸²

3Annuntiate inter gentes gloriam ejus; in omnibus populis mirabilia ejus.
¹²⁸³

4Quoniam magnus Dominus, et laudabilis nimis: terribilis est super omnes
deos. ¹²⁸⁴

5Quoniam omnes dii gentium dæmonia; Dominus autem cælos fecit. ¹²⁸⁵

¹²⁷⁸ + **94.8 Hodie si vocem,** etc. CASS. Nos autem populus et oves. Sed his omnibus proponitur conditio, si vocem ejus audieritis, quam vocem subdit, Hodie. Nolite obdurare. ID. Jam ipse Christus monet, ne obdurentur, ne contingat eis, ut patribus.

¹²⁷⁹ + **94.9 Sicut in irritatione.** ID. Majestas Christi loquentis, etc., usque ad culpa parentum repetitur, ut vindicta timeatur.

¹²⁸⁰ + **94.10 Quadraginta annis.** AUG. Per quadraginta annos omnia sæcula significat, etc., usque ad sicut ipse ait: Vobiscum sum usque ad consummationem sæculi.

¹²⁸¹ + **95.1 Psalmus David.** CASS. In Veteri Testamento legitur, etc., usque ad non illa actuali agit hic psalmus. Cantate Domino. ID. Præmonuit Judæos in præcedenti psalmo ut, deposita duritia, Christum crederent; sed quia erat mansura, nunc omnes gentes monet. Secundus psalmus de utroque adventu. Primum ad prælatos loquitur, ut ipsi cantent et annuntient. Canticum novum. AUG. Vetus cantat cupiditas, etc., usque ad quisquis intraverit, foris est.

¹²⁸² + **95.2 Domino et benedicite.** HIER., CASS. Ter Domino, ad distinguendam personarum trinitatem; quia laus Christi honor est Trinitatis. Et est figura epimone, id est, crebra repetitio sententiæ, quæ exaggerat in laudem vel vituperationem.

¹²⁸³ + **95.3 Annuntiate.** Ad prælatos loquitur, annuntiate, quia sic crescit ædificatio domus. De die in diem. CASS. Vetus et Novum Testamentum dies sunt, qui æterno sole clarescunt, illud prænuntiat, hoc factum indicat. HIER. Annuntiat ergo de die in diem, etc., usque ad quibus affectuum nostrorum pedes a vitiorum spinis muniuntur.

¹²⁸⁴ + **95.4 Magnus Dominus.** AUG. Parvulus factus, quia vos parvi, intelligite magnum, et eritis in illo magni.

¹²⁸⁵ + **95.5 Cælos fecit.** ID. Apostolos et angelos, unde si cælos fecit et angelos, tunc et apostolos, qui dæmonibus imperant.

- 6Confessio et pulchritudo in conspectu ejus; sanctimonia et magnificentia in sanctificatione ejus. ¹²⁸⁶
- 7Afferte Domino, patriæ gentium, afferte Domino gloriam et honorem; ¹²⁸⁷
- 8afferte Domino gloriam nomini ejus. Tollite hostias, et introite in atria ejus;
- 9adore Dominum in atrio sancto ejus. Commoveatur a facie ejus universa terra; ¹²⁸⁸
- 10dicite in gentibus, quia Dominus regnavit. Etenim correxit orbem terræ, qui non commovebitur; judicabit populos in æquitate. ¹²⁸⁹
- 11Lætentur cæli, et exsultet terra; commoveatur mare et plenitudo ejus;
- 12gaudebunt campi, et omnia quæ in eis sunt. Tunc exsultabunt omnia ligna silvarum ¹²⁹⁰
- 13a facie Domini, quia venit, quoniam venit judicare terram. Judicabit orbem terræ in æquitate, et populos in veritate sua.] ¹²⁹¹

¹²⁸⁶ + **95.6 In conspectu.** Tales enim, confitentes scilicet et justii, ipsum conspiciunt, et conspiciuntur ab eo. Sanctimonia et magnificentia. AUG. Quasi diceret: Qui vult esse magnificus et potens, ut sunt angeli, prius sit sanctus, quod fit ex eo sanctificante: non enim per te potes esse sanctus. Eo ergo sanctificante, aliquis fit sanctus, et ita magnificus.

¹²⁸⁷ + **95.7 Afferte Domino patriæ.** CASS. Secunda pars, ubi ad subditos loquitur, etc., usque ad ut nullus excipiatur, indigena, vel peregrinus. Gloriam. ID. Quoniam bene conversatur homo, in quo glorificatur Deus. Honorem. Cum de bonis gratia refertur, unde, Non est inventus qui daret honorem Deo, nisi hic alienigena. In atria. ID. Atria, prophetæ vel apostoli, quibus itur ad Dominum; de atriis, prophetis vel apostolis, venit in atrium catholicæ Ecclesiæ, ubi majestas adoratur. AUG. Vel, Introite in atrio, id est, in doctrinam prophetarum et apostolorum.

¹²⁸⁸ + **95.9 Adorate Dominum in atrio,** etc. Id est, in Ecclesia catholica, vel per atria, prophetiam; per atrium Evangelium. Commoveatur. Omnibus admonitis moveri optat. Quasi diceret, introite et adorete vos, boni. Terra autem, etc. Universa terra. CASS. Non pars aliqua; ne quis ergo dicat: Ecce hic Christus, ecce illic, subdit, Etenim correxit orbem terræ, etc.

¹²⁸⁹ + **95.10 Dicite in gentibus.** ID. Quod regnavit et correxit, et judicavit. Regnavit. Alia littera: Regnavit a ligno Matth. 13.. AUG. Crucis, quo transit homo mare, et fit orbis qui non movetur. Populos in æquitate, etc. Alii addunt, Et gentes in ira tua. CASS. Populos ergo, id est, bonos judicabit in æquitate, gentes vero, id est, malos in ira sua.

¹²⁹⁰ + **95.12 Tunc exsultabunt.** CASS., HIERON. Tunc, quando corrigit, etc., usque ad quoniam venit, id est, veniet judicare terram. Quoniam venit. AUG. Primo venit in Ecclesia, in nubibus, id est, apostolis, et implevit totum orbem; unde: Amodo videbitis Filium hominis venientem in nubibus Matth. 26.: cui adventui qui credit, exsultabit in ultimo adventu.

¹²⁹¹ + **95.13 Judicabit orbem.** CASS. Omnem hominem generaliter includit, secundum æquitatem Dei judicandum. Sed quomodo judicetur exponit, dicendo, populos in veritate, quia in separatione duo erunt populi, quibus dabit sententiam veritatis, ut alii in vitam, alii in pœnas eant. AUG. Orbem dicit omnes filios Adam, etc., usque ad meridiem.

- 96Huic David, quando terra ejus restituta est. [Dominus regnavit: exsultet terra; lætentur insulæ multæ. ¹²⁹²
- 2Nubes et caligo in circuitu ejus; justitia et judicium correctio sedis ejus. ¹²⁹³
- 3Ignis ante ipsum præcedet, et inflammabit in circuitu inimicos ejus. ¹²⁹⁴
- 4Illuxerunt fulgura ejus orbi terræ; vidit, et commota est terra. ¹²⁹⁵
- 5Montes sicut cera fluxerunt a facie Domini; a facie Domini omnis terra. ¹²⁹⁶
- 6Annuntiaverunt cæli justitiam ejus, et viderunt omnes populi gloriam ejus.
- 7Confundantur omnes qui adorant sculptilia, et qui gloriantur in simulacris suis. Adorate eum omnes angeli ejus. ¹²⁹⁷
- 8Audivit, et lætata est Sion, et exsultaverunt filiæ Judæ propter judicia tua, Domine. ¹²⁹⁸

¹²⁹² + **96.1 Psalmus ipsi David.** Ad litteram illud tangit hic, quod mortuo Absalom, in quo filio David, qui vivens patrem persequebatur, David restituta est terra, et in pace regnavit, de quo hic non agitur, sed potius de significato. AUG. David Christum significat, quem iniqui filii, id est, Judæi, crucifixerunt, atque regnum abjuraverunt ei. Sed restituta est terra ei, quando Judæa, quæ crucifixerat, credidit: et apostoli, qui titubaverant, sunt confirmati: sed et aliæ oves de gentibus sunt adductæ. Vel, restituta est terra, cum caro ejus resurrexit, postquam resurrectionem hæc omnia quæ hic cantantur, facta sunt. AUG. Prævidentes in spiritu hæc, gavisus sunt prophetæ, etc., usque ad palato namque fidei dulce sapit mel divinæ promissionis. CASS. Quartus psalmus de primo adventu, quo mundus liberatus est. Describit primo virtutes Domini, ostendit omnia restituta ei, et arguit idololatrias. Dominus regnavit. CASS. Videns propheta superstitiones mundi abundare ante Christi resurrectionem, opponit: Dominus regnavit. AUG. Quis ergo alter colendus est? quasi, nullus; inde: Exsultet terra. Quid remanet idolis? Quasi nihil. Insulæ. Totius mundi Ecclesiæ. Multæ. Non omnes, propter hæreticorum conventus. CASS. Inde qualis sit Dominus primo adventu dicit.

¹²⁹³ + **96.2 Nubes et caligo.** Impiis, qui cæci sunt, nubilosus et caliginosus, quibus nulla claritate splendet; sed bonis, Justitia et judicium. Qui correcti sunt sedes ejus. Ante adventum ejus ignis præcedet, quia impii pro prædicatione prophetarum ira succensi, de nece eorum tractaverunt, et ad indignationem inflammati in circuitu, quia multi, cum pauci essent prædicatores.

¹²⁹⁴ + **96.3 Ignis ante ipsum præcedet,** etc. AUG. Quasi correcti sunt sedes Dei, etc., usque ad si mali sunt, ad consumptionem; si boni, ad reparationem.

¹²⁹⁵ + **96.4 Illuxerunt fulgura.** ID. Nubes viluerunt forma humana, sed fulgor mirandus in verbis vel factis eorum apparuit, et inde mota est terra.

¹²⁹⁶ + **96.5 Fluxerunt.** ID. Etsi non modo credit paganus, tamen victus est.

¹²⁹⁷ + **96.7 Confundantur.** Hoc jam factum est. AUG. Cessat enim jam idololatria. Et erubescant qui adorant lapides, quia mortui.

¹²⁹⁸ + **96.8 Adorate.** ID. Cessat ergo adoratio angelorum, sed adorant. Ipsi mali angeli volunt adorari, boni adorant, nec se permittunt adorari. Vel saltem hoc exemplo idololatriæ cessent. Audivit et lætata. CASS. Secundo post restaurationem terræ omnimoda exsultatio, etc., usque ad ut

9Quoniam tu Dominus altissimus super omnem terram; nimis exaltatus es
super omnes deos. ¹²⁹⁹

10Qui diligitis Dominum, odite malum: custodit Dominus animas
sanctorum suorum; de manu peccatoris liberabit eos. ¹³⁰⁰

11Lux orta est justo, et rectis corde lætitia.

12Lætamini, justi, in Domino, et confitemini memoriæ sanctificationis
ejus.]

97Psalmus ipsi David. [Cantate Domino canticum novum, quia mirabilia
fecit. Salvavit sibi dextera ejus, et brachium sanctum ejus. ¹³⁰¹

2Notum fecit Dominus salutare suum; in conspectu gentium revelavit
justitiam suam. ¹³⁰²

3Recordatus est misericordiæ suæ, et veritatis suæ domui Israël. Viderunt
omnes termini terræ salutare Dei nostri. ¹³⁰³

4Jubilare Deo, omnis terra; cantate, et exsultate, et psallite. ¹³⁰⁴

5Psallite Domino in cithara; in cithara et voce psalmi; ¹³⁰⁵

de Cornelio fratres gavisi sunt quem Petrus baptizavit. Et exsultaverunt. AUG. Audierunt apostoli, qui erant in Judæa fratres, quia gentes receperunt verbum Dei, et lætati sunt et magnificabant Deum.

¹²⁹⁹ + **96.9 Terram... deos.** ID. Per terram et deos, peccatores et justos accipe. Vel, terrenis et cœlestibus significat eum imperare.

¹³⁰⁰ + **96.10 Custodit Dominus.** AUG. Si cum cœperis odisse malignum, subsequantur persecutiones, ne timeas, quia custodit Dominus animas sanctorum suorum, de quibus tollendis est ultimum genus persecutionis.

¹³⁰¹ + **97.1 Psalmus David.** CASS. Tertius psalmus eorum qui de utroque adventu agunt: in quibus est causa spei per misericordiam primi adventus, et timoris per iudicium secundi: hæc, etsi sæpe iterentur, tamen semper nova pro verborum et sententiarum varia descriptione. Cantate Domino. CASS. Primo ait de ostensione salvatricis dexteræ. Salvavit. AUG. Majus est quod totum orbem a morte æterna erexit, quam quod mortuos suscitavit. Sibi. Multi salvantur corporaliter, sed sibi, non ei: qui accepta corporali sanitate lasciviunt, sed qui per fidem intus sanantur, ei sanantur, vel se salvant.

¹³⁰² + **97.2 Salutare... justitiam.** AUG. Qui salvat et justificat. Revelavit. Futura sub velamine prædixerunt prophetae: sed velamen ablatum est, cum veritas de terra orta est.

¹³⁰³ + **97.3 Misericordiæ et veritatis.** AUG. Misericordia est quo promisit, hanc sequitur veritas, quia reddidit. Sed cui? Israël, id est, qui modo per fidem videt veritatem, post per speciem.

¹³⁰⁴ + **97.4 Omnes.** ID. Quia non quibusdam tantum datus est Christus.

¹³⁰⁵ + **97.5 Jubilate.** CASS. Secundo dicit omnibus modis laudandum esse et annuntiandum, quia venit iudex.

6in tubis ductilibus, et voce tubæ corneæ. Jubilate in conspectu regis
Domini: ¹³⁰⁶

7moveatur mare, et plenitudo ejus; orbis terrarum, et qui habitant in eo.
¹³⁰⁷

8Flumina plaudent manu; simul montes exultabunt

9a conspectu Domini: quoniam venit judicare terram. Judicabit orbem
terrarum in justitia, et populos in æquitate.] ¹³⁰⁸

9Psalmus ipsi David. [Dominus regnavit: irascantur populi; qui sedet
super cherubim: moveatur terra. ¹³⁰⁹

2Dominus in Sion magnus, et excelsus super omnes populos. ¹³¹⁰

3Confiteantur nomini tuo magno, quoniam terribile et sanctum est, ¹³¹¹

¹³⁰⁶ + **97.6 In tubis ductilibus et voce tubæ corneæ.** AUG. Æris, quæ tundendo producuntur, etc., usque ad ut cornu carni hæret, et eam superat. HIERON. In tubis ductilibus, argenteis, more Judæorum. Mystice, productis sub malleo universæ terræ, id est diabolo. AUG. Tribulatio, tunsio est; profectus, productio: talis tuba erat Job, unde quasi tuba insonuit, dicens: Dominus dedit, Dominus abstulit.

¹³⁰⁷ + **97.7 Moveatur.** ID. Id est, indulgetur mare legis, ligno crucis in eo posito. Et plenitudo ejus. Universæ legis sacramenta, etc., usque ad sed flumina, etc. Terram. CASS. Id est, omnem peccatorem.

¹³⁰⁸ + **97.9 Orbem terrarum.** Omnes terrenos. In justitia. AUG. Quia non meruerunt misericordiam. Populos. CASS. Fideles de Judæis et gentibus, qui capient æqua meritis.

¹³⁰⁹ + **98.1 Psalmus David.** AUG. Propheta describit Christum regem bona dantem, etc., usque ad sed velamen ablatum est, cum veritas de terra orta est, et justitia de cœlo prospexit Psal. 48. Dominus regnavit CASS. De potentia et regno Christi, ut in homine adoretur. Ostendit Christum regnantem, et quicumque repugnet altum super omnes, unde ei cedere monet. Irascantur populi. CASS. Irrisio. Secure concedi potest, ut irascantur, quia non sunt ultra nocituri: permittendo dicit, non imperando. Sedet super cherubim. ID. Contra eum nihil potest terra, etsi ipse fuit in terra ubi passus est iram populi. Cherubim. AUG. Plenitudo scientiæ interpretatur, quæ est charitas. Plenitudo scientiæ legis, quæ est sedes Dei, erit et in te, si charitatem habueris, contra quam nihil possunt irati. Quid enim terra contra cœlum?

¹³¹⁰ + **98.2 Dominus in Sion.** ID. Si non intelligis quid est super Cherubim, hoc vide, quia in Sion magnus. Sion est anima quæ Deum speculatur. In Sion magnus. CASS. Quis Dominus, exponit: In Sion natus. Magnus, ne pro passione vilescat. Vel, tamen Dominus magnus in Sion Judæorum, et super populos gentium.

¹³¹¹ + **98.3 Magno.** AUG. Parvum erat quando irascebantur, id est, paucis diffamatum, sed jam in omni terra dilatatum. Terribile. ID. Quia etsi crucifixus prædicatur, judex venturus, et non errabit in judicio. Et honor regis. CASS. Exponit quomodo debent confiteri. Honor regis, est gloriosa prædicatio, judicium discretionem exigit; non levi voluntate colendus est, sed fixa deliberatione, quod ab ipso est; unde subdit: Tu parasti directiones. Vel honor regis est damnatio nocentium, unde regis gloria augetur.

4et honor regis iudicium diligit. Tu parasti directiones; iudicium et
justitiam in Jacob tu fecisti. ¹³¹²

5Exaltate Dominum Deum nostrum, et adorare scabellum pedum ejus,
quoniam sanctum est. ¹³¹³

6Moyses et Aaron in sacerdotibus ejus, et Samuel inter eos qui invocant
nomen ejus: invocabant Dominum, et ipse exaudiebat eos; ¹³¹⁴

7in columna nubis loquebatur ad eos. Custodiebant testimonia ejus, et
præceptum quod dedit illis. ¹³¹⁵

8Domine Deus noster, tu exaudiebas eos; Deus, tu propitius fuisti eis, et
ulciscens in omnes adinventiones eorum. ¹³¹⁶

9Exaltate Dominum Deum nostrum, et adorare in monte sancto ejus,
quoniam sanctus Dominus Deus noster.]

99Psalmus in confessione. ¹³¹⁷

¹³¹² + **98.4 In Jacob.** AUG. Non solum patriarcha, sed populo, quem significat. Tu fecisti. Hæc, quæ alius non posset.

¹³¹³ + **98.5 Exaltate.** CASS. Secunda pars monet adorare eum, quia patres ejus fuerunt. Quasi, quia hæc facit nobis, ergo Exaltate. Scabellum. AUG. Terra scabellum vedum ejus dicit Scriptura, etc., usque ad in cuius honore scabellum adorat. Pedum. CASS. Pedes, indefecta stabilitas deitatis. Sanctum. Ut discernas corpus a deitate, etsi una persona.

¹³¹⁴ + **98.6 Moyses.** CASS. Sacerdos, quia si non hostias, populi vota obtulit, et pro populo supplicavit.

¹³¹⁵ + **98.7 Columna.** CASS. Fortitudo et decor domus. In hac specie loquebatur, quæ nuntiabat Ecclesiam, vel carnem, sed tunc in nube, modo aperte per Filium: Nubis loquebatur ad eos. ID. Ad eos ergo tunc in nube, qui jam nobis loquitur in scabello, id est, in carne assumpta aperte. Testimonia ejus et præcepta. ID. Testimonium est per signa aliqua præcedentis rei posita significatio: unde sæpe in lege dicitur: Hoc erit vobis in testimonium. Præcepta sunt sicut præcepta legis per Moysen data.

¹³¹⁶ + **98.8 Propitius fuisti eis.** AUG. Non dicitur nisi peccatis, propitius ignoscendo, propitius et ulciscendo, ecce etsi tanti essent isti, aliquid tamen habebant peccati; unde addit, in omnes adinventiones. Ulciscens. Ne humana elatio subriperet; unde: Datus est mihi stimulus carnis meæ II Cor. 12. Adinventiones. Alias affectiones. AUG. Quas solus Deus noverat in cordibus eorum; unde poena eis pati eos cum quibus erant, pro quorum peccatis quasi suis dolebant per charitatem. Non enim fuit, ut a plerisque putatur, Moysi poena non intrare in terram promissionis in quam et miseri intraverunt; sed figura, quod qui sub lege essent, et sub gratia esse nollent, non intrarent in requiem.

¹³¹⁷ + **99.1 Psalmus in confessione.** Confessio gemina est; una est laudis, altera peccatorum. Confessio laudis convenit perfectis, confessio peccatorum incipientibus; unde in hoc psalmo propheta monet ad confessionem. CASS. Docet hic psalmus, et Deum incessanter laudare, et peccata nostra incessanter plangere: quia nec in malis est desperandum, nec in bonis debet animus esse elevatus. Primo perfectis præcipuum genus confessionis, id est laudem, indicit. Jubilate. AUG. Si vox jubilat exterius, etc., usque ad et quo ordine et quam mirifice fecit. Omnis terra. Ad laudem monens. Non unum angulum terræ hortatur: sed sicut ubique novit seminatam benedictionem, ita undique exigit jubilationem. Servite in lætitia. AUG. Hæc servitus non est amaritudinis, nec

2[Jubilate Deo, omnis terra; servite Domino in lætitia. Introite in conspectu ejus in exultatione. ¹³¹⁸

3Scitote quoniam Dominus ipse est Deus; ipse fecit nos, et non ipsi nos: populus ejus, et oves pascuæ ejus.

4Introite portas ejus in confessione; atria ejus in hymnis: confitemini illi. Laudate nomen ejus,

5quoniam suavis est Dominus, in æternum misericordia ejus, et usque in generationem et generationem veritas ejus.]

100Psalmus ipsi David. [Misericordiam et judicium cantabo tibi, Domine; psallam, ¹³¹⁹

2et intelligam in via immaculata: quando venies ad me? Perambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meæ. ¹³²⁰

3Non proponebam ante oculos meos rem injustam; facientes prævaricationes odivi; non adhæsit mihi ¹³²¹

indignationis, sed felicitatis et libertatis. Servum ergo te faciat charitas, quia liberum te fecit veritas. Unde Dominus: Si manseritis in verbo meo, vere discipuli mei eritis: et cognoscetis veritatem, et veritas vos liberabit Joan. 8.. In lætitia. Quia liberati; non murmurantes, ut in deserto: unde præmium subdit.

¹³¹⁸ + **99.2 Introite in conspectu.** Magnum est in conspectu tanti gaudere. Introite. CASS. Secundo intraturis secundum genus confessionis; nec dubitetur, quia misericordia est ei.

¹³¹⁹ + **100.1 Psalmus ipsi David.** CASS. Psalmus iste continet formam perfectæ sanctitatis, ut centesimus numerus perfectus est. Ipsi David. Ut totum quod hic docetur, virtutibus Christi applicetur, nihil terreno regi. Hic docemur bona appetere, mala renuere, quæ est perfecta conversatio vitæ. Misericordiam et judicium cantabo. CASS. Cantat hic Christus, et nos in illo. Prius de misericordia et judicio proponit. Misericordiam et judicium cantabo. Hæc duo mutua societate junguntur: in his breviter omnia opera Dei includit. Et hic est præmissa causa quare sic se habet, sicut postea subdit. AUG. Nemo de misericordia præsumat ad impunitatem, quia est ei judicium; nemo immutatus in melius judicium timeat, quia præcedit misericordia. Semper hæc simul in eo sunt: sed per tempora secundum effectus distinguuntur, misericordia nunc, judicium in futuro.

¹³²⁰ + **100.2 Psallam et intelligam.** ID. Hoc dat psallere, ut intelligam mente, quod oculis non patet, id est, credam quod Dominus veniet, quem iste tantum desiderat, qui veniet in via immaculata. CASS. Quia mundum transivit sine peccato; vel, ego psallam et intelligam existens in via immaculata, quando, etc. Vel, psallam, hilariter operabor, et per hoc intelligam. Quando venies ad me. In secundo adventu, vel obitu cujusque. Vel, quando venies ad me, per carnem in primo adventu, quia in via immaculata. Perambulabam. CASS. Secundo, quæ sit via immaculata exponit. AUG. Perambulabam. Quæ est via immaculata? Ea ab innocentia incipit, et in illa consummatur; et non est opus multis verbis: Innocens esto, et perfecisti justitiam. Sed duobus modis nocet homo, videlicet si facit miserum, et si deserit miserum. Innocens est qui nec sibi nec alii nocet. CASS. Perambulabam. Quasi dicat: Transitoria non quæsi, sed cucurri viam mundi, existens in medio domus tuæ. Innocentia hoc potest, ut faciat habitare in medio domus Dei, quasi honorabile exemplum aliorum.

¹³²¹ + **100.3 Non proponebam.** CASS. Innocentiam per partes exponit. Primo, quia nihil habet cum malis, dicit: Non proponebam, usque, oculi mei. Post quod pars ei cum justis, et quod

4cor pravum; declinantem a me malignum non cognoscebam. ¹³²²

5Detrahentem secreto proximo suo, hunc persequer: superbo oculo, et insatiabili corde, cum hoc non edebam. ¹³²³

6Oculi mei ad fideles terræ, ut sedeant mecum; ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat. ¹³²⁴

7Non habitabit in medio domus meæ qui facit superbiam; qui loquitur iniqua non direxit in conspectu oculorum meorum. ¹³²⁵

8In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, ut disperderem de civitate Domini omnes operantes iniquitatem.] ¹³²⁶

101Oratio pauperis, cum anxius fuerit, et in conspectu Domini effuderit precem suam. ¹³²⁷

2[Domine, exaudi orationem meam, et clamor meus ad te veniat. ¹³²⁸

versutias diaboli de corde fugat, ibi, in matutinis. AUG. Non proponebam. Quasi: Perambulabam in innocentia: hac utique dicit totus Christus, quod non proponebam, id est, non diligebam rem injustam.

¹³²² + **100.4 Non adhæsit.** CASS. Exponit prævaricationes. Cor pravum, qui prævaricatur corde; declinantem, hæreticum qui a catholicis dissentit: et qui a rectis semitis deviat non agnoscebam, quia etsi signati nobiscum sacramentis, non tamen veri sunt.

¹³²³ + **100.5 Superbo.** AUG. Et Jesus convivatus, etc., usque ad unde: Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam Matth. 8..

¹³²⁴ + **100.6 Oculi mei.** Hic alteram partem innocentiae exsequitur, scilicet, quod cum justis habet partem. Quasi dicat: Cum talibus non edebas, unde ergo pascebaris? Terræ. AUG. Degentes in terra, ubi tot illecebræ, unde major corona. Vel CASS. qui per totum mundum sunt. Ut sedeant mecum. AUG. In veritate fidei mecum permaneant, vel participant mecum regno æterno, vel judicent mecum.

¹³²⁵ + **100.7 Non habitabit in medio domus meæ.** CASS. Id est, Ecclesiae. Etsi aliquandiu toleretur gratia correctionis, non præeminet meritis, nihil potest; non est in populo meo granum, sed palea. Non habitabit, hoc maxime convenit sacerdotibus, ut pravis non cohabitent.

¹³²⁶ + **100.8 In matutino.** CASS. Tertia pars, ubi ostendit quis finis sit malorum. Et loquitur hic Christus. In matutino. Post vitatos malos, justus ad se reversus, addit quod suggestiones dæmonum de corde expulit in matutino, id est, quando in initio tentationis, quasi in crepusculo incipiunt apparere. Interficiebam. Oratione, qua debent ejici, ne crescant. Peccatores. Dæmones, qui omnem carnem faciunt peccare. Civitate Domini. Anima justi, unde diabolus dispergitur et removetur. Omnes operantes iniquitatem. Id est, submissiones vel immissiones diaboli. AUG. Jam enumeravit quod ei non adhæserunt nisi boni, etc., usque ad hoc et justo convenit, qui prævidet hoc futurum, et ideo se sic habet.

¹³²⁷ + **101.1 Oratio pauperis.** AUG. Secundum formam servi, etc., usque ad sponsus propter caput, sponsa propter corpus. Christus pauper in nobis, et nobiscum, et propter nos, hic orat in persona penitentis, suam dejectionem, et dejectionis causam recognoscentis, et a peccatis liberari atque in pristinum statum restitui petentis. Monet ergo suam advertere miseriam, et Dei petere misericordiam.

¹³²⁸ + **101.2 Domine, exaudi orationem meam.** CASS. Quintus psalmus poenitentiae; quartus qui oratio dicitur. Prima pars, captatio deprecativa. Et clamor. Oratio crevit in clamorem. Veniat, non obstant nubes, quæ iniquis. ID. Epimone per tres versus, id est crebra repetitio sententiae.

3Non avertas faciem tuam a me: in quacumque die tribulor, inclina ad me aurem tuam; in quacumque die invocavero te, velociter exaudi me.

4Quia defecerunt sicut fumus dies mei, et ossa mea sicut cremium aruerunt. ¹³²⁹

5Percussus sum ut fœnum, et aruit cor meum, quia oblitus sum comedere panem meum. ¹³³⁰

6A voce gemitus mei adhæsit os meum carni meæ. ¹³³¹

7Similis factus sum pellicano solitudinis; factus sum sicut nycticorax in domicilio. ¹³³²

8Vigilavi, et factus sum sicut passer solitarius in tecto.

9Tota die exprobrabant mihi inimici mei, et qui laudabant me adversum me jurabant: ¹³³³

10quia cinerem tamquam panem manducabam, et potum meum cum fletu miscebam, ¹³³⁴

11a facie iræ et indignationis tuæ: quia elevans allisisti me. ¹³³⁵

¹³²⁹ + **101.4 Quia defecerunt.** CASS. Secunda pars, in qua est flebilis oratio; in qua exponitur, quæ paupertas, quæ tribulatio. Unde clamet, jam aperit. Quia defecerunt. Defecerunt sicut fumus dies mei. AUG. Elato enim Adam dies deficiunt, virtus animi contrahitur. Miseria pium judicem movere potest. Ossa mea sicut cremium aruerunt. Fortes, quorum frivorium sunt, qui scandalizantur, etc., usque ad jam enim frigitur homo, dum timet se arsurum.

¹³³⁰ + **101.5 Percussus sum ut fœnum, et aruit cor meum.** ID. Mortalis factus. Fœnum viret, sed percussus facile sentit injuriam: sic caro hominis in lege Dei virens, ab eadem succisa arefcit.

¹³³¹ + **101.6 A voce gemitus.** CASS. Natura peccantium ostenditur, quia dum peccatum appetitur, contemplatio Dei non habetur. Mei. AUG. Non illorum qui de terrenis, et non de spiritualibus gemunt, etc., usque ad infirmorum portare.

¹³³² + **101.7 Pellicano,** etc. AUG. Tres aves, tria loca ponit, etc., usque ad qui si non inter homines, extra est in alto, dicens eis, qui in nocte dormiunt. Vel, passer sagax ad alta virtutum fugit, ubi tutus a laqueis. Qui solitarius vel unicus, propter charitatem quem ex multis unum facit est in tecto, vel ædificio propter altitudinem fidei, ut non descendat aliquid tollere de domo, id est carne. Domicilio. ID. Vel parietinis, quæ vulgo dicuntur ruinæ, ubi parietes stant sine tecto, ubi habitat nycticorax avis, quæ noctem amat.

¹³³³ + **101.9 Tota die.** CASS. Vel, in persona justi totum accipi potest. Quasi dicat, etc., usque ad vel, in dejectione reficiebar, adeo placebat mihi.

¹³³⁴ + **101.10 Cinerem.** AUG. Per cinerem et fletum pœnitentes significantur. Cinis enim et cilicium sunt arma pœnitentium. Potum. CASS. Temporalem jucunditatem. Vel desiderium patriæ pro dilatione lacrymis miscui; vel potum Scripturarum, quæ antiqua recolunt.

¹³³⁵ + **101.11 A facie iræ.** CASS. Ira, ultio; indignatio, motio animi, qua indignamur etiam filiis. Ira dicitur impetus in puniendos, quæ in Deum non cadunt. Sed est antropopathos. Iræ. Unde et Dominus ait: Ira Dei manet super eos qui non credunt Joan. 3.. Non ait, veniet; sed manet, quia non tollitur, in qua natus est.

- 12Dies mei sicut umbra declinaverunt, et ego sicut fœnum arui. ¹³³⁶
- 13Tu autem, Domine, in æternum permanes, et memoriale tuum in generationem et generationem. ¹³³⁷
- 14Tu exurgens misereberis Sion, quia tempus miserendi ejus, quia venit tempus: ¹³³⁸
- 15quoniam placuerunt servis tuis lapides ejus, et terræ ejus miserebuntur. ¹³³⁹
- 16Et timebunt gentes nomen tuum, Domine, et omnes reges terræ gloriam tuam:
- 17quia ædificavit Dominus Sion, et videbitur in gloria sua. ¹³⁴⁰
- 18Respexit in orationem humilium et non sprexit precem eorum. ¹³⁴¹
- 19Scribantur hæc in generatione altera, et populus qui creabitur laudabit Dominum. ¹³⁴²
- 20Quia prospexit de excelso sancto suo; Dominus de cælo in terram aspexit: ¹³⁴³

¹³³⁶ + **101.12 Dies mei sicut umbra declinaverunt.** Quia ego a vero die declinavi, similes mihi sunt declinantes dies mei.

¹³³⁷ + **101.13 Tu autem,** etc. CASS. Tertia pars, ubi ostenditur certitudo impetrandi veniam. Jam consurgit lapsus ad prophetandum, jam pœnitens caput relevat. AUG. Memoriale promissum memorabile, de te reparatio nostra, quia tu nostri, vel nos memores tui.

¹³³⁸ + **101.14 Venit tempus.** AUG. Quia omnia ordine voluit Deus fieri, et tempus ad hoc disposuit, ubi opportunitas apte ordinata est.

¹³³⁹ + **101.15 Lapidés ejus.** AUG. Sunt lapides in Sion, etc., usque ad inde est quod misso Spiritu sancto multi eorum crediderunt qui Dominum crucifixerunt.

¹³⁴⁰ + **101.17 In gloria.** AUG. Qui primo visus est in infirmitate in illa Sion; unde: Vidimus eum non habentem speciem neque decorem Isa. 53..

¹³⁴¹ + **101.18 Orationem.** Hoc agitur in ædificatione Sion: orant, gemunt ædificantes, qui sunt unus pauper, et pauperes multi; unde in titulo singulariter, hic pluraliter. Sed unus dicitur propter veritatem pacis Ecclesiæ, multi propter latitudinem.

¹³⁴² + **101.19 Scribantur hæc.** CASS. Qui supra pœnitentia sordebat, jam honore prophetæ decoratus, præcipit hæc quæ dixit testimonio Scripturæ firmari, ut ætas futura discat. In generatione. AUG. Hæc quando scribebantur, non sic proderant generationi Veteris Testamenti; prosunt alteri, id est novæ.

¹³⁴³ + **101.20 Quia prospexit,** etc. AUG. Post gemitus dolentis, jam sunt verba consolationum, jam gaudet pauper. Et quia supra dixit: Ædificavit Dominus Sion; et item: Scribantur hæc; modo utrumque declarat; quasi hoc est quod dixit scribendum, quia prospexit. Prospexit. Ut præterita dicit, quæ erant futura.

21 ut audiret gemitus compeditorum; ut solveret filios interemptorum: ¹³⁴⁴

22 ut annuntient in Sion nomen Domini, et laudem ejus in Jerusalem:

23 in conveniendo populos in unum, et reges, ut serviant Domino. ¹³⁴⁵

24 Respondit ei in via virtutis suæ: Paucitatem dierum meorum nuntia mihi: ¹³⁴⁶

25 ne revoces me in dimidio dierum meorum, in generationem et generationem anni tui. ¹³⁴⁷

26 Initio tu, Domine, terram fundasti, et opera manuum tuarum sunt cæli. ¹³⁴⁸

27 Ipsi peribunt, tu autem permanes; et omnes sicut vestimentum veterascent. Et sicut opertorium mutabis eos, et mutabuntur; ¹³⁴⁹

¹³⁴⁴ + **101.21 Compeditorum.** AUG. Timor Dei, compedes sunt, etc., usque ad et solutis vertuntur in gloriam. CASS. Compediti, sancti, etc., usque ad unde in generalem Ecclesiam concurrunt sermo eorum. Ut solveret filios. AUG. Nos autem sumus filii illorum mortificatorum, qui solvimur a nodis peccatorum, et vinculis cupiditatum.

¹³⁴⁵ + **101.23 Respondit ei in via virtutis suæ.** CASS. Quarta pars, ubi, post certitudinem veniæ, dicit quod de sua brevitate ad æternitatem transeat. AUG. Respondit. Quia: Dico, ut annuntiem nomen Domini et laudem ejus in Jerusalem, etc., usque ad non contemnit, sed fructum reddit. Respondit ei. Id est, credit resurrexisse Christum. Sed quia prævidet quosdam dicturos, fuit quidem quondam Ecclesia congregans omnes in unum, sed jam desinit. Paucitatem, inquit, dierum meorum: non æternitatem illorum, ubi ero, sed temporales dies, quando ero in hoc sæculo. Nuntia mihi. Propter illos qui dicunt, jam non esse Ecclesiam. Non vacat vox ista, non est inanis petitio. Ipsa enim via, id est Christus, sic annuntiavit: Vobiscum sum usque ad consummationem sæculi Matth. 28.. Totum tempus usque ad finem, est illa exiguitas dierum: quia omne quod finitur exiguum est, ut inde transeat in æternitatem. Nuntia et:

¹³⁴⁶ + **101.24 Ne revoces me in dimidio dierum meorum.** Non sic fiat, ut hæretici dicunt, etc., usque ad sed non sunt nisi dimidii, si non addantur æterni.

¹³⁴⁷ + **101.25 In via virtutis.** AUG. In fide, qua resurrexisse credit Christum. Via virtutis fuit Christus post resurrectionem, cum jam non infirmus, sed fortis, in cælo vocat Ecclesiam. Laus fidei est, non quia credit mortuum, quod et paganus credit, sed glorificatum. Vel, breviter diffinitur religio Christiana, cum dicitur via virtutis. Vel, in generatione generationum. Est generatio generationum, quæ non transit, collecta de omnibus, id est sancti. In illa erunt anni Domini, qui non transeunt, id est æternitas Dei, quæ est ipsa substantia Dei, nihil habens mutabile.

¹³⁴⁸ + **101.26 Initio tu, Domine.** Quasi, ne revoces, quia ad æternitatem tendo, quam exponit, dicens: Initio tu, Domine, terram fundasti.

¹³⁴⁹ + **101.27 Ipsi peribunt.** AUG. Ipsi cæli peribunt, de proximis terræ hoc constat; unde et Petrus: Terra autem et cæli qui nunc sunt, eodem verbo repositi sunt, igni reservati II Petr. 3.. De superioribus non est certum, sed si manent, non in se, sed in Deo manent.

28tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient. ¹³⁵⁰

29Filiis servorum tuorum habitabunt, et semen eorum in sæculum
dirigetur.] ¹³⁵¹

102Ipsi David. [Benedic, anima mea, Domino, et omnia quæ intra me sunt
nomini sancto ejus.

2Benedic, anima mea, Domino, et noli oblivisci omnes retributiones ejus.
¹³⁵²

3Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis; qui sanat omnes infirmitates
tuas: ¹³⁵³

4qui redimit de interitu vitam tuam; qui coronat te in misericordia et
miserationibus: ¹³⁵⁴

5qui replet in bonis desiderium tuum; renovabitur ut aquilæ juvenus tua:
¹³⁵⁵

¹³⁵⁰ + **101.28 Et sicut opertorium mutabis eos.** Cœlos accipe, qui omnia operiunt, qui etiam mutabuntur. Et anni tui non deficient. AUG. Qui erunt in generatione generationum. Sed an ibi esse poterimus? Utique, quia filii servorum tuorum habitabunt.

¹³⁵¹ + **101.29 Filii servorum.** AUG. Ut filii intraverunt terram promissionis, etc., usque ad cum omni novitate filiorum. Filii. Hilaris conclusio. Filii prophetarum et apostolorum, nedum ipsi. Semen. Opera, unde fructus æternus. Dirigetur. Quia nihil tortum intrat.

¹³⁵² + **102.2 Benedic, anima.** AUG. Post preces pauperis præconia gaudentis. Omnes qui in Christo quasi unus homo sunt, qui excitat et hortatur animam suam, ut benedicat Dominum, volens diffinire cur benedicendus, ne quis ad hoc piger inveniatur. Clama voce, si est homo qui audiat; sine voce, si non est qui audiat homo, quia audit Deus. CASS. Per sua beneficia hortatur benedicere Deum. AUG. Propheta in persona generalis justii loquens, secundum superiorem vim animæ, id est rationem, exhortatur animam ad benedicendum, dicens: Noli oblivisci. Non sit ante oculos delectatio peccati, sed damnatio et remissio Dei: cogita omnia mala tua, quia quot ea, tot bonæ retributiones Dei. Retributiones. Non tributiones. Tribuit homo mala pro bonis, et retribuit ei Deus bona pro malis. Tribuit, cum me fecit, retribuit cum justificat.

¹³⁵³ + **102.3 Qui propitiatur.** AUG. Hoc agit in baptismi sacramento. Qui sanat omnes infirmitates tuas. Hoc agit in vita fidelis hominis, dum concupiscit caro adversus spiritum, ut si quæ nolumus faciamus; qui languores vetustatis de die in diem crescente novitate sanantur ex fide, quæ per dilectionem operatur.

¹³⁵⁴ + **102.4 Qui redimit, de corruptione vitam tuam.** Hoc fit in ultima resurrectione mortuorum. Qui coronat, etc. Hoc fit iudicio, ubi cum rex sederit in throno, redditurus unicuique secundum opera ejus, quis gloriabitur se habere gloriosum cor et mundum a peccato? Ideo necessarium fuit commemorare illic misericordiam et miseraciones, ubi viderentur sic reddi debita, ut nullus esset locus misericordiæ.

¹³⁵⁵ + **102.5 Ut aquilæ juvenus tua.** AUG. Similitudo tanta data est, etc., usque ad quibus vetustas clausit os, oblitus manducare panem nostrum.